

HOOFDREDACTEUR: HARRY LOCKEFEEER / UITGAVE: DE VOLKSKRANT B.V. WIBAUTSTRAAT 150 / POSTBUS 1002, 1000 BA AMSTERDAM / TELEFOON 020-562.9222 / POSTGIRO 46006 / PRIJS PER NUMMER F 1,50; ZATERDAG F 2,00

Simons bereid tot uitstel onderdelen plan ziektekosten

Van onze verslaggeefster
AMSTELVEEN — Staatssecretaris Simons van Volksgezondheid is bereid onderdelen van zijn nieuwe ziektekostenstelsel uit te stellen en pas na 1992 in te voeren. De Ziekenfondsraad adviseerde Simons eerder om in 1992 helemaal pas op de plaats te maken met zijn ziekteverzekering en pas in 1993 verder te gaan. Maar dat gaat Simons, blijkt uit zijn eerste reactie, veel te ver. Hij blijft erbij dat de noodzaak van de geneesmiddelen wel degelijk in 1992 moet worden overgeheveld naar de AWBZ, de voorloper van de nieuwe ziekteverzekering tegen ziektekosten.

Rekensom stijging loon door „Simons” vooral theoretisch

Van onze verslaggeefster
DEN HAAG — De loonkosten van de komende vier jaar met name onder de anderhalf miljard gulden stijging als het nieuwe ziektekostenstelsel wordt ingevoerd. De berekening heeft het Centraal Planbureau gemaakt.
De veronderstelling achter de berekening is dat werknemers die in de nieuwe stelsel meer premie moeten betalen van hun werkgever een vergoeding eisen.
Niet alle werknemers gaan er op uit. Het gaat om de groep alleenstaanden en tweeverdieners met een inkomen boven de ziekenfondsgrens. Verliezen maximaal 5 procent van hun inkomens.
Als deze groep compensatie eist van de werkgever, en als de werkgevers die compensatie niet alleen aan hen, maar aan alle werknemers geven, kost dat de door de CPB genoemde anderhalf miljard gulden. Dat bedrag staat gelijk aan de stijging van de totale pensioensom in Nederland.
De berekening is er een met voor de theoretische waarde. Het is de vraag of werkgevers bereid zijn de extra lasten te compenseren.
De grote vakcentrales FNV en CNV zijn niet van plan de koopkrachtvermindering van specifieke groepen werknemers in hun algemene loonstelsel te compenseren. Bestaande vakcentrales zijn vooral van mening dat de algemene verzekering tegen ziektekosten. Ook omdat laag betaald personeel er veelal op vooruit gaat.
Het CPB laat in de nieuwe berekeningen zien dat er geen inkomensvermindering zijn voor werknemers met een laag inkomen onder de ziekenfondsgrens. De gevolgen voor hoog betaald personeel lopen uiteen van een voordeel van 1 procent tot een nadeel van 5 procent, afhankelijk van de verhouding van het huishouden.
Tweeverdieners met kinderen met een laag inkomen niet boven de ziekenfondsgrens profiteren in het nieuwe stelsel. Alleenstaanders of tweeverdieners zonder kinderen met een laag inkomen ondervinden het nieuwe stelsel.

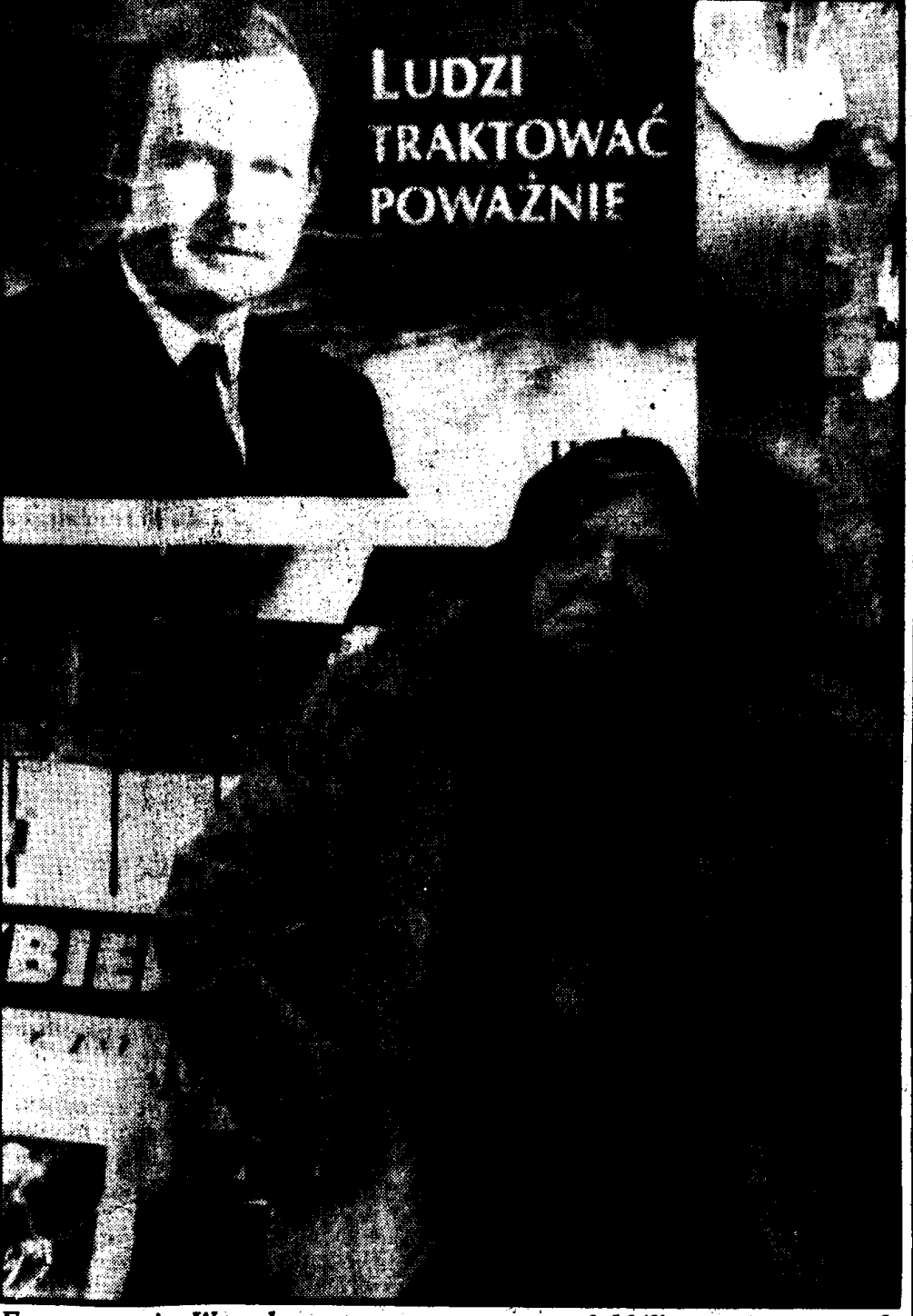
Invloed branden op klimaat

LOS ALAMOS — De oliebranden in Koeweit — ontstaan in de laatste dagen van de Golfoorlog — hebben op mondiaal niveau slechts een beperkt invloed gehad op het klimaat. Dat is de conclusie van een Sovjet-Amerikaans onderzoek.
De oliebranden verminderden de intensiteit van het daglicht boven Koeweit met 50 procent, waardoor de temperatuur in de bovenste luchtlagen van de atmosfeer toenam. De temperatuur aan de grond daalde enkele graden.

Angst in Frankrijk over Aids-virus in transfusiebloed

Van onze correspondent
PARIS — De Franse Aids-specialist prof. Montagnier vindt dat de kans is dat tussen 1980 en eind 1985 een bloedtransfusie in Frankrijk heeft gehad, een Aids-virus moet laten afnemen. In een recent interview verklaarde hij dat er „levens op het spel staan”. Hij acht het van belang dat genoemde personen zich onmiddellijk tot een dokter laten aanmelden.
De uitlatingen van de Franse ontdekking van het Aids-virus zijn de zoveelste stap in de angstige situatie die is ontstaan door gesjoemel met besmet bloed in de loop van het jaar 1985. De Franse bloedbank, officieel het Landelijk Centrum voor Bloedtransfusie, voorzorg hemofiliëpatiënten (bloedziekten) toen willens en wetens van bloed waarvan vaststond dat het met het Aids-virus was besmet. De mogelijkheid om geschoond bloed te leveren bestond toen al ruimschoots.
Het gevolg is dat de helft van de ongeveer 2500 Franse hemofiliëpatiënten besmet is met het virus. Tweehonderd van hen zijn inmiddels aan Aids overleden. De in het voorjaar afgetreden directeur van de bloedbank, Michel Garretta, is aan het begin van de week voorgeleid voor de rechter-commissaris wegens de „verkoop van bedorven en giftige producten”. De voormalige directeur Landelijke Gezond-

POOLSE VERKIEZINGEN



En vrouw in Warschau staat voor een aanplakbiljet van een van de kandidaten voor het Poolse parlement. De verkiezingen, die zondag worden gehouden, moeten het democratiseringsproces voltooien. Opiniepollingen wijzen uit dat er weinig interesse voor is. De Polen zijn teleurgesteld over de economische hervormingen. Foto Reuters

Besprekingen met Taiwan over onderzeeboten geïntensiveerd

Van onze verslaggeefster
DEN HAAG — De Nederlandse minister van Economische Zaken heeft de besprekingen met Taiwan over de eventuele levering van onderzeeboten geïntensiveerd. Dat is opmerkelijk, omdat staatssecretaris Van Rooij van Economische Zaken twee maanden geleden in de Tweede Kamer heeft verklaard dat er geen sprake kan zijn van nieuwe leveringen aan Taiwan. Van Rooij hield daarbij vast aan een overeenkomst met de Volksrepubliek China uit 1984, dat Nederland geen defensiemateriaal voor Taiwan zou bouwen.
Afgelopen week echter heeft directeur-generaal F. Engering van de dienst Buitenlandse Economische Betrekkingen van het ministerie van Economische Zaken in Taiwan besprekingen gevoerd met de Taiwanese werf China Shipbuilding en met vertegenwoordigers van het Nederlandse bedrijfsleven op Taiwan. De eventuele levering van onderzeeboten stond niet officieel op de agenda, maar is informeel uitvoerig aan de orde geweest.
Economische Zaken bevestigt de nieuwe besprekingen over het binnenhalen van de order. Volgens het ministerie zijn de uitspraken van staatssecretaris Van Rooij in de Tweede Kamer inmiddels bijna achterhaald. „Er is in de afgelopen twee maanden veel gebeurd. Onder meer het bekend worden van de leverantie van fregatten van Frankrijk aan Taiwan, en de reactie van China daarop. Bovendien zijn er de nodige opmerkingen geweest van kamerleden.”
Over het resultaat van de besprekingen wil het ministerie nog niets kwijt. Directeur-generaal Engering moet daarvoor eerst rapporteren aan de staatssecretaris. Na terugkomst is de hoge ambtenaar overigens direct doorgegaan naar Frankrijk, het land dat een belangrijke rol speelt in de onderzeebootaffaire. Frankrijk is er het afgelo-

Serviërs boycotten nieuwe ronde in vredesoverleg

Van onze correspondent
ULRIKE RUDBERG
BELGRADO — De vier leden die nog deel uitmaken van het — nu door Servië gedomineerde — Joegoslavische staatspresidium komen vandaag niet naar Den Haag voor een nieuwe ronde vredesbesprekingen onder voorzitterschap van de Europese Gemeenschap. Het presidium zei het voorstel van de EG voor de zitting niet op tijd te hebben ontvangen.

Arabieren eensgezind naar Madrid

DAMASCUS/JERUZALEM (DPA, AFP, Reuter) — De Arabische landen zullen volgende week op de vredesconferentie over het Midden-Oosten in Madrid steeds een gezamenlijk standpunt innemen. Daartoe hebben de Arabische ministers van Buitenlandse Zaken donderdag na tweedaags overleg besloten in de Syrische hoofdstad Damascus.
De Syrische minister van Buitenlandse Zaken Feroek Sharaa zei na afloop dat de deelnemers zich hadden verplicht tot het bereiken van „gezamenlijke Arabische doelen”. Deze doelen zijn: terugtrekking van Israël uit bezet gebied, onmiddellijke stopzetting van de kolonisering en erkenning van de „legitieme nationale rechten” van de Palestijnen.
Minister Feroek Sharaa zei verder dat de vijf partijen die direct bij het beëindigen waren betrokken, een coördinerend comité zullen vormen. De in totaal zestien Arabische landen die direct of indirect aan het overleg in Damascus deelnamen, plus de PLO, spraken af bijeenkomsten te houden na ieder gesprek dat een van hen afzonderlijk heeft met Israël.
De Arabische landen beschouwen coördinatie van levensbelang omdat de verschillende delegaties in Madrid in een tweede fase afzonderlijk met Israël zullen onderhandelen over grenzen en vrede. Volgens de PLO wil voortaan dat Israël alleen afscheid doet van onafhankelijke Arabische landen en zal problemen de toekomst van Jeruzalem, de Westeever en de Gazastrook buiten de besprekingen te houden.

Onroerend-goedbelasting voor woonboot-bewoners

DEN HAAG (ANP) - De Tweede Kamer wil dat eigenaren en gebruikers van woonboten en woonwagens een heffing gaan betalen die vergelijkbaar is met de onroerend-goedbelasting. Het is niet blijkbaar dat zij worden ontzien, omdat ook zij profiteren van gemeentelijke voorzieningen.
De overgrote meerderheid van de Kamer steunde donderdag een amendement van die streek van CDA-kamerlid Bijleveld. Hij diende het amendement in bij de behandeling van een wetsvoorstel tot wijziging van de gemeentelijke belastingbepalingen.
Het wetsvoorstel, dat de goedkeuring kreeg van de Tweede Kamer, houdt in dat oppervlakte als grondslag voor de onroerend-goedbelasting wordt aangenomen. Na een overgangstermijn van vijf jaar zal uitsluitend nog de waarde van het onroerend goed in het economisch verkeer als grondslag tellen.
Aanslag in San Sebastian
SAN SEBASTIAN — Bij een aanslag in Spanje Beekeland zijn in de nacht van woensdag op donderdag twee politiemannen in burger gedood. Twee gemaakte mannen namen de agenten in de stad San Sebastian onder vuur op het moment dat ze een restaurant wilden binnen gaan. De verantwoordelijkheid voor de aanslag is niet opgelost, maar de politie gaat ervan uit dat de moorden het werk zijn van de Baskische afscheidingsbeweging ETA.

Meeste personeelsleden Air Holland kunnen blijven

Het oude Air Holland is „zo failliet als het maar kan”, het nieuwe Air Holland gaat volgende maand met voorlopig één vliegtuig de dienstregeling hervatten. In een feestelijke stemming presenteerde zakenman Peter Langendijk de nieuwe bv waarin de meeste personeelsleden kunnen worden gehandhaafd. Pagina 2

Kampslachtoffers trevden over verloop staatsbezoek

Alom trevredenheid over het staatsbezoek van koningin Beatrix aan Japan. „De koningin heeft ons een hart onder de riem gestoken”, zei een vertegenwoordiger van een van de organisaties van kampslachtoffers. Op de begraafplaats Hodogaya legden Beatrix en Willem-Alexander gisteren een krans. Pagina 3

Sovjet-top wijst legerplan Oekraïne niet meteen af

De militaire top van de Sovjet-Unie reageert met enige reserve op de plannen van de republiek Oekraïne een eigen leger te vormen. „We zullen er vast een beschafte oplossing voor vinden”, zegt luitenant-generaal Manilov. Een dergelijke toegankelijkheid lijkt een wijziging in het Sovjet-standpunt. Pagina 5

Negen jaar geëist wegens doodsteking NS-conducteur

De man die een half jaar geleden in de trein van Harting naar Leeuwarden een conducteur doodde, is volgens een psychiatrisch rapport sterk verminderd toerekeningsvatbaar. Voor de rechtbank werd gisteren negen jaar plus twee met dwangverpleging tegen de 22-jarige verdachte geëist. Pagina 7



Van superster tot Tin Machine: David Bowie bestaat niet meer. Pagina 1
De herontdekking van de Russische schilder Ljoebov Popova (1889-1924), architecte van het platte vlak. Pagina 3
„De Aziaten” van Frederic Prokocch: meesterwerk van een verlegen romancier. Pagina 4

ECONOMIE	2
MAAIKE HELDER	7
FORUM	9
COMMENTAAR	9
GEACHTEREDACTIE	9
KUNST	11
SPORT	13
BEURS	14
ECONOMIE	15
RADIO & TELEVISIE	17
FAMILIEBERICHTEN	10

HET WEER

TOT VRIJDAGAVOND:
Van het noordoosten uit enkele optrekkingen. Middagtemperatuur ongeveer 12 graden. Matige wind, rond kracht 3, draaiend van noord naar oost.
TIJDENS HET WEEKEINDE:
Periodes met zon. Koudere nachten. Middagtemperatuur ongeveer 12 graden. Matige wind, ruimend van oost naar zuidoost.
Uitgebreid weeroverzicht op pagina 8

ADVERTENTIES
MotoRAI 91
27 oktober
Amsterdam

IDI
europa
DE INTERNATIONALE
VAKBEURS VOOR
PROJECTINRICHTING
ma. 28 t/m do. 31 oktober
dagelijks van 10-17 uur
Voor vakbezoekers, na registratie,
vrij toegankelijk
Amsterdam

ADVERTENTIE
IF YOU CAN FIND MORE COMFORT, GO FOR IT.
AUTOMAAT TIJDELIJK f 500,-
o.a.: 2,5 liter injectiemotor, stuurbekrachtiging, centrale portiervergrendeling, elektrisch bedienbare ramen en buitenspiegels (verwarmd), getint glas, midden-armsteun vóór, neerklapbare achterbank, en tijdelijk voor f 500,- een automaat.
Prijis af importeur, incl. B.T.W., excl. afleveringskosten. Wijzigingen voorbehouden.
Chrysler Import Holland bv. Telefoon 070-341100. **CHRYSLER**

ADVERTENTIE
DE GROENE
„Ik lees De Groene om het stoeptje van mijn ziel te boenen”, zegt Conny Palm. Volg haar goede voorbeeld. Neem De Groene dan weten op voorstel (f 19,50). Deze week onder meer: Hans van Nierbe over Europa, Karin Spaak over Josephine Baker. Speciaal: Gilles Deleuze, de opvolger van Michel Foucault. Bel nu (we zitten ervoor klaar): 020-6238664
ADVERTENTIE
MORGEN LANDELIJKE OPEN DAG
10.00-16.00 UUR
Geltzessend in de zorgsector? Welkom bij de meeste instellingen in uw buurt. Informatie? BEL: 06-3212340
Maak werk van zorg

de Volkskrant
4 HELE WEKEN VOOR F 12,70
Noteer mij voor zo'n introductie-abonnement.
Naam: _____
Straat: _____
Postcode: _____ Plaats: _____
Bank/Giro: _____
Telefoon: _____ (o.a. voor controle op de bestrijding)
Aansluitend neem ik een abonnement en ik betaal per:
 maand f 27,50
 kwartaal f 81,75
Deze bon in een open envelop zonder postzegel opsturen naar de Volkskrant, Antwoonrdn. 2277, 1000 PA AMSTERDAM
U kunt ook bellen 020-668 13 00.
Voor postabonnees geldt een kleine verhoging. 8 710371 002009

Infotheek praat met rijke partner over reddingsplan

Van onze verslaggever
LEIDEN — De nood bij de computerhandel Infotheek in Leiden is hoog. Er moet met spoed een sterke partner worden binnengehaald. De onderneming maakte donderdag bekend dat er besprekingen worden gevoerd met een „strategische partner”. Wie deze gespreks-partner is, wil Infotheek niet bekend maken. De publicatie van de halfjaarcijfers is voor de tweede keer uitgesteld.

Dat Infotheek niet alleen verder kan, was eind mei al bekend. Directeur en oprichter W. van Leenen zei bij de presentatie van het jaarverslag: „Varen onder een grote internationale vlag zou een goede zaak zijn.” Infotheek verwacht maandag nadere mededelingen te kunnen doen over de ontwikkelingen. De beursnotering van Infotheek is donderdag opgeschort tot en met volgende week maandag.

Volgende week zullen ook de halfjaarcijfers bekend worden gemaakt. De resultaten van Infotheek over het eerste halfjaar hadden er lang moeten zijn. Twee weken geleden deelde het automatiseringsbedrijf mee dat bekendmaking van de cijfers was uitgesteld tot vandaag, 25 oktober. Nu is de publicatie uitgesteld tot volgende week.

Infotheek rechtvaardigt het uitstel in het gisteren verspreide persbericht met de mededeling dat „de uitkomst van het overleg met de strategische partner een belangrijk effect op de vermogenspositie van Infotheek zal hebben”.
Vorig jaar leed Infotheek een verlies van 433 duizend gulden, terwijl eerder een forse winst was voorspeld. Ook bij de publicatie van de jaarcijfers was sprake van uitstel. De verliezen kwamen plotseling aan het licht omdat de financiële rapportage van de dochteronderneming een chaos bleek te zijn.

Dramatisch

In financiële kringen wordt aangenomen dat Infotheek er niet in is geslaagd het zijt te keren. De halfjaarcijfers van Infotheek zijn dramatisch slecht, zo wordt aangenomen. De concurrentie in de computerhandel is groot en de marges worden steeds kleiner.

Door verliezen en mislukte overnames is het eigen vermogen van Infotheek vorig jaar gedaald van 46,6 miljoen gulden tot 31,6 miljoen gulden. Door een verlies in de eerste helft van dit jaar zal het eigen vermogen opnieuw dalen. Van Leenen zei in mei het eigen vermogen te willen versterken met 30 miljoen gulden. In juni waren huisbankiers ABN Amro en Credit Lyonnais bereid twintig miljoen kort krediet om te zetten in een achtergestelde lening.

Directeur W. van Leenen heeft sinds vier maanden een crisismanager, J. Blankert, naast zich. Bovendien is er een nieuwe financieel directeur, H. Spaan, aangetreden. De raad van commissarissen is uitgebreid met A. Land,

bestuursvoorzitter van het handelsconcern Hagemeyer, en F. Groenendijk, oud-bestuursvoorzitter van de auto-importeur Abemy in Sassenheim.

Een woordvoerder van Infotheek wil weinig kwijt over de identiteit van de strategische partner waarmee Infotheek in gesprek is. Hij wil ook niet bevestigen dat het een bedrijf uit de automatiseringsbranche is. Verscheidene potentiële samenwerkingspartners van Infotheek hebben door de crisis in de branche moeite genoeg om zelf het hoofd boven water te houden.

Hagemeyer

Speculaties over de identiteit van de partner van Infotheek gaan in de richting van het handelsbedrijf Hagemeyer en drs. J.J. Kuijten en zijn participatiemaatschappij Venture Fonds Nederland. De voornaamste waarde van Infotheek schuilt zoals bij veel handelsbedrijven in de informatisering in het klantenbestand.

Bij zijn aantreden als commissaris zij Hagemeyer-bestuursvoorzitter Andrew Land. „Infotheek wordt steeds meer een gewoon handelsbedrijf.” Toen bleek ook dat de Hagemeyer-topman al enige maanden bij Infotheek over de vloer kwam. Land zei daarvoor: „Ik heb de benoeming tot commissaris een tijd afgehouden. Ik wilde eerst inzicht in de zaak hebben.” Het handelsconcern Hagemeyer is gezond en Land zou daarom voldoende aandacht kunnen besteden aan het saneren van Infotheek. De handel in personal computers zou echter een nieuwe activiteit van Hagemeyer worden. Daardoor treedt geen schaalvergroting op die de onder druk staande marges in de computerhandel kunnen verbeteren.

Venture Fonds Nederland (VFN) zit in de computerhandel via Install Data Groep (distributeur van computers), Computer Cash & Carry, en een aantal Apple-dealers. De persoonlijke participatiemaatschappij van Kuijten, Reiss & Co. heeft in oktober 70 miljoen nieuw kapitaal ingebracht en Kuijten heeft bij die gelegenheid ook een bod uitgebracht op de resterende aandelen van Venture Fonds Nederland. Daarbij verklaarde VFN dat „Reiss voornemens is de komende jaren enkele participaties actief uit te breiden door aanvullende investeringen en acquisities”. Install Data was gisteravond niet bereikbaar voor commentaar.

ZIE OOK PAGINA 15

Nieuwe DAF-topman Baan drukt geen diepe voetsporen

Kans op miljoenenboetes voor Shell en DSM groter geworden

Vervoerders dolblij met nieuwe EG-regelingen

Taiwan en China willen in GATT

Dollar	191,75	- 0,35cmt
Pond	327,90	+ 0,22cmt
Graan	361,00	- 1,20dfr
Oilw. Jones	3016,32	- 24,60pnt
Kruisindex aig	196,00	- 1,60pnt
Daggeld	8,80	- 0,05pct
Staatsleningen	8,84	+ 0,01pct

KORTOM

CONSUMENTEN krijgen steeds minder vertrouwen in de economie. De index van consumentenvertrouwen is in oktober met 7 punten gedaald tot 78. Sinds april 1984 heeft de index niet zo laag gestaan.

OHRA neemt de 5000 polissen van de kleine ziektekostenverzekeraar Procevera over. Ohra verzorgde al sinds begin 1989 de administratie van Procevera. Het maatschappijtype richtte zich uitsluitend op protestant-christelijke onderwijzers.

KOEWIT heeft nog twee à drie jaar nodig om het productiepeil te bereiken van voor de invasie door Irak. De kosten van de bluswerkzaamheden bij de ongeveer 730 door Irak in brand gestoken oliebronnen zijn opgelopen tot anderhalf miljard dollar. Er staan nog 58 bronnen in brand, die naar verwachting volgende maand allemaal zullen zijn gelust.

JAPANSE autofabrikanten hebben sinds 1 april 6,4 miljoen auto's geproduceerd. Dat is 3,9 procent minder dan in de eerste helft van het voorgaande boekjaar. Het is voor het eerst sinds 1987 dat er in een halfjaar sprake is van een productiedaling.

ALAN BOND heeft van de Australische rechter meer tijd gekregen om de banken 194 miljoen (Amerikaanse) dollar te betalen. Een termijn van 28 dagen liep donderdag af, maar Bond kan nu in beroep gaan. Deze zaak dient op 18 en 19 november.

WESSANEN voert besprekingen over de acquisitie van snackfabrikant Duif Holding te Katwijk. Duif produceert vooral oosterse snacks als loempia's en soortgelijke producten voor de horeca en institutionele gebruikers. Het bedrijf heeft een omzet van 35 miljoen en telt ruim 120 medewerkers.

STORK Bekap heeft in Polen enkele orders afgesloten ter waarde van 35 miljoen gulden. Het grootste deel daarvan is besteld door Polmos, producent en exporteur van de wodka'soorten Wyborowa en Polonez. Polmos bestelde drie complete vul- en verpakkingslijnen en een karton-verpakkingslijn.



Beschilderd in de oranje-wit-blauwe kleuren van Air Holland viert het personeel feest nadat de redding bekend werd.

Foto: Marcel Mulk - de Volkskrant

Personeel in de wolken ondanks kans op tientallen ontslagen

Air Holland met één vliegtuig weer van start

Van onze verslaggever
BADHOEVEDORP — Er is weer een nieuw Air Holland, zij het dat deze chartermaatschappij voorlopig slechts met een geleased vliegtuig de komende winterperiode zal ingaan. Donderdag gaf door personeelswoordvoerder J. Cocheret op een persconferentie het sein voor de hernieuwde take-off.

Rond de zakelijke kant van het reddingsplan is nog veel onduidelijk. Wel is het geld binnen. De zakenman Peter Langendijk heeft in totaal 26 miljoen gulden bijeen gecollecteerd, waarmee een nieuwe vlucht kan worden opgestart.

Begin november moet met een vliegtuig de dienstregeling weer worden hervat. Volgend jaar komt daar mogelijk een tweede vliegtuig bij. Voor het oude Air Holland, dat John Block heeft achtergelaten, zal binnen tien dagen faillissement worden aangevraagd. „Het is zo makkelijk als het maar kan”, aldus bewindvoerder M. Pannevis, aldus de aandeelhouders en schuldeisers blijft vrijwel niets over. De sterfhuisconstructie was volgens Pannevis echter de enige mogelijkheid om nog iets te redden.

De nieuwe vennootschap neemt van

het oude Air Holland de benodigde vergoedingen, de leasecontracten voor de vliegtuigen, het personeel en vrijwel zeker ook de naam over. Daarvoor zal een symbolisch bedrag worden betaald. Op dit moment wordt in overleg met het ministerie van Financiën ook nog gezocht naar een deel van de 70 miljoen gulden aan fiscaal compensabele verliezen uit het oude Air Holland naar de nieuwe charter over te dragen.

Van de in totaal 326 werknemers krijgt een fors deel opnieuw een baan bij Air Holland. Het contract met de 126 part-timers wordt niet verlengd. Van de tweehonderd werknemers in vaste dienst zal mogelijk nog een kwart worden ontslagen. Dat nam niet weg dat er donderdag toch een carnavalesk feest in het hoofdkantoor te Badhoevedorp werd gevierd.

Onduidelijk is ook nog het passagiers-aanbod voor de nieuwe charter. Volgens Peter Langendijk, die voorlopig als directeur zal optreden, zijn er nog een aantal aflopende contracten. Daarnaast hebben de touroperators NBBS Reizen en Sud Tours zich achter het reddingsplan geschaard. Zij zullen kijken of ze

z'n 190 duizend stoelen bij Air Holland kopen. Neckermann en Bel Air, die ook lang hebben gewacht op de verrisjes van Air Holland, hebben wel afgehaakt.

Pannevis roemde gisteren de motivatie van het personeel dat zelf het initiatief voor de reddingsoperatie heeft genomen. Direct na het bekendworden van de sursance van betaling wendde de ondernemingsraad zich tot de Stichting Sociaal Aandeelhouderschap van Tim Lakeman.

Gezamenlijk werd een business-plan opgesteld dat uitgaat van een aandeel van 20 procent in de markt voor verzorgde vliegvakanties. In dit plan komt

men uit op een winst van 1,4 miljoen in het boekjaar 1991/92 oplopend tot 15,7 miljoen twee jaar later.

Peter Langendijk kreeg de taak om financiers te zoeken die in dit plan zouden geloven. Deze week lukte het hem de benodigde 25 miljoen bijeen te krijgen. Daarin zit een half miljoen gulden van het personeel zelf. De rest is afkomstig van zes financiers van buiten het bedrijf, waaronder Langendijk zelf. Bewindvoerder Pannevis sprak gisteren als grappe van een Rotterdamse beleggingsconsortium. Geopperd werd ook de naam van Van der Valk, maar daar wilde hij geen commentaar op geven.

Een handig zakenmannetje

PETER LANGENDIJK (49) organiseert graag feesten, zo weten ze nu ook bij Air Holland. Even graag bezoekt hij dezelfde feesten. Een man vol zelfvertrouwen, maar ook van twaalf ambachten en dertien ongelukken. „Desnoods financier ik de redding van Air Holland helemaal zelf.”

PROFIEL

MEET de Air Holland-kleuren op zijn wang en gebak en een glas bubbeltjeswater in de hand deed de redder van Air Holland donderdag zijn reputatie als feestneus alle eer aan. Zichtbaar genoot hij van zijn plotselinge populariteit onder het personeel en mengde hij zich steeds opnieuw in het feestgedruis van de uit het as herrezen chartermaatschappij.

Afgelopen zondagavond bij het éénjarig bestaan van de Krant op Zondag in Tuschinski liep Langendijk al als triumfator rond. „Ik trek de kar voor het redden van Air Holland”, zo liet hij daar weten. Aan zelfvertrouwen heeft Langendijk geen gebrek. „Een grote blaaskaak”, zo wordt ook gezegd. „Maar wel een handig en agressief zakenmannetje”, aldus een ander.

Langendijk is niet vies van publiciteit, hoe wil hij zelf de publiciteit en „nare bijkomstigheid” noemt. Redder van Thialf in Heerenveen, redder van Dutch World Tennis in Ede en nu als klaptuk redder van Air Holland.

Van de Nederlandse pers heeft hij „geen hoge dunk”. „Een goede journalist verdient 15 duizend gulden per maand en die zijn er in Nederland niet.” Niettemin is hij vorig jaar aandeelhouder van de Krant op Zondag geworden. Naar eigen zeggen was daar zo'n 1,5 miljoen gulden mee gemoeid. Een klein bedrag waarschijnlijk vergeleken met wat hij nu op tafel gelegd heeft voor de redding van Air Holland.

Zelf is hij een van de zes financiers. Wie de anderen zijn wil hij niet zeggen. In de stal van de Krant op Zondag moeten ze naar zijn zeggen niet gezocht worden. Hij ontkent dat Interfekt, Maup Caransa en de Noro Groep medefinancier zouden zijn. Hetzelfde



PETER LANGENDIJK

geldt voor Joep van den Nieuwenhuzen. Op de naam van diens schoonzoon Gerrit van der Valk wil hij geen commentaar geven. „Ik houd die namen geheim. Daar heb ik best een leugentie om bestwil voor over.”

Langendijk, die nu in het Drentse plaatsje Hyken woont en voorlopig als directeur van Air Holland op zal treden, werd in 1942 in Beverwijk geboren. Hier had zijn vader een houthandel. Zijn eerste werkgevers waren het Duitse staalconcern Mannesman en Shell. In die periode haalde hij zowel zijn doctoraal economie als bedrijfs-economie.

Zijn carrière kreeg pas vorm bij Ogem, waar hij in 1972 in dienst trad. Hier was hij tijdelijk economisch directeur van het bouwbedrijf Nels Uitegevoerd. Verder werkte hij mee aan de ontwikkeling van het Damman-project — de beruchte stad in de woestijn van Saoedi-Arabië — en saneerde hij voor Ogem een aantal meubelbedrijven in het oosten van het land.

Na volgens eigen zeggen een knallende ruzie met het Ogem-bestuur verliet hij in 1976 dit bedrijf. Hij trad in dienst van het Amerikaanse concern ITT. Hier leerde Langendijk het elektrotechnisch installatiebedrijf Ergon kennen, wat hij in 1981 bij de ontmanteling van ITT verzelfstandigde.

Ergon bouwde hij uit tot een goedlo-

SHV verkoopt voor 300 miljoen belang in Burmah Castrol

Van onze verslaggever
AMSTERDAM — SHV, het familieconcern van de Fenteners van Vliasingen, heeft eind vorige week zijn aandelenbelang in de Britse oliëfabrikant Burmah Castrol verkocht voor 92 miljoen pond. Dat is omgerekend ruim 300 miljoen gulden. SHV kocht het belang van 9 procent twee jaar geleden met de bedoeling Burmah tot een fusie met de butagasfabrikant Calor te forceren. Die poging is mislukt.

De aandelen zijn verkocht via de Engelse effectenmakelaar Cazenove. Grote institutionele beleggers tekenden voor 48 miljoen aandelen in op de veiling, en Cazenove heeft de beschikbare 16,5 miljoen aandelen verdeeld over de bidders tegen een prijs 5,57 pond; dat betekende een discount ten opzichte van de beurskoers van 39 pence.

Burmah Castrol (vooral bekend van de motorolie Castrol) maakte in 1989 samen met SHV bekend dat er gestreefd zou worden naar een samenwerking met Calor, een Britse distributeur van flessen butagas. Calor was daar niet van gediend, waarop SHV een belang van 44 procent in Calor opbouwde. Nu is de verhouding tussen SHV en Calor goed. Tegelijkertijd bouwde SHV een belang van 9,1 procent in Burmah op en daar was Burmah weer niet van gediend. Begin dit jaar kocht Burmah via een vijandig bod de chemiefabrikant Fosco voor 270 miljoen pond. Toen werd duidelijk dat het gefuseerde Burmah niet langer in de strategie van SHV zou passen.

De aandeelkoers van Burmah was opgedreven door de speculatie over een volledig bod van SHV op alle Burmah-aandelen. Nu SHV als aandeelhouder is vertrokken, is de koers van het aandeel op de beurs van Londen sterk gedaald. De prijs van het aandeel Calor is daarentegen iets gestegen, omdat beleggers verwachten dat SHV de 300 miljoen gulden zal gebruiken voor een bod op Calor.

Alcatel koopt AEG-divisie

Het Duitse elektronicaconcern AEG, onderdeel van Daimler-Benz, doet zijn kabeldivisie over aan het Franse concern Alcatel. Het is niet bekend wat Alcatel betaalt, maar er wordt gesproken over bedragen van tussen de 600 miljoen en een miljard mark. AEG houdt alleen de bekabeling voor de auto-industrie in bezit. De transactie eindigt dit jaar worden beklonken, als tenminste de diverse kartelautoriteiten hun toestemming geven. De divisie heeft een jaargetz van 1,7 miljard

Alders ontraadt snelle invoering milieubelasting

Van onze verslaggever
DEN HAAG — Minister Alders van Milieu acht invoering van een reeks nieuwe milieubelastingen volgend jaar onhaalbaar. Donderdag, bij de voortzetting van het begrotingsdebat in de Tweede Kamer, zette hij veel vraagtekens bij een snelle invoering van bijvoorbeeld een nieuwe belasting op afval en op grondwater.

Door de gereserveerde houding van Alders dreigt de minister in conflict te komen met de CDA-fractie. Het CDA wil een koers, waarbij het beginsel de vervuiler betaalt scherper wordt doorgevoerd dan nu het geval is. De fractie wil bovendien de kosten meer spreiden over bedrijven, boeren en burgers.

Alders is niet onwillig als het gaat om een scherpere toerekening van milieubelastingen over verschillende vervuilers. Net als de Tweede Kamer is hij voor uitbreiding van de milieubelastingen, die nu uitsluitend op brandstoffen (kolen, olie, gas, benzine, stookolie) worden geheven.

Aan herziening van het stelsel zitten echter nogal wat praktische problemen, die Alders niet op korte termijn oplosbaar acht. „We moeten voorkomen dat we door te grote haast fouten maken, die ons later opbreken”, hield hij CDA-woordvoerder Lansink voor. De minister bracht in herinnering dat met de Tweede Kamer al drie jaar wordt gediscussieerd over brandstofheffingen, die redelijk gemakkelijk geïmplementeerd worden bij de afrekening aan de benzinepomp en bij de gasbedrijven.

Voor de nieuwe milieubelastingen op grondwater, afval, kadmium, mest, bestrijdingsmiddelen, kunststof, stikstof, zwaveldeoxyde, fosfaten, zand en grind liggen de zaken ingewikkelder. Er moeten instanties worden aangewezen die zich met inzien van de nieuwe belastingen bezighouden. Dat is geen zaak die op een achternamiddag wordt besloten, stelde Alders. Hij vindt dat het CDA wat luchtig over de uitvoerings-

Defensie introduceert registratiesysteem voor milieu-effecten

Van onze verslaggever
DEN HAAG — Het ministerie van Defensie gaat een registratiesysteem voor milieu-effecten invoeren. Het systeem wordt geïntroduceerd om milieubelastende processen te kunnen inventariseren en beoordelen. Defensie wil de belasting van het milieu met een kwart terugbrengen.

Dit werd donderdag bekend gemaakt op het seminar „Defensie, Communicatie en Milieu” door generaal-majoor J. de Vos, coördinator ruimtelijke ordening en milieu van het ministerie van Defensie. Het seminar ging vooraf aan de officiële opening van de tentoonstelling *Defensie en Milieu* in het Defensievoorlichtingscentrum in Den Haag.

Defensie is twee jaar geleden als eerste ministerie met een milieubeheersplan gekomen. Volgens staatssecretaris Van Voorst tot Voorst is dat plan voortgekomen uit het besef dat Defensie een specifieke verantwoordelijkheid draagt voor ruimtelijk en milieubeleid. Het departement heeft veel natuurgebieden in eigendom. Verscheidene defensie-activiteiten veroorzaken overlast. En de krijgsmacht maakt gebruik van eindige en gevaarlijke stoffen.

Per defensie-object — schip, kazernes of vliegveld — moeten gegevens over milieubelastende processen worden ingevoerd. Er worden weeg- en meetfactoren opgesteld om de relatieve milieubelasting te kunnen bepalen. Voordat het meerjarenplan in werking treedt, wordt een inventarisatie gemaakt van alle maatregelen die sinds de introductie van het milieubeheersplan al tot een vermindering van de milieubelasting van Defensie hebben geleid.

ADVERTENTIE

Te gek om los te lopen!

Moeten werknemers in de zorgsector in 1992 hun eigen loonsverhoging betalen? Het kabinet vindt van wel.

Moet het imago van de zorgsector verbeterd worden? Het kabinet vindt van niet.

Moet er meer personeel komen? Het kabinet vindt van niet.

Hebben werknemers recht op een redelijk loon? Het kabinet vindt van niet.

AbvaKabo vindt dat echt te gek om los te lopen!

Door de hoge werkdruk, te lage lonen en een slecht imago is er nu al nauwelijks personeel te krijgen. Dus: de werkdruk omlaag, lonen omhoog en meer personeel in de zorgsector. Daar wordt iedereen beter van.

Dat vindt AbvaKabo. En daar staat AbvaKabo voor. Niet zo gek, toch?

AbvaKabo
FNV-bond in de zorgsector



Koningin Beatrix en prins Willem-Alexander (achter haar) schudden na de kranstegging de handen van oud-kampslachtoffers.

Foto: ANP

Kampslachtoffers zeer tevreden over staatsbezoek aan Japan

„De speech van de koningin loog er niet om”

Van onze verslaggever
JAN TROMP
TOKIO — „Weet u, de Japanse bevolking is nu eenmaal dociel. Men is gevoelig voor leiding en vatbaar voor misleiding. De enige manier om het gevaar te keren, is hen de spiegel voor te houden van het verleden, hen te vertellen van de verschrikkingen van vroeger.”

Ruim drie jaar lang was de nu 77-jarige Nederlandse P. Braber de kriegsgangene van de Jappen. Samen met vierhonderd andere Nederlanders verrichtte hij dwangarbeid in de mijnen van de firma Mitsubishi op het zuidelijk eiland Kyushu. Al in de eerste winter stierven er veertig aan ondervoeding en longontsteking.

Gisteren was Braber een van de ongeveer twintig Indische Nederlanders die aanwezig waren op de erebegraafplaats Hodogaya, waar koningin Beatrix en kroonprins Willem-Alexander een kranstegging.

De minister vindt dat het hier om een zeer principiële benadering gaat. Enerzijds moet, ongeacht de brandstofsoort, worden afgeremd. Daarom maakt het volgens Alders niet uit welke vorm van energie wordt toegepast.

Raad wil vergoeding homeopathische middelen schrappen

AMSTELVEEN (ANP) — Een grote meerderheid van de Ziekenfondsraad vindt dat homeopathische en antroposofische geneesmiddelen niet meer dienen te worden vergoed door de ziekenfondsen. Belangrijkste argument daarvoor is dat de noodzaak en de werkzaamheid van die middelen niet wetenschappelijk zijn aangetoond.

Daarom horen ze niet thuis in een wetelijke ziektekostenverzekering, aldus de raad.

De Ziekenfondsraad adviseert een overgangstermijn te hanteren tot 1 januari 1993. Daarna zouden de alternatieve geneesmiddelen in de niet verplichte aanvullende verzekering kunnen worden opgenomen.

Voor handhaving in het ziekenfondspakket stemden enkele kroonleden, de vakcentrales FNV en MHP en enkele vertegenwoordigers van de Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen. Zij voerden aan dat de homeopathische en antroposofische middelen kennelijk in een behoefte voorzien. Bovendien gaat het slechts om veertig à vijftig miljoen van de in totaal tweeneenhalf miljard gulden die per jaar aan geneesmiddelen wordt uitgegeven.

De voorstanders vinden wel dat de homeopathische en antroposofische middelen aan kwaliteitscriteria moeten voldoen. De raad komt binnenkort met een advies over mogelijkheden van wetenschappelijk onderzoek naar de doeltreffendheid van alternatieve middelen.

B en W Rotterdam laten beslissing liever over aan officier van justitie

„Gedwongen opname taak van deskundige”

Van onze verslaggever
HARMEN BOCKMA
ROTTERDAM — Een man die zijn baby uit het raam dreigt te gooien, die laat je natuurlijk zo snel mogelijk opsluiten. Maar is een vrouw van tachtig jaar, die vanwege haar godsdienstige overtuiging een operatie weigert, geestelijk zwaar in de war? Iedere Rotterdamse wethouder worstelt zo eens in de acht à negen weken met zulke vragen, als hij of zij de „IBS-pieper” op zak heeft.

Even zag het er naar uit dat niet langer de burgemeester (of de wethouders), maar de officier van justitie zou gaan beslissen over het al dan niet gedwongen opnemen van personen die een acuut gevaar vormen voor zichzelf of hun omgeving. Tweede-Kamerlid F. van der Heijden (CDA) pleitte daarvoor tijdens de behandeling van de wet Bijzondere Opnemingen in Psychiatrische Ziekenhuizen.

Afgelopen woensdag besliste een kamermeerderheid echter dat de burgemeester verantwoordelijk blijft, tot ongenoegen van in ieder geval het college

Stichting Japanse Ereschulden bij Hodogaya. Voorzitter Lapre en bestuurslid Peter dragers de linkerborst vol onderscheidingstekens.

Ze jubelen over de redevoering die de koningin dinsdagavond hield bij het staatsbanket. Beatrix sprak over een „diepe scheiding” die de oorlog teweeg bracht en over leed waaraan nog geen einde is gekomen. „De koningin heeft ons een hart onder de riem gestoken. Ze heeft heel duidelijke dingen gezegd over de gruweldaden uit het verleden. Eindelijk begint er wat te dagen bij de Japanse bevolking.”

Om kwart voor acht komt kolonel b.d. Boekholt aan. In zijn eentje verte-

genwoordigt hij de Stichting Herdenking 15 Augustus 1945. De stichting is een bundeling van 45 Indische organisaties. Ook Boekholts borst is vol spelende en linten. Hij spreekt van een historische dag. „Het is voor het eerst dat onze koningin een kranstegging doet op onze begraafplaats in Azië.” Hij wil graag nog iets kwijt. „De speech van de koningin loog er niet om. Het was voor ons hartverwarmend.”

Vijf minuten later staan de mensen van de groep-Winkler voor het hek. Dolf Winkler en zijn mede-oud-gevangenen willen niet omzien in wrok. In ereschuld zijn ze nog minder geïnteresseerd. Het zijn idealisten die contacten zoeken met de Japanse bevolking, met de jeugd vooral, en met vroegere

gespannen. Ook de Japanse kranten schrijven over de littekens van de oorlog. In rechts-nationalistische kring is het geen geliefd thema. Er is een stille vrees voor verstoring van de kranstegging. Het programma blijkt stilzwijgend met bijna drie kwartier te zijn vervoegd.

Men wacht. Zittend of staand. Naar schatting honderd mensen die ieder vanuit een eigen vaste rol op een verschromen plek in Japan bij elkaar zijn gekomen om een ritueel op te dragen. Over de weg van Tokio naar Yokohama denderd het vrachtkuiper.

Plotseling is ze er. Omgeven door grijs en donkerblauw verschijnt de koningin, met de boomlange Willem-Alexander aan haar linkerzijde. Van

enkele wijze zijn terug te voeren op onderzoek. Berkelder: „Feiten worden geponeerd zonder enige bronvermelding en worden vervolgens geïnterpreteerd in een voor Bosio absoluut negatieve richting.” De vraag rijst, vindt Berkelder, wie het uitkeringsbeleid maakt. De gemeentelijke sociale dienst of de BVD? Berkelder meent dat het uitkeringsbeleid in dienst heeft bestaan van het streven van de politie om Bosio het land uit te zetten. W. Scheerder, directeur van de Arnhemse sociale dienst noemt de vermeende betrokkenheid van de BVD grote onzin.

Bosio is de hoofdrolspeler in een ingewikkelde langslappende affaire. Hij beweert dat zijn bedrijf werd gebruikt als dekmantel voor handel in wapens, goud en diamanten. Bij die affaire zouden medewerkers van het ministerie van Economische Zaken betrokken zijn geweest.

F. van der Heijden betoogde in de Tweede Kamer dat het burgemeesterschap te modern is geworden om de beslissing over een spoedopname aan de burgemeester over te laten. „De opvatting van 140 jaar geleden, toen dit werd afgesproken, dat de burgemeester de zedelijke hoeder van de hele gemeenschap in zijn stad is, is volstrekt achterhaald”, vindt hij.

„Bovendien, als je het aan de officier overlaat, heb je een betere garantie op een goede afhandeling”, zegt het kamerlid. „Het gebeurt nu te vaak dat een burgemeester niet bereikbaar is, waardoor iemand die wordt opgesloten te lang moet wachten op de uiteindelijk beslissing. En het is soms lastig voor een hulpverlener op zoek te gaan naar iemand in het stadhuus.”

Voorlopig echter kunnen de Rotterdamse wethouders iedere vrijdag, bij de overdracht van de IBS-pieper aan een collega, ervaringen blijven uitwisselen. „We praten er vaak onder elkaar over, zo van: wat zou jij nou in die situatie hebben gedaan”, zegt Henderson. „In die zin wordt je toch een heel klein beetje deskundige.”

verre steekt haar zachtrode mantel fel af tegen het groen van het gras en de struiken.

Alles verloopt vlekkeloos en in grote voortvarendheid. De *Last Post* wordt geblazen, dit saluut aan de doden dat altijd door merg en been snijdt. Moeder en zoon plaatsen de krans, nemen een korte stilte in acht en lopen dan in strakke pas, de hele menagerie van veiligheidsdienst en hofhouding in het voetspoor, naar het mausoleum.

Pas daarna lijkt de spanning gebroken. En voor een, te beginnen bij kolonel Boekholt, maken koningin en prins een praatje met de voormalige kampbewoners. Vooral prins Willem-Alexander neemt ruim de tijd. Op een zeker moment komt de ceremoniemeester van het hof, Monod de Froideville hem ophalen.

„Ik heb aan mijn jaren in het kamp”, zegt de heer Braber na afloop. „een haat overgehouden tegen het Japanse leger, niet tegen de Japanse bevolking.” Hij spreekt Japans, hij zoekt de Japanse schoolleer op. „Het zijn intelligente, aardige kinderen.”

In het begin van de jaren zestig was hij alweer terug in Japan. Hij werkte destijds voor de Shell. „Ik vond het in het begin wel moeilijk. Ik weigerde Japans te spreken met de Japanners, ik onderhandelde in het Engels.”

„Met wie onderhandelde hij dan?” Met de firma Mitsubishi. Inderdaad dezelfde firma die me in de oorlog de mijn instuurde. We zijn in partner-schap gegaan. Shell en de firma Mitsubishi. Het is een heel goede partner gebleken. Kijk eens, ik zie het zo. Er is vergeven en er is vergeeten. Nou, vergeven kunnen wij niet, dat is duidelijk. Maar vergeven? Schuld is toch niet overerfelijk?”

Cambodjaanse vluchtelingen

DEN HAAG — Nederland trekt vier miljoen gulden uit voor de reparatie van Cambodjaanse vluchtelingen. De ongeveer 350 duizend vluchtelingen bevinden zich voor het merendeel in kampen langs de grens met Thailand. De operatie past binnen de politieke regeling voor de toekomst van Cambodja, waarover op 23 oktober in Parijs met de betrokken partijen een akkoord werd ondertekend. De VN-vluchtelingenorganisatie UNHCR coördineert de operatie, waarbij 10 duizend vluchtelingen per week naar hun geboorteland terugkeren.

ADVERTENTIE

OPZIJ maandblad los en vast verkrijgbaar

HANJA MAIJ-WEGGEN IS 'GEWOON ZICHZELF GEBLEVEN'

Een gesprek met de minister die zowel 'de Nederlandse Thatcher' als de 'Greta Garbo van de Lage Landen' is genoemd. 'Mijn uiterlijk als wapen gebruiken?' Dan kent u mijn karakter niet.

DE EEUWIGE HANG NAAR DE MAN

Hoe krijg ik hem, hoe houd ik hem: alle emancipatie ten spijt, blijven vrouwen daarin volop energie steken. Over de valkuilen op 'deze kortste weg naar geld, status en veiligheid'.

DRAAGMOEDER VOOR JE ZUSTER

Twee zusjes. De een besluit een kind te krijgen voor de ander. Uit het dagboek vol twijfels van de wensmoeder: 'Steds denk ik: Bep, Bep, wat gaan we jou misschien straks aandoen'.

EN VERDER:

Nelleke Noordervliet: 'een idealist wordt vaak een demon' • Vaders als lustobject • Pieter-Dirk Uys over zijn alter-ego Evita Bezuidenhout • De bestsellers van Mary Gordon • Een nieuw licht op de overgang • Verkrachting na een avondje uit.

Aanbod: maak kennis met OPZIJ een halfjaar voor f 22,50.

06-0220660

Opzij staat achter u

Uitspraken Verbeek tergen communisten in Groen Links

Van onze correspondent
GRONINGEN — Fre Meis, de voormalige CPN-voorman uit Groningen, is woensdag op zijn partijgenoot in Groen Links, de europarlementarier Herman Verbeek, Meis vindt dat Verbeek (ex-PPR) de communisten in Groen Links ernstig heeft bedwongen door lauduncend te spreken over „stalinistische methodes van sluwe communistische kaders” in Groen Links.

In brieven aan het hoofdbestuur en het afdelingsbestuur van Groen Links eist Meis dat Verbeek tot de orde wordt geroepen. Het hoofdbestuur heeft Meis inmiddels voor een gesprek over de kwestie uitgenodigd.

Verbeek hangt al een roeyment boven het hoofd vanwege een andere kwestie. Hij weigert namelijk zijn zetel in het Europees Parlement op te geven. Bij het begin van de zittingsperiode was afgesproken dat Verbeek halverwege de rit plaats zou maken voor een partijgenoot van een andere bloedgroep. Hij heeft echter aangekondigd te blijven zitten.

Volgens Verbeek dreigen de voormalige communistische kaders de macht binnen Groen Links over te nemen. Meis, die Verbeek op Radio Noord een tirade hoorde houden over stalinistische tactieken, zegt de opmerkingen niet te accepteren. „Hij kan mij niet meer beledigen, daarvoor is hij te klein van stuk en niet intelligent genoeg. Maar ik pik het niet van hem dat hij zo over mijn vrienden tekeer gaat die zich niet meer kunnen verdedigen. Als hij praat over de communisten in Groningen moet hij zich wel bedenken dat hij niet in hun schaduw kan staan, alleen al om wat onze mensen tijdens en na de oorlog hebben gedaan.”

Polygram heft banen op bij inkrimping productie van lp's

Van onze verslaggever
AMSTERDAM — De cd is in, de lp is uit. Daarom wil Polygram Nederland in Baarn 60 van de 160 banen op zijn produktie-afdeling voor lp's afstoten. De productie zal volgend jaar worden teruggebracht van vijftien naar tien miljoen lp's. Gedwongen ontslagen sluit het bedrijf niet uit.

Voor twintig werknemers zal worden bekeken of ze elders in het bedrijf kunnen worden geplaatst. Nog eens tien kunnen langs natuurlijke weg afvloeien, voor een deel via de regeling voor 55-jarigen en ouderen. Volgende maand wordt met de bonden gesproken over een sociaal plan.

De platenproductie van Polygram is volgens bedrijfswoordvoerder J. Rubinstein dit jaar met 22 procent gedaald ten opzichte van 1990. In de jaren daarvoor steeg de productie van lp's van de Baarnse fabriek nog. „Dat kwam door dat onze platenfabrieken in Frankrijk, Engeland en Duitsland vanaf 1986-'87 achter elkaar werden gesloten en wij in Nederland de productie voor de wereldmarkt overnamen. Maar daarna heeft de daling zich voortgezet”, aldus Rubinstein.

In sommige landen, Nederland voorop, is de afzet van lp's gestagneerd. Zo niet in Duitsland, waar Polygram Nederland volgend jaar nog 93 procent van zijn tien miljoen platen, voornamelijk popmuziek, denkt te kunnen sluiten.

Aidspatiënt op vrije voeten na vonnis van tien jaar

HAARLEM (ANP) — De 33-jarige S.W. uit Amsterdam heeft donderdag wegens cocaïnehandel conform de eis tien jaar onvoorwaardelijke gevangenisstraf gekregen. Omdat de man aan Aids lijdt en nog maar kort te leven heeft, wordt hij echter vanmiddag vrijgelaten. Dat heeft de rechtbank in Haarlem bepaald. W. verblijft nu nog in het penitentiair ziekenhuis in Scheveningen.

Naast de gevangenisstraf is de Amsterdammer veroordeeld tot het betalen van 400 duizend gulden aan de Nederlandse staat. W. was betrokken bij de organisatie van twee zendingen cocaïne, van honderd en 75 kilo, van Suriname naar Schiphol. Die werden juist dit jaar ontdoekt.

De rechtbank neemt het W. extra kwalijk dat hij personeelsleden van de KLM heeft gebruikt om de drugstransporten uit te voeren. In de strafzaak tegen de KLM'ers wordt volgende week uitspraak gedaan.

Premier verzekert zich met passeren minister Levy van steun extreme nationalistes Shamir maakt Israëli's ernst Madrid duidelijk

Van onze correspondent JERUZALEM — Premier Yitzhak Shamir heeft met zijn persoonlijke opwaardering van de Israëlische delegatie naar Madrid bereikt, dat de betekenis van de vredesconferentie in eigen land steeds veel groter is geworden. Tot dusver werd door de meeste Israëlische bewindslieden de indruk gewekt, dat van de conferentie in Madrid weinig positiefs is te verwachten, en dat Israël noodgedwongen had besloten tot deelneming om een nieuwe ernstige confrontatie met de Verenigde Staten te voorkomen.

Shamirs verrassende besluit om zelf als delegatieleider op te treden, heeft tot gevolg dat de Israëlische bevolking zich nu veel meer dan tevoren zal realiseren welke grote belangen in Madrid

gemanoeuveerd. Eerder had Shamir zich op het standpunt gesteld dat de ceremoniële openingszitting van de vredesconferentie een bijzaak is, temeer daar het twijfelachtig is of de staatshoofden van de betrokken Arabische landen zouden komen opdagen. Door alsnog zelf naar Madrid te reizen geeft de Israëlische regeringsleider te kennen hoe belangrijk hij de vredesbesprekingen vindt. Bovendien heeft hij een situatie geschapen die tot vragen kan leiden over de vredesintenties van Arabische landen als zij volstaan met het zenden van hun invloedrijke ministers van Buitenlandse Zaken. Anderzijds, als de Arabische staatshoofden nu alsnog besluiten om naar Madrid te vertrekken dan wordt

daarmee de ondergeschikte positie van de PLO verder geaccentueerd omdat Yasser Arafat is uitgesloten van directe deelname aan de vredesconferentie. Maar Shamirs eenzijdige opwaardering van de Israëlische delegatie heeft niet alleen de organisatorische plannen doorkruist van de Verenigde Staten en de Arabische landen, maar ook aanleiding gegeven tot grote onrust in zijn eigen conservatieve Likoeidpartij. Minister van Buitenlandse Zaken Levy is ziedend over de manier waarop de premier hem aan de vooravond van de historische gebeurtenis zonder pardon buitenspel heeft gezet.

De 54-jarige Levy heeft zich de laatste maanden geprofileerd als de meest gematigde bewindsman van de Likoeid, door zijn flexibele en vooral enthousiaste opstelling ten aanzien van de Amerikaanse vredesinspanningen. In verband daarmee werd Levy woensdagmiddag in het Israëlische parlement uitbundig geprezen door de voltallige linkse oppositie, maar ook fel aangevallen door Kamerleden van de regeringspartijen.

Enkele uren later kreeg Levy telefonisch van Shamir te horen, dat hij niet de eerste virol mag spelen in Madrid, en dat zijn ambtenaren slechts een ondergeschikte rol zullen vervullen bij de verschillende, bilaterale vredesbesprekingen die Israël enkele dagen na de openingszitting in Madrid zal beginnen met de Arabische landen en de Palestijnen. Uit protest besloot de snel gekwetste bewindsman om thuis te blijven en

volgende week niet mee te gaan naar de vredesconferentie. Maar Levy is niet van plan om af te treden, uit vrees daarmee zijn eigen politieke positie nog verder te zullen ondergraven. Verwacht wordt dat de woedende Levy binnenkort zal bekendmaken dat hij zich bij de parlementsverkiezingen van volgend jaar kandidaat zal stellen als alternatief voor de bejaarde Shamir als leider van de Likoeid. Enkele weken geleden kondigde de radicaal nationalistische minister van Volkshuisvesting Arik Sharon ook al aan zijn kandidaat te stellen voor het partijleiderschap. Maar dat was uit protest tegen Shamirs vredespolitiek die door Sharon gevaarlijk flexibel wordt gevonden. Shamir zal volgende week uitgespro-

ken haviken opnemen in zijn delegatie naar Madrid, onder wie staatssecretaris voor Buitenlandse Zaken Benjamin Netanyahu, de Likoeid-parlementarier Uri Landau en een van de leiders van de joodse kolonisten uit Judea en Samaria, zoals de bezette Westelijke Jordaanover algemeen wordt aangeduid.

Rechttervleugel
Door het demonstratief passeren van de gematigde Levy, en het prefereren van een aantal fel aanhangers van de Groot-Israëlgedachte voor de delegatie naar Madrid, heeft Shamir zich openbaar verzekerd van de steun van de uiterste rechttervleugel in het kabinet.

EDDO ROSENTHAL

Gevechten in Kinshasa na benoeming nieuwe premier

KINSHASA (Reuter, AFP, AP) — Demonstranten en speciale eenheden van het Zaïrese leger hebben donderdag hevige gevechten in de hoofdstad Kinshasa. Woedende aanhangers van de oppositie richtten barricaden op en staken bussen en personenauto's in brand. De rellen braken uit nadat Bernardin Mungul Diaka de benoeming als nieuwe premier door dictator Mobutu Sese Seko had aanvaard. Ambulances voerden gewonden af naar ziekenhuizen, maar zover bekend vielen er gisteren geen doden. Vooral in de armenwijken vonden hevige rellen plaats. In een wijk bestormden aanhangers van de oppositie het kantoor van Mobutu's Volksbeweging voor de Revolutie (MPR). In een andere wijk werd een onbewoonde villa van Mobutu leeggeroofd. "Wij willen Tshisekedi en niemand anders", riepen woedende jongeren. Mobutu ontstond interim-premier F. Tshisekedi, de belangrijkste leider van de oppositiegroepen, maandag. Mungul Diaka leidt een kleine oppositiepartij, de Assemblée voor een Democratische Republiek, die is aangesloten bij de coalitie de Heilige Unie. De leiders van de vier grootste partijen in de Heilige Unie schaarden zich donderdag echter eensgezind achter Tshisekedi en beschuldigden Mungul Diaka van verraad. Zij verweten de

nieuwe premier de regering te hebben gestolen. Geen enkel land heeft het premierschap van Mungul Diaka tot nu toe erkend. De ambassadeurs van België, Frankrijk en de Verenigde Staten in Kinshasa hielden donderdag een spoedberaad. België heeft nog 850 commando's in Zaïre, Frankrijk nog 150. Honderden betogers verzamelden zich donderdag bij de woning van Mungul Diaka. Eenheden van de presidentiële garde, de zogeheten groene barretten, beschermden het huis tegen de aanvallen. De groene barretten scheurden in pantserwagens, jeeps en vrachtauto's door Kinshasa en dreven overal groepen demonstranten uiteen. De nieuwe chefstaf van het leger, generaal Mahele Likeyo, leidde donderdag persoonlijk de operaties van de speciale eenheden vanuit zijn zwarte Mercedes. Uit de mijnstad Lubumbashi, de hoofdstad van de zuidelijke provincie Shaba, werden donderdag opnieuw plunderingen gemeld. De stad, die vorige maand werd gespaard bij de golfplunderingen, was eerder deze week het toneel van enorme roofpartijen door opstandige soldaten. In Brussel maakte Artsen zonder Grenzen bekend dat daarbij zeventien doden zijn gevallen. Zeker 120 personen raakten gewond, aldus een woordvoerder van de onafhankelijke organisatie, die een medische ploeg in Lubumbashi heeft.



De ministers van Buitenlandse Zaken Saoud Faisal (Saoedi-Arabië, links), Farouk Khaddoumi (PLO) en Kamel Abu Jaber (Jordanië) begeven zich naar de conferentiezaal in de Syrische hoofdstad Damascus.

Arabische landen eensgezind

Vervolg van pagina 1
Intussen is opnieuw opschudding ontstaan over de Palestijnse vertegenwoordiging bij de vredesconferentie in Madrid. De politoloog Sajeb Erakat, die is genomineerd voor de Palestijnse delegatie, zei woensdagavond in een vraaggesprek dat alle Palestijnse vertegenwoordigers zijn uitgekozen door de PLO. Erakat brengt met die uitspraak zijn eigen deelname aan de conferentie in gevaar omdat de PLO officieel is uitgesloten van de vredesconferentie.

De uitsluiting is een eis van Israël. Het Israëlische ministerie van Buitenlandse Zaken en medewerkers van premier Shamir dringen er nu op aan Erakat van de conferentie te weren. Faisal Hussein, de leider van de „schaduwdelegatie“ van de Jordaanse Palestijnse afdeling, heeft donderdag bekend gemaakt dat de Palestijnse onderhandelaars door de PLO zijn aangewezen. Maar woensdagavond zei ook de vermoedelijke Palestijnse delegatieleider, Haider Abdel Shaffi, dat de Israëlische regering alleen maar doet alsof ze niet weet dat hij en zijn collega's in werkelijkheid de PLO vertegenwoordigen.

Arabisch islamitische Hamas-beweging, weten de conferentie af te keuren. Deze organisatie beschikt over de middelen om de politiek van de PLO in de bezette gebieden te dwarsbomen. Het Palestijnse persbureau Wafa meldde donderdag dat de Saoedische minister van Buitenlandse Zaken, prins Saoud Faisal, in Damascus een gesprek had met zijn collega van de PLO, Farouk Kaddoumi. Het was het eerste onderhoud op hoog niveau tussen beide partijen sinds het einde van de Golfoorlog. In dit conflict nam de PLO stelling tegen de Saoedische militaire steun aan de internationale alliantie tegen Irak na de invasie van Koeweit door Irak.

Woensdag maakte Saoedi-Arabië drie miljoen dollar over aan de PLO. Dit bedrag is samengesteld uit een belasting van 5 procent op de inkomens van de Palestijnse arbeiders in Saoedi-Arabië en giften van Saoedi's. Volgens waarnemers betekent deze ontwikkeling dat de betrekkingen weer zijn genormaliseerd.

ADVERTENTIE
VUIL SPEL MET BRAVOURE
Luk Wijns in 'Vuil Spel' -verhalend cabaret-
THEATER BELLEVUE
di 29 okt t/m za 2 nov - 20.30 uur
RESERVEEREN 020 - 6247248

De duif onder de Likoeid-haviken is aangeschoten

DAVID LEVY gaat volgende week niet naar de vredesconferentie over het Midden-Oosten in Madrid. De vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken heeft voor de eer bedankt, nadat premier Shamir had bekendgemaakt zelf de Israëlische delegatie te willen leiden. Dit terwijl de VS hebben aangegeven dat de conferentie op het niveau van ministers van BZ zal worden gehouden. Hebben de Israëlische haviken onder leiding van Shamir de „liberale pragmaticus“ en „duif“ (naar Likoeid-begrippen) Levy definitief de nek omgedraaid?

tie wordt samengesteld die een minderheid vertegenwoordigt, in plaats van een meerderheid van het Israëlische volk, dat vrede wil". Niet alleen Levy is gepasseerd, maar ook zijn ministerie van Buitenlandse Zaken, dat in meerderheid duifachtige trekken vertoont. Ook bij de bilaterale gesprekken die na de openingsessie zouden plaatshebben zou het ministerie van Buitenlandse Zaken worden uitgesloten van deelname.



DAVID LEVY

Shamir wil voorkomen dat Levy en zijn medewerkers, op wie hij zwaar leunt omdat hij nog relatief onervaren is op het gebied van de buitenlandse politiek, concessies gaan doen aan de Arabieren. De breuk tussen Shamir en Levy komt niet onverwacht. Levy heeft zich sinds zijn aantreden als vice-premier en chef van de Israëlische diplomatie, vorig jaar mei, ontpopt als een groot voorstander van het vredesproces in het Midden-Oosten. Hij vertegenwoordigt daarbij een zeer kleine minderheid in de rechts-nationalistische regering-Shamir, die zich tenslotte onder grote Amerikaanse druk bereid heeft getoond naar Madrid te gaan. Levy heeft een goede verstandhouding met zijn Amerikaanse collega Baker, wat van Shamir niet gezegd kan worden.

Levy is in 1957 met zijn grote familie van Marokko naar Israël geëmigreerd. Het gezin streek neer in Beth Sha'an aan de Jordaanrivier, een treurig stembestemd oord. Hij werkte zich op van bouwvakker tot charismatisch vakbondslider van de Histadruth. Binnen de vakbeweging bouwde hij aan zijn politieke carrière in de Herut-partij van Begin, die later is opgegaan in de Likud. In 1969 werd Levy in het parlement gekozen. Vanaf 1977 heeft hij van alle kabinetten deel uitgemaakt. De Herut was de partij die ageerde tegen het establishment van de Ashkenazim, waarvan ook Shamir deel uitmaakt. Levy zette zich tot groot genoegen van de zich gediscrimineerd voelende grote oriëntale gemeenschap in Israël af tegen de gevestigde orde van de Europeanen.

Shamir wil niet door Levy worden opgevolgd als partijleider. Daarom zou de zoon van ex-premier Begin, Benny Begin, zich onlangs voor deze post kandidaat hebben gesteld. De jonge Begin zit helemaal op de lijn van Shamir. Ook wordt minister van Defensie Moshe Arens genoemd als kroonprins van de 76-jarige Shamir. Wellicht dat een functionaris van Levy's ministerie wel naar Madrid gaat: Benjamin Netanyahu, de onderminister van Buitenlandse Zaken. Het was uitgeroepen Netanyahu, een vloeiend Amerikaans sprekende havik, die tijdens de Golfcrisis de show stal op de Amerikaanse televisie. Netanyahu was de perfecte Israëlische public-relationsfunctionaris tijdens de Golfoorlog, die als er weer een Scud-raket op Israël was neergelaten niet te beroerd was naar de studio van CNN te komen om het standpunt van zijn regering uit te leggen. Dit tot ergernis van zijn baas, die geen Engels spreekt.

Menachem Begin werd eind jaren zeventig zijn idool. Hij deed Begin, die een goed redenaar was en niet vies was van enige pathetiek, na. Ook veranderde hij zijn kapsel en schafte zich een vlotte bril aan. Levy kreeg een derde van de Herut onder controle en groeide uit tot een politicus met wie wel degelijk rekening moest worden gehouden. Begin begreep als eerste dat Levy een belangrijk deel van het electoraat vertegenwoordigde. Levy werd lang getipt als de kroonprins van Begin.

Hij onderschreef de Herut-ideologie van de Groot-Israël volgedig, maar sloeg niet door naar extreem-rechts. Levy is meer een pragmaticus, een beetje een populist ook, dan een ideoloog. Hij sprak zich in 1984 als enige Herut-minister (van Volkshuisvesting) uit voor terugtrekking van de Israëlische troepen uit Libanon. Eerder had hij zich een voorstander betoond van het sluiten van vrede met Egypte. Standpunten van een meerderheid van de Israëlische bevolking, net als er nu een meerderheid van de Israël's voor onderhandelingen met de Arabieren is.

Maar ook toen Levy minister van Volkshuisvesting was, werden extreem-nationalistische joden gehuisvest in het christelijke gedeelte van de Oude Stad van Jeruzalem. In het geheim had Levy daarvoor vorig jaar april 1,8 miljoen dollar ter beschikking gesteld. Het groeide uit tot een nationale affaire, die hij echter overleefde.

In juni vorig jaar werd Levy benoemd tot vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken, waarmee Levy opnieuw met het predikaat kroonprins werd opgezet. Shamir heeft daar nu een eind aan gemaakt. Een succesvol optreden in Madrid had Levy beslist geen windieieren opgeleverd. David Levy's kansen op het premierschap zijn op dit moment klein, maar hem volledig afschrijven is prematuur. Demografisch gezien zijn de Sephardische joden in Israël intussen in de meerderheid, op politiek-cultureel gebied is hun positie duidelijk minder sterk. Levy woont nog steeds in Beth Sha'an. Een stemmentrekker bij uitstek.

EWUOD NYSINGH

PROFIEL
DE coup van premier Shamir is hard aangekomen. David Levy (Rabat, 1937) bevindt zich op dit moment in het politieke niemandsland. Een woordvoerder: „Hij denkt aan aftreden.“ Een medewerker: „Levy denkt op dit moment niet aan aftreden.“ Links Israël neemt het op voor Levy, die ooit als een hardliner en adept van oud-premier Begin bekendstond. Oppositieleider Shimon Peres is „bedroefd en teleurgesteld“. Peres, die Shamir steun heeft toegezegd zolang hij het vredesproces in beweging houdt, heeft gezegd dat er een „delega-

ADVERTENTIE
Tabaksplanten krijgen bij Calderón hun eigen beschermingsfactor.

Het vervaardigen van een smaakvolle sigaar als Calderón vergt nogal wat zorg. Dat begint al bij de tabaksplant. Deze is namelijk zeer gevoelig voor zonlicht. Met name voor het aroma van het deklblad is het beter dat de plant in de schaduw rijpt. De telers van Calderón hebben een even simpele als doeltreffende wijze gevonden om het intensieve zonlicht te temperen. Zij spannen een doek boven de planten zodat deze wel de warmte, maar niet de volle straling van de zon genieten. Deze voor tabaksplanten unieke techniek is bij kenners bekend onder de naam 'shade-grown'. Deze authentieke teelwijze geeft Calderón de alom gewaardeerde milde melange. Neem de proef op de som en u zult ervaren dat we niets teveel hebben gezegd.
Calderón. De ware tuitsigaar van La Paz.

President Gaviria's werkwijze van dialoog en concessies pakt goed uit Colombianen geven grondwet vlees en bloed

Van onze correspondent JAN KEULEN MEXICO-STAD — „Naai de traditionele politici een oor aan“ is het motto van Rafael Bergara, leider van de Democratische Alliantie M-19 (ADM-19). „Als ze je stem willen kopen en je hebt het geld nodig, accepteer dan het geld en stem op wie je wilt...“

De verkiezingen voor een nieuw congres en voor de 22 gouverneurs, die voor het eerst rechtstreeks zullen worden gekozen, zijn een logisch vervolg op de nieuwe grondwet van 5 juli. Het congres dat zondag wordt gekozen krijgt tot taak de nieuwe grondwet vlees en bloed te geven. Sinds de 44-jarige liberaal Cesar Gaviria in augustus 1990 het presidentschap op zich nam, maakt Colombia een periode door van ingrijpende hervormingen. De nieuwe grondwet democratiserde in principe de Colombiaanse politiek. De staat van beleg, die de afgelopen veertig jaar haast onafgebroken van kracht was geweest, werd opgeheven. Burgerlijke scheiding werd mogelijk en het uitwijzen van Colombiaanse burgers naar het buitenland — zoals drugsmafiosi die naar de VS werden gestuurd — werd grondwettelijk onmogelijk gemaakt.

De Colombiaanse autoriteiten telden van januari tot augustus 1990 25 duitzend moorden. In dezelfde periode van dit jaar waren dat er „slechts“ twaalfduizend. De geweldsstandaard en de strafeloosheid eisen nog steeds hun tol, maar de tendens lijkt te zijn dat de situatie langzaam verbetert. De regering-Gaviria is er echter nog niet in geslaagd een akkoord te bereiken met alle guerrillabewegingen. Onderhandelingen in de Venezolaanse hoofdstad Caracas met de Guerrilla Coordinatie Simon Bolivar (CSB), die de afgelopen maanden met vallen en opstaan werden gevoerd, hebben nog niet geleid tot een staakt-het-vuren, laat staan tot een integratie van de guerrilleros in het politieke leven.

De Colombiaanse autoriteiten telden van januari tot augustus 1990 25 duitzend moorden. In dezelfde periode van dit jaar waren dat er „slechts“ twaalfduizend. De geweldsstandaard en de strafeloosheid eisen nog steeds hun tol, maar de tendens lijkt te zijn dat de situatie langzaam verbetert. De regering-Gaviria is er echter nog niet in geslaagd een akkoord te bereiken met alle guerrillabewegingen. Onderhandelingen in de Venezolaanse hoofdstad Caracas met de Guerrilla Coordinatie Simon Bolivar (CSB), die de afgelopen maanden met vallen en opstaan werden gevoerd, hebben nog niet geleid tot een staakt-het-vuren, laat staan tot een integratie van de guerrilleros in het politieke leven.

De Colombiaanse parlements- en gouverneursverkiezingen die zondag worden gehouden zijn, in de visie van ADM-19, „een confrontatie tussen het oude en het nieuwe Colombia“. Het oude Colombia is dat van de corruptie, het clientelisme, het kopen van stemmen; het nieuwe Colombia dat van een — in theorie althans — democratie waaraan het volk daadwerkelijk deelneemt. Zondag zal, zo laat het zich aanzien, ook definitief het tweepartijensysteem worden doorbroken. Het gaat niet meer alleen, zoals in de afgelopen anderhalve eeuw, tussen conservatieve en liberalen. Er heeft zich inmiddels een derde grote politieke beweging aangediend, ADM-19, de succesvolle spruit van de in 1989 ontwepende guerrillabeweging M-19. Naast deze drie grote partijen spelen ook de conservatieve afsplitsing Beweging van Nationale Redding en de pro-communistische Patriotische Unie een rol. In Colombia begint zich hoe langer hoe meer een pluralistisch stelsel af te tekenen.

Gaviria's werkwijze — de dialoog, waarbij bepaalde concessies niet werden geschuwd — valt niet bij iedereen in goede aarde. Toch kan niet ontkennd worden dat zijn methode resultaten oplevert. Hoewel de „vuile oorlog“ tussen het leger, paramilitairen, drugsbendes en linkse guerrilla nog steeds woedt, is de intensiteit van het geweld wel teruggegaan. De Colombiaanse autoriteiten telden van januari tot augustus 1990 25 duitzend moorden. In dezelfde periode van dit jaar waren dat er „slechts“ twaalfduizend. De geweldsstandaard en de strafeloosheid eisen nog steeds hun tol, maar de tendens lijkt te zijn dat de situatie langzaam verbetert. De regering-Gaviria is er echter nog niet in geslaagd een akkoord te bereiken met alle guerrillabewegingen. Onderhandelingen in de Venezolaanse hoofdstad Caracas met de Guerrilla Coordinatie Simon Bolivar (CSB), die de afgelopen maanden met vallen en opstaan werden gevoerd, hebben nog niet geleid tot een staakt-het-vuren, laat staan tot een integratie van de guerrilleros in het politieke leven.

Zestig fronten
De CGSB bestaat uit drie organisaties waarvan de Colombiaanse Revolutionaire Strijdkrachten (FARC), die dicht staat bij de Communistische Partij, de belangrijkste is. De FARC zegt zo'n veertienduizend manschappen onder de wapens te hebben en op zestig „fronten“ te vechten. Het Nationale Bevrijdingsleger (ELN) is actief op dertig „fronten“ en het Volksbevrijdingsleger (EPL) op acht. De guerrilla, vooral de FARC die eerder negatieve ervaringen had met poging om vreedzame wijze in de Colombiaanse politiek te participeren (veel van haar sympathisanten werden vermoord door rechtse doodseskaders, cq

Hoewel de regering weinig problemen heeft met de nationale debatten die de guerrilla voorstelt, vindt ze het idee van de vredeszones onacceptabel. De regering stelde 62 „punten“ voor waar de guerrilla zich kan samentrekken en internationale controle op naleving van de te sluiten akkoorden. Hoewel de guerrilla eerder beloofde tijdens de verkiezingen van zondag een wapenstilstand in acht te nemen, werden de afgelopen dagen een groot aantal aanvallen uitgevoerd. Het offensief werd verklaard uit het uitbliven van resultaten aan de onderhandelingstafel. Het dorp Butulia in het departement Santander werd bezet, een oliepijpleiding werd opgeblazen en er vond onder andere een aanval plaats op de Acacias-gevangenis in Llanos Orientales.

Oekraïne gemaand afscheiding van Unie-strijdkrachten op „beschaafde” wijze uit te voeren Sovjet-ministerie erkent recht republieken op eigen leger

Vernieuwd EG-plan Vervolg van pagina 1

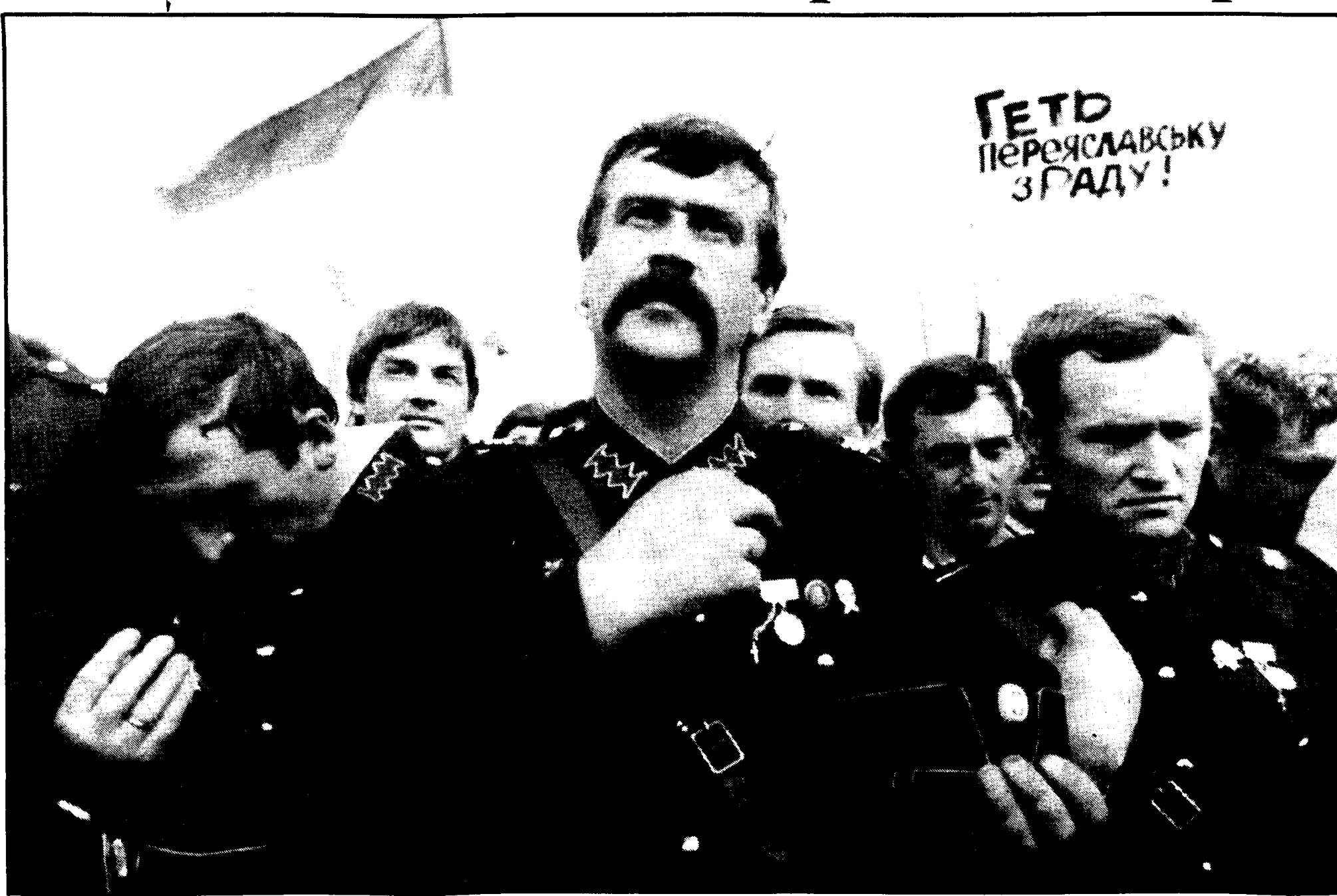
Van onze correspondent Hella Rottenberg MOSKOU — De reactie van de Sovjet-autoriteiten en Rusland op de aankondiging van de Oekraïne over te gaan tot het vormen van een eigen leger, is vooralsnog terughoudend. Een woordvoerder van het Sovjet-ministerie van Defensie, luitenant-generaal Manilov, verklaarde donderdag op een persconferentie dat een soevereine republiek recht heeft op een eigen leger. Maar hij voegde daaraan toe dat een „andere vraag is de manier waarop dit gebeurt”. Rusland heeft officieel nog helemaal niet gereageerd.

Manilov zei verder dat hij ervan overtuigd is dat „we een beschaafde oplossing zullen vinden”. Het zich illegaal toe-eigenen van onderdelen en materieel van de Sovjet-strijdkrachten zal echter „niet worden toegestaan”. Volgens de woordvoerder van Defensie moet de kwestie binnen de Staatsraad worden besproken en opgelost. De Staatsraad is het collectieve presidentschap onder voorzitterschap van Gorbatsjov dat na de staatsgreep van augustus is ingesteld.

Manilov was van mening dat er geen gevaar bestaat dat legeronderdelen worden overgenomen. „Waarmee zou dit dan moeten gebeuren? Niemand is bij machte zich onze strijdkrachten toe te eigenen. Maar als er een barbaarse poging hiertoe wordt gemaakt, dan zullen we al onze middelen om dit te voorkomen inzetten”, zo zei hij. President Gorbatsjov had maandag de republieken bedreigd met „grondwettelijke maatregelen” als ze Sovjet-strijdkrachten zouden nationaliseren of privatiseren.

De uitspraak van Manilov dat soevereine republieken recht hebben op een eigen leger, lijkt een wijziging in het standpunt tot nog toe aan te geven. Na de staatsgreep hadden president Gorbatsjov en het ministerie van Defensie het alleen over het recht op een kleine nationale garde, die de regering en de meest strategische objecten in een republiek beschermen kan bieden.

Vorige week besloot het Azerbeidzjaanse parlement het eigendom van het Sovjet-leger op het grondgebied van Azerbeidzjan te „nationaliseren”, als eerste stap tot het vormen van een eigen leger. Op de verbale aankondiging zijn voor zover bekend nog geen concrete daden gevolgd. In Armenie wordt de ontwikkeling in het buurland met grote bezorgdheid gevolgd. Het Sovjet-leger in Azerbeidzjan bestaat grotendeels uit Azeri's en kan dus snel worden omgebouwd tot een zwaar bewapend nationale strijdkracht, waarmee de Armeense enclave Nagorno-Karabach kan worden aangevallen.



Leden van de Oekraïense nationale garde slaan een kruis tijdens een betoging 15 september in Kiev tegen de Unie. Foto EPA

Dinsdag en woensdag nam het Oekraïense parlement in eerste zitting zeven wetsvoorstellen aan die moeten leiden tot het opzetten van een eigen leger. Dit zou moeten bestaan uit een landmacht, luchtmacht en marine van te zamen 450 duizend manschappen. Daarnaast is besloten tot het vormen van een republiekse garde, onder gezag van de Oekraïense president, van liefst 30 duizend man.

Wat betreft het nucleaire arsenaal dat zich op het grondgebied van de Oekraïne bevindt en bestaat uit tweeduizend kernkoppen van alle categorieën, zegt Kiev dat het onder gemeenschappelijk bevel moet komen te staan. De Oekraïne, zo wordt benadrukt, wil een kernwapenvrije mogeheid worden en hoopt dat in 1995 de kernwapens van zijn grondgebied zijn verdwenen. Maar het nucleaire arsenaal aan Rusland overdragen, zoals het ministerie van

Defensie wenst, is de Oekraïne niet van plan omdat dit, aldus de vice-voorzitter van het parlement, „een teken van zwakte” zou zijn.

Een commentaar van het persbureau Tass, afgedrukt in de legerkrant Rode Ster, noemde de geruststellingen van de Oekraïne onvoldoende. „Geen enkele verwijzing van de wetgevers in Kiev naar de kernwapenvrije principes van de republiek en naar het tijdelijke karakter van de kernwapen-status van de Oekraïne kunnen het feit verhelpen dat er sprake is van een poging om de letter en geest van het belangrijkste internationale verdrag over de non-proliferatie van kernwapens te ondermijnen.”

De Oekraïne heeft inmiddels een eigen minister van Defensie benoemd en bevelhebbers van de grenstroepen en nationale garde. Voor de nationale garde is de werving van vrijwilligers reeds in volle gang. Er hebben zich zesduizend jongemannen aangemeld. President Kravtsjok heeft een bezoek gebracht aan de marinebasis van de Zwarte Zeevloot in Sebastopol op de Krim, alwaar hij verklaarde dat de Oekraïne nooit zal toestaan dat de Krim wordt afgepakt. De Oekraïne wenst met Rusland en de centrale autoriteiten te onderhandelen over overdracht van een deel van de marine.

Dat deze gedachte op heftig verzet van zowel Rusland als de centrale autoriteiten zal stuiten, heeft geen twijfel te lijden. Sebastopol is de voornaamste warmwaterhaven van de Sovjet-Unie en geeft toegang tot de Middellandse Zee. Op de Krim is bijna 70 procent van de bevolking Russisch. Het schiereiland werd in 1954 op willekeurige gronden door partijleider Chroestjov overgeheveld van Rusland naar de Oekraïne. De bewoners van de Krim willen binnenkort een referendum houden over het

lot van hun gebied, nog voor 1 december wanneer de bevolking van de Oekraïne zal stemmen of de republiek onafhankelijk wordt.

Chef van de Sovjet-strijdkrachten Lobov noemde in een vraaggesprek de marine „ondeelbaar”. En de bevelhebber van de Zwarte-Zeevloot, admiraal Kasatonov, zei dat de vloot „een scheeping is van Rusland en later van de eenheidsstaat Sovjet-Unie”. De marine, waarvan vijftien atoomonderzeeers deel uitmaken, blijft als geheel vallen onder de gezamenlijke strategische strijdkrachten, zo zei Kasatonov.

In Kiev wordt intussen in alle toonaarden benadrukt dat de vorming van de strijdkrachten niet van de ene of de andere dag haar beslag krijgt en dat alles onderwerp van onderhandelingen zal zijn. Majoor Kloeban, woordvoerder van minister Morozov van Defensie, zei in een telefonisch vraaggesprek dat het

besluit niet betekent dat de Oekraïne de banden met de Unie verbreekt. „Elk soeverein land heeft nu eenmaal recht op eigen strijdkrachten. Het hangt er van af of de Oekraïne zich aansluit bij een economisch en politiek verdrag. Daarover is nog geen definitief besluit gevallen. Ik denk dat er ook een defensieverdrag tussen de republieken komt en dat de Oekraïne daaraan meedoet.”

Volgens Kloeban is het snelle handelen van het parlement ingegeven door de staatsgreep van augustus, waarbij de republiek zich onbeschermd had gevoeld, en door het feit dat men in de recente gesprekken met het Sovjet-ministerie van Defensie op tegenwerking was gestuit en niets was opgeschoten.

Maatstaven
De omvang van het toekomstige Oekraïense leger is, aldus de woordvoerder, gebaseerd op Europese maatstaven, in proportie met de bevolking en het grondgebied. Die vergelijking lijkt overigens niet op te gaan. Terwijl de Oekraïne met 52 miljoen inwoners tegen 1995 een strijdkracht van 450 duizend man opgebouwd wil hebben, zal Frankrijk met 55 miljoen inwoners tegen die tijd 250 duizend man onder de wapenen hebben. Het verenigde Duitsland, met bijna tachtig miljoen inwoners, zal dan over een leger van 370 duizend man beschikken.

Bij de komende lichting in de herfst zullen de Oekraïense dienstplichtigen alleen nog op Oekraïense grondgebied dienen. Gevraagd welke eed zij zullen afleggen, zei Kloeban dat als de wetten over een week of twee definitief zijn aangenomen, dit „vermoedelijk betekent dat zij een eed van trouw aan het Oekraïense volk zullen zweren”. Ook veel beroepsfunctionarissen wensen een Oekraïense eed af te leggen.

Het gevaar voor ongecontroleerde splinging van het leger in Oekraïense en niet-Oekraïense delen zei niet groot te achten. „De mensen wachten rustig af wat de politici besluiten.” Op het grondgebied van de Oekraïne bevindt zich een strijdkracht van 1,2 miljoen soldaten.

Van Oekraïense soldaten die buiten de Oekraïne zijn gelegerd komen stapels verzoeken binnen tot overplaatsing. Ook wordt er gedeserteerd. Dit gebeurt vooral in gebieden waar gevochten wordt, zoals de Kaukasus. In de Sovjet-strijdkrachten wordt het officierskorps voor liefst veertig procent door Oekraïners gevormd. Als ook zij overlopen naar de Oekraïense strijdkrachten is het met het Rode Leger gebouwd.

Over de bijdrage van de Oekraïne aan het gezamenlijk defensiebudget van de Oekraïense strijdkrachten is het met de Oekraïne in de nacht van woensdag op donderdag een aantal dorpen is binnengevallen.

De premier van het bewind in Phnom Penh, Hun Sen, heeft gisteren gezegd dat hij zich zorgen maakt over de nale-

ving van het akkoord door de andere betrokken partijen. Desondanks noemt hij het akkoord een overwinning voor de vrede in Cambodja. Hij verzekerde dat geen enkele Vietnamese soldaat of adviseur in Cambodja zal blijven. De Rode Khmer heeft gisteren het vredesakkoord een overwinning op Vietnam genoemd.

De Europese Gemeenschap heeft gisteren hulp beloofd aan de Cambodjaanse vluchtelingen. Nederland geeft vier miljoen gulden. Zowel China als Japan heeft toegezegd Cambodja te helpen bij het herstel van de economie.

VS en VN betichten Rode Khmer van schenden verdrag
gevochten. Thaise grenstroepen hebben dit bevestigd. Een woordvoerder van het Thais leger meldt dat de Rode Khmer in de nacht van woensdag op donderdag een aantal dorpen is binnengevallen.

De premier van het bewind in Phnom Penh, Hun Sen, heeft gisteren gezegd dat hij zich zorgen maakt over de nale-

CAMBODJA
B IJNA VIER JAAR lang heeft het Cambodjaanse volk achter gesloten deuren een massamoord ondergaan waarvan naar schatting twee miljoen mensen het slachtoffer zijn geworden. Vervolgens heeft het tien jaar lang burgeroorlog gekend, nog steeds zonder veel aandacht te trekken: het ijzern gordijn dat de internationale gemeenschap op gezag van Amerika had opgehouden rond de paria Vietnam, ontrok ook diens kleine beschermeling Cambodja aan het oog.



NORODOM SIHANOUK

Vrede is winst voor heel Zuidoost-Azië
dan ook met gemengde gevoelens geraageerd op het nieuws uit Parijs.

Een vredesverdrag zonde van de Rode Khmers, de grootste en best bewapende van de drie Cambodjaanse verzetsgroepen, zou echter niet meer zijn geweest dan een waardeloos vod. Buitengesloten zouden de Rode Khmers immers een geduchte vijand blijven. Ze zouden niet eens hoeven meewerken aan de inkrimping van alle gevechtseenheden, terwijl ze als heersers over een gebied aan de Thaise grens waar veel edelstenen worden gewonnen, rijk genoeg zijn om op de zwarte markt alle wapens te kopen die ze nodig menen te hebben. Vandaar dat verzeleider Sihanouk (van wie toch veel familieleden zijn vermoord door de handlangers van Pol Pot) er steeds vurig voor pleitte de Rode Khmers in te kapselen in een democratisch bestel. Niet met geweren, maar met stembriefjes moeten de Rode Khmers op de knieën worden gedwongen.

Helaas is een democratie (en vooral een prille, nog wankelende democratie) geen waterdichte garantie tegen moordzuchtige machtsfanatie. Maar met alle angsten en onzekerheden die de akkoorden van Parijs omgaven, moet toch worden gezegd dat ze voor het eerst in twintig jaar een reële hoop op

Bush noemt verhoren in Senaat „potsierlijk”

Van onze correspondent PAUL BRILL WASHINGTON — Inspanning op het anti-Congres-sentiment dat door het land waart, heeft president Bush gisteren een scherpe aanval gedaan op de wijze waarop de Senaat de benoeming van hoge rechter Clarence Thomas heeft afgehandeld. De president betitelde de hoorzitting van de Senaatscommissie van Justitie als een „potsierlijke vertoning”, die „ontendend” was voor zowel Thomas als zijn aanklaagster, Anita Hill.

Bush maande de Senaat om een speciale aanklager in te stellen die moet nagaan wie het vertrouwelijke FBI-rapport over de aanklacht van Hill heeft

laten lekken naar de pers. Hij opperde dat aan het betreffende onderzoek een tijdslimiet zou moeten worden gesteld: het rapport zou uiterlijk begin volgend jaar, wanneer het Congres terugkeert van het kerstreeks, gereed moeten zijn.

„Als de Senaat het lek niet opspoor en geen gerechtelijke stappen neemt, zal het Amerikaanse volk dit niet begrijpen”, waarschuwde de president. Zelf treft hij alvast een preventieve maatregel: vertrouwelijke FBI-rapporten zullen voortaan niet meer naar Capitol Hill worden gestuurd, maar alleen ter inzage worden gegeven van commissievoorzitters en andere Congresleden die daarvoor in aanmerking komen. Stafleden krijgen geen inzage meer en

er zullen geen exemplaren worden achtergelaten.

De president riep het Congres meer in het algemeen op om een einde te maken aan diverse wettelijke privileges die het groot. Hij maakte gewag van „een groot aantal wettelijke bepalingen” waaraan het Congres de particuliere sector en de uitvoerende macht heeft onderworpen, maar waarvan het zelf is uitgezonderd. Als voorbeeld noemde hij wetten betreffende de arbeidsomstandigheden en de bescherming van de privacy. Ook de wet inzake ongewenste intimiteiten, die in de affaire-Thomas-Hill in het geding was, is niet van toepassing op het Congres zelf.

Bush pleitte verder voor een snellere bekrachtiging van benoemingen. Tussen de voordracht en de stemming in de Senaat zou niet meer dan zes weken mogen liggen. De president zei niet te voelen voor een geinstitutionaliseerd vooroverleg met de Senaat over de benoeming van hoge rechters, zoals door sommigen is geopperd. Dat zou in zijn ogen een uitholling van zijn constitutionele benoemingsrecht zijn.

Uit een recent opinie-onderzoek blijkt dat slechts de helft van de Amerikanen op dit moment een gunstig oordeel heeft over het Congres. Dat is negen punten minder dan een maand geleden. Overigens is de waardering voor Bush ook niet meer zo hoog als kort na de Golfoorlog.



Oorzaken van pijn en alles over pijnstillers. Pijn voorkomen en alternatieve pijnbestrijding. Deze maand in de Consumentengids.

Als u vóór 1 november lid wordt van de Consumentenbond krijgt u drie nummers van dit maandblad gratis. En u krijgt het Testjaarboek 1992 cadeau. Met daarin ruim zestig tests van producten die volop in de belangstelling staan. Stuur de bon in of bel gratis 06-0120.

Ook deze maand in de Consumentengids: audiosets • gemaksvodsel • grote kleuren tv's • decoupeerzagen • autogarages • gescheiden inzameling • elektrische waterkokers.

Meeste Franse treinen rijden ondanks staking

Van onze correspondent PHILIP FRERIKS PARIJS — De Franse hoofdstad heeft gisteren niet de „zwarte dag” beleefd die haar door de vakbonden was beloofd. De staking bij het openbaar vervoer waren aanmerkelijk minder algemeen dan werd voorspeld.

In andere sectoren zoals de postdienst, de elektriciteitsbedrijven en de banken werd nog minder gestaakt. In de provincie vond de staking wat meer gehoor, met name in het zuiden, waar de inwoners van Marseille wel met een ernstig verstoord openbaar vervoer te maken hadden.

In Parijs werden eerder gesloten metrolijnen in de loop van de dag opengesteld. Gemiddeld reed er één van de twee ondergrondsen. De twee belangrijkste lijnen van het regionale snelmetronet ondervonden praktisch geen hinder. De TGV's en de zogenoemde Grandes Lignes liepen vrijwel normaal.

Doden bij gevechten tussen betogers en leger Madagaskar

ANTANANARIVO (AFP) — Bij nieuwe protesten in Madagaskar tegen president Didier Ratsiraka zijn opnieuw doden gevallen. Verschillende media meldden donderdag dat een demonstratie woensdag in de stad Antananarivo, in het noorden van het Afrikaanse eiland, door het leger hardhandig uiteen is geslagen.

Daarbij kwamen volgens de oppositie, die zich heeft verenigd in de coalitie Actieve Krachten, twaalf mensen om het leven en raakten er veertig gewond.

Ten demonstranten het presidentieel paleis tot op tweehonderd meter waren genaderd, zou het leger eerst met traangasgranaten en daarna met scherp hebben geschoten. Begin augustus kwamen in Madagaskar naar schatting 130 mensen om toen het leger een demonstratie tegen president Ratsiraka verhinderde.

COMBATTIMENTO CONSORT AMSTERDAM
27 oktober 1991 werken van:
Concertgebouw Purcell, Biber, Muffat
Amsterdam, kleine zaal en Telemann
aanvang 14.15 uur tevens presentatie nieuwste cd

Stichting IWT vraagt aandacht voor vervuiling Tribunaal over recht op water klaagt Israël aan

Van onze verslaggever
ROTTERDAM — De staat Israël zit in de beklagenbank op het tweede Internationale Water Tribunaal (IWT), dat volgens jaar februari in Amsterdam wordt gehouden. De klacht tegen Israël is dat het weigert dertig Palestijnse dorpen met 7500 inwoners aan te sluiten op de waterleiding. Ook de regeringen van Brazilië, Canada en China zijn gedagvaard.

van de regeringen van Nederland, Noorwegen, Zweden en Denemarken en van particuliere fondsen. Het tribunaal heeft geen rechtskracht. In 1983 besloten alle aangeklaagde bedrijven, waaronder diverse chemische multinationals, niet te verschijnen. De kracht van het tribunaal ligt volgens de organisatoren vooral in de openbaarheid en daarmee gepaard gaande publiciteit over watervervuiling. De stichting IWT waarborgt een faire rechtsgang voor de aangeklaagde partijen.

De klachten zijn zorgvuldig voorbereid. Met behulp van plaatselijke milieu- en ontwikkelingsgroepen zijn 21 zaken aangebracht. Daarvan zijn er tien geselecteerd. Die zijn zo goed gedocumenteerd, aldus IWT-voorzitter G. Peet, dat op basis daarvan een zorgvuldige afweging mogelijk is.

De juryleden zullen uitspraak doen aan de hand van een aantal principes die neergelegd zijn in de zogeheten Verklaring van Amsterdam. Deze verklaring gaat verder dan die van het eerste tribunaal in 1983. De principes zijn afkomstig van bepalingen in diverse internationale verdragen. Ze bevatten onder meer het recht van iedereen op genoeg water, het recht om mee te doen aan besluitvorming over de watervoorziening en om tegen die besluiten in beroep te gaan.

Volgens de Palestijnse arts dr. H. Kanaanel betreft de klacht tegen Israël een dorp in Galilea. Maar dat dorp staat model voor in totaal dertig dorpen in Galilea en een gebied in het centrum van Israël. Deze dorpen worden door de

regering niet erkend en hebben geen enkele infrastructuur. Naast water ontbreken bijvoorbeeld ook elektriciteit en scholen.

Twee Palestijnse organisaties beschouwen het ontbreken van drinkwater als een aantasting van fundamentele mensenrechten. De door Palestijnen bewoonde dorpen zijn volgens Kanaanel alle ouder dan 1948, het jaar waarin de staat Israël werd gesticht. Sommige nederzettingen dateren al van voor 1900.

Tegen China en Canada is een gezamenlijke klacht ingediend omdat een bedrijf (Hydro Quebec International) betrokken is bij grote waterkrachtprojecten in beide landen. Er worden stuwdammen aangelegd in de Yangtze rivier in China en James Bay in Canada. Daardoor ontstaat grote sociale, culturele en ecologische schade, aldus de aanklacht.

In Canada betreffen de waterkrachtprojecten een gebied zo groot als Frankrijk. Daardoor moeten de Cree-indianen na vele eeuwen hun woonplaatsen verlaten. Ook de klacht tegen Brazilië gaat over stuwdammen ten behoeve van elektriciteit in het stroomgebied van de Amazone.

De andere aanklachten betreffen bedrijven, die rivieren, delta's en grondwater vervuilen met metalen en chemische stoffen. Daarbij is een kopermijn in het zuiden van Peru, die volgens de aanklacht jaarlijks 73 keer meer koper in een rivier loost dan de Rijn afvoert.

De internationale jury die de aanklachten moet beoordelen wordt bijgestaan door een wetenschappelijke commissie van juristen, chemici, ecologen, artsen, toxicologen en economen.

AMBASSADETOCHT TEGEN KERNPROEVEN



Een vrouw plaats bordjes met daarop de dagen waarop er in de Verenigde Staten kernproeven zijn gehouden. Vrouwen voor Vrede had gisteren, op de Dag van de Verenigde Naties, een demonstratie georganiseerd voor de Amerikaanse ambassade in Den Haag. Het was ook de dag van de 25ste ambassade-tocht van de Women's International League for Peace and Freedom.

Van onze verslaggever
BREDA — Justitie gaat het munitie- en wapenbedrijf Franerex in Hoogerheide vervolgen wegens de illegale export van kruittuigen aan Irak. Dat is donderdag besloten door de officier van justitie in Breda.

Franerex wordt verdacht van overtreding van artikel 2 van het Uitvoerbesluit Strategische Goederen, wat bete-

Franerex vervolgd wegens levering vaten aan Irak

ket dat het bedrijf verboden goederen heeft geëxporteerd zonder een vergunning aan te vragen.

Franerex kwam medio vorig jaar in opspraak wegens de leverantie aan Irak van drukvaten ten behoeve van experimentele raketten en onderdelen van

het befaamde „superkanon“-project. Franerex was tot halverwege de jaren zeventig een Nederlands overheidsbedrijf dat vooral opdrachten kreeg van het ministerie van Defensie. Sinds het zelfstandig werd, beweegt het bedrijf zich op de markt van gespecialiseerde munitieproducten. De leverantie aan Irak heeft waarschijnlijk plaatsgevonden via België en Griekenland.

Indisch cultureel centrum

RIJSWIJK — De gemeente Den Haag krijgt een cultureel centrum voor Indische Nederlanders. Minister d'Amcon van WVC heeft een eenmalige subsidie van een miljoen gulden beschikbaar gesteld voor de bouw ervan. Het centrum zal vooral dienst doen als activiteiten- en tentoonstellingsruimte.

ADVERTENTIE

't Goede leven begint vrijdagmiddag!

Met een starcaravan is elk weekend drie dagen genieten. U laat de stad de stad en komt helemaal tot rust. Want de mooiste plekjes zijn voor u!

Vrij... dan de caravan!



Twintig à dertig procent van Oostenrijkers heeft negatieve houding jegens joden

WENEN (DPA, AFP) — Tussen de twintig en dertig procent van de Oostenrijkers is antisemitisch. Dit blijkt uit een opiniepeiling van het Oostenrijkse filiaal van het Gallup-instituut. De peiling werd gehouden in opdracht van het Amerikaanse Joods Comité.

Hoewel er in Oostenrijk nauwelijks joden wonen, gelooft 19 procent van de ondervraagden dat het voor Oostenrijk beter zou zijn als er geen joden zouden verblijven. Verder meent 20 procent dat het aantal joden in invloedrijke posities dient te worden beperkt en 53 procent vindt dat het tijd wordt een punt te zetten achter het verleden, d.w.z. de Holocaust. Vijftig procent van de ondervraagden vindt trouwens dat de joden zelf schuldig zijn aan hun vervolging in het verleden.

Overigens is de houding van Oostenrijkers tegen joden minder negatief als die jegens andere etnische minderheden. Terwijl 31 procent van hen geen joden als burens wil hebben, wijst 49 procent zigeuners, 43 procent Serviërs en 41 procent Turken als burens af.

Donderdag, de dag waarop de Gallupcijfers bekend werden gemaakt, hielden enkele honderden mensen een stille demonstratie in het centrum van Wenen uit protest tegen het bekladden van joodse grafstenen. Het groeiend antisemitisme is voor de werkgroep voor christelijk-joodse toenadering reden om aandacht in het onderwijs te vragen voor de joden en hun godsdienst. Bovendien moeten politici zich duidelijker dan tot nu toe distantiëren van antisemitische uitingen.

ADVERTENTIE

HET GAAT GOED MET DE DERDE WERELD

De ontwikkelingslanden boeken ongekende vooruitgang. Ziekte, honger, analfabetisme en onvrijheid worden overwonnen. Waarom zijn deze feiten taboe? Heeft de machtsverhouding ontwikkelingswereld defaitisme en zwartkijkerij als drijfveer? In het novembernummer: onzeWereld gaat in tegen de zelfhaat.

Nu in de kiosk, f5,50

Bel gratis voor een abonnement 06 - 0220660

Polen staat open voor immigranten uit Brits Hongkong

WARSAUW (Reuter) — Polen staat klaar om immigranten uit Hongkong op te nemen. Warschau wil eind dit jaar een consulaat openen in de Britse kroonkolonie. Dat heeft de Poolse minister voor Buitenlandse Handel, Lesław Worowski, woensdag meegedeeld na een reis door Azië.

De reden voor de Poolse gastvrijheid is de hoop dat de immigranten uit Hongkong in de Poolse economie zullen investeren. „We kunnen hier geen Chinese enclave organiseren“, aldus Ledwowski, „maar we zijn graag bereid inwoners van Hongkong permanente verblijfsvergunningen te verstrekken, op voorwaarde dat ze in Polen investeren.“

Met zijn opmerkelijke gebaar spreekt de Poolse minister in op de verwachting dat veel ingezetenen van Hongkong zullen willen verlaten, als dit Britse domein in 1997 in Chinese handen terugkeert. Ledwowski gaf te kennen niet meer te verwachten dat de rijksten uit Hongkong zich meten in Polen zullen elders vertrekken.

Tobback eist naleving van „liberale” Belgische asielwet

In de praktijk worden illegale asielzoekers België zelden of nooit uitgezet. De socialistische minister Louis Tobback maakte veel vijanden met het pleidooi om wel streng op te treden ter bescherming van de „echte asielzoekers”. Hij kreeg het verwijt alleen de komende verkiezingen op het oog te hebben.

Van onze correspondent OSCAR GARSCHAGEN
BRUSSEL — „Te zachte progressieve heelmeeesters maken onherroepelijk stinkende extreem-rechtse wonden”. Louis Tobback, minister van Binnenlandse Zaken van België, pauzeert even voor het effect. Links België viel over de Leuvenaars heen toen hij een strenger immigratiebeleid pleitte en het verspreiden van vluchtelingen over het land in twijfel trok.

„Ach ja, sommige van mijn vrienden praten nog over de opvang van vluchtelingen alsof het gaat om Victor Hugo, die in Brussel asiel zocht, omdat hij voor Napoleon III op de vlucht was”, zegt deze politicus, die zich een radicaal socialist noemt.

„Er zijn er ter linkerzijde, die mij doen denken aan Byzantium: ze zitten binnen de muren te discussiëren over het geslacht der engelen en vooral over hun eigen zuiverheid. Ik functioneer anders. Als wetten niet worden nageleefd, de democratie wordt uitgehouden en mensen worden geëxploiteerd dan moeten we in actie komen, hoe vervelend en pijnlijk dat ook moge zijn. Dat heeft helemaal niets te maken met de komende verkiezingen.”

Tobback, zwaargewicht in de regering en goedgebekt lijsttrekker van zijn partij — de Socialistische Partij (SP) — bij de komende verkiezingen, trok welbewust en tot grote verbazing van velen het vluchtelingenprobleem in een klap naar zich toe. „We zullen op korte termijn geconfronteerd worden met een explosieve groei van vluchtelingen uit Oost-Europa en misschien ook uit de Sovjet-Unie. Kijk naar Joegoslavië en Albanië. Zij ook naar de Sovjet-Unie, waar het zeer de vraag is of de republieken op vreedzame wijze met elkaar zullen omgaan. Dit is allemaal te belangrijk om over te laten aan een partijje als het Vlaamse Blok of aan de liberale oppositie”, stelt hij. En: „Als we in België niet ingrijpen en op deze weg voortgaan krijgen wij hier ook xenofobe toestanden, zoals in Bremen en Nedersaksen.”

Nat als in de meeste andere EG-landen zit België met een migranten- en een vluchtelingenprobleem, dat in de aanloop naar de vervroegde verkiezingen ongetwijfeld gepolitiseerd zal worden. De regeringspartijen zullen trachten als het over de buitenlanders gaat niet tegen elkaar „op te bieden”. „Wij zullen er uit onszelf niet over beginnen. Vragen en discussies ga ik niet uit de weg, maar ik ben niet van zins hierover campagne te voeren. Laten we het vooral serieus, koel en praktisch houden”, hoopt Tobback.

De liberale oppositie, die uitermate



Buitenlandse werkmensen zitten in de kantine van het hoofdkantoor van de met sluiting bedreigde Belgische mijnen in Houthalen. De tijden dat mijnwerkers in het buitenland werden geronseld zijn lang voorbij.

merkwaardige ideeën heeft over het instellen van opvangcentra aan de grenzen, terwijl de controles na 1993 worden afgeschaft, zal van het vreemdelingenbeleid zeker een thema maken. Het Vlaams Blok heeft al bij wijze van provocatie aangekondigd het verkiezingscongres te zullen houden in de Antwerpse gemeente Lint, waar een denderende rel ontstond toen de regering daar 150 vluchtelingen wilden onderbrengen.

Dit extreem-rechtse partijje zal ongetwijfeld een harde en luidruchtige campagne gaan voeren, staat in de peilingen op lichte winst, maar ervaart sinds de regeringscrisis zware concurrentie van de Volksunie. Deze partij is naar het gaat om het streven naar een autonoom Vlaanderen een sterke concurrent van het Vlaamse Blok.

Het oplossen van de Vlaams-Waalse tegenstellingen heeft het „migrantenvraagstuk” en het „vluchtelingenprobleem” op het ogenblik wat naar de achtergrond gedrongen. Maar de verkiezingscampagne moet nog op gang komen en een enkel, al dan niet door het Vlaamse Blok uitgelokt, incident kan voldoende zijn om daar verandering in te brengen. De partij heeft ook in dat opzicht een zwarte reputatie. Extreem-rechts lijkt overigens in Brussel en Wallonië weinig kans te maken. De aanhang van het Front National is verwaarloosbaar. De opstand van de Noordafrikaanse jongeren in de Brusselse gemeenten

Asiel in Europa

Vorst en Sint Jans-Molenbeek heeft deze klup niet in de kaart gespeeld. De tijden dat de Italiaanse grootouders van Salvatore Adamo, Rocco Granata, Enzo Scifo of Sandra Kim door de steenkoolindustrie bijkans gesmeekt werden naar België te komen zijn lang vervlogen. De uit 1964 daterende brochure *Vivre et Travailler en Belgique* is inmiddels een historisch document. „Arbeiders, wees welkom in België. Wij Belgen zijn gelukkig dat U ons Uw krachten en verstand komt aanbieden” stond in het pamflet dat in plaatsen als Casablanca, Tanger, Tetouan en Touissit van hand tot hand ging. Sinds '74 geldt in België formeel een immigratiestop. Het was de bedoeling dat alleen in het kader van familieherenging en de Conventie van Geneve (politieke vluchtelingen) uitzondering gemaakt zouden worden.

Het aantal zogenaamde legale buitenlandse groeide dus gestaag, maar dat gold evenzeer voor de groep illegalen. Volgens verschillende schattingen gaat

het om rond de 100-duizend mensen: economische vluchtelingen en mensen, die indertijd de regeling voor gezinshereniging misliepen. Elk jaar, zelfs elke maand, stijgt het aantal verzoeken om een verblijfsvergunning: van nog geen 2500 in 1981 via 7500 in 1986 tot ongeveer 20-duizend dit jaar. Het gaat om vooral Ghanesezen, Zairezen, Turken, Roemenen en Polen.

Hun aanvragen werden en worden uiterst traag behandeld. De erkenningsprocedure was dermate omslachtig dat drie, vier jaar wachten op uitsluitend vreemdelingenwet, die onlangs in werking is getreden, voorziet in een bekorting van de procedure, maar de Dienst van Vreemdelingenzaken, het Hoog Commissariaat voor de vluchtelingen en zogenaamde Vaste Beroepscommissie beschikken over volstrekt onvoldoende middelen en mankracht om de stapels dossiers snel, maar ook op een eerlijke manier te verwerken. Daar komt nog bij dat afgewezen asielzoekers niet of nauwelijks worden uitgewezen.

Op grond van de huidige criteria worden per maand slechts honderd van de 1600 asielzoekers toegelaten. De overgrote meerderheid moet dus vertrekken. „Dat gebeurt dus niet”, constateert Tobback, „zij worden ook niet met zachte doch ferme hand naar de grens geleid. Dit jaar heeft de rijkswacht slechts 260 mensen uitgewezen. Zij krijgen in België als minister niets zeggen

over andere ministers, want dan krijg je van de premier te horen dat je niet collegiaal bent. Maar ik doe het toch: het ministerie van Justitie heeft dooreenvoudig de moed niet om op te treden. Kennelijk vindt minister Wathélet dat electoraal niet zo verstandig.

Een anecdote is hier op zijn plaats. Het vliegveld Zaventem komt een groep Zairezen aan. Die hebben niet de juiste papieren en worden dus in het opvangcentrum vastgehouden. De rijkswacht beschikt niet over voldoende mankracht om hen te bewaken, dus worden ze opgesloten achter spaanse ruiters, een soort prikkeldraad. Op de een of andere manier krijgt de Liga voor de Rechten van de Mens hier lucht van en komt op Zaventem protesteren, natuurlijk in het bijzijn van een televisiecamera. Bij justitie krijgen ze het benauwd en geven ze de opdracht het prikkeldraad weg te halen. Waar de zeven Zairezen op het ogenblik zijn kan iedereen raden. In Brussel natuurlijk.

„Mijn politieke vrienden vinden mij rechts, maar ik vind het onaanvaardbaar dat een democratisch tot stand gekomen wet niet goed wordt uitgevoerd. Ik zie niet in wat er rechts is aan het naleven van een op zich zeer liberale vreemdelingenwet. Ik vind dat de mensen die op grond van de wet niet in aanmerking zijn gekomen voor een verblijfsvergunning het land uit moeten. We moeten geen charters te plan is en, zoals mevrouw Cresson van hun is, zo

hoeven ze evenmin plat te spuiten of in een dwangbuis af te voeren, zoals in Nederland wel eens gebeurd schijnt te zijn, maar weg zullen ze toch moeten. Als we in dit land onze eigen wetten niet meer serieus nemen, waar zijn we dan mee bezig. Ik ben het beu om nog langer om de hete brij heen te draaien. Maar goed, ik zal wel rechts en oncollegiaal zijn.”

Tobback zegt dat het hem enorm stoort dat zijn linkse vrienden zich zo weinig aantrekken van het lot van de illegalen. De meeste werken tegen schamele lonen in de fruitteelt, de havens van Antwerpen, Gent en Zeebrugge of worden door koppelbazen geronseld voor de grote bouwwerken in en rond Brussel en Antwerpen. Onderbetaald, sociaal onbeschermd en in vaak onveilige situaties.

Poolse en Roemeense meisjes hebben de Filipijnse verdronken uit de keukens van slijk Brussel. Een familie uit het rijke Brasschaat kwam onlangs naar het Klein Kasteeltje, het Brusselse opvangcentrum voor vluchtelingen, om een hele familie voor de huishouding uit te zoeken. „Alsof het verdomme om een slavenmarkt gaat” gromt Tobback.

De echte politieke vluchtelingen zullen de dupe zijn, denkt hij. In steden en dorpen als Namen, Verviers en Lint hebben de gemeentebesturen geweerdd vluchtelingen al dan niet tijdelijk te huisvesten. „We moeten heel goed oppassen dat de opvang van de echte vluchtelingen, zoals nu de Koerden en indertijd de Chilezen, mogelijk blijft. Dat komt in gevaar als de gemeenten zich gaan verzetten. Met het spreiden van de vluchtelingen moet dan ook voorzichtig worden omgesprongen”.

„Tien duizend vluchtelingen per jaar zijn in België zonder probleem op te vangen. Bij 20 duizend wordt het een totaal andere zaak. Het betekent in ieder geval dat we de wet juist en strikt moeten toepassen.” Oosteuropaanen en de Russen zijn in zijn ogen en die van de wet geen politieke vluchtelingen in de zin van de Conventie van Geneve en zal dus een verblijfsvergunning geweigerd worden. Op hen is de Conventie van Geneve net zo min van toepassing als het canoniek recht bruikbaar is voor het voltrekken van een echtscheiding. Daar staat tegenover dat België in het kader van de Europese Gemeenschap alles wil doen om de economieën in deze landen te verbeteren.

West-Europa doet in zijn ogen nog lang niet genoeg. Het is bovendien hoog tijd voor een gezamenlijk asiel- en immigratiebeleid. Het stoort hem daarom zeer dat Frankrijk en Duitsland op 30 oktober in Berlijn een conferentie organiseren over de dreigende volksverhuizing van Oost naar West zonder België uit te nodigen.

Tobback: „Hoe dan ook, ik ben voor het Europese Huis en ik weet dat de oostelijke vleugel een bouwval is. Ik ben bereid geld te geven voor verbouwing en nieuwe meubels. We zullen de metselaars en stucadoors opleiden en betalen. Maar ik ben niet bereid al die mensen in mijn salon te ontvangen, want dan zaken we onherroepelijk door de vloer. Zelfs huizen van Belgische makelij zijn daar niet op berekend.”

Vorige afleveringen in deze serie stonden op 15, 17, 19, 24 oktober in de krant.

Aids-virus

Vervolg van pagina 1

Het Aidsvirus in de bloedvoorraad kon al in de loop van 1984 door zogenaamde „verwarming” worden generaliseerd. De nieuwe technologie moest echter worden ingevoerd vanuit Amerika. Daarmee werd de Franse trots en vooral het eigen commercieel belang geschaad.

Begin '85 vroeg het Amerikaanse laboratorium Abbott de Franse overheid om vergunning om het systeem te commercialiseren in Frankrijk. Het Landelijke Laboratorium voor de Gezondheidszorg, belast met het verlenen van vergunningen, hield toestemming op tot eind juli. Toen was de Franse concurrent Diagnostic Pasteur etablijkt klaar.

De landelijke bloedtransfusie zal bovendien met voorraden „onverwarmd” bloed. Op grond van financiële overwegingen werd besloten om de oude voorraden op te maken, hoewel men wist dat het bloed voor honderd procent ziektebesmet was.

Een hoogleraar in het academisch ziekenhuis van Toulouse protesteerde destijds al heftig tegen de gang van zaken in een brief van 5 juli 1985 aan de landelijke bloedtransfusiedienst. „Mijn geweten zegt me dat de onverwarmde producten nog vandaag verboden moeten worden ook al moeten we dan een paar maanden lang op grote schaal importeren.” Hij waarschuwde bovendien dat er „een schandaal” dreigt als de media „achter de zaak komen”.

Over schadeloosstelling wordt nu steeds onderhandeld. Aanvankelijk werd de regering een „solidariteitsclausule” toepassen. Voor de vereniging van hemofiliëpatiënten is dat onaanvaardbaar omdat er naar haar mening sprake is van een „fout”, zodat de overheid aansprakelijk gesteld dient te worden. De door de transfusiecentra afgesloten verzekeringen zijn onvoldoende. Tot nu toe werd een slachtoffer onderhanden 33 duizend gulden uitgekend. De vergoeding wil voor nabestaanden zo'n 70 miljoen ton. Er lopen sinds 1989 inmiddels vierhonderd klachten van patiënten tegen de Franse staat. Tot overmaat van ramp blijkt uit een rapport van het ministerie van Financiën dat de Franse bloedtransfusie, een stichting, ook wel heeft management en financieel niet meer een puinhoop is. Er was in 1989 een tekort van veertig miljoen gulden en een schuld van vijftig miljoen.

ADVERTENTIE

Perez
PERZISCHE TAPIJEN
AMSTERDAM Apollolaan 83
EINDHOVEN Nwe Ermensingel 21
GROENINGEN Pleinpassage 2
PLEIN HAAG Pleinpassage 2
HEMESTEDE Bronsteweg 2
HILVERSUM 's-Gravelandseweg 27
UTRECHT Oudkerkhof 2 en 4

Verdachte volgens rapport sterk verminderd toerekeningsvatbaar

Officier eist negen jaar voor doodsteken NS-conducteur

Van onze verslaggever WIM PHYLIPSEN
LEEUWARDEN — Tegen de 22-jarige R.B. die in mei hoofdconducteur Jan Wietse van der Meulen doodstak, heeft officier van justitie mr. J. Riemersma donderdag voor de rechtbank in Leeuwarden negen jaar gevangenisstraf geëist plus tbs met dwangverpleging. B. is sterk verminderd toerekeningsvatbaar, concludeert het psychiatrisch rapport.

De dood van de 32-jarige hoofdconducteur veroorzaakte in het hele land een geweldige verontwaardiging onder het NS-personeel, dat veel agressie van passagiers te verduren heeft. In de periode rond de begrafenis stonden trei-

nen overal in het land uit protest regelmatig stil. De vakbonden grepen onder druk van het personeel het incident aan om betere beveiliging en meer mankracht op de treinen af te dwingen. De werklode verdachte had de nacht voor de steekpartij bij zijn ouders in Harlingen geslapen. De volgende dag wilde hij naar de sociale dienst in Leeuwarden. Vroeg in de ochtend van de 8ste mei stapte hij in het lokale treintje van Harlingen naar Leeuwarden. Geld voor een kaartje had hij niet. Hij ging op een klapstoeltje op een balkon zitten, waar Van der Meulen instapte toen de trein vertrok. B. ging onmiddellijk naar hem toe met de mededeling dat hij geen kaartje had en ook geen geld om er een te kopen. Hij wilde hem zijn paspoort geven in de veronderstelling dat Van der Meulen een proces-verbaal zou uit-

schrijven wegens zwartrijden. Maar dat deed de hoofdconducteur niet. Via de intercom vroeg hij de machinist te stoppen om de zwartrijder de trein uit te zetten. Nog langs het Perron kwam de trein tot stilstand. In aanwezigheid van een medepassagier vloog B. de machinist onmiddellijk aan, waarna een vechtpartij ontstond en beide mannen over de grond van het balkon rolden. Toen Van der Meulen zijn tegenstander tegen de grond had gewerkt, trok deze een fileermes en stak de hoofdconducteur dood. Passagiers wisten B. het mes afhandig te maken. De man werd kort daarna zonder zich te verzetten door de politie ingerekend. Tijdens het proces antwoordde B. nauwelijks op vragen van rechtbankpresident mr. W. van Gelder. De verdachte had een warrige verklaring op

schrift gesteld. Daaruit moest blijken dat hij het slachtoffer is van een gerechtelijke samenzwering in een maatschappij die hem vijandig gezind is. Het fileermes droeg hij altijd bij zich — hij had ooit drie dagen bij een visfilleerderij gewerkt, maar was er wegens onhandelbaar gedrag ontslagen — om zoals hij zei ermee te kunnen dreigen als hij zichzelf bedreigd voelde. Hij zou met opzet, maar ook in een reflex naar Van der Meulen hebben gestoken, maar kon niet uitleggen hoe die twee bewegingen met elkaar te rijmen zijn.

schets observatiekliniek Pieter Baan Centrum weigerde hij goedgekeurd te worden met te werken. Toch denken de onderzoekers dat zijn intelligentie hoger is dan de sommiere testresultaten aangeven. Zij concluderen dat er een ziekelijke contactstoornis is en achten de kans op hernieuwde mishandeling en openlijke geweldpleging groot als er geen langdurige behandeling mogelijk is. Riemersma probeerde in zijn requiritoir tot een eis op grond van moord te komen, maar zag kennelijk niet voldoende aanknopingspunten voor het daarvoor noodzakelijke „kalm beraad en rustig overleg“. Gewildere doodslag — doodslag voorafgegaan door een strafbaar feit (zwartrijden) — achtte hij wel bewezen. Met zijn eis van negen jaar probeerde hij het midden te houden tussen een genoegdoening die de maatschappij verlangt en de nood-

zaak om een intensieve verpleging niet langer uit te stellen dan strikt noodzakelijk is.

Toevalstreffer

Raadsman mr. T. Wolters geloofde niet in enige opzet tot doden maar hield het op „hoe hard gezegd misschien ook, een steek, een toevalstreffer. Hij heeft gedacht dat de conducteur wel een bon zou uitschrijven. Toen dat niet gebeurde, is hij in paniek geraakt.“ Voor de raadsman hield de bewijslast op bij de mogelijkheid van zware mishandeling die de dood tot gevolg heeft gehad. Hij pleitte voor geen of anderszins zo kort mogelijke gevangenisstraf zodat verpleging in een tbs-kliniek zo snel mogelijk op gang kan komen. De rechtbank doet op 7 november uitspraak.

Zwart

M IJN KAPPERTJE is voor zichzelf begonnen. Hij kapt nu in zijn woonkamer. Heel gezellig, want nu kan je ondertussen naar de televisie kijken en koffie zetten. In de kapsalon waar hij eerst werkte, was ook koffie, maar die mocht je niet zelf zetten, en was dus te slap. „Wil je 't zwart?' vroeg mijn kapper. Zwart? Ik moet me elke keer al tegenhouden om het niet te laten blonden. Ik weet wel dat de gentleman is overleden bij de geboorte van de werkende vrouw, maar ik droom er wel eens van zo'n blonde kop te hebben. „Nee, waarom denk je dat?“, zeg ik dus. Of zou hij bedoelen of ik melk in mijn koffie wil? Nee, hij bedoelt of ik zwart wil betalen. Daar is die hele verhuizing van kapsalon naar woonkamer toch zeker om begonnen? Hij verdient meer: ik verdien meer; en Kok heeft weer meer te regeren. Dat die schat me nog vraagt: of ik het zwart wil!

Ik doe nooit mee aan kleine oplichtinkjes van de belasting, want ik ben er te schijterig voor. Maar als mijn oude vriend — en dat is mijn kapper langzamerhand wel — me in zijn eigen woonkamer knipt, dan heeft Kok daar toch niks mee te maken? Onder het drogen zie ik op het Nieuws een politiemans vertellen waarom ze tegen de groothandelaren in hantou moeten treden. Die lui, zegt hij, doen „allerlei verkeerde dingen, zoals het omkopen van ambtenaren“. Mijn mond valt open. Een politiemans die toegeeft dat ambtenaren omkoopbaar zijn, dat hoor je niet elke dag. Straks gaat hij nog beweren dat we de illegale buitenlanders het land wel uit moeten zetten, want ze doen „allerlei verkeerde dingen zoals het omkopen van politieambtenaren“.

Altijd al verdienen agenten hun brood aan het bestaan van wetsovertreders. Maar dat diezelfde wetsovertreders uit eigen zak voor het beleg op dat brood moeten zorgen, dat is nieuw voor me. Je mag in de hasjwinkel een takje kopen voor een geeltje, maar de bevoorradar van die winkel moet door de politie vervolgd worden. „omdat hij ambtenaren omkoopt“. Of is het soms: omdat hij politieambtenaren omkoopt? Als je net iets hebt gedaan dat met helemaal netjes is, dan is het heerlijk om te zien dat officiële heren dat ook doen. In die diep-menselijke behoefte wordt in ons netgekapte landje gul voorzien.

Basisverzekering pakt voor pensioentrekkers duur uit
 Van onze verslaggever
AMSTERDAM — Als de AOW-uitkering niet wordt verhoogd, zal basisverzekering ziektekosten voor diverse categorieën gepensioneerden leiden tot een inkomensachteruitgang. Sommige AOW'ers met een klein aanvullend pensioen gaan er hoe dan ook op achteruit. Dat heeft een adviesbureau berekend op verzoek van de Stichting voor Ondernemingspensioenen.

Ouderen met AOW leveren zonder een hogere uitkering jaarlijks duizend gulden in. AOW'ers met een aanvullend pensioen en een jaarinkomen van ongeveer 35 duizend gulden kunnen er tot 1600 gulden op verliezen. Wordt de AOW opgetrokken dan blijft voor gepensioneerden met een aanvullend pensioen toch een inkomensachteruitgang.

Visserij mogen meer vangen
DEN HAAG — Visserij op kabeljauw en wijting wordt de komende maanden wekelijks meer vis aan land brengen, omdat het landelijke quotum nog niet is uitgeput. Minister Bukman van Visserij geeft toestemming om per week 6 duizend kilo kabeljauw en 8 duizend kilo wijting aan land te brengen, in plaats van 3.600 en 4 duizend kilo.

Ziekenfondsraad

Vervolg van pagina 1

Het kabinet heeft daarmee ook al rekening gehouden in de wet die de koppeling tussen lonen en uitkeringen afschaft, maar wel de koopkracht gelijk houdt. Gaat de overheveling op 1 januari niet door, dan moet de Koppelingwet worden veranderd, meent Van Otterloo. De Eerste Kamer, die nog over de Koppelingwet moet stemmen, moet zich dat terdege realiseren, meent hij. Van Otterloo: „Het plan-Simons moet tot kostenbeheersing leiden. Als het nu wordt uitgesteld, lukt die kostenbeheersing zeker niet en dat is dus precies het tegenovergestelde van wat de tegenstanders van Simons willen bereiken.“ Hij wijst op een ander gevolg van het niet-doorgaan van het plan-Simons. Dat plan houdt rekening met een nominale AWBZ-premie (naast een inkomensafhankelijk premiedeel) van 100 gulden per verzekerde. De opbrengst van die nominale premie is volgens vorig jaar gemaakte afspraken met werknemers en werkgevers bedoeld om de arbeidsvoorwaarden in de zorgsector te verlichten. Als dat geld niet beschikbaar komt, worden de personeelsproblemen in de zorgsector volgend jaar nog groter, voorspelt Van Otterloo.

De groeperingen in de Ziekenfondsraad die tegenstander zijn van verdere invoering van het plan-Simons in 1992, menen dat er nog te veel zaken onduidelijk zijn. Zo is het stelsel van normutkeringen (verzekeraars krijgen per verzekerde een normbedrag uit de Centrale Kas, maar de criteria daarvoor zijn grof) nog nauwelijks ontwikkeld. De globale manier waarop de rechten van de verzekerde worden omschreven, kan ertoe leiden dat de patiënt minder zorg krijgt dan nu. De manier waarop Simons de verzekeraars aan een budget wil binden (om ze te dwingen tot kostenbeheersing) kan tot tekorten leiden. Simons moet eerst meer duidelijkheid scheppen op deze punten, vinden de tegenstanders. Anders lopen verzekeraars en verzekerden te veel risico's en ook de hulpverleners weten dan niet waaraan ze toe zijn. Omdat die „technische elementen“ niet los staan van de overheveling, moet de hele operatie in 1992 worden uitgesteld. Simons' medestanders delen de bezwaren van de critici wel. Daarom stellen ze versoepelingen voor, en uitstel op onderdelen. 1992 moet een overgangsjaar zijn. Maar er moet wel druk op de ketel blijven, om de partijen te dwingen naar oplossingen te zoeken, zei V. Domela Nieuwenhuis namens de FNV.



Voorzitter De Graaf van de Ziekenfondsraad in gesprek met FNV-vertegenwoordiger Mulder.

Staatssecretaris heeft zich verkeken op eigen tempo

Simons is op hetzelfde punt als waar Dees eindigde

Van onze verslaggever
DEN HAAG — Bij zijn aantreden, twee jaar geleden, had staatssecretaris Simons van Volksgezondheid zich nog zo voorgenoemen niet te hard van stapel te lopen met de ingrijpende herziening van de financiering van de gezondheidszorg. Immers, hardlopers zijn doodlopers, leert de geschiedenis. Toch moet ook Simons nu erkennen dat zijn tempo te straf is geweest. Vijftien jaar is de invoering van een volksverzekering tegen ziektekosten inmiddels ter sprake. Hendriks (KVP), staatssecretaris voor de Volksgezondheid in het kabinet-Den Uyl, oppert in 1974 als eerste het idee om het verschil tussen ziekenfonds- en particulier verzekerden op te heffen. Maar het plan strandt als het kabinet duidelijk wordt hoe groot de gevolgen voor de koopkracht zijn. De almaar stijgende kosten van de

gezondheidszorg dwingen echter tot maatregelen. Het eerste kabinet-Van Agt pleit daarom in het bezuinigingsplan Bestek '81 voor een drastisch andere financiering van de gezondheidszorg. Toch duurt het tot het kabinet-Lubbers II voordat er opnieuw een serieuze poging wordt ondernomen. Een commissie onder leiding van oud-Philips-topman W. Dekker krijgt opdracht een voorstel te doen om tot kostenbeheersing te komen in de gezondheidszorg. In 1987 is de commissie zover. Dekker adviseert de invoering van een beperkte volksverzekering, die alleen de kosten van huisarts, specialist, ziekenhuis en maatschappelijke zorg dekt. Tandarts, fysiotherapeut en medicijnen moeten in een vrijwillig af te sluiten aanvullende polis worden ondergebracht. Koopkracht Het is staatssecretaris Dees van de VVD die met dit advies aan de slag gaat. Opnieuw zijn het de gevolgen voor de

werktitel wordt nu: plan-Simons en het doel wordt: een voor iedereen verplicht breed pakket, dat 97 procent van alle ziektekosten dekt. Het plan-Simons verscheen in mei 1990. Maar de staatssecretaris licht drie maanden eerder, tijdens de behandeling van de begroting van Volksgezondheid, al een tijdje van de sluier op. „We moeten uiterst voorzichtig zijn met te denken dat een grand design realiseerbaar is. Beter kunnen we met moed, beleid en trouw sleutelen aan de knelpunten in het huidige systeem.“ Op een vraag van zijn partijgenoot Van Otterloo antwoordt hij ook nog dat de kleine veranderingen die hij in petto heeft de structuur van het huidige stelsel niet te veel overhoop zullen halen. Blauwdruk Sindsdien heeft Simons zijn ambities beduidend hoger gesteld. Zijn plan is wel degelijk een blauwdruk voor een heel ander financieringsstelsel. En dat moet binnen vijf jaar een feit zijn.

Begin dit jaar bosten de coalitiepartners, als premier Lubbers tijdens de bezuinigingsronde van de tussentijdse voorstel een verplicht eigen risico van tien procent van de kosten in te voeren. De ruzie is nauwelijks beslecht of er volgt een moeizaam debat in de Tweede Kamer, waarbij Simons slechts voorwaardelijk steun krijgt voor zijn plan. Zodoende is de staatssecretaris nu feitelijk niet veel verder dan zijn voorganger Dees al was. Dees had al een beginnetje gemaakt voor de volksverzekering op het fundament van de Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ). In 1989 hevelde hij psychiatrische hulp en kunst- en hulpmiddelen uit de ziekenfonds- en particuliere polissen over naar de AWBZ. Als Simons er nu in slaagt hetzelfde te doen met huisartsenhulp en geneesmiddelen, mag hij in zijn handjes knijpen. Bij alle onenigheid over Simons' blauwdruk heeft het gesleutel dan tenminste nog ergens toe geleid.

MILJA DE ZWART

Pioniersters in de bouw trekken ten strijde tegen de mannenmaat

Van onze verslaggever
ROTTERDAM — Het is een vak waarvan de vroeger gewoon niet gedacht hadden. Anders waren ze nu al lang aan het werk als timmervrouw of metselaar; of misschien wel als oppervrouw of architect. Ooit waren ze secretaresse, schoenverkoopster of welzijnswerker. Nu doet ruim de helft het huishouden en de kinderen; de anderen zitten zonder werk. Deze maand starten deze vrouwen een opleiding voor bouwkundig tekenaar. Jef hebben ze, vindt voorzitter J. Schuller van de Bouw- en Houtbond FNV. In Utrecht gaf hij donderdag het startschot voor de „unieke“ vakopleiding. Voor het eerst worden negentien vrouwen opgeleid voor een kaderfunctie in de bouw. Daarna kunnen ze aan de slag als bouwkundig tekenaar bij bouwbedrijven en architectenbureaus. „Ik wil een echt vak leren“, zegt Marion Bergwerff. „De laatste dertien

jaar was ik huisvrouw. Daarvoor heb ik administratief werk gedaan, maar dat wil ik niet meer.“ Klagenoot Houde Laachiri is een van de weinige vrouwen die al een technische opleiding heeft gevolgd. Ze deed een jaar avond-mts. Het was moeilijk school, werk en huishouden te combineren. „Het was te zwaar: een kind, en uitzendwerk en avondopleiding. Dat ging gewoon niet. Als ik 's avonds laat thuis kwam, was ik geveloerd.“ Vrouwen zijn in de bouw slecht vertegenwoordigd. Onder de 200 duizend werknemers in de bouw bevinden zich slechts tweeduizend vrouwen. Als de vrouwen al in de bouw willen, willen de mannen in de leiding het niet. Door het dreigende tekort aan schoolverlaters, verandert deze houding. Bouwondernemer Joop van Bekkum: „Het tekort op de arbeidsmarkt speelt natuurlijk een belangrijke rol. Ik zou een mooi verhaal kunnen houden over emancipatie en zo, maar dat vind ik een

open deur.“ Niet dat Van Bekkum alle deuren voor vrouwen wijd openzet. „Een aantal beroepen in de bouw is ongeschikt voor vrouwen.“ „Tsss“, sissen de toehoorders. Maar Van Bekkum is er de man niet naar om zich zomaar weg te laten blazen: „Ik ken veel vrouwen in mijn omgeving, die prima kunnen schilderen en behangen, maar ik zie ze nog niet zo snel grof hout bewerken.“ „Of dat voor mannen wel gezond werk is“, fluistert een cursiste in de zaal. Ze krijgt steun van Anke Liema, stafmedewerker bij het Bedrijfschap Ambachten: „Uit onderzoek van de projectgroep Vrouwen in de Bouw blijkt dat vrouwen voor elke functie geschikt zijn. Werk waarvan wordt gezegd dat vrouwen het niet aankunnen, is werk dat eigenlijk ook voor mannen te zwaar is. Van de enige stratenmaker in Nederland werd in het begin ook gezegd: dat is niks voor dat tengeren wijffie. Ze doet 't nu al weer zeven jaar.

En ze doet 't prima.“ Vrouwen hebben meer problemen met de werkomgeving dan met de werkhoud, vertelt bouwkundig ingenieur Tanja Groenendaal: „In het eigen bedrijf ben ik volledig geaccepteerd, maar als iemand van een ander bedrijf op bezoek komt, merk ik dat ik nog steeds een uitzonderingspositie inneem. Het zijn op zich kleine dingetjes, maar na een tijdje gaan al die kleine dingetjes wel storen. Van een vrouw wordt verwacht dat ze een bakje koffie haalt en een kopietje draait; ze verwachten niet dat je deskundig meepraat over de bouwtekeningen.“ Beetje bij beetje verliest de bouwwereld zijn macho-trekjes, vertelt Schuller, voorzitter van de bouwbond waarvan slechts een half procent vrouwen zitten: „Toen we een paar jaar terug een pleidooi hielden voor kinderopvang in de bouw, moesten we er zelf ook om glimlachen. En de werkgevers vielen zelfs gilend achterover. Maar

uiteindelijk zal er een situatie ontstaan, waarin er geen aparte aanpak voor vrouwen meer nodig is.“ In april 1993 komen de negentien vrouwen van school. Of ze daarna aan de slag kunnen, is onzeker. Werkgever Van Bekkum spoort de vrouwen aan na de vakopleiding hun studie aan de mts te voltooien. „Het is jammer dat het slechts een gedeeltelijke opleiding is. Hierdoor kunnen de deelnemers niet treden tot het arbeidsbestand bouw-nijverheid. Zeker nieuwkomers hebben een afgeronde opleiding nodig.“ Dan zal voor vrouwen een uitzondering moeten worden gemaakt, is het eengesinge oordeel van arbeidsbureau, vakbond en bedrijfschap. „Als de bouw wil dat er meer vrouwen instromen, zal ze zich daar ook voor moeten inzetten“, vindt Liema van het Bedrijfschap Ambachten. Volgens Bert Luif, directeur van het arbeidsbureau Utrecht, moet de bouw te veel met een „mannenmaat“. Dat de vrouwen veel

drempels moeten slechten, staat voor hem vast: „Ze zijn pioniersters voor wie het moeilijk zal zijn.“ Zijn advies: „Doorvechten.“ Als de vrouwen een plaats achter de tekenafel hebben verworven, zal dat niet onopgemerkt aan Nederland voorbij gaan. Vrouwen bouwen anders dan mannen, zeggen enkele ambitieuze cursisten. „Mannen zijn te zakelijk“, vindt een van hen. „Ze plaatsen alles in een huis wat er in of bij hoort, maar kijken niet of het wel op de juiste plaats zit en of het werkt.“ „Het wordt tijd dat wij het bouwleven gaan beïnvloeden in plaats dat de bouw ons leven beïnvloedt. Ik zit met oordopjes in, terwijl ze boven met een wako, of is het een gako, mijn douche en kuiken eruit staan te breken. Het is beslist geen vrouw gewest, die bedacht heeft dat je zes flatgebouwen kunt renoveren, terwijl de bewoners erin blijven kamperen achter groen gaas.“

Kamer geeft kabinet slechts „vijfje“ voor uitwerken decentralisatie-operatie

Van onze verslaggever
DEN HAAG — De Tweede Kamer vindt dat het kabinet nog altijd te weinig voortgang boekt met het afstoten van rijkstaken naar provincies en gemeenten. Aan de uitwerking van de decentralisatie-operatie schort te veel, aldus de Kamer. „Voor de inhoud van de operatie verdient het kabinet een zeven, voor de uitwerking een vijfje“, zei het PvdA-kamerlid De Cloe donderdag in overleg met staatssecretaris De Graaff-Nauta van Binnenlandse Zaken. Het CDA-kamerlid Koetje drong er bij zijn partijgenoot De Graaff-Nauta op aan voor 1 december met een meer gedetailleerde uitwerking van de decentralisatie-voorstellen te komen. „Het lijkt nu allemaal achter te lopen, maar de CDA-fractie staat er op dat die datum wordt gehaald“, aldus Koetje. Hij onderstreepte dat de taakstelling van het kabinet — een opbrengst van 550 miljoen gulden in 1994 — slechts haalbaar

is als de decentralisatie gepaard gaat met forse deregulering. Staatssecretaris De Graaff-Nauta zit in een reactie dat al te concrete vragen niet beantwoord kunnen worden „omdat de decentralisatie-operatie nog in de begintfase verkeert“. Ze erkent dat op een aantal terreinen vanuit de rijksoverheid sprake is van tegenwerking van de operatie. In dit verband heeft ze binnenkort een onderhoud met minister Maj van Verkeer en Waterstaat en met staatssecretaris Gabor van Natuurbeheer, in aanwezigheid van vertegenwoordigers van het Interprovinciaal Overleg (IPO). Het kabinet praat vandaag opnieuw over de decentralisatie, zei De Graaff-Nauta ter illustratie van de wens van het kabinet om snel en serieus werk te maken van deze operatie. Ze heeft eind augustus bij de Kamer een lijst ingediend van te decentraliseren taken. De staatssecretaris gaf aan dat deze groljst niet definitief is. „Dit is een eerste fase,

er komt nog een tweede fase en mogelijk een derde fase.“ De Kamer benadrukte dat het kabinet de bewijslast dient om te keren. Niet de vraag of een departement een bepaald onderdeel kan decentraliseren moet het uitgangspunt zijn, vindt de Kamer. decentralisatie moet het uitgangspunt zijn tot dat het betrokken departement heeft aangevoerd dat dit een onmogelijkheid is. Op korte termijn valt het eerste rapport te verwachten van de commissie van wijze mannen dat een aantal voorstellen tot decentralisatie tegen het licht houdt. In die commissie zitten de oud-bewindsliden Van Aardenne (VVD) en Van Dijk (CDA) en de oud-wethouder Etty (PvdA). Het drietal ontweert zich in eerste aanleg op de mogelijkheden tot decentralisatie van de inspecties van het ministerie van VROM, op de landinrichting en het natuurbeleid en op de Algemene Bijstandswet.

ADVERTENTIE

EN... DOET U AL MEE MET JONG VOOR OUD?

Heeft u het gezien gisteravond in Ron's Honeymoon Quiz? Het Fonds SNS bank Jong voor Oud is van start gegaan met een fantastisch initiatief!

Honderden nu nog werkloze musici gaan straks gratis concerten geven in de bejaardenhuizen. Zo brengen zij muziek in het leven van onze ouderen en krijgen zelf de zo noodzakelijke podiumervaring. Prachtig toch?

Het Fonds SNS bank Jong voor Oud heeft daarvoor uw steun nodig. Help ons dit initiatief te realiseren en stort f 75,- op bank/girorekening 8837. U kunt ook gebruik maken van de machtigingskaart in de nieuwe RTV-gids.

OF BEL NU NAAR 06-300.101

en u krijgt daarna een acceptgiro thuis gestuurd. Gewoon doen!

De druk op staatssecretaris Simons om zijn plannen voor een stelselwijziging in de gezondheidszorg uit te stellen wordt met de dag groter. Volgens Martien Bouwmans zou het onverstandig zijn als Simons hiervoor zou zwichten. Van uitstel zou namelijk wel eens afstel kunnen komen.

Offensief tegen plan-Simons onverantwoord

IN EEN alles-of-niets-offensief is de laatste weken kritiek uitgestort over het plan-Simons. De kritiek richt zich met name op de verwachte chaos in de uitvoering. Het motto lijkt nu te zijn: 'alles bij het oude laat; de kritici doen het voorkomen alsof ons niets minder dan een ramp staat te wachten. Er wordt zo eenstemmig hoog van de toren geblazen dat voorstanders voor het plan-Simons dat is voor de gezondheidszorg en de mensen die er gebruik van moeten maken een gevaarlijke situatie. Want de kritiek van vooral VVD, werkgevers, particuliere verzekeraars en een aantal CDA'ers heeft onmiskenbaar een dubbele bodem en is bepaald niet bespeend van demagogie. Vergeten lijkt ineens dat het plan-Simons een historische doorbraak kan betekenen die een eind maakt aan de Europese uitsonderingspositie waarin de ziektekostenverzekering in Nederland verkeert. Als we de criticasters mogen geloven is het huidige stelsel van ziektekostenverzekeringen welbewoond zo slecht nog niet. Nog niet zo lang geleden heerste er een eenstemmigheid over wat er allemaal veranderd moest worden. Dat lijkt nu ineens vergeten te worden. Daarom is het verstandig wat dan bij het oude gelaten wordt als het plan-Simons terzijde gelaten wordt. Het huidige stelsel kent een in Europa opzicht unieke scheiding tussen twee verzekeringsstelsels: de ziektekostenverzekering en de particuliere ziektekostenverzekering. Nergens in Europa is het deel van de bevolking dat onder een wettelijke ziektekostenverzekering (het ziekenfonds) valt zo klein (60 procent) als in Nederland. De ziektekostenverzekering in hoge mate premie naar inkomen. De overige 40 procent is particulier verzekerd en betaalt een inkomensafhankelijke premie. De ziektekostenverzekering dragen door hun inkomensafhankelijke bijdrage onderling een

hoge mate van solidariteit op. Onder deze verzekeren bevinden zich nogal wat groepen met hoge ziekterisico's. Er is een grote oververtegenwoordiging van bejaarden; nagenoeg alle WAO'ers zijn ziekenfondsverzekerd; dat geldt ook voor alle bijstandsgerechtigden en asielzoekers en vluchtelingen. Verdient men minder dan 52 duizend gulden per jaar dan behoort men tot de ziekenfondsverzekerden. Verdient men meer dan dat is men particulier verzekerd en hoeft men niet meer aan de solidariteit bij te dragen. Particulier verzekerden betalen premie naar risico: de premie is voor ouderen hoger dan voor jongeren. Toch is gemiddeld genomen de particuliere premie lager dan de ziekenfondspremie. Slechts in zeer bescheiden mate betalen de particulier verzekerden mee aan de oververtegenwoordiging van ouderen in het ziekenfonds. Dit laatste moest wettelijk worden afgedwongen. In 1986 zijn een aantal bejaarden door de opheffing van het vrijwillige ziekenfonds in de particuliere verzekering terechtgekomen. De premies die zij (hoge risicodragers) moesten betalen stegen al snel naar onbetaalbare hoogtes. Opnieuw moest wettelijk ingegrepen worden om tenminste een minimum aan solidariteit in de particuliere verzekering te bewerkstelligen. Toch betalen ook nu nog veel bejaarden veel hogere premies dan vergelijkbare ziekenfondsverzekerden. Daar komt bij dat het nog steeds mogelijk is dat particuliere verzekeraars ernstig zieke mensen een verzekering weigeren. **I**NVOERING van een basisverzekering voor iedereen kan deze ongelijkheden in belangrijke mate herstellen. Er kan een veel breder draagvlak ontstaan voor de toememende kosten die als gevolg van de vergrijping in de toekomst zullen ontstaan. Er kan een eind komen aan de reparatiewetgeving die telkenmale noodzakelijk is om de grootste onrechtvaardigheden van het huidige stelsel weg te werken. Werkgeversvoorzitter Rinnooy



VNO-voorzitter Rinnooy Kan (voorgond) in debat met staatssecretaris Simons (rechts). Foto Bert Verhooff

Kan zette enkele weken geleden het slotoffensief tegen Simons in met verwijzing naar de inkomenseffecten, die met name voor de hogere inkomens naar zijn beleven dramatisch zijn. De demagogische en onhoudbare berekeningen die het VNO daarvoor aandroeg, zette Rinnooy Kan in een debat met Simons zelf al snel opzij om over te stappen naar andere kritiek, die sindsdien de boventoon voert: de verwachte chaos bij de uitvoering en de vermeende kostenexplosie. Nu vallen zeker invoeringsproblemen te verwachten bij een fundamentele wijziging van financiering en organisatie van de zorg (overigens per 1 januari 1992 voor

een beperkt deel). Dat kan bijna niet anders. Toch kan verwacht worden dat veel van die uitvoeringstechnische problemen snel overwonnen zullen worden wanneer de invoeringsdatum definitief vastligt. Om afstel te bewerkstelligen worden de problemen nu zeer sterk overdreven. Alle betrokkenen hebben hun voorbereiding al getroffen. Tussen ziekenfondsen en verpleeghuis- en thuiszorgorganisaties ligt er inmiddels al een conceptakkoord. Maar ook hier liggen de particuliere verzekeraars nog dwars. De kritiek op concurrentie als veroorzaker van kostenstijgingen is vanuit de mond van de werkge-

versvoorzitter op zijn minst dubieus te noemen. De uitvoering van het nieuwe stelsel op basis van concurrentie is immers in hoge mate op werkgeversverzoek (en van CDA en VVD) tot stand gekomen. Het plan-Simons is een wankel compromis tussen enerzijds voorstanders van een basisverzekering (vakbeweging, PvdA, ziekenfondsen), anderzijds voorstanders van meer marktwerking in de gezondheidszorg (werkgevers, CDA, VVD, particuliere verzekeraars). De vraag dringt zich op waar het de critici nu eigenlijk om te doen is. De argumentatie die ze naar voren brengen om het plan-Simons af te blazen is begrijpelijk.

maar niet echt steekhoudend. Noch de mogelijke chaos in de uitvoering, noch mededogen met de hogere inkomens, noch kritiek op concurrentie als leidend motief lijkt de werkelijke drijfveer van het felle verzet van werkgevers, particuliere verzekeraars, enkele onwillige CDA-senatoren en opportunistische VVD'ers. Waar gaat het wel om?

IN Den Haag Vandaag werd deze week het geroen van een mogelijk compromis voor de stap maken in de stelselwijziging, tegelijkertijd de uitvoeringsmaatregelen uitstellen. Dat zou een compromis kunnen zijn: wel uitbreiding van de AWBZ (de toekomstige basisverzekering) met een aantal zorgonderdelen en overgangsmatregelen in het komende jaar om de vermeende chaos in de uitvoering te voorkomen.

Men kan zich afvragen waarom dit, alleszins redelijk klinkend, compromis niet door de critici naar voren geschoven wordt en zelfs niet enthousiast begroet wordt. Het tegendeel is eerder waar. Ook dit compromis zal door hen als een dolkstoot in de rug ervaren worden.

Het compromis zou namelijk betekenen dat de basisverzekering overeind blijft en de basisverzekering is precies datgene waar de critici het feitelijk om te doen is. De werkgevers zijn er tegen, omdat ze bijna per definitie een afkeer hebben van collectief gefinancierde sociale verzekeringen waarvan de financiering altijd doorwerkt in de loonkosten. Particuliere verzekeraars zijn tegen omdat ze hun huidige omzet op het gebied van ziektekostenverzekeringen (acht miljard per jaar) niet in de waagschaal willen stellen. De VVD en CDA zijn tegen omdat ze daarvoor gevoelig zijn dat het versterken van de solidariteit als sturend principe van de financiering van de zorg.

Uitstel van de basisverzekering van Simons (hetgeen feitelijk afstel betekent) maakt de toekomst van de financiering van de gezondheidszorg pas werkelijk onzeker. De te verwachten toename van kosten zal niet alleen zeer ongelijk gespreid blijven over de bevolking, maar ook voortdurend tot wettelijk ingrijpen van de overheid nopen. Afzien van de basisverzekering betekent het missen van een historische kans nu eindelijk eens een rechtvaardige en beheersbare verzekering voor de gehele bevolking te realiseren.

Martien Bouwmans is beleidsmedewerker gezondheidszorg van de FNV

Shamirs ingreep

EEN GANGBARE, zij het cynische, theorie zegt dat hoe meer havik-geind een regering is, des te beter zij in staat zal zijn een vredesakkoord te sluiten. De „bewijzen” liggen voor de hand: generaal De Gaulle en Algerije; Nixon en China; premier Begin en Camp David.

In dit licht bezien zou het plotselinge besluit van premier Shamir om volgende week zelf de Israëlische delegatie naar de vredesconferentie in Madrid te gaan leiden en minister van Buitenlandse Zaken Levy terzijde te schuiven, de verheugende voorbode kunnen zijn van een vredesakkoord. Helemaal is er weinig dat een dergelijke kijk op dit moment rechtvaardigt.

Natuurlijk is er op zich niets vreemds aan dat onderhandelingen waarbij de toekomst van het land aan de orde is, door de regeringsleider worden gevoerd. En de presidenten Bush en Gorbatsjov zullen de eerste dag ook aanwezig zijn. Maar de uitnodiging die Washington en Moskou deden uitgaan, stelde uitdrukkelijk dat de conferentie zou worden gehouden op het niveau van ministers van Buitenlandse Zaken.

Aan de coup van Shamir ligt bovendien een politiek conflict binnen het Israëlische kabinet en de extreem-gezinde vleugel onderhandelen. Het zou beter zijn als dit gebeurde door een brede coalitie waarvan ook de Arbeiderspartij deel uitmaakt. Zeker wanneer de Palestijnen er voor kiezen zich in Madrid als „redelijke” partij te profileren, komt Israël nu wel heel snel in de kwetsbare rol van spelbreker terecht.

rem trapt en de indruk wekte dat hij de conferentie helemaal niet wilde en alleen maar instemde omdat de Amerikaanse druk onweerstaanbaar was. Van daar naar de veronderstelling dat Shamir naar Madrid gaat om de bijeenkomst die hij niet kon verhinderen aan de conferentietafel alsnog te torpederen, is weliswaar nog een hele sprong, maar bepaald niet uit te sluiten.

Daar komt bij dat Shamir niet alleen Levy opzij schuift, maar ook het (in de Israëlische verhoudingen) min of meer duif-achtige establishment van het ministerie van Buitenlandse Zaken uitschakelt. Tot leiders van de subdelegaties, die in de tweede fase van de conferentie bilaterale onderhandelingen met Syrië, Libanon en de Palestijns-Jordaanse delegatie moeten voeren, worden uitgesproken hardliners uit zijn eigen staf en het ministerie van Defensie benoemd. Bovendien wil Shamir in de delegatie een kolomist uit de bezette gebieden en fundamentalisten van de kleinere regeringspartijen - die van het hele vredesproces gruwen - opnemen.

Met zijn ingreep bewijst Shamir waarschijnlijk niet alleen de vrede, maar ook Israël zelf geen goede dienst. Namens Israël gaat nu de extreem-gezinde vleugel onderhandelen. Het zou beter zijn als dit gebeurde door een brede coalitie waarvan ook de Arbeiderspartij deel uitmaakt. Zeker wanneer de Palestijnen er voor kiezen zich in Madrid als „redelijke” partij te profileren, komt Israël nu wel heel snel in de kwetsbare rol van spelbreker terecht.

GEACHTE REDACTIE

Omroepsters

Als correspondent van de NCRV in Wijk bij Duurstede vind ik dat Lisette Hordijk en Thari Schroeder moeten blijven als tv-omroepsters. De C verplicht de NCRV om niet zo met mensen om te gaan. De heren Kees Vink en Coen Boerma worden ook niet aan de kant gezet. Ik heb daarom besloten wel NCRV-lid te blijven doch mijn activiteiten als correspondent voor zes maanden op een laag pitje te zetten totdat het besluit ongedaan is gemaakt. Hierbij is de actie „Lisette en Thari moeten blijven” gestart.

WIJK BIJ DUURSTEDEN

W. G. van der Wal

Kaal

Helaas loop je als man de kans dat op een gegeven ogenblik het haar op je hoofd begint uit te dunnen. Verreweg het beste is dan om je haar zo kort mogelijk te houden en met het onontkoombare feit vrede te hebben. Maar waar ik absoluut geen vrede mee kan hebben is dat een foto die gemaakt is na afloop van een eindexamenfeest van de Academie St. Joost vervolgens op de U-pagina van 19 oktober wordt afgedrukt met als ondertitel: „Twee skinheads in de disco in Breda”. Niet alleen heeft de fotograaf misbruik gemaakt van het vertrouwen dat er tussen ons en hem zou bestaan door deze foto ter publicatie aan te bieden, ook de Volkskrant is tekort geschoten in de zorgvuldigheid waarmee er met iemands beeltenis is omgegaan. Wanneer er iets meer van onze kleding te zien zou zijn geweest, was duidelijk geworden dat wij absoluut geen skinheads zijn.

AMSTERDAM Rikkert Boonstra NASCHRIFT: Onze welgemeende excuses (red.).

Simons

Terwijl in de PvdA het besef begint door te dringen dat de mensenmondig zijn geworden, hun eigen beslissingen willen nemen en niet meer betutteld willen worden, is staatssecretaris Simons bezig aan een groot gezondheidsplan dat bol

Twee maten

Twee berichten op dezelfde pagina van de Volkskrant van 18 oktober. Voor de roef van de Van Gogh wordt acht jaar geëist, voor de moord op een volstrekt onschuldige Amsterdamse snackbarhouder wordt vijf jaar geëist. Ik weet dat de waarding voor kunst de laatste tijd tot absurde hoogten is gestegen, maar dat het stelen van enkele kunstwerken veel strenger wordt bestraft dan het doden van een mens spijt met mijn rechtvaardigheidsgevoel. Dat het hier om onvervangbare kunstwerken gaat, doet niets af aan het feit dat diefstal van materiële zaken nooit zo erg kan zijn als vernietiging van een menselijk wezen. Dat dit door ons justitieel apparaat kennelijk anders wordt gezien, geeft mij een zeer onveilig gevoel en bevestigt mijn indruk dat de waarde van kunst tegenwoordig niet meer in de juiste proporties wordt gezien.

OUDEKERK a/d AMSTEL M. van der Zwaag beeldend kunstenaar

Sovjet-republieken zijn bang voor verlies nucleaire status

door Igor Malasjenko

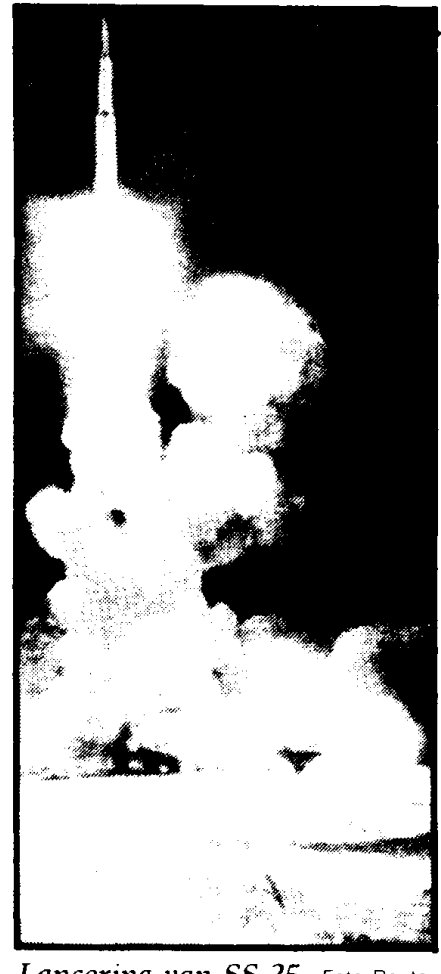
HET initiatief van president Bush voor vermindering van de nucleaire bezittingen, heeft een enthousiast onthaal gevonden bij president Gorbatsjov, daarin gesteund door de leiders van de belangrijkste Sovjet-republieken. Het kostte de Sovjet-Unie slechts een week om een tegenwoordig uit te werken, een bijzonder prestatie voor een land dat over bijna alle problemen waarmee het wordt geconfronteerd. Dit tempo demonstreert dat de bureaucratie in Moskou nog wel degelijk in staat is snel beslissingen te nemen wanneer het gaat om zaken waarover onder de bestaande Sovjet-leiders consensus bestond. Er zijn in dit geval een aantal belangrijke redenen voor een eensezind standpunt. De hervormers in de Sovjet-Unie staan voor de noodzaak het omvangrijke industrieel complex te moderniseren en overvallende als nucleaire, te verminderen. Zij staan ook voor de noodzaak de

relaties met het Westen drastisch te herzien. Er zijn ook andere belangrijke redenen van binnenlandse politieke aard achter de bereidheid af te staan te doen van een deel van de atoomwapens. Een oorlog zal op het ogenblik eerder uitbreken tussen nationalistische republieken onderling dan tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten. Sommige deskundigen hebben de vrees uitgesproken dat een burgeroorlog in de Sovjet-Unie wel eens een nucleaire oorlog zou kunnen worden. Naar onafhankelijkheid strevende republieken hebben zich bereid getoond hun gebied kernwapenvrij te verklaren, om zo afstand te nemen van het door hen verworpen centrale gezag dat de controle heeft over de enorme voorraad kernwapens. Maar na de mislukte staatsgreep hebben Russische leiders duidelijk gemaakt dat zij zich als erfgenaam beschouwen van de belangrijkste centrale machtsstructuren, inclusief de kernwapens. Boris Jeltsin heeft zich bereid verklaard de kernwapens die nu in andere republieken staan opgesteld, naar Rusland over te brengen. De mogelijkheid dat Rusland

op deze manier een nucleaire supermacht wordt, is voor de andere republieken een weinig geruststellende gedachte. Nazarbajev, de leider van Kazachstan, waar een paar dozijn strategische raketten zijn gestationeerd, verwerpt de verplaatsing van de kernwapens naar Rusland als onnodig en onverantwoord duur. Kravtsojok, de Oekraïense leider, is voorstander van een atoomvrije status voor zijn republiek, maar is ook tegen verplaatsing van de kernwapens. Deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid zou kunnen worden opgelost door de kernwapens op het grondgebied van de Oekraïne te vernietigen als onderdeel van een meer omvattende internationale overeenkomst. Rusland is waarschijnlijk de enige republiek die in staat is kernwapens te ontwikkelen, te produceren en te onderhouden. De leiders van de andere republieken gaan echter - terecht - uit van de gedachte dat een nucleaire status belangrijker is dan de feitelijke inzetbaarheid van kernwapens. Zij willen deze wapens niet gebruiken noch iemand ermee intimideren, maar willen evenint worden getiranniseerd of, met het

oog op de toekomst, hun republiek in een nadelige positie plaatsen. De republieken zijn in intensieve onderhandelingen verwickeld over de herverdeling van hulpbronnen en politieke macht, en een verlies van de nucleaire status zou ook een nederlaag op andere terreinen kunnen inluiden. De meest rationele manier om te denken is dat de meningsverschillen tussen de republieken om te gaan is naar mijn mening de kernwapens onderling te delen. De republieken zullen waarschijnlijk willen vermijden met hun dispuut over de kernwapens een Doos van Pandora te openen en daarom stemmen met het laten behouden van het kernwapens arsenaal door het centrale gezag. Sommige extremistische nationalistische verklaren openlijk de kernwapens te willen gebruiken als hefboom om bepaalde politieke doelen van hun republiek te bereiken. Radicale groepen zouden kunnen proberen om kernwapens in handen te krijgen om daarmee Moskou of lokale autoriteiten te chanteren. Dergelijke groepen zijn nu nog klein, maar verantwoordelijke Sovjet-leiders zijn zich bewust van de noodzaak de radicalen te ont-

moedigen. Daarvoor is het nodig de nucleaire paraatheid te verminderen, duizenden kernwapens weg te halen van hun lanceerplaatsen, een groot aantal daarvan te vernietigen en de rest veilig in militaire depots op te slaan. Het zou de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie jaren van onderhandelen kosten om overeenstemming te bereiken over nieuwe grootschalige wapenreducties. Het is de vraag of Gorbatsjov en andere hervormers deze onderhandelingen op eigen kracht kunnen voeren zonder een nieuw tegenoffensief te ontketenen van hardliners. Niettemin hebben de hervormers de kans die hen door Bush werd geboden niet gemist en zijn belangrijke beslissingen genomen die tegemoet komen aan de binnenlandse problemen van de Sovjet-Unie en de wederzijdse behoefte aan evenwicht in de strategische wapenrusting. Gegeven de omvang van de nucleaire arsenaal van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie zijn er nog enorme mogelijkheden om dit proces voort te zetten.



Lancering van SS-25. Foto Reuter

NATIONAAL ZELFBEDROG

door Koen Koch

dragtekst, of moet de verklaring elders gezocht worden? Rozemond komt zelf ook niet ver bij de beantwoording van deze vraag. De psychologische verklaring - de Duitse minister Gescher heeft wraak willen nemen op minister Van den Broek vanwege diens obstructie inzake de erkenning van de Kroatische onafhankelijkheid - verwerpt hij. Wel is hij van mening dat de Duitse afwijzing van het Nederlandse voorstel de doorslag heeft gegeven, waarmee hij *en passant* de centrale rol onderstreept die Duitsland speelt na de eendrachtigheid in Europa. Als oorzaak van de Duitse opstelling wijst hij op de toegenomen onbereikbaarheid van de Duitsers, die hun mogelijkheden (bijvoorbeeld initiatieven richting Oost-Europa en Sovjet-Unie, exclusieve Frans-Duitse samenwerking op veiligheidsgebied) in aantal zien toenemen en geringe behoefte voelen zich op één enkele daarvan vast te leggen. Nu is er wel enig verschil tussen „onbereikbaarheid”, met al zijn negatieve bijklaringen, en het

verlangen alle opties open te houden. Hoe dan ook lijkt dit laatste toch misschien wel de meest voor de hand liggende, hoewel ook minst spectaculaire verklaring van de collectieve verwerping van het Nederlandse voorstel. In Europa blijft op dit moment vrijwel niets op zijn plaats. Er wordt gesproken over Europa *a la carte* en Europa met twee of drie snelheden. Elk Europees land kan gaan kiezen op welke beleidsterreinen men wil gaan samenwerken en hoe ver men met die samenwerking wil gaan. Er is de onzekere ontwikkeling in de Sovjet-Unie, de dreiging van een economische depressie. Niet alleen Duitsland, maar alle partijen willen zich op dit moment niet in een of andere richting vastleggen. De voorkeur gaat uit naar een zo vaag en minimalistisch mogelijke vormgeving van een Europese Politieke Unie. Maar dat is natuurlijk geen boodschap waarmee staatslieden op de televisie kunnen verschijnen. Dat kan wel met een aanval op het Nederlandse voorstel, dat

„te federalistisch en te ambitieus in democratisch opzicht” zou zijn geweest. Resultaat is dat de volstrekt onoverzichtelijke waaier van behoeftigheden en besluitvormingsstructuren op Europees niveau, waarin de burger geheel zoek gespeeld wordt en democratische controle feitelijk onmogelijk wordt, voortduurt. Precies dat is Rozemonds grootste ergernis. Hij verwijt de Nederlandse volksvertegenwoordiging al jaren dat zij verzuimt de minimumvoorwaarden, vooral in de democratische opzicht, vast te stellen waaraan onze voortgezette deelname aan het proces van Europese integratie moet voldoen. Een hard criterium, „tot hier en niet verder”, weigert de Nederlandse parlementariërs te stellen. Verder dat wat zondagse lyriek over de noodzaak van versterking van democratische legitimiteit komt men niet. Voor de rest dobbert men rustig mee op de Europese golven, waarheen deze ons ook mogen drijven. Grotere landen kunnen profijt trekken van de voortdurende onduidelijkheid over bevoegdheden en besluitvormingsstructuren.

Daarin ligt wellicht hun voorkeur voor het zo onbested mogelijk laten van een Europese Politieke Unie. Die laatste voorkeur delen kleinere landen, maar om een andere reden. Het spijkervast formuleren van minimumvoorwaarden *à la* Rozemond brengt met zich mee dat men uiteindelijk harde conclusies verbindt aan het onvervuld blijven van die voorwaarden. Maar dat betekent dat men bereid zou moeten zijn om op een gegeven moment van verdere deelname aan het proces van Europese integratie af te zien. Het zou echter wel eens zo kunnen zijn dat Nederland *al zo* zeer in dat proces is opgegaan dat een weg terug praktisch onbegaanbaar is geworden.

Het formuleren van minimumvoorwaarden voor voortgezette deelname zou paradoxaal genoeg wel eens kunnen duidelijk maken hoeveel soevereiniteit en autonomie Nederland al verloren heeft. Uit een soort nationaal zelfrespect, of nationaal zelfbedrog, ziet men daar dus maar vanaf. Vandaar ook dat Rozemonds gesprekspartners zijn pleidooi voor democratische minimumvoorwaarden altijd met geluidige sympathie aanhooren, maar zich vervolgens schielijk uit de voeten maken.

Forum publiceert artikelen die discussies kunnen uitlokken over actuele onderwerpen. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De lengte van een bijdrage dient bij voorkeur de 800 woorden niet te overschrijven. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te redigeren en in te korten.

REDACTIE: ARNOLD KÖPER, JOS VAN DER LANS, MARGOT MINJON EN ANNEKE TUNISSEN.

FAMILIE EN RELATIES

OVERLIJDEN

"Jij blijft bij ons, ook nu je zwijgt"

Door een tragisch ongeval hebben wij tot ons groot verdriet afscheid moeten nemen van onze innig geliefde dochter en zus

KLAZIEN

op de leeftijd van 16 jaar.

KO EN ANNE KODDE
UBE
MICHIEL

23 oktober 1991
Strandloperstraat 5
4451 DG Heinkenszand

Er is gelegenheid om afscheid van Klazien te nemen zaterdag 26 oktober van 11.00-11.30 uur in het Rouwcentrum van Begraafenisonderneming Van der Hooft, Bosseweide 2 te 's-Gravenpolder.

De dienst waarin wij afscheid van haar nemen zal worden gehouden maandag 28 oktober om 10.30 uur in voornoemd Rouwcentrum, waarna aansluitend omstreeks 11.30 uur de begrafenis zal plaatshebben op de Algemene Begraafplaats aan de Noordlandseweg te Heinkenszand.

Na afloop van de begrafenis is in het Rouwcentrum te 's-Gravenpolder gelegenheid tot condoleren.



Enige en algemene kennisgeving

Wij hebben lief,
omdat God ons het eerst heeft liefgehad.
(1 Johannes 4:19)

Door deze woorden gedragen in een lange en pijnlijke ziekte is in vrede naar zijn Heer teruggekeerd onze lieve zoon, broer, zwager, oom, neef en medebroeder

HERMAN VAN GOLDE

priester van de Sociëteit van Jezus
Wyck-Maastricht 20 juli 1954
† Nijmegen 23 oktober 1991

Namens de Nederlandse Jezuïeten:
WIM BUIJS SJ

Pater Brugmanstraat 1
6522 EG Nijmegen

Namens de familie Van Golde:
THEO EN
MIEKE VAN GOLDE-HORN

IJzerenkuilenweg 21
6231 AA Rothen-Meerssen

De uitvaartdienst vindt plaats op maandag 28 oktober a.s. in de Sint Jozefkerk, Keizer Karelplein, Nijmegen om 12 uur, met aansluitend omstreeks 13.15 uur begrafenis op kerkhof Jonkerbos, Winkelsteegseweg, Nijmegen. Na afloop is er gelegenheid tot condoleren in het Canisiushuis, Pater Brugmanstraat 1, Nijmegen.

LEO

we zullen je missen

NAMENS ALLE
1E JAARSSTUDENTEN MBO-KW

Wij zijn bedroefd, maar dankbaar dat zo vreed is ingeslapen mijn lieve vrouw en onze lieve moeder

INEKE POIESZ-HEUS

op de leeftijd van 47 jaar.

THEO
OSKAR, NIENKE
MARTIN EN ANITA

7771 EN Hardenberg, 24 oktober 1991
Putolaan 17

De Eucharistieviering vindt plaats maandag 28 oktober a.s. in het rouwcentrum 'De Larkshof', Oldemeyerweg 3 te Heemse Hardenberg, aanvang 10.30 uur, waarna de crematieplechtigheid zal plaatshebben in het crematorium 'De Meerdijk', Meerdijk 74 te Emmen. Na de crematieplechtigheid is er gelegenheid tot condoleren.

Liever geen bloemen.

Door een noodlottig ongeval tijdens het bezorgen van onze kranten is overleden

KLAZIEN

Wij wensen haar ouders en broers veel sterkte in deze moeilijke periode.

PERSCOMBINATIE,
DISTRIBUTIEBEDRIJF
DISTRICT
ZUIDWEST-NEDERLAND

Tot onze grote verslagenheid ontvingen wij het bericht van het overlijden van de heer

THEO VOSSEN

Jarenlang heeft hij als penningmeester zeer grote inzet getoond voor onze club. In die functie, maar vooral als clubgenoot zullen wij hem missen. Wij wensen zijn vrouw en kinderen sterkte toe om dit verlies te dragen.

HOOFDBESTUUR NEDERLANDSE
TOERISTEN KAMPEER CLUB

ROTTERDAM

NOORDRAND

INTEGRAAL PLAN NOORDRAND ROTTERDAM

Studies voor:

- een nieuwe luchthaven in de Polder Schieveen;
- een verbinding tussen de A16 en de A13 om het Lage Bergse Bos heen;
- een ruime woonwijk in Overschie, op de plaats van de overtolige sportvelden en de huidige luchthaven;
- kantoren- en bedrijventerreinen langs het nieuwe luchthaventerrein;
- een groen gebied tussen Rotterdam en de buurgemeenten Berkel & Rodenrijs en Bergschenhoek.

Het gaat om de volgende hoofdrapporten:

- Masterplan Nieuw-Rotterdam Airport;
- Projectnota Rijksweg Noordrand Rotterdam;
- Milieu Effect Rapport;
- Economisch Effect Rapport;

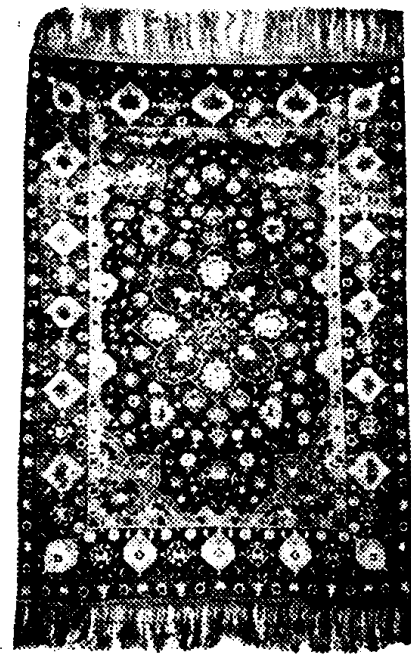
op basis waarvan binnenkort het concept-voorontwerp Structuurplan Noordrand Rotterdam zal worden opgesteld.

De in de afgelopen twee jaar verrichte studies hebben geleid tot 61 deelrapporten, die op 3 oktober j.l. zijn gepresenteerd.

Om in het bezit te komen van één of meer van deze rapporten kunt u de 'Bestellijst rapporten IPNR' opvragen bij het Projectbureau Noordrand Rotterdam, Postbus 6574, 3002 AN Rotterdam, tel. 010-489 51 99.

400 JAAR PERZISCHE TAPIJTKUNST IN NEDERLAND

INVITATIE VOOR EEN UITZONDERLIJKE VERKOOPEXPOSITIE VAN CON & VERDONCK



Naar aanleiding van de succesvolle thema-expositie in het Singer museum in Laren is het grootste deel van de daar getoonde kollektie nu te aanschouwen in onze zaak in Amsterdam-Zuid. U komt open te kort en kunt nu uw keuze maken uit honderden tapijten en topstukken in vele formaten en kleurstellingen.

Kortom een volstrekt unieke gelegenheid die u niet mag missen. U bent van harte welkom.

Amsterdam-Zuid
Beethovenstraat 81
hoek Stadionweg

Con&Verdonck
oosterse tapijten

Uit een exploit van mij, deurwaarder, op 23 okt. 1991 op verz. v.d. GEMEENTE AMSTERDAM te AMSTERDAM (procureur mr. J. Werner, Prinses Irenestr. 59, A'dam, alwaar een afschrift kan worden verkregen) gedaan, blijkt dat ERIC VISCH, wiens woon- en verblijfplaats onbekend zijn, is gedagvaard om op woensdag, acht januari 1992 v.m. te 9.00 uur bij procureur te verschijnen ter terechtzitting v.d. Arrondissements-Rechtbank te Amsterdam, zede enkelvoudige kamer, gewezen, waarbij tussen partijen echtscheiding is uitgesproken en voorts werd beslist zoals nader daarin omschreven.

Blijkens exploit van onderget. d.d. 23 oktober 1991 is t.v.v. Jit Singh, wonende te Amsterdam (procureur Mr. D. Gahar, Geinwijk 28, Amsterdam, van wie afschrift van het exploit kan worden verkregen), betekend aan: BULBINDER KAJUR, zonder bekende woon- of verblijfplaats, een afschrift van een vonnis op 9 oktober 1991 door de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, zede enkelvoudige kamer, gewezen, waarbij tussen partijen echtscheiding is uitgesproken en voorts werd beslist zoals nader daarin omschreven.

DE VOLKSKRANT
HET MEEST
INFORMATIEVE
OCHTENDBLAD
VAN
NEDERLAND



Nationale Wetenschapsweek

Maak een zevende zintuig

Kunst- en techniekwedstrijd

Klepperen, zuchten, steunen, piepen...
voelen, horen, ruiken, zien, proeven...

Mensen hebben vijf zintuigen, sommige hebben er zes. Ben je niet tevreden met 'maar' één neus, twee oren en een mond vol smaakpapillen? Je kunt van alles bedenken om zintuigen te verbeteren en er misschien zelfs een te toevoegen. Een zevende zintuig...

Meedoen?

Iedereen van 14 - 19 jaar kan meedoen. Maak een kunstwerk van zo'n zevende zintuig. Natuurlijk moet het kunstje werken, bewegen of bijvoorbeeld geluid maken. Een kunstwerk met een stukje techniek.

Wedstrijdkrant

In de gratis wedstrijdkrant vind je alle informatie. Vraag hem aan! Voor docenten ligt er een speciaal pakket wedstrijdkranten plus leswijzer klaar. De wedstrijdkranten kun je tot 15 november gratis aanvragen. Stuur onderstaande bon naar: Wedstrijd 'Maak een zevende zintuig', Universiteit Twente, VEB, antwoordnummer 323, 7500 VB Enschede.

Prijzen:

1e prijs 1000 gulden, 2e prijs 500 gulden, 3e prijs 250 gulden. Verder vele aanmoedigingsprijzen, beschikbaar gesteld door Philips en de Volkskrant.

Jury

Er is een deskundige jury. Alle kunstwerken worden tentoongesteld en de mooiste worden levensgroot nagebouwd.

Organisatie Universiteit Twente en Stichting Nationale Wetenschapsweek in samenwerking met de Volkskrant.

'Maak een zevende zintuig'

- stuur mij een gratis wedstrijdkrant
- stuur mij een lespakket (... kranten en een leswijzer)

Achternaam _____

Voornaam/voorletters _____

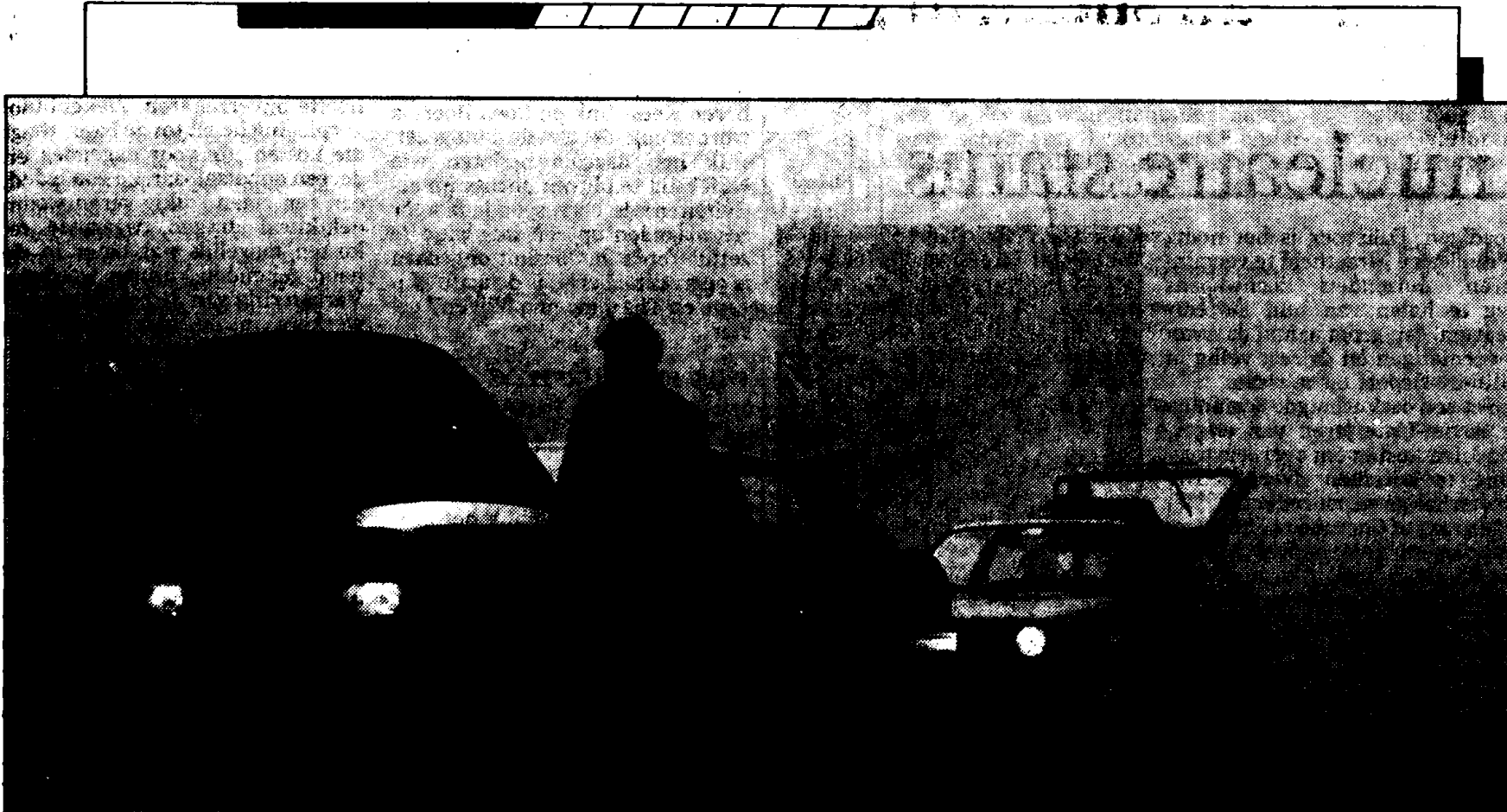
Adres _____

Postcode _____ Woonplaats _____

Leerling school _____ klas _____ schoolsoort _____

Docent school _____ vak _____ schoolsoort _____

Stuur deze bon vóór 15 november naar: Wedstrijd 'Maak een zevende zintuig', Universiteit Twente, VEB, antwoordnummer 323, 7500 VB Enschede. (postzegel niet nodig)



Als u nú lid wordt van de ANWB/Wegenwacht, krijgt u de rest van dit jaar van ons cadeau.

Pech onderweg. Vroeg of laat overkomt het ons allemaal wel een keer. Een ANWB/Wegenwachtlid hoeft zich dan maar even te melden via één van de 2800 praatpalen of via het gratis 06-0888 nummer en de Wegenwacht komt snel te hulp. 24 uur per dag, 7 dagen per week. Als u zich nu aanmeldt als lid van de ANWB/Wegenwacht krijgt u de rest van dit jaar van ons cadeau. U bent dan 14 maanden lid voor de prijs van 12. Het kost u tot 1 januari 1993 slechts f 80,75 plus f 7,50 éénmalig inschrijfgeld. Geef u daarom vandaag nog op als ANWB/Wegenwachtlid.

Bel gratis: 06-0503. Ook 's avonds tot 10 uur en in het weekend.

Wij sturen u dan uw lidmaatschapskaart zo snel mogelijk toe.

Je hebt méér aan de ANWB.

ANWB

Blijkens exploit van onderget. d.d. 23 oktober 1991 is t.v.v. Sherida Ruth Seta, wonende te Amsterdam (procureur Mr. G. A. van de Kerke, Keizersgracht 614 Amsterdam, van wie afschrift van het exploit kan worden verkregen), betekend aan: REGI STEVEN GROOTFAAM, zonder bekende woon- of verblijfplaats, een afschrift van een vonnis op 25 september 1991 door de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, zede enkelvoudige kamer, gewezen, waarbij tussen partijen echtscheiding is uitgesproken en voorts werd beslist zoals nader daarin omschreven.

H. G. B. Kemper
Deurwaarderskantoor
Kemper & Paulusma
Tussen Meer 1/B
1068 EX Amsterdam

E & I Electrotechniek B.V., gevestigd te Groningen. Het plan van uitkering, als bedoeld in artikel 279 boek 2 B.V., is gedeponneerd bij het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Groningen. De verifiëraar.

EXECUTIEVERKOOP
Vrijdag, 25 oktober 1991 om 10.00 uur t.v.v. R. Maas, Weth. Frankeweg 1, Amsterdam, van div. televisietoestellen, videorecorders, CD-spelers e.d. De verkoop wordt gehouden bij opbod zonder opgeld.

Deurwaarderskantoor
Kemper & Paulusma
Tussen Meer 1/B
1068 EX Amsterdam
Tel. 020-6105605

Blijkens exploit van onderget. d.d. 23 oktober 1991 is t.v.v. Lillian Ceder, wonende te Amsterdam (procureur Mr. D. Gahar, Geinwijk 28, Amsterdam, van wie afschrift van het exploit kan worden verkregen), opgeroepen: WILLIAM AMAKYE MENSUAH, zonder bekende woon- of verblijfplaats, om op maandag 2 december 1991, om v.m. 11.30 uur, te verschijnen ter terechtzitting met gesloten deuren van de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, zede enkelvoudige kamer, aldaar gehouden wordende in het Gerechtsgebouw, Parnassusweg 222, zulks voor verhoor ter voorzetting in het gezag over der partijen minderjarig kind.

H. G. B. Kemper
Deurwaarderskantoor
Kemper & Paulusma
Tussen Meer 1/B
1068 EX Amsterdam

Bij exploit van mij, deurwaarder d.d. 23-10-1991, is t.v.v. Clarita Janine Grobten te Amsterdam, (proc. Mr. W. D. van Doorn, Hudsonstraat 157, Amsterdam, bij wie een afschrift van dit exploit kan worden verkregen) aan Ovidio de Jesus Calbimonte, zonder bekende woon- of verblijfplaats in en buiten het Koninkrijk, betekend een afschrift van een vonnis d.d. 9-10-1991 door de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam, waarbij de echtscheiding tussen partijen werd uitgesproken.

P. F. J. Saly
Gerechtsdeurwaarder
Adm. de Ruyterweg 545
Amsterdam

Handelsonderneming Vogeljaar B.V. in liquidatie gevestigd te Waddinxveen.

De directie van bovengenoemde vennootschap maakt bekend dat deze vennootschap krachtens besluit van de aandeelhouders de dato 16 oktober 1991 met ingang van 1 april 1991 is ontbonden. Zij heeft voorts mede dat het plan van uitkering ter kennisgeving van en ieder is neergelegd ten kantore van het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Midden-Holland te Gouda, alsmede ten kantore van de vennootschap aan Elzenhorst 46 te Waddinxveen.

De directie

Blijkens exploit van onderget. d.d. 23 oktober 1991 is t.v.v. de Gemeente Amstelveen, zezienende te Amstelveen, opgeroepen: EDUARDO ARALUCE, zonder bekende woon- of verblijfplaats, om op donderdag 16 januari 1992 v.m. 10.30 te verschijnen ter terechtzitting van de Kantonsrechter te Amsterdam, gehouden wordende aldaar in het Gerechtsgebouw aan de Parnassusweg 220, om te worden gehoord op een door de Gemeente Amstelveen ingediend verzoek ex artikel 55 lid 1 sub b van de Algemene Bijstandwet tot verhaal van kosten van bijstand op E. Araluce. Afschrift van het exploit kan bij ondergetekende worden verkregen.

H. G. B. KEMPER
Deurwaarderskantoor
Kemper & Paulusma
Tussen Meer 1/B
1068 EX Amsterdam

Ten kantore van het handelsregister te Utrecht is betreffende Utrechtse Participatiemaatschappij B.V., gevestigd te Utrecht, een besluit gedeponneerd als bedoeld in artikel 208, Boek 2, Burgerlijk Wetboek.

Kieslowski: „Het gaat er niet om w ar de camera staat”

Van onze verslaggever PETER VAN BUEREN
 AMSTERDAM — „In Europa zijn prachtige kerkhoven, mooie grafzerken waar geen leven te beleven is. Wat is er gebeurd met de mensen die monumenten van de Europese cinema hebben opgericht, van Fellini in het zuiden tot Bergman in het noorden? Waarom zijn er geen opvolgers?”

Deze vraag stelde de Poolse regisseur Krzysztof Kieslowski woensdagavond in de Amsterdamse Balie. Kieslowski hield een inleiding tijdens een forum dat beoogde enige gedachten op tafel te leggen over de Europese film. Dit in het kader van de manifestatie „De ontvoering van Europa”, die de Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam deze maand in de Balie organiseert.

Met veel ironische en soms cynische kanttekeningen stelde de regisseur van onder meer *Dekalog* voornamelijk vast dat hij ook niet weet wat hij van de Europese film moet denken. Zijn medeforumleden, regisseur Frans Weisz en producent Dennis Wigman, wisten evenmin een antwoord op de vraag wat de Europese film kan betekenen ten opzichte van de Amerikaanse, die Europa en de rest van de wereld overspoelt.

Kieslowski verklaarde nadrukkelijk geen vijand van de Amerikaanse film te zijn en het geen goed idee te vinden deze te weren. „Het enige dat we kunnen doen is zelf films maken die naast die Amerikaanse ook moeten bestaan.

Concurreren heeft geen zin, het gaat bij film niet om concurrentie.”

Dat we, zeker wat film betreft, in een crisistijd leven staat volgens Kieslowski als een paal boven water. „We leven in een tijd van de triomf van de materie boven de geest. De ontwikkeling van de geest ligt heel wat stappen achter op die van de techniek. Deze constatering is geen antwoord op de problemen, maar het is wel iets waarover we af en toe een vraag moeten stellen.”

Kieslowski vroeg zich af waar de „groten van de geest” gebleven zijn. „Ik heb een in de encyclopedie opgezocht: Finstein overleed in 1955. Camus in 1960. Picasso in 1973. toen hield ik niets meer over om op te zoeken. Daar na zijn er geen „groten” meer geweest die ons de weg wijzen. Wie herinnert zich nog een Nobelprijswinnaar van twee jaar of van vijf jaar geleden?”

Armstrong

Dat de grote individuen in de maatschappij verdwijnen komt mede door het ontstaan van een algemene collectiviteit. „Wie is de auteur van de eerste reis naar de maan? Armstrong? Wij met z'n allen?” Volgens Kieslowski hebben film, cultuur, wetenschap en het denken grote individuen nodig. „Ze zijn er niet, mede omdat het net is alsof wij de behoefte verloren hebben die mensen onder ons te hebben. Wij lijken ze niet nodig te hebben, dus zijn ze er niet.”

Schuldigen wil hij niet aanwijzen. De mensheid („Wij met z'n allen”) is zelf

verantwoordelijk voor de geestelijke staat waarin zij zich bevindt. Computers en formules beheersen de wereld, ook op geestelijk terrein. „Vandaar de heersende collectiviteit en anonimiteit.”

Ook de film heeft nieuwe regisseurs nodig die een richting aangeven, maar kennelijk heeft het publiek meer behoefte aan Rambo's en Schwarzeneggers, anders zouden die er niet zijn. Helden van de Amerikaanse film, die enerzijds de beste is die er bestaat en anderzijds werkt volgens standaardformules en geestelijk nog armzalig is.

Hoe moet het dan verder? Kieslowski haalt zijn schouders op en zegt het niet te weten. „Europese film? Identiteit? Wat? Hoe?” Hij meent dat filmers zich moeten bezighouden met menselijke zaken als hoop en lijden. Natuurlijk is de hoop in Spanje anders dan elders, is het lijden in Rusland anders, lachen vrouwen in Parijs anders dan in Warschau, maar volgens Kieslowski moet er toch ook een Fransman zijn die een verhaal kan vertellen dat ook voor een Griek interessant is. Daarbij moet geen Europeaan zich blind staren op de Amerikaanse film, zoals hij ook niet ervan uit moet gaan dat Amerikanen zich interesseren voor Europa.

Kieslowski zou zelf niet voor een Amerikaanse producent willen werken, „omdat je van hem niet mag roken en omdat hij een regisseur niet toelaat in de montagekamer”. Verder maakt het hem niet uit waar hij films maakt, als het maar de films zijn zoals hij die wil maken. „Het is niet belangrijk w ar je de camera neerzet, maar waarom.”



KIESLOWSKI Foto: Hans Schuurmans

NDU-drukkerij wordt verbouwd Drugstore wil kunst voor non-publiek

Van onze verslaggever
 ROTTERDAM — „Een groot bruwend centrum, waar kunst leuk is in plaats van een hoogst ernstige zaak voor de elite.” Zo omschrijft Theo Hensen zijn plan voor een „Drugstore voor de Kunsten”, dat hij samen met Fons Burger heeft opgesteld. In het voormalige pand van uitgever NDU aan de Witte de Withstraat in Rotterdam zou een cultureel centrum gevestigd moeten worden, met ruimte voor muziek, theater, (kunst-)beurzen en uitgaan.

De Drugstore moet volgens de initiatiefnemers op commerciële basis gaan werken. Centraal staan de theatervoorstellingen. Maar om het centrum draaiende te houden zonder al te veel subsidie zullen „beursmarkten” worden gehouden, die raakvlakken hebben met kunst en cultuur. Daarnaast zal de Drugstore verhuurd worden voor bedrijfsfeesten. De horeca in het gebouw moet ook het nodige geld gaan opbrengen.

De Drugstore zal een omzet krijgen van ongeveer tien miljoen gulden per jaar. Voor gedeeltelijke verbouwing van de voormalige drukkerij en nieuwbouw is een bedrag nodig van 12,5 miljoen gulden, dat moet worden opgebracht door particuliere bedrijfsleven, zelfstandige bedrijven van de gemeente Rotterdam en WVC.

In het complex komen twee zalen die het midden houden tussen een schouwburgzaal en zalen zoals die in kleinere theaters te vinden zijn. Beide zalen hebben zo'n vier- of vijf honderd zitplaatsen. De ene zal gaan dienen als theaterzaal, de andere als evenementenzaal. In die zalen zullen negen maanden per jaar beurzen gaan plaatsvinden op allerlei gebied.

Volgens Hensen dreigt op theater- en muziekgebied een specialisering die grote groepen publiek ervan weerhoudt voorstellingen te bezoeken. „Iedere kunstvorm zijn eigen taal, die ontwikkeling is gaande”, zegt Hensen. „Terwijl er natuurlijk niet een specifiek opera-publiek bestaat, of een specifiek mime-publiek, of noem maar op. Het gaat erom dat mensen geïnteresseerd zijn in kwaliteit in hun leven, om wat voor kunst het ook gaat.”

„Het gebouw moet een beetje gaan over welbehagen, over je prettig voelen”, zegt Hensen over de steer die de Drugstore moet gaan uitstralen. „In Rotterdam hebben we een trend gezet wat betreft de aanpak van maatschappelijke achterstanden, en terecht. Maar er moet nu ook aandacht komen voor het betere leven.”

Volgens Hensen en Burger is er in Rotterdam plaats voor een centrum dat theaterproducties laat zien die nu in de stad te weinig aan bod komen. Ook hopen ze het „non-publiek”, dertigers en veertigers die wel naar het theater willen maar voor wie de drempel van gewone theaters te hoog is, naar de Drugstore te kunnen lokken.

„Ik zie het in mijn vriendenkring gebeuren”, zegt Hensen. „In kunst geïnteresseerde twintigers worden dertigers die trouwen, een kindje krijgen en gaan barbecueen. Ze willen wel naar het theater, maar dan met de zekerheid dat er iets is dat de moeite waard is. Die mensen moet je niet meer in kleine zaaltjes met krakkemikkige stoeltes neerzetten.”

ADVERTENTIE

1/m 12 januari

Peter Greenaway
The Physical Self

Zaterdag 26 oktober 14.00-15.00 uur
 Openbaar interview met Peter Greenaway door Hans Beerekamp
 Toegang gratis.

Zaterdag 26 oktober en zondag 27 oktober programma van korte films van Greenaway
 Zaterdag 11.00-13.00 uur
 Zondag 14.00-16.00 uur
 Entree 6,50

Museum Boymans-van Beuningen
 Rotterdam
 info: 010-441 94 05

Verzoek aan Kroon verkoopplannen Fuchs te verbieden

Van onze verslaggever
 AMSTERDAM — Een groot aantal topfunctionarissen uit de Nederlandse kunstwereld vraagt de Kroon het Haagse raadsbesluit te vernietigen dat de directeur van het Haags Gemeentemuseum, Rudi Fuchs, de mogelijkheid biedt kunstwerken uit de collectie te verkopen.

De 38 ondertekenaars stellen dat Fuchs' „willekeurige” plan de verzameling terug te brengen van 150 duizend tot 70 duizend stukken het vooraanstaande Gemeentemuseum reduceert „tot een instituut van niet meer dan lokaal belang”. De reeds voorgenomen verkoop van twee vroege Picassos, hoogstwaarschijnlijk „Harlekijn” en

„Sibylle”, tast daarbij het Nederlandse Picasso-bezit (veertien doeken) wezenlijk aan, schrijft de groep.

De ondertekenaars wijzen er op dat het in september genomen raadsbesluit indruist tegen de museale beroeps-ethiek en tegen verschillende beleidsvoornemens van zowel de Haagse als de Rijksoverheid. De Wet tot behoud van het cultuurbezit uit 1984 verbiedt het particulieren onder meer om kunstwerken van belangrijke culturele waarde uit te voeren, „maar veronderstelt tegelijkertijd dat lagere overheden zich zonder aan de wettelijke normen houden. Dit blijkt nu dus illusoir te zijn”, aldus de ondertekenaars.

Volgens de groep gaat van het Haagse besluit een voorbeeldwerking uit waarvoor de verhouding tussen de Nederlandse musea enerzijds en overheden,

verzamelaars en kunstenaars anderzijds, „ernstig wordt verstoord”. Het Haags Gemeentemuseum wil door verkoop van niet in de collectie passende werken een ruimer budget creëren voor kunst die Fuchs op het oog heeft. De ondertekenaars van hun kant stellen dat het zo goed als zeker is dat de „vervreemding” van kunstwerken tot een groot financieel deb acle voor de gemeente Den Haag zal leiden.

„Het laatste jaar is in de kunsthandel sprake van een baisse. Het moge duidelijk zijn dat de beoogde verkoop c.q. vervreemding uit de Haagse collectie, alsmede de verkoop van enkele topstukken hieruit, zal leiden tot nog mindere opbrengsten. Dit heeft weer tot gevolg dat de fondsen die men hoopte te verwerven, niet zullen worden verkregen”, aldus de groep.

Directeur Fuchs van het Haags Gemeentemuseum zei donderdag in een reactie dat de kunstwerken uit de collectie die voor afstoting in aanmerking komen „voor bijna honderd procent van artistiek buitengewoon laag belang” zijn, en dat de verkoop van de twee Picassos juist moest bewerkstelligen dat de verzameling van het Haags Gemeentemuseum „nog van veel meer nationaal belang” wordt dan nu het geval is. „Bij het creeren van een ruimer budget door verkleining van de collectie is sprake van heel zorgvuldige afwegingen en absoluut niet van willekeur. Die suggestie werp ik ver van mij af. Alle ijkpunten voor verkleining zijn vastgelegd in een nota die weer eens niet of slecht blijkt te zijn gelezen. De opstellers gaan volledig voorbij aan onze problemen, aan de breedte en de

omvang van onze collectie. Door nu te stellen dat het museum nu weer van lokaal niveau dreigt te worden, zetten ze de kwestie volledig op zijn kop.”

Het initiatief tot de voordracht voor schorsing vernietiging van het raadsbesluit is afkomstig van drs J. van Adrichem, docent moderne kunst aan de Rijksuniversiteit van Utrecht, en kunsthistoricus dr A. Blankert. Tot de ondertekenaars behoren: Stedelijk Museum-directeur dr W. Beeren, drs M. van Boven van het Noordbrabants Museum, Drs H. Dejoer van Het Catharijnenconvent, directeur Duparc van het Mauritshuis, de kunstenaars Wim T. Schippers en Ger van Elk, interieur-architect B. Premsele, en de hoogleraar prof. dr E. van de Wetering en prof. dr E. van Uiter van de Universiteit van Amsterdam.

Stewart & Ross doen Pigeon Drop vergeten met aangename show

THEATER
 Stewart & Ross met Write or wrong, Theater Nieuwe de la Mar, Amsterdam tot en met 26 oktober. Tournee.

Bij het opsplitsen van succesvolle theatergroepen blijven vaak ontzieldde heften over. Stewart & Ross vormen op deze regel een aangename uitzondering. Van de Engelstalige comedygroep Pigeon Drop moesten dertien gezinnen eten en men kon eigenlijk alleen op grote pleinen goed uitpakken. Steve Stewart en Lee Ross houden de zaak overzichtelijk met een pianist, maar zijn minstens even overweldigend als de veelkopige Drop.

Brood is een terugkerende substantie in de voorstelling. Een krentenbol wordt tot leven gebracht, deeg vliegt rond, twee Indiase vrienden nuttigen een broodje zwangere kat. Veel brood, maar het zou te ver gaan om van een lijn te spreken. Het is puinhoop troef, zowel op het podium als in de hoeden van de twee dwazen. Maar de chaos is onder controle.

Over een paar uur moet de producent de teksten van de nieuwe show op zijn bureau hebben, maar er staat nog geen letter op papier. Men probeert wat uit, rotzooit wat aan en aan het eind van de avond heeft men een aardige map bij elkaar gescharreld. Door deze slimme constructie waarbij de hele feestwinkel wordt leeggeschud, willekeurige idee es de zaal in geslingerd en de prullenbak steeds voller raakt, worden de zwakkere momenten direct vergeven.

Lee Ross is een indrukwekkende breedbekkikker, met een rubberen kop, een tong die alle kanten op vliegt en ogen die onafhankelijke bewegingen maken. Hij is de publiekstrekker. Zonder in de ondankbare rol van aangever te vervallen zet Stewart vanuit de tweede linie de linsten uit en zorgt zwaar voor enkele rustmomenten. Een perfecte samenwerking, die de *fools*-traditie in stand kan houden.

Daverende namen op evenementenlijst Culturele Hoofdstad Madrid pakt uit

Van onze correspondent ROBBERT BOSSCHART
 MADRID — Overborrelend van optimisme, maar met nog net voldoende bescheidenheid om te zeggen dat „het niet onze bedoeling is te wedijveren met de grote evenementen van het komende jaar in Barcelona en Sevilla” (de Olympische Spelen en de Wereldexpo), heeft de hoofdstedelijke burgemeester uiteindelijk zijn programma voor „Madrid, culturele hoofdstad van Europa '92” onthuld. De lijst van ruim 1800 feestelijke gebeurtenissen is indrukwekkend. Maar ook nu, net twee maanden voor het startschot, blijft de vraag of er wel voldoende geld in kas zal zijn voor al die plannen.

De lijst bevat daverende namen uit het buitenland: van de dirigenten Daniil Barenboim en Claudio Abbado tot de popmuzici Madonna en Sting, van Lauren Bacall tot Anthony Quinn en Vanessa Redgrave. In de beeldende kunst alle klassieke en moderne meesters die de befaamde Thyssen-collectie te bieden heeft. Op filmgebied, de viering van honderd jaar cinematografie „met de 70 beroemdste films aller tijden”, plus vijftig jaar televisie-succes.

Verder: fototentoonstellingen over en uit de zeven voorgaande Europese Culturele Hoofdsteden, van Parijs tot Dublin en van Glasgow tot Amsterdam. Bovendien, met Nederlandse en Amerikaanse steun, een uitzonderlijk Spanjes cultuur voor- en nadat de joden in 1492 uit het land verdreven werden: „Sefarad '92”.

Zeker niet op de laatste plaats: tal van evenementen om de Madrilenen meer bewust te maken van hun eigen vieringen van het vijfde eeuwfeest van de banden tussen Spanje en Spaans-spreekend Amerika, waarbij namen worden genoemd als die van de twee Nobelprijswinnaars Gabriel Garc a Marq ez en Octavio Paz.

Aan grote cijfers ontbreekt het de organisatie ook niet. Burgemeester Jose Maria Alvarez schermt met een totaalbudget van 150 miljoen gulden, begroting van het stadhuys voor 1992 en de bijdragen van particuliere sponsors.”

Meer nog: de regio Madrid en het

Spaanse ministerie van Cultuur hebben voor hetzelfde jaar liefst 370 miljoen gulden aan hoofdstedelijke projecten toegewezen. Maar welk deel daarvan onder de normale, of al lang lopende bestedingen valt, en welk deel naar de „nieuwe” ambities van de organisatie van Culturele Hoofdstad '92 gaat, kan of wil niemand precies vertellen. De indruk blijft hangen dat veel evenementen toch al in de maak waren en nu dit etiket opgeplakt krijgen.

Zo verging het bijvoorbeeld de meeste Nederlandse bijdragen. Drie daarvan zijn exposities. De genoemde „Sefarad '92”, in samenwerking met het Joods Historisch Museum van Amsterdam en het Smithsonian Institute in Washington, gaat eerst naar de Amerikaanse hoofdstad en vervolgens naar de Wereld-Expo in Sevilla. Pas eind 1992 zal de tentoonstelling, met enige aanvullingen, het Madrileense culturele jaar komen versterken.

Verder was het Centraal Museum in Utrecht, met steun van een van de grootste culturele stichtingen in Spanje (Fundacion Banco BBV), al enige tijd bezig met de voorbereiding van een expositie met een keur van Nederlandse zeventiende-eeuwse meesters.

Een andere belangrijke Nederlandse inbreng is de muziek. Het Concertgebouworkest, onder leiding van Georg Solti, zal in december 1992 twee dagen in Barcelona en vervolgens tweemaal in Madrid optreden. Daar wordt het voorafgegaan door het Gustav Leonhardt, het Nederlands Kamerkoor en Ton Koopman en zijn Amsterdam Baroque Orchestra.

In afwachting van aparte sponsors is nog onduidelijk of het Orkest van de Achtentiende Eeuw en Opera Forum in juni '92 kunnen deelnemen aan het Mozart Festival in Madrid. Evenmin bestaat zekerheid over de aanwezigheid van het Nederlands Theater Instituut en het Instituut voor de Dans op de respectievelijke festivals.

De culturele afdeling van de Nederlandse ambassade te Madrid, die de Nederlandse bijdragen al maanden op de agenda had, moest brandbrieven in stelling brengen om van de kant van de organisatoren van Madrid '92 de nodige aandacht te krijgen.



Rudeboy van Urban Dance Squad. Foto: Neils van Iperen

Squad heeft onmiskenbaar aan snelheid gewonnen

MUZIEK
 Urban Dance Squad. Noorderligt, Tilburg.

Tijdens Pinkpop 1990, bijna anderhalf jaar geleden, stond Urban Dance Squad voor het laatst in Nederland op het podium. Daarna viel nog te vernemen dat de Amerikaanse tournee in het voorprogramma van Living Colour niet zonder succes verliep, dat de single *Deeper shade of soul* in de Verenigde Staten uitstekend werd verkocht en, ten slotte, dat er een nieuwe plaat op komst was.

Deze week deed het vijftal Nederland weer eens aan, in het kader van de uitgebreide tournee die volgt op de release van het album *Life 'n perspectives of a genuine crossover*. Het Noorderligt in Tilburg kreeg de premiere, de VPRO maakte radio-opnamen die al de volgende dag werden uitgezonden. En zowel in de concertzaal als op de radio viel te horen dat The Squad niet meer dezelfde band was als Pakweg twee jaar geleden.

De energie was er nog steeds, onontkoombaar en op alle fronten. De stage-divers uit het omvangrijke publiek deden hun best; rapper Rudeboy ging als een beest tekeer en het leek alsof geen enkele song van de twee albums die de groep tot dusver maakte, onberoerd werd gelaten. *So far so good*, zou je zeggen. Maar het was niet alleen goed, het was beter: compacter en transparanter dan voorheen.

Variatie en de botsing van stijlen zijn de ijzersterke punten van *Life 'n perspectives* en, in iets mindere mate, de debuutplaat *Mental floss for the globe*. Dan is het een louterende ervaring om te horen hoe Urban Dance Squad tijdens concerten lak kan hebben aan de wijze waarop die platen tot stand zijn gekomen. Niets lijkt er nog toe te doen: tempi en instrumentatie worden schijnbaar moeiteloos veranderd en elke ver-

gelijking met wat er was is overbodig. Spijkerhard, zo klonk Urban Dance Squad in Tilburg. Bij vlagen zelfs iets te hard, maar dat mocht gevoeliglijk worden toegeschreven aan de geluidsmix die in de zaal af en toe wat ongelukkig uitpakte. Tussendoor van al die heftigheid was er plaats genoeg voor de lekker lome gitaar-uitdalen in *Hitchhike HD* en de allerminst gestroomlijnde breaks en tempowisselingen van *Brainstorm on the U.S.S.*

De Squad heeft onmiskenbaar gewonnen aan vaart en snelheid. Tussen de nummers door was het nooit erg lang stil; dat is wel eens anders geweest en als je dan niet uitkeek kreeg je ook nog een preek van dominee Rudeboy om de oren. Nee, wie oprecht verlangde naar stilte kon die nu krijgen tijdens de songs, zoals bij *Life 'n perspectives*. De lange versie van het op de plaat in vier gedeeltes nummer monddie uit in de meest complete vorm van hip hop die men zich zo ongeveer kan voorstellen: in alle voegen krakend, met drie dreunende bassen, met jakerende gitaarcenten.

Vier puzzelstukken, te zamen een cirkel vormend, sieren de hoes van *Life 'n perspectives*. Het beeld kwam terug op het achterdoek dat het podium sierde. Maar die perfect passende puzzelstukken, dat hadden er eigenlijk vijf moeten zijn.

HENRICO PRINS

Snoekduikende haaien in kaki-broek

DANS
 Charmante Haaien met Narrow Spaces van Michael Beards en Territorium van Mischa van Dulleman. Tot en met 26 oktober in Captain Fiddle in Amsterdam.

Kindertehuysen en jeugdvangensissen roepen een beeld op van bleekneuzige jongetjes die de tijd verdrijven door elkaar te pesten in strijd om de hierar-

chie. De Engelse danser/choreograaf Michael Beards, die al lange tijd in Nederland werkzaam is, bracht een deel van zijn jeugd door in deze opvangplaatsen en verwerkte zijn ervaring in *Narrow Spaces*. De productie is te zien in Captain Fiddle: een klein Amsterdams theater dat is gevestigd in de voormalige keuken van het Binnengasthuys. Een lokatie die past bij het spel dat Beards voor zichzelf en collega Mischa van Dulleman ontwikkelde.

De witbetegelde muur van de ruimte zou ook onderdeel kunnen zijn van een wasgelegenheid, we of zwembad. Bij uitstap plaatsen om iemand even te grazen te nemen en dat gebeurt dan ook. De twee kortgeschoren jongens in wit t-shirt en kaki-broek intimideren en imiteren elkaar met soepele bewegingsvormen, gymnastische sprongen, koprollen en snoekduiken. Een enkele keer afgewisseld met een klein gebaar. Waar agressie aanvankelijk domineert groeit langzaam een erotische spanning die uiteindelijk eindigt in een beeld waar van Beards in zijn Engelse jaren waarschijnlijk alleen maar heeft gedroomd.

Het innemende werkje van nog geen dertig minuten wordt opgevolgd door het even korte *Territorium* van collega danser/choreograaf Mischa van Dulleman. Zijn idee om dierenbewegingen uit te werken levert een enkel fraai tableau op, met vreemde hoofd- en beenbewegingen. Maar de opeenvolging van de beelden is wel erg vrijblijvend: een aaneenschakeling van enkele mooie plaatjes maakt nog geen dansvoorstelling.

GERDIE SNELLERS

ADVERTENTIE

HELMERT WOUDEBERG
 „Geen woord, over wat hier heeft plaatsgevonden, niet in en niet buiten dit huis. Geen woord!”

EEN AVONDJE THUIS
NIEUWE DE LA MAR THEATER
 di 29 okt t/m zo 3 nov - 20.15 uur zo 14.00 uur
RESERVEREN 020 - 623 3462

ADVERTENTIE

ingeblikt!
 van Lodewijk de Boer
 in het Appeltheater Den Haag slechts t/m 17 november
 Reserveer tijdig: 070-350 22 00

Seizoen 1991/92: twintig jaar Toneelgroep De Appel

ADVERTENTIE

O O R

Lou Reed • U2 • Kees van Nooten • Jimi Hendrix • Prince • David Bowie • Neil Young • Ry Cooder • Ritchie Blackmore • Herman • Marvin Brood • Foetus • Gaye • Cocaine • Johnny Rotten • Public Enemy • Leonard Cohen • Talking Heads • Bob Marley • Keith Richards • Bruce • Springsteen

20 JAAR

JUBILEUMUITGAVE
 164 Pagina's • Feest-Prijs f7,95
 Interviews • Reportages • Overzichten • Columns • Recensies
 De Beste Platen/GD's van de afgelopen Twintig Jaar!

NEDERLAND BEDANKT.



Air Holland is weer in de lucht!

Als personeel willen we iedereen bedanken die ons tijdens de afgelopen periode vol donkere wolken heeft gesteund. Uw vertrouwen in Air

Holland is hartverwarmend. En juist dit vertrouwen zullen we gegarandeerd niet beschamen. Al was 't alleen maar omdat we veel te trots zijn op onze al twee keer achtereen

verdiende eretitel "beste vakantie-vliegmaatschappij van Nederland". U zult het merken: slechts de sky is onze limit. Welkom aan boord!

air holland
NIET KAPOT TE KRUIGEN.

DEZE ADVERTENTIE IS MOGELIJK GEMAAKT DOOR AIRVISION, ALLIED-LYONS INTERNATIONAL BRANDS, BOLS INTERNATIONAL, BROWN AND WILLIAMS, CAT INTERNATIONAL, DE SIER, DOUWEGEBRUIJS VAN NELLE TORACCO INTL, DUJYERH DISTRIBUTORS, G&P EXPRESS AIR, KRANT OP ZONDAG, KUHNÉ & NAGEL, LUCHTHAVEN SCHIPHOL, MABRITAB, PALL MAIL, PHILLIP MORRIS, RHIWA-HARTOMEX, SEAGRAM GLOBAL, DUYVERE, VAN DER VLIEDEN PENSIOENADVISERS, VAN GIES, VER. VAN NEDERLANDSE VERKEERSVLIEGERS, VER. HET NEDERLANDSE LUCHTVERKEERSLEIDERSGILDE, IDEE EN COÖRDINATIE, MANDATE ARBEIDSMARKT COMMUNICATIE, CONCEPT, ONTVANGST, TEKSTEN, MORE ADVERTISING & MARKETING, UITVOERING, MATCH ARTWORKSTUDIO.

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

HOE OPGEVEN?

Lezen van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 20.00 uur. De rest van de week op zaterdag en zondag. De 3 MINI's worden uitgegeven op zaterdag 15.45 uur, op zondag 13.45 uur en op maandag 15.00 uur. De volgende dag wordt de krant vervoerd naar de afzender. De 3 MINI's worden uitgegeven op zaterdag 15.00 uur en op zondag 15.00 uur.

BRIEVEN ONDER NUMMER

Op advertenties met een briefnummer wordt f 6,00 toeslag in rekening gebracht. Wil je reageren op een advertentie met briefnummer? Dan als volgt: 1 in 3 MINI's advertentieafdeling Postbus 528 1000 BM Amsterdam en vermeld het nummer waarop u reageert. Het is niet mogelijk om te reageren op een advertentie van de envelop.

Oproepen (personen)

Kijk ook eens in een Verpleeghuis!

In Verpleeghuis Amstelhof houden wij op zaterdag 26 oktober a.s. Open Huis van 10.30 tot 16.00 uur.

Wilt u meer informatie of een opleiding in de gezondheidszorg of wilt u maar eens komen kijken? Kom dan bij ons langs. Wij willen u graag informeren.

Onze speciale gast is Dokter Eric Koning uit Medisch Centrum West.

Voor meer informatie kun je bellen (020) 622 51 51. Ons adres is: Amstel 51, tussen het Muziektheater en Carre.

DE STICHTING SCHEIDEN EN BLIJVEN OUDERSCHAP (SBO)

Heren... stijgt op naar Ares top!

Hoge beloning. Wie heeft nog ergens op zolder een balkon opw. motorfietsje uit de jaren 30. l. ± 23 cm. met Micky en Mini Maus erop? Wil hiervoor f 5000,- betalen. De Jong: 05147-1498

Journalist zoekt mensen die (vastomlijnde) plannen hebben om naar het buitenland te emigreren en daarover willen praten. Br. o. nr. 100-22590 v.d. blad.

OPROEP. Wil GETUIGE aanrijding vrijdag 13 september 16 uur op N245 bij afslag Scharwoude contact opnemen met J. van Steeden, Willems de Zwijgerlaan 110 2051 KK Overveen.

Rode Venus De aarjouders. Tel: 08370 20545 Atz Taas

EEN GESLAAGD KADO. SONT VOOR DIEREN-winkel. Kunst T-shirts sweaters Brouwergracht 226A A dam tel: 1118 za 10 17

Winterreizen zonnig

Benidorm Gezellig met een groep in een fijne Royal Class bus naar een goed hotel. volpension, zelfbediening, dus eten zoveel u wilt, kamers met eigen badk. en balk. Vertrek elke vrijdag in nov. en dec. 10 dgn f 396,- 17 dgn f 618,- Bijk. kosten: Garantie-fonds f 10,- admkst. f 5,- Royal Class incl. Kerstreis vol. Vertrek 27.12.10 dgn. f 530,- incl. nieuwjaarsgala. Vraag gratis folder, Solmar Tours: 040-460560

VERPLEEGHUIS AMSTELHOF

Maak(t) werk van zorg Kom ZATERDAG 26 oktober Kijken in ons huis, van 10.30 TOT 16.00 UUR

Informatie: (020) 622 51 51.

Evenementen

Overcompl. inboedel t.k. weg. huw. en verhuizing, zaterdag 26 okt Eikenrodeaan 99 Amstelveen van 10.17 uur.

T.k. arena krt L. Kravitz, Rdam. 15 nov. 020-6370839.

ZWARTE MARKT BEVERWIJK

Eike zaterdag & zondag gigantische vlooiemarkt. Kraampje huren zaterdag f 45, zondags een geeltje (particulieren). Inl. 02510-29075.

Felicities

Drs. Jaap. Gratuliert von der HAAKE BECK

PB PBI Gefeliciteerd Je vriendinnetje

Peter en Peter Julie zijn niet te filmen. Heel veel succes met de nieuwe behuizing. Truus, Marcel, Oscar en Yvonne.

Proficiat Drs. Robert Stoffels, heel veel succes, lefs en kusjes. Saskia.

Samenkomsten

RELIGIE en SAMENLEVING Interreligieuze ontmoetingsdag Mozes & Aaronkerk, Amsterdam. Zondag 27 oktober 11.30-17.00 uur. Sprekers en workshopleiders o.a.: Nandoe Tewarie, Dr. K. Steenbrink, Dom Tholens, Diana Vandenberg, prof. Witteveen, Pieter Sluis en Abdulwahid van Bommel. Toegang f 12,50.

Therapieën

AUTOGENE TRAINING. Start cursus eind okt. 010-4213098.

Wilt U Uw 1 in 3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op tel: 020 665 63 21

Zaken en transacties

Kapitaal gevraagd van f 20.000 met een looptijd van een jaar. Goede rente geboden. Tel: fax: 01864-3947 3957.

Uitgaan

House Party

Iedere donderdag en vrijdag vanaf 21.00 uur Een advies om te bewaren, onze party's zijn niet te evenaren! LET OP! v.a. zondag 3 nov. iedere zondagmorgen v.a. 06.00 uur tot maandag 03.00 uur

The morningafter party

tussen 06.00 en 08.00 uur free breakfast Discotheek Goldfinger

Aan de Rijksweg Den Bosch - Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

SUPERDISCO

Iedere zaterdagavond v.a. 21.00 tot 04.00 uur HORECA AVOND

Iedere maandag v.a. 21.00 uur met a.s. maandag HENK WIJNGAARD

Maandag 4 nov. RENE FROGER

Maandag 11 nov. CORRIE KONINGS

Discotheek Goldfinger

aan de Rijksweg Den Bosch Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

Café-Brasserie De Appelgaard

2e Nassaustraat 39 Amsterdam met o.a. spare-ribs f 12,50

Iedere dag open vanaf 11 uur. Tel: 020-6865878

Heerlijk Vlaams eten vanaf f 10 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch café "De Zotte". Raamstraat 29, A dam (achter Leidseplein), tel. 020 6268694

Openingsconcert: O.J.C. de Koog te Noord Scharwoude, 26 okt. The Selectre, zaal open 21.00 uur, entree f 15.

VICIOUS VELVET live akoestisch in café DE BLUURVROUW vrijdag 25/10 Sint Pieterspoortsteeg 29, café open 20 uur, aanvang ± 22 uur.

Computer apparatuur/programmatuur/systeembeheer

GRATIS DISKDRIVE!

286AT, 16Mhz, 1Mb, 20Mb 1200

286AT, 16Mhz, 1Mb, 30Mb 1350

386SX, 1Mb, 40Mb 1750

XT Hardcard 40Mb 400

Op bovenstaande aanbiedingen krijgt u de tweede floppy diskdrive kado.

Aanbiedingen zijn inclusief monitor en BTW. OP=OP Bel nu: Verzending door heel Nederland. PC Oke, Utrechtsestraat 30, Amsterdam, tel: 020-6232704 fax 6227314

Therapieën

Wilt U Uw 1 in 3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op tel: 020 665 63 21

Zaken en transacties

Kapitaal gevraagd van f 20.000 met een looptijd van een jaar. Goede rente geboden. Tel: fax: 01864-3947 3957.

Uitgaan

House Party

Iedere donderdag en vrijdag vanaf 21.00 uur Een advies om te bewaren, onze party's zijn niet te evenaren! LET OP! v.a. zondag 3 nov. iedere zondagmorgen v.a. 06.00 uur tot maandag 03.00 uur

The morningafter party

tussen 06.00 en 08.00 uur free breakfast Discotheek Goldfinger

Aan de Rijksweg Den Bosch - Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

SUPERDISCO

Iedere zaterdagavond v.a. 21.00 tot 04.00 uur HORECA AVOND

Iedere maandag v.a. 21.00 uur met a.s. maandag HENK WIJNGAARD

Maandag 4 nov. RENE FROGER

Maandag 11 nov. CORRIE KONINGS

Discotheek Goldfinger

aan de Rijksweg Den Bosch Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

Café-Brasserie De Appelgaard

2e Nassaustraat 39 Amsterdam met o.a. spare-ribs f 12,50

Iedere dag open vanaf 11 uur. Tel: 020-6865878

Heerlijk Vlaams eten vanaf f 10 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch café "De Zotte". Raamstraat 29, A dam (achter Leidseplein), tel. 020 6268694

Openingsconcert: O.J.C. de Koog te Noord Scharwoude, 26 okt. The Selectre, zaal open 21.00 uur, entree f 15.

VICIOUS VELVET live akoestisch in café DE BLUURVROUW vrijdag 25/10 Sint Pieterspoortsteeg 29, café open 20 uur, aanvang ± 22 uur.

Computer apparatuur/programmatuur/systeembeheer

GRATIS DISKDRIVE!

286AT, 16Mhz, 1Mb, 20Mb 1200

286AT, 16Mhz, 1Mb, 30Mb 1350

386SX, 1Mb, 40Mb 1750

XT Hardcard 40Mb 400

Op bovenstaande aanbiedingen krijgt u de tweede floppy diskdrive kado.

Aanbiedingen zijn inclusief monitor en BTW. OP=OP Bel nu: Verzending door heel Nederland. PC Oke, Utrechtsestraat 30, Amsterdam, tel: 020-6232704 fax 6227314

Therapieën

Wilt U Uw 1 in 3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op tel: 020 665 63 21

Zaken en transacties

Kapitaal gevraagd van f 20.000 met een looptijd van een jaar. Goede rente geboden. Tel: fax: 01864-3947 3957.

Uitgaan

House Party

Iedere donderdag en vrijdag vanaf 21.00 uur Een advies om te bewaren, onze party's zijn niet te evenaren! LET OP! v.a. zondag 3 nov. iedere zondagmorgen v.a. 06.00 uur tot maandag 03.00 uur

The morningafter party

tussen 06.00 en 08.00 uur free breakfast Discotheek Goldfinger

Aan de Rijksweg Den Bosch - Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

SUPERDISCO

Iedere zaterdagavond v.a. 21.00 tot 04.00 uur HORECA AVOND

Iedere maandag v.a. 21.00 uur met a.s. maandag HENK WIJNGAARD

Maandag 4 nov. RENE FROGER

Maandag 11 nov. CORRIE KONINGS

Discotheek Goldfinger

aan de Rijksweg Den Bosch Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

Café-Brasserie De Appelgaard

2e Nassaustraat 39 Amsterdam met o.a. spare-ribs f 12,50

Iedere dag open vanaf 11 uur. Tel: 020-6865878

Heerlijk Vlaams eten vanaf f 10 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch café "De Zotte". Raamstraat 29, A dam (achter Leidseplein), tel. 020 6268694

Openingsconcert: O.J.C. de Koog te Noord Scharwoude, 26 okt. The Selectre, zaal open 21.00 uur, entree f 15.

VICIOUS VELVET live akoestisch in café DE BLUURVROUW vrijdag 25/10 Sint Pieterspoortsteeg 29, café open 20 uur, aanvang ± 22 uur.

Computer apparatuur/programmatuur/systeembeheer

GRATIS DISKDRIVE!

286AT, 16Mhz, 1Mb, 20Mb 1200

286AT, 16Mhz, 1Mb, 30Mb 1350

386SX, 1Mb, 40Mb 1750

XT Hardcard 40Mb 400

Op bovenstaande aanbiedingen krijgt u de tweede floppy diskdrive kado.

Aanbiedingen zijn inclusief monitor en BTW. OP=OP Bel nu: Verzending door heel Nederland. PC Oke, Utrechtsestraat 30, Amsterdam, tel: 020-6232704 fax 6227314

Therapieën

Wilt U Uw 1 in 3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op tel: 020 665 63 21

Zaken en transacties

Kapitaal gevraagd van f 20.000 met een looptijd van een jaar. Goede rente geboden. Tel: fax: 01864-3947 3957.

Uitgaan

House Party

Iedere donderdag en vrijdag vanaf 21.00 uur Een advies om te bewaren, onze party's zijn niet te evenaren! LET OP! v.a. zondag 3 nov. iedere zondagmorgen v.a. 06.00 uur tot maandag 03.00 uur

The morningafter party

tussen 06.00 en 08.00 uur free breakfast Discotheek Goldfinger

Aan de Rijksweg Den Bosch - Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

SUPERDISCO

Iedere zaterdagavond v.a. 21.00 tot 04.00 uur HORECA AVOND

Iedere maandag v.a. 21.00 uur met a.s. maandag HENK WIJNGAARD

Maandag 4 nov. RENE FROGER

Maandag 11 nov. CORRIE KONINGS

Discotheek Goldfinger

aan de Rijksweg Den Bosch Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

Café-Brasserie De Appelgaard

2e Nassaustraat 39 Amsterdam met o.a. spare-ribs f 12,50

Iedere dag open vanaf 11 uur. Tel: 020-6865878

Heerlijk Vlaams eten vanaf f 10 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch café "De Zotte". Raamstraat 29, A dam (achter Leidseplein), tel. 020 6268694

Openingsconcert: O.J.C. de Koog te Noord Scharwoude, 26 okt. The Selectre, zaal open 21.00 uur, entree f 15.

VICIOUS VELVET live akoestisch in café DE BLUURVROUW vrijdag 25/10 Sint Pieterspoortsteeg 29, café open 20 uur, aanvang ± 22 uur.

Computer apparatuur/programmatuur/systeembeheer

GRATIS DISKDRIVE!

286AT, 16Mhz, 1Mb, 20Mb 1200

286AT, 16Mhz, 1Mb, 30Mb 1350

386SX, 1Mb, 40Mb 1750

XT Hardcard 40Mb 400

Op bovenstaande aanbiedingen krijgt u de tweede floppy diskdrive kado.

Aanbiedingen zijn inclusief monitor en BTW. OP=OP Bel nu: Verzending door heel Nederland. PC Oke, Utrechtsestraat 30, Amsterdam, tel: 020-6232704 fax 6227314

Therapieën

Wilt U Uw 1 in 3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op tel: 020 665 63 21

Zaken en transacties

Kapitaal gevraagd van f 20.000 met een looptijd van een jaar. Goede rente geboden. Tel: fax: 01864-3947 3957.

Uitgaan

House Party

Iedere donderdag en vrijdag vanaf 21.00 uur Een advies om te bewaren, onze party's zijn niet te evenaren! LET OP! v.a. zondag 3 nov. iedere zondagmorgen v.a. 06.00 uur tot maandag 03.00 uur

The morningafter party

tussen 06.00 en 08.00 uur free breakfast Discotheek Goldfinger

Aan de Rijksweg Den Bosch - Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

SUPERDISCO

Iedere zaterdagavond v.a. 21.00 tot 04.00 uur HORECA AVOND

Iedere maandag v.a. 21.00 uur met a.s. maandag HENK WIJNGAARD

Maandag 4 nov. RENE FROGER

Maandag 11 nov. CORRIE KONINGS

Discotheek Goldfinger

aan de Rijksweg Den Bosch Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

Café-Brasserie De Appelgaard

2e Nassaustraat 39 Amsterdam met o.a. spare-ribs f 12,50

Iedere dag open vanaf 11 uur. Tel: 020-6865878

Heerlijk Vlaams eten vanaf f 10 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch café "De Zotte". Raamstraat 29, A dam (achter Leidseplein), tel. 020 6268694

Openingsconcert: O.J.C. de Koog te Noord Scharwoude, 26 okt. The Selectre, zaal open 21.00 uur, entree f 15.

VICIOUS VELVET live akoestisch in café DE BLUURVROUW vrijdag 25/10 Sint Pieterspoortsteeg 29, café open 20 uur, aanvang ± 22 uur.

Computer apparatuur/programmatuur/systeembeheer

GRATIS DISKDRIVE!

286AT, 16Mhz, 1Mb, 20Mb 1200

286AT, 16Mhz, 1Mb, 30Mb 1350

386SX, 1Mb, 40Mb 1750

XT Hardcard 40Mb 400

Op bovenstaande aanbiedingen krijgt u de tweede floppy diskdrive kado.

Aanbiedingen zijn inclusief monitor en BTW. OP=OP Bel nu: Verzending door heel Nederland. PC Oke, Utrechtsestraat 30, Amsterdam, tel: 020-6232704 fax 6227314

Therapieën

Wilt U Uw 1 in 3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op tel: 020 665 63 21

Braves achterhalen Twins in vierde duel van World Series

ATLANTA (Reuter) — Het krachtsverschil tussen de honkbalteams van de Atlanta Braves en de Minnesota Twins is klein. De vierde wedstrijd in de World Series werd woensdag door de Braves (3-2) gewonnen. Mark Lemke besliste in de negende innings het duel met een flinke spurt en bracht beide ploegen in de finale van de Amerikaanse competitie op gelijke hoogte.

Lemke is voorlopig een van de waardevolste spelers van de Braves tijdens de World Series. In de reguliere competitie lag zijn slagmiddelde op .234. Met 23 binnengeslagen punten behoorde hij niet tot de echte publiekslievelingen in Atlanta. Twee duels voor eigen publiek in de World Series brachten daar verandering in. Lemke gaat na zijn (slag)prestaties van dinsdag en woensdag als Superman door het leven.

Lemke besliste dinsdag het eerste duel in Atlanta in het voordeel van de thuisclub in de twaalfde inning met een harde tik in het linkerveld. Die klap stelde David Justice in staat het vijfde punt (5-4) aan te tekenen. Een dag later was hij met het slaghoofd opnieuw op tref. Zijn drie-honkslag in de negende inning, gevolgd door een indrukwekkende sprint op een tik van Jerry Willard, was voldoende voor de tweede overwinning van de Braves.

ATLANTA: World Series, vierde wedstrijd: Minnesota Twins - Atlanta Braves 2-3. Winnen: Werper: Stanton; verliezende werper: Guthrie. Slagen: Atlanta Braves: Pendleton, Smith; Minnesota Twins: Pagliarulo. Stand na vier duels: 2-2.

Verel zet twee man uit selectie fusieclub

Van onze correspondent
DORDRECHT — Trainer Hans Verel van de voetbalclub SVV/Dordrecht '90 heeft de spelers Zier Tebbenhof en Jerry Simons teruggezet naar het tweede elftal. Simons wegens ongedisciplineerd gedrag op de training, Tebbenhof naar aanleiding van kritische uitlatingen na het competitieduel met FC Utrecht van afgelopen zaterdagavond.

De problemen rond Tebbenhof en Simons zullen na het weekeinde besproken worden tussen de „dissidenten“ van de club, het bestuur en de spelersvakbond. Verel heeft overigens de spelersgroep het dringende advies gegeven strubbelingen intern te houden en niet via de media aan de kaak te stellen.

Assistent-trainer Peter van Velzen neemt genoegen met 25 duizend gulden als afkoopsom. Na 1 november heeft de fusieclub geen financiële verplichtingen meer ten opzichte van Van Velzen.

Been moet toekijken bij Friese topper

Van onze sportredactie
AMSTERDAM — Maar liefst zestien profvoetballers staan vrijdag en komende weekend langs de kant na door de strafcommissie van de KNVB uitgesproken straffen. Onder hen zijn Been (Heerenveen) en Brouwer (Veendam), die afgelopen weekeinde na twee gele kaarten een rode kregen. Been ontbrekt daardoor in de Friese topper in de eerste divisie tegen Cambuur. Ook een ploegmaat Gouloze is er wegens een schorsing vanavond niet bij in Heerenveen.

John de Wolf van Feyenoord is eveneens geschorst en mist de wedstrijd van zijn club zondag tegen FC Groningen. De Wolf liep zondag in Waalwijk tegen RKC zijn derde gele kaart op.

Geschort voor een duel: De Wolf (Feyenoord), van der Net (FC Utrecht), Kraay (De Graafschap), Raver (VVV), Brouwer, Fühler en van Veenendaal (Veendam), van Raalte (FC Zwolle), Knippenberg (Go Ahead Eagles), Frijs (Eindhoven), Been en Gouloze (Heerenveen), Mossel (Heracles), Van Hoofdonk en Schrijvers (NAC), Pruijboom (Excelsior).

Gross wil parlementair onderzoek naar doping

HAMBURG (SID) — Michael Gross, voormalig topzwemmer uit Duitsland, vindt dat het parlement een officieel onderzoek moet instellen naar het doping-verleden van 's lands topsporters.

Mit zijn voorstel zit Gross op een lijn met Wilhelm Schmidt, woordvoerder over sport namens de SPD in de Bondsraad. Hans Hansen, voorzitter van de Duitse Sportbond DSB, is fel tegenstander van een parlementair onderzoek.

Gross vindt dat de sportbonden zelf gebruik hebben bij het onderzoek naar het gebruik van dope door sportlui in voor de voormalige DDR. De commissies kwamen volgens de drievoudige Olympisch kampioen niet verder dan aanbevelingen.

Grijzenhout bij Aalst opvolger van Fazekas

Van onze sportredactie
AMSTERDAM — Han Grijzenhout is de nieuwe trainer van de Belgische voetbalclub Eendracht Aalst. De Nederlander is de opvolger van Fazekas. De Hongaarse ex-international werd woensdag ontslagen. Aalst promoveerde afgelopen seizoen. Het team heeft nu slechts vijf punten uit elf duels.

Stadsbestuur Düsseldorf houdt vast aan doorgaan Ajax - Erfurt

Van onze sportredactie
AMSTERDAM — Het stadsbestuur van Düsseldorf heeft geweigerd de wedstrijd in het UEFA Cup-toernooi tussen Ajax en Rot-Weiss Erfurt op 6 november te verbieden. Plaatselijke winkeliers hadden verzocht de toestemming in te trekken omdat wordt gevreesd voor wanordelijkheden wanneer de supportersgroepen elkaar in de stad treffen.

Woensdag had de politie in Erfurt, tijdens de eerste ontmoeting tussen beide clubs (een overwinning van 2-1 voor Ajax) twintig mensen aangehouden wegens acht knuppels en twee messen in een bus met Ajax-supporters.

Een etmaal later stelde Bert Rudolf, bestuurslid van de vereniging van de plaatselijke hotelhouders dat Düsseldorf niet het toeval van chaos moet worden. Het stadsbestuur vindt echter dat de gesloten overeenkomst, die Düsseldorf bovendien vreed de stad dat Ajax, bij verbreking van de overeenkomst, een schadeloosstelling zal eisen.

Ajax moet nog twee thuiswedstrijden in de Europese competitie honderd kilometer buiten Amsterdam spelen, als uitvloeisel van een door de Europese voetbalfederatie opgelegde straf. De Amsterdamse club koos daarbij voor Düsseldorf, waar het treffen met Örebro uit de eerste ronde tot tevredenheid werd afgewerkt.



De Indier Anand nam tegen Karpov revanche voor zijn nederlaag in de kandidaten-matches.

Foto Bert Verhoeff

Engelsman Short ontsnapt met remise uit dodelijke omklemming Kasparov laat toch half puntje liggen

Van onze schaakmedewerker
GERT LIGTERINK

TILBURG — Misschien krijgt het Interpolis-schaaktornooi toch nog een vleugje spanning. Gari Kasparov, de ongenaakbare keizer van de eerste ronden, liet eindelijk zien dat hij niet onkwetsbaar is. Zijn vijfde overwinning was in gedachten al geneeerd, toen hij Nigel Short uit een dodelijke omklemming met remise liet ontsnappen.

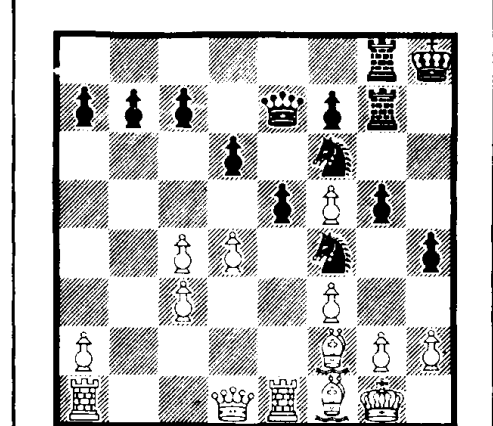
Natuurlijk staan Kasparovs kansen op de hoofdprijs nog steeds zeer gunstig. Maar Short en Anand, de spelers op het vinkentouw, halen weer adem. Hun hoop is gericht op Karpov die vandaag voor een stuntje zou kunnen zorgen in zijn 158ste partij met de wereldkampioen.

Na zijn eerste teleurstelling van het toernooi was Kasparov even van slag. Hij hief de handen ten hemel en had moeite de juiste woorden te vinden om de ramp te omschrijven. Zijn verwarring was begrijpelijk. Een beleg van vijfenhalf uur was voltooid, Shorts stukken vielen bijna van de achterste rij van het bord, toen hij even te voortvarend te werk ging.

Waar een rustige laatste voorbereidende zet op zijn plaats was, liet Kasparov plotseling een gat in de eigen linies vallen. Short was op zijn post. Hij offerde een stuk, drong binnen met zijn dame en forceerde remise door eeuwig schaak.

De Engelsman hervond meteen de bravoure die hij vooral tegen Sovjet-spelers graag laat zien. Zijn laatste zet

Kasparov - Timman
1. e2-e4 e7-e5 2. Pf3-f3 Pf8-c6 3. Pb1-c3 Pf8-f6 4. Lf1-b5 Lf8-b4 5. 0-0 0-0 6. d2-d3 d7-d6 7. Le1-g5 Lh4xc3 8. h2xc3 Dd8-e7 9. Tf1-e1 Pe6-d8 10. d3-d4 Pd8-e6 11. Lg5-h4 Pe6-f4 12. Pf3-d2 Kf8-h8 13. Lh5-f1 h7-h6 14. f2-f3 g7-g5 15. Lh4-g3 Tf8-g8 16. Pd2-c4 Tf8-g7 17. Pc4-e3 h6-h5 18. e3-e4 Le8-d7 19. e2-c3 Ta8-g8 20. Pf3-f5 Ld7x5 21. e4xf5 h5-h4 22. Lg3-f2



22 ... g5-g4 23. Lf2xh4 g4xf3 24. Dd1xf3 Tf7-g4 25. Lh4-g3 Pf6-h5 26. Lg3xf4 Ph5xf4 27. g2-g3 Df7-h4 28. Te1-e3 Pf4-h5 29. Df3-f2 e5xd4 30. c3xd4 Tg4xd4 31. Tf1-e1 Dh4-f6 32. Te3-e4 Td4xe4 33. Te1xe4 Df6-g5 34. Df2-d4-Kh8-h7 35. Te4-h4 Tg8-e8 36. Dd4-d1 Kh7-h6 37. Lf1-e2 Te8xe2 38. Dd1xe2 a7-a5 39. a2-a4 b7-b6 40. Th4-h3 Dg5-c1 41. Kgl-g2 ...
Zwart geeft op.

ten voerde hij met tergend veel nadruk uit en toen Kasparov tijdens een reeks geforceerde manoeuvres remise aanbodde, gebarde hij hem nog een zet te doen. Toen hij de toernooizaal uitkwam, was Short de vrolijkheid zelve. „Ben ik niet aalglad?“, zei hij met een knipoog.

Short redde op het nippertje de eer van de drie WK-kandidaten in Tilburg, want Timman en Karpov verloren van respectievelijk Kamsky en Anand. De Indier hervond de aansluiting met Kasparov, maar belangrijker voor hem was de wraak voor het leed dat Karpov hem twee maanden geleden aandeed in hun kandidatenmatch in Brussel. In 1991 hebben Anand en Karpov tot dusver tien partijen tegen elkaar gespeeld. De tussentijd is 5½-4½ in Anands voordeel, maar helaas voor hem trok hij in Brussel met 3½-4½ aan het kortste eind.

Anands overwinning hing overigens van wisselvalligheid aan elkaar. Beiden stonden om beurten goed of slecht en de beslissing viel pas tegen de zestigste zet. Toen kwam Karpov voor de tweede keer in een zitting in ernstige tijdnood. De eerste maal had hij die zonder kleerscheuren overleefd, maar ditmaal beging hij fouten die niet meer te repareren waren.

Licht geïrriteerd probeerde de vice-wereldkampioen bij de analyse aan te tonen hoe gewonnen hij had gestaan en hoe onterecht Anands overwinning was geweest. De meeste spelers delven bij zo'n post mortem het onderspit tegen Karpov, die de dingen nu eenmaal sneller ziet dan zijn collega's. Maar Anand liet zich niets wijsmaken. Hij gaf een aardig resumé van de analyse-sessie: „Als Karpov zegt dat je verloren bent, betekent het dat er weinig aan de hand is en als hij het over een gelijke stelling heeft, is hij in grote moeilijkheden. Als hij vindt dat je iets beter staat, kun je er gif op innemen dat de winst een kwestie van enkele zetten is.“

Jan Timman zette zijn alternerende

reeks nederlagen en overwinningen voort tegen Gata Kamsky. De derde nul was bepaald onnodig, want na een onderwets Vierpaardenspel had Timman een uitstekende stelling bereikt. Maar bij de 22ste zet was hij veel te optimistisch. In plaats van het voor de hand liggende en sterke 22... P6h5 te kiezen, deed hij met 22... g4 een gooi naar de schoonheidsprijs.

Na het antwoord 23. Lxh4 ontdekte Timman dat de beoogde schitterende zet 23... Pe4 weerlegd kon worden. Niet door 24. Lxe7 Ph3+ en wit gaat mat, maar door de lange variant 24. fxe4 Ph3+ 25. Kh1 Dxd4 26. g3 Pf2+ 27. Kg2 Pxd1 28. gxf4 Pxc3 29. dxe5 dxe5 30. a4 Td8 31. Te3 Pd1 32. Td3 Txd3 33. Lxd3 Pb2 34. Le2 en zwarts verwaarde paard gaat verloren. De partij was meteen voorbij. Timman modderde door met een pion minder, won die later terug, maar verzeilde toen in een penning die hem de kop kostte.

Nog ontvredener dan Timman is Viktor Kortsjnoi, die gisteren remise maakte met hekkelsluiter Barejev. De veteraan vindt dat zijn spel dit hele jaar al een wat amateuristische kleur heeft. Hij ziet maar een oplossing, hij zal nog harder moeten werken. Als vier a vijf uur per dag niet genoeg is, dan moet hij maar acht uur studeren. „Of ik zou moeten besluiten te stoppen. Alles is in ieder geval beter dan schaken zoals ik dat de laatste tijd doe.“

TILBURG, int. toernooi, zesde ronde: Kasparov (SU) - Short (Eng) 1-0, Kortsjnoi (Zwi) - Barejev (SU) 1-0, Kamsky (VS) - Timman (Ned) 1-0, Anand (Ind) - Karpov (SU) 1-0.

Stand: 1. Kasparov 5 punten, 2. Anand 4, 3. Short 3, 4. Kamsky 3, 5. Karpov en Timman 2, 7. Kortsjnoi 2, 8. Barejev 1.

Beckenbauer kondigt harde represailles aan bij Bayern München

Van onze sportredactie
AMSTERDAM — Franz Beckenbauer en Karl-Heinz Rummenigge zijn sinds donderdag officieel terug bij Bayern München. En dat zal de Zuidduitse spelersgroep weten. Beckenbauer verklaarde dat hij alleen nog bikkelende voetballers bij Bayern wil zien. Spelers die hun been intreken tijdens persoonlijke duels, mogen wat hem betreft vertrekken.

Beckenbauer en Karl-Heinz Rummenigge, samen goed voor 706 Bundesligaduels en 198 interlands, treden voorlopig alleen als adviseurs op. Na 25 november krijgen beide 'redders van Bayern' de functie van vice-voorzitter, mits tweederde van de leden voor een wijziging in de statuten stemt.

De komst van Beckenbauer en Rummenigge heeft een doel: Bayern moet weer tot de absolute voetbaltop behoren. De trotse club staat nu veertiende in de Bundesliga en werd dinsdag in de tweede ronde van het UEFA Cup-toernooi door KB Kopenhagen met maar liefst 6-2 verslagen.

Beckenbauer ziet de toekomst ondanks de slechte resultaten optimistisch in. Een kampioenschap kan Bayern vergeen maar een UEFA Cup-plaats moet haalbaar zijn. „Het is zelfs Bayerns plicht om Europees voetbal te halen.“ En het dramatische verlies in Kopenhagen hoeft volgens hem ook nog geen uitschakeling te betekenen.

Hij begaf zich na zijn aanstelling meteen op het technische vlak, waarvoor Soren Lerby onlangs werd aangetrokken als opvolger van de ontslagen Jupp Heynckes. „Zaterdag is een uitermate belangrijke wedstrijd tegen Borussia Mönchengladbach. We moeten punten halen. Als iemand zijn been intrekt in het duel, dan moeten we maatregelen nemen. Ik ben er voor dat we zo iemand meteen verkopen. Lafards bederven het karakter van een ploeg. Indien nodig, moeten we de selectie uitmesten.“

Beckenbauer en Rummenigge nemen overigens niet plaats in de dug-out. Lerby heeft al laten weten dat hij onmiddellijk vertrekt als aan zijn functieomschrijving wordt getornd. Maar Lerby hoeft nog niet voor zijn positie te vrezen. Hij blijft verantwoordelijk. En het staat Lerby natuurlijk vrij advies in te winnen bij de oud-spelers.

„Ik heb besloten mee te doen omdat ik me nog altijd verbonden voel met de club“, vertelde Beckenbauer. Hij verzuimde de belabberde situatie van Bayern met die van de Duitse ploeg in 1985 toen de Mannschaft een wanprestatie leverde tijdens het EK en Beckenbauer opvolger werd van Jupp Derwall. „Bayern is nog altijd de beste club van Duitsland. Niemand heeft baat bij een zwak Bayern.“

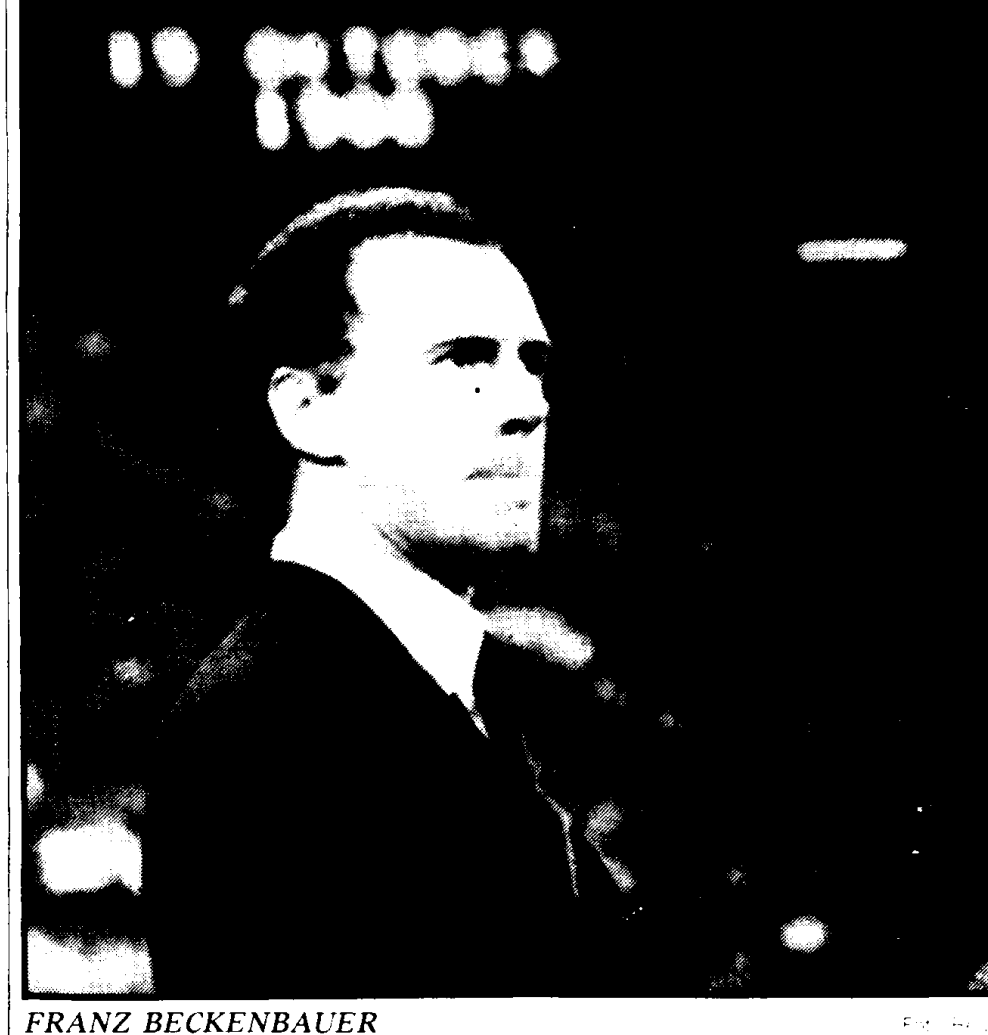
Beckenbauer hield zich op de vlakte over de mogelijke terugkeer van de man Schumacher en libero Augenthaler in het elftal. Hij is niet helemááls van de hoogte van de fysieke toestand van de routiniers. „Maar het is momenteel rustig in de ploeg. Beiden zijn speidende collega's aanspreken op tot rust nemen. In elk geval mag het nooit meebrengen dat de spelers na 25 minuten moede zijn. Het minste wat we mogen verwachten, is dat ze negentig minuten blijven lopen.“ Met enige spijverklaarde Beckenbauer dat Rummenigge en hij wel te oud zijn om te spelen.

Bayern moet dus weer naar de top. Om dat doel te bereiken zullen financiële offers moeten worden gebracht. Rummenigge heeft het plan opgevat om dure transfers te bekostigen met behulp van sponsors. Maar wil de reddingsactie slagen, dan zal het huidige Bayern toch ver punten moeten pakken. Beckenbauer en Rummenigge beseffen dat de ledenvergadering wel eens tegen de „dure“ reddingsactie van de clubleiding zou kunnen stemmen als succes uitblijft.

Voorzitter Scherer gaf toe dat hij met het aantrekken van de twee een psychologisch effect beoogt. „De internationale ervaring van de twee vice-voorzitters kan enorm belangrijk zijn voor Bayern“, aldus Scherer.

Alleen Olympique Marseille leek de komst van Beckenbauer niet te kunnen blokkeren, omdat 'der Kaiser' ook bij die club een contract heeft en op de nominatie staat vice-voorzitter te worden. Bernard Tapie, voorzitter van Olympique Marseille, liet echter weten geen bezwaar tegen de bijbaan van Beckenbauer te hebben.

Tapie immers is eigenaar van Adidas. Het bedrijf dat sinds jaren Bayern München als „trekpaard“ voor zijn reclame heeft. Tapie verklaarde dat Beckenbauer op zijn volledige instemming kan rekenen. „Bayern München is zoveel voor de sport als voor mijn bedrijf altijd een voorbeeld geweest.“



FRANZ BECKENBAUER

SPORTUITSLAGEN

BILJARTEN
COMPETITIE: eredivisie driebanden: Hengelo - Utrecht-1 6-2, Zundert - Rotterdam 4-4, schium - Eten-Leur 2-6, Tristar - Heeswijk-Dinther 2-6, Utrecht-2 - Catenaccio 6-2, stand aan kop: Eten-Leur 6-12, Heeswijk-Dinther 6-10, Zundert 6-9.

BOKSEN
ZAANDAM: NK amateurs, kwartfinales: lichtwelter: Jacobus wint op punten (5-0) van Carols, Van London w.o.p. (3-2) van Santing, Zvezjerinen w.o.p. (3-2) van Prins, Vargas w.o.p. (5-0) van Klee, Welter: Sterkenburg w.o.p. (4-1) van Westdorp, Doornbosch w.o.p. (5-0) van Arik, Vos w.o.p. (4-1) van Verhaegen, Zwaarwelter: Delibas wint door diskw. van Pruij, Medina w.o.p. (4-1) van Van Plateringen, Kappel w.o.p. (5-0) van Haagsman, Van der Hoek wint door opgeven in de tweede ronde van Siepmann, Middelen: Dillewaard w.o.p. (5-0) van Van de Woude, Joval wint door opgeven in de derde ronde van Klein-Breteler, Trustfull w.o.p. (5-0) van Mos, Van den Heuvel wint door interventie van de scheidsrechter in de derde ronde van L. Sedney, Halfzwaar: E. Sedney wint door k.u. van Groenewald, Zwaar: Van Berkel w.o.p. (3-2) van Van Spaendonck, Super-zwaar: Weijgersse w.o.p. (4-1) van De Wagt, Nyman wint door medische interventie in de derde ronde van Dekker, Van Kolzenburg (Tilburg) wint door walk over van Janssens (Tilburg).

HOCKEY
AUCKLAND (NZ): Olympische kwalificatietoernooien: mannen: om plaatsen 5 t/m 8: België - Italië 2-1, Canada - Frankrijk 2-0, Vrouwen: om plaatsen 9 t/m 12: Verenigde Staten - Frankrijk 6-1, Ierland - Italië 3-1.

PAARDESPORT
STUTTGART: int. CH springen, klasse S: 1. Skelton (GB) Major Wajor 0-51.11, 2. Rodrigo Pessoa (GB) Pajor Doll 0-51.13, 3. Fuchs (Zwi) Jogger 0-52.06, 4. John Whitaker (GB) Gran-nusch 0-52.54, 5. Martinez de Irujo (Sp) Palestro 0-56.53.

VOETBAL
UEFA CUP: tweede ronde, eerste wedstrijd: Torino (It) - Boavista (Por) 2-0, Lentini 1-0, 69. Annoni 2-0, Scheidsrechter: Hackett (Eng). Toeschouwers: 50.000.

Habermann (Dui). Toeschouwers: 17.000.
BUENOS AIRES: Zuidamerikaanse Supercup: kwartfinales, tweede wedstrijd: Santos (Bra) - Penarol (Ur) 0-0 (eerste duel: 2-3), Nacional (Ur) - Cruzeiro (Bra) 3-0 (0-4), Flamengo (Bra) - River Plate (Arg) 2-1 (0-1) River Plate wint na strafschoppen, Olimpia (Par) - Independiente (Arg) 2-0 (1-1), Geplaatst voor halve finales: Penarol, Cruzeiro, River Plate en Olimpia.

SQUASH
TORONTO: open Canadese kampioenschappen: mannen, halve finales: Dittmar (Aus) - Jahangir Khan (Pak) 15-12, 17-15, 4-0, opgave Jahangir Khan, Martin (Aus) - Robertson (Aus) 15-11, 15-13, 15-11.

TENNIS
STOCKHOLM: int. toernooi, mannen: tweede ronde: Hlasek (Zwi) - Siemerink (Ned) 4-6, 7-6, 7-6, Courier (VS) - Steeb (Dui) 6-4, 6-4, Prpic (Joo) - Connors (VS) 6-7, 7-6, 6-1, derde ronde: Ivanisevic (Joo) - Forget (Fr) 7-6, 7-6, Korda (Tsj) - Lendl (Tsj) 5-7, 6-1, 6-4, Rensberg (VS) - Novacek (Tsj) 2-6, 6-3, 6-3, Krickstein (VS) - Hlasek (Zwi) 6-2, 3-6, 6-2, Fdberg (Zwe) - Gilbert (VS) 6-2, 6-3, Sampras (VS) - Engel (Zwe) 6-7, 6-2, 6-4.

SAO PAULO: int. toernooi, mannen, kwartfinales: Frana (Arg) - Ruah (Ven) 4-6, 6-4, 7-6, Roig (Sp) - Wuyts (Bel) 4-6, 6-1, 6-4.

VOETBAL
SAO PAULO (Bra): WK clubs, mannen: groep A (Sao Paulo: Ravenna (It) - African (Tun) 3-0, Banesa (Por) - Taiwan Power 3-0, Groep B (Porto Alegre): Mediolanum Milaan (It) - Frangulski (Bra) 3-0, CSKA Moskou (SU) - Naranjito (PR) 3-0.

■ NEDERLANDSE LOTTO ■
DEN HAAG (ANP): eerste en tweede prijs: geen winnaar; derde prijs: 37 winnaars, elk bruto 7458,70; vierde prijs: 2193 winnaars, elk bruto 128,80; vijfde prijs: 39.615 winnaars, elk bruto 5,00.

● Aanvaller Erik Groeleken is door de voetbalclub FC Groningen tot aan het einde van dit seizoen verhuurd aan de Duitse Oberliga-vereniging Preussen Münster.

● De Friese voetbalclub Cambuur heeft veertig spelers voor de rest van dit seizoen gehuurd van Sparta en het eerste recht van koop bedongen.

Hoger beroepszaak tegen Ajax van start

AMSTERDAM (ANP) — Het Amsterdamse gerechtshof is gisteren begonnen met de hoger beroepszaak tegen voetbalclub Ajax, drie van haar ex-bestuurders en oud-speler Soren Lerby. Het hof heeft in beginsel zeven dagen voor het proces uitgezetten, maar in overleg met de procureur-generaal mr A. van der Perk en de vier raadslieden lijkt de behandeling minder tijd te hoeven vergen.

Volgende week maandag en donderdag zullen de zaken inhoudelijk worden behandeld. Op 7 november zal de procureur-generaal zijn requisitor houden, waarna op 11 november de advocaten zullen pleiten, zo luidt de gisteren vastgestelde planning. Als dit schema kan worden aangehouden, kan het hof op 25 november arrest wijzen.

Ajax werd in juli vorig jaar wegens grotendeels schadelijke transfer- en belastingfraude veroordeeld tot een geldboete van twee miljoen gulden, waarvan de helft voorwaardelijk. De oud-bestuurders Harmen (die evenals bij de rechtbank om gezondheidsredenen niet ter zitting verscheen) en Bartels als ook algemeen directeur Van Eijden werden voorwaardelijke celstraffen van enkele maanden opgelegd en daarnaast boetes variërend van 75 duizend tot 150 duizend gulden.

Oud-voetballer Soren Lerby, tegenwoordig trainer van Bayern München, werd vrijgesproken, evenals voetbalmeester De Vos. Zowel het openbaar ministerie als de verdachten zelf tekenden: hogere beroep aan tegen de vonnissen. Volgens procureur-generaal Van der Perk wordt de zaak van De Vos alleen in hoger beroep aangebracht als er voor Lerby een veroordeling door het hof zal volgen.

Volgens de aanklacht fraudeerde Ajax met transfers van een aantal topspelers van en naar buitenlandse clubs. Spelers als Lerby, Gasselich, Jensen en Arnesen zouden in totaal miljoenen gulden zwart geld in hun zak hebben kunnen steken.

AANDELEN BINNENLAND

meest actieve fondsen

Table listing various stocks and funds with columns for ticker, price, and change. Includes entries like 'abn a', 'abn a hnd', 'act', etc.

lokale markt

Table listing local market prices for various goods and services, including 'aahberts', 'act', 'adv', etc.

OBLIGATIES

Table listing bond prices and yields, including 'staatsleningen', '12% 81-96', '11% 81-92', etc.

OPTIEBEURS

Table listing options prices for various stocks, including 'aab', 'aac', 'aad', etc.

GOEDERENMARKT

Table listing commodity prices for various goods, including 'siam', 'londen', 'goud', etc.

BUITENLANDSE BEURZEN

Table listing international stock market prices for various countries, including 'caesars world', 'londen', 'nieuw york', etc.

AANDELEN BUITENLAND

Table listing foreign stock market prices, including 'amer', 'can', 'dow', 'nyse', etc.

AMSTERDAMSE EFFECTENBEURS

Main table of Amsterdam stock market prices, including 'naagf', 'nagf', 'nagf', 'nagf', etc.

100 meest verhandelde overzeese obligaties

Table listing 100 most traded foreign bonds, including 'abn a 88-94', 'abn a 89-94', etc.

parallelmarkt

Table listing parallel market prices for various stocks, including 'alphen', 'alphen', 'alphen', etc.

WISSELMARKT

Table listing exchange rates for various currencies, including 'euro donny', 'euro donny', etc.

AMSTERDAM (notering in guldens)

Table listing Amsterdam market prices in guldens, including 'amer', 'amer', 'amer', etc.

AFKORTINGEN

Table listing abbreviations and symbols used in the market, including 'omz = omzet in aantallen', etc.

GELDMARKT

Table listing money market prices, including 'interbank', 'interbank', etc.

BELEGINGSFONDSEN

Table listing investment fund prices, including 'abn a and f', 'abn a and f', etc.

AFGIFTEPRIJZEN

Table listing stamp prices for various countries, including 'aafgifteprijs', 'aafgifteprijs', etc.

AANDELEN DIVERS

Table listing various stock market prices, including 'warrants', 'warrants', etc.

INDEXEN

Table listing various market indices, including 'nederland', 'nederland', etc.

Postbank Beursorderlijn. Plaatsen orders rechtstreeks op de Amsterdamse Effectenbeurs. Op alle werkdagen tot 21.00 uur en op zaterdag tot 12.00 uur. Tegen een zeer gunstige tarief: f.30,- per transactie per fonds, plus 0,7% van het orderbedrag.

Hof EG bevestigt boetes inzake kunststof-kartel

Van onze economische redactie
AMSTERDAM — De kans dat de DSM en een miljoenboetes betalen aan de EG is sinds donderdag aanzienlijk groter geworden. Dat leidt waarnemers van het Europees Hof in Luxemburg in de kwestie van het polypropyleen-kartel. Praktisch alle belangrijke producenten van deze veelgebruikte kunststof waren lid van het kartel, een van de grootste ooit door de Europese Commissie ontdekt.

De Commissie legde vijf jaar geleden vijftien chemieconcerns 60 miljoen ecu (momenteel 140 miljoen gulden) aan boetes op. Jarenlang maakten deze bedrijven prijs- en productieafspraken tijdens gezamenlijke bijeenkomsten in een Zwitsers hotel. Het Europees Hof bevestigde gisteren de eerste drie boetes af. Daarmee bevestigt het Hof dat er een verboden kartel was. De chemieconcerns wilden met hun kartel voorkomen dat als gevolg van de overcapaciteit de prijs van polypropyleen zou inzakken. Het Britse ICI, het Duitse Hoechst en het Italiaanse Montedison vormden in 1977 de harde kern van het kartel. Later sloten de andere bedrijven zich aan. Het kartel bestond tot 1983. Het Europees Hof bevestigde donderdag de door de Commissie opgelegde boetes aan de Franse ondernemingen Rhône-Poulenc en Atochem, respectievelijk 4 miljoen en 1,2 miljoen gulden. De boete, opgelegd aan het Belgische Petrofina, werd gehalveerd tot 700 duizend gulden. Petrofina was volgens het Hof minder lang lid van het kartel dan de Europese Commissie had beweerd. Twee Nederlandse concerns die in het kartel zaten, zijn destijds ook in beroep gegaan. In hun geval is nog geen uitspraak gedaan. De boete voor Shell bedroeg negen miljoen ecu (21 miljoen gulden) en die voor DSM 2,75 miljoen ecu (ruim 6 miljoen gulden). „Het zou ons zeer verrassen als voor de andere deelnemers van het kartel niet hetzelfde oordeel uit de bus komt”, aldus een anonieme zeggeman bij de EG in Brussel.

Polypropyleen is een grondstof voor de kunststofverwerkende industrie. Er worden bijvoorbeeld auto-onderdelen van gemaakt, zoals bumpers en accu's. De grondstof wordt ook gebruikt in elektrische apparatuur en voor flessen.

China en Taiwan willen hulp EG bij GATT

PEKING (AFP, KRF) — De EG onderzoekt op het ogenblik de mogelijkheden voor Taiwan om lid te worden van de GATT (Algemene Overeenkomst over Economische Betrekkingen en Handel). Zowel economisch gezien als het belangrijke dat een land als Taiwan behoort tot de GATT-landen, maar bij een besluit over de toelating van Taiwan zijn politieke overwegingen onvermijdelijk.

Dit heeft Frans Andriessen, vice-voorzitter van de Europese Commissie, donderdag in Peking bekendgemaakt. Taiwan en China zijn beide kandidaat om lid van de GATT te worden. China beschouwt Taiwan onderdeel van de Volksrepubliek, maar volgens Andriessen kan Peking niet worden gezien als enige vertegenwoordiger van de Volksrepubliek.

Een besluit over het lidmaatschap van Taiwan kan binnenkort worden verwacht, aldus Andriessen. De vice-voorzitter van de Europese Commissie is in Peking voor overleg van de gezamenlijke commissie van China en de EG. Dit is voor het eerst sinds het afscheiden van de democratische beweging in juni 1989 dat er een EG-vertegenwoordiger in China is.

Andriessen verklaarde verder dat de EG de handelsproblemen met China wil oplossen via overleg en niet via eenzijdige maatregelen. Vorig jaar boekte de EG in de handel met China een tekort van 6,7 miljard dollar. Het land hanteert niet alleen hoge invoerrechten, maar kent ook andere belemmeringen voor importproducten.

China zelf zegt dat het vorig jaar een tekort heeft opgelopen in de handel met de EG van 2,4 miljard dollar. De export die via Hongkong gaat telt het daarbij echter niet mee. Andriessen wil dat een commissie van deskundigen, die onlangs is het leven is geroepen, volgend jaar de verschillen in de berekeningen uit de wereld haalt.

De Chinese premier Li Peng heeft de EG gevraagd om steun bij de aanvraag van het GATT-lidmaatschap. Hij heeft Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie, per brief laten weten dat zijn land zo snel mogelijk bij de GATT aangesloten wil worden. Al in 1986 heeft China het lidmaatschap aangevraagd.

Volgens Andriessen heeft Peking er geen bezwaar tegen dat Taiwan lid wordt van de GATT, maar wil het eerst zelf toetreden en vervolgens worden geraadpleegd over het Taiwanese lidmaatschap. De aanvraag van Taiwan dateert van begin vorig jaar. In juli van dit jaar liet president Bush weten de aanvraag te steunen.

De vice-voorzitter van de Europese Commissie, Frans Andriessen, heeft donderdag bekendgemaakt dat Taiwan en China kandidaat zijn om lid van de GATT te worden. China beschouwt Taiwan onderdeel van de Volksrepubliek, maar volgens Andriessen kan Peking niet worden gezien als enige vertegenwoordiger van de Volksrepubliek. Een besluit over het lidmaatschap van Taiwan kan binnenkort worden verwacht, aldus Andriessen. De vice-voorzitter van de Europese Commissie is in Peking voor overleg van de gezamenlijke commissie van China en de EG. Dit is voor het eerst sinds het afscheiden van de democratische beweging in juni 1989 dat er een EG-vertegenwoordiger in China is. Andriessen verklaarde verder dat de EG de handelsproblemen met China wil oplossen via overleg en niet via eenzijdige maatregelen. Vorig jaar boekte de EG in de handel met China een tekort van 6,7 miljard dollar. Het land hanteert niet alleen hoge invoerrechten, maar kent ook andere belemmeringen voor importproducten. China zelf zegt dat het vorig jaar een tekort heeft opgelopen in de handel met de EG van 2,4 miljard dollar. De export die via Hongkong gaat telt het daarbij echter niet mee. Andriessen wil dat een commissie van deskundigen, die onlangs is het leven is geroepen, volgend jaar de verschillen in de berekeningen uit de wereld haalt. De Chinese premier Li Peng heeft de EG gevraagd om steun bij de aanvraag van het GATT-lidmaatschap. Hij heeft Jacques Delors, de voorzitter van de Europese Commissie, per brief laten weten dat zijn land zo snel mogelijk bij de GATT aangesloten wil worden. Al in 1986 heeft China het lidmaatschap aangevraagd. Volgens Andriessen heeft Peking er geen bezwaar tegen dat Taiwan lid wordt van de GATT, maar wil het eerst zelf toetreden en vervolgens worden geraadpleegd over het Taiwanese lidmaatschap. De aanvraag van Taiwan dateert van begin vorig jaar. In juli van dit jaar liet president Bush weten de aanvraag te steunen.

Martinair verwacht forse winststijging

Van onze economische redactie
AMSTERDAM — Martinair verwacht dat de winst dit jaar „beduidend” hoger zal zijn dan 50 miljoen. Vorig jaar boekte de vliegmaatschappij nog een winst van 25 miljoen. Dat maakte directeur M. Schroder donderdag bekend aan het personeel. De winst wordt dankbaar aan een groei in vrachtovervoer als de goede resultaten in het vakantieverrekeer, maar ook aan de veranderingen in de vrachtprijzen. De Golfloorlog zorgde niet alleen voor een oververval van vrachtprijzen, maar ook de tarieven waren in die periode hoger. Het aantal Amerikaanse passagiers zal dit jaar naar verwachting stijgen met 28 procent naar 300 duizend. Dit is een toename van 12 procent op de bestemmingen naar de Verenigde Staten, het Caribisch gebied en het Verre Oosten is zelfs sprake van een groei van 50 procent. Voor 1992 zijn de vooruitzichten eveneens gunstig. Het bedrijf heeft nu al circa 12 procent meer vliegtuigstoelen verkocht.

De winststijgingen en hogere veranderingen in ontwikkelingskosten zullen bij Desseaux (tapiti) in Oss het afgelopen boekjaar hogere lasten veroorzaken. Desondanks verwacht het bedrijf voor dit jaar een winst van 50 miljoen. De winst per aandeel, aldus het verslag, Desseaux boekte 4,82 gulden per gewoon aandeel en 4,7 gulden per gewoon aandeel met een nominale winst van 13,7 miljoen tegen 14,4 miljoen gulden in het voorgaande jaar.

De omzet steeg van 300 miljoen naar 442 miljoen gulden. Deze sterke stijging is het gevolg van de sterke groei van de verwerking van 75 procent en de verwerking van 50 procent van Weston Den Haag. Desseaux had eind juni 1991 737 mensen in dienst tegen 1195 personen jaar daarvoor.

HCA pigmentfabrikant HCA in Breda heeft de winst in de eerste helft van het jaar met 1 procent opgevoerd van 1,4 miljoen naar bijna 1,5 miljoen of van 2 naar 2,06 gulden.

den per aandeel. HCA verwacht voor het tweede halfjaar een verdere groei van omzet en winst. Dank zij een sterke groei in Noord-Amerika en andere landen buiten Europa is de omzet van HCA in de eerste zes maanden gestegen van 21,9 miljoen naar 22,9 miljoen gulden.

Kondor Wessels
 Kondor Wessels Groep (bouw) in Leiden heeft in het verlengde boekjaar van januari 1990 tot en met 30 juni 1991 een winst geboekt van 26,5 miljoen gulden. De omzet bedroeg 607 miljoen. Een vergelijking met de eerdere verslagperiode 1989 is moeilijk omdat IBB-Kondor en de veel grotere Wessels op 11 juli vorig jaar fuseerden.

De opgetelde winsten van IBB Kondor en Wessels bedroegen in 1989 24 miljoen gulden. Als de cijfers worden ontbonden van het halfjaar dat IBB-Kondor extra in de resultaten meedraaide, dan bedraagt de winststijging 5 procent. De omzet steeg, volgens eenzelfde rekenmethode, met 15 procent.

Een belangrijk deel van de omzetgroei komt uit Duitsland. IBB-Kondor Wessels is een van de weinige succesvolle Nederlandse aannemers in Duitsland.

De winst per aandeel van 5 gulden minimaal is uitgekomen op 4,82 gulden. Het dividend wordt 1,80 gulden per gewoon aandeel. De orderportefeuille van de onderneming heeft op dit moment een waarde van 800 miljoen gulden.

Exxon
 De winst van de Amerikaanse oliemaatschappij Exxon in het derde kwartaal van dit jaar bedroeg inclusief bijzondere baten en lasten 1.115 miljoen dollar tegen 1.075 miljoen dollar in hetzelfde kwartaal vorig jaar. De omzet daalde van 29.017 miljoen dollar vorig jaar tot 27.520 miljoen dollar.

De winst in het derde kwartaal dit jaar werd negatief beïnvloed door een bijzondere last van 134 miljoen dollar. Vorig jaar werd de winst positief beïnvloed door een bate van 98 miljoen dollar.

DAF-topman Baan degelijk en saai

Van onze verslaggever
AMSTERDAM — De meeste mensen die met Cor Baan te maken hebben, karakteriseren hem als „direct”, „zakelijk”, of „kan soms hard zijn”. Voor het reorganiseren van grote ondernemingen kunnen dat handige eigenschappen zijn. Baan zal er, als de nieuwe voorzitter van de raad van bestuur van DAF, vast nog wel plezier aan beleven, want aan de truckfabriek zal zeker nog het een en ander moeten worden gereorganiseerd. Feit is, dat zijn zakelijkheid hem niet hielp bij de reorganisatie van het partijbureau van de PvdA in 1969. In dat jaar was Baan bevorderd van adjunct-secretaris van het partijbestuur van de PvdA tot secretaris, en kreeg hij de speciale opdracht om het partijbureau te reorganiseren. Wat er precies mee moest gebeuren, weten de betrokkenen niet met meer te herinneren, maar de missie mislukte. „Ir Vondeling deelde mee dat bij ons zeer verrassen als voor de andere deelnemers van het kartel niet hetzelfde oordeel uit de bus komt”, aldus een anonieme zeggeman bij de EG in Brussel.

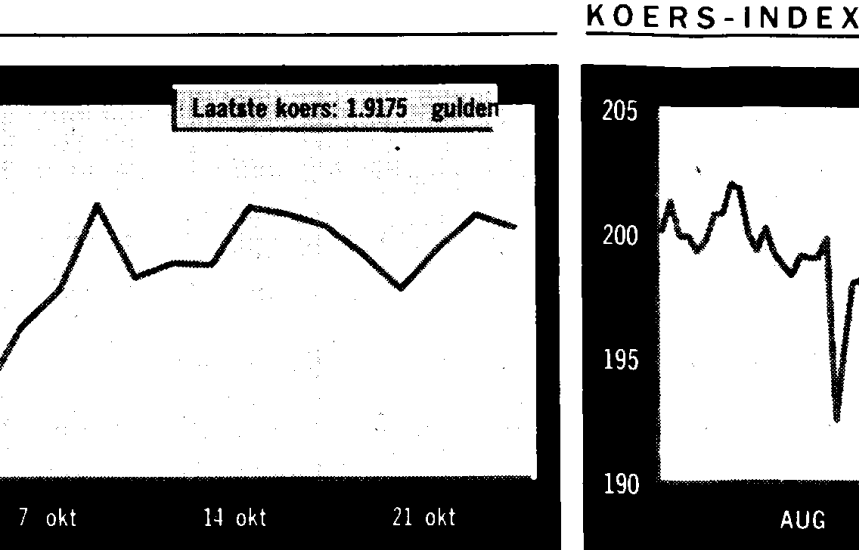
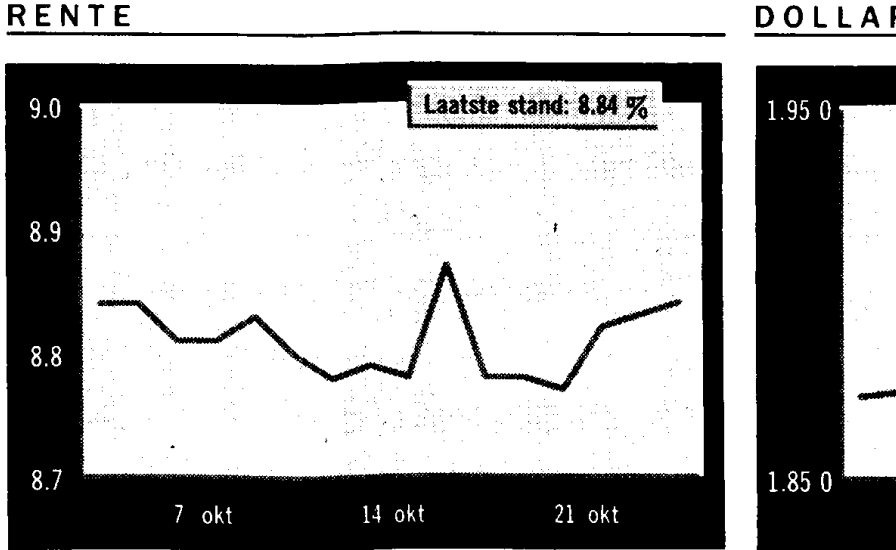
Heerlen, herinnert zich Baan nog wel. Een politieke die-hard was hij niet. „Een gerespecteerde partijfunctaris, een vriendelijke en elegante man”, noemt Tummers hem. „Hij was wat ambtelijk en weinig barricadistisch. Hij was vooral uitvoerder van initiatieven, niet iemand die zelf met grote ideeën kwam. Hij hield zich meer bezig met de haalbaarheid.” Baan was geen man die met de plakemmer de straat opging. Als secretaris van het gewest Limburg van de PvdA kwam hij voor het eerst in aanraking met DAF. In 1965 verscheen de Mijnennota van minister van Economische Zaken Den Uyl, waarin hij schreef dat de mijnen dicht moesten. Om de kompels aan ander werk te helpen, moesten er fabrieken naar Limburg worden gehaald, en DAF Car was een van die bedrijven. Tummers: „Als secretaris van het gewest wist Baan daar als een van de eersten van. Hij kon dat toen overal rond vertellen.” Maar een actieve rol bij het Bornse avontuur van DAF had Baan niet. Zijn hele politieke carrière is trouwens een beetje dun gebleven. Weliswaar zat hij in het bestuur samen met Han Lammers, maar het kost Baan weer voor de geest te halen. „Oh ja, dat is toch die lange man? Wat leuk, gaat-ie naar DAF?” Dat Cor Baan bij de PvdA terecht kwam, was niet helemaal toevallig: hij komt uit een rood nest. Zijn vader was de eerste hoofdonderwijzer van de Neutrale Volksschool in Heerlen, de openbare school aldaar. Of Baan nog steeds lid is van de PvdA wil hij, via zijn woordvoerder, niet kwijt. Volgens het curriculum vitae dat DAF publiceerde, werkte Baan van 1960 tot 1970 bij Moret & Limperg, maar dat blijkt niet te kloppen. Moret & Limperg bestond nog niet; Baan werkte bij Moret & De Jong. Maar ook hier heeft hij geen onuitwisbare indrukken achtergelaten. De vennoten die hem gekend hebben, zitten al ver weg in het zuid te vissen”, aldus een woordvoerder van Moret. Ook bij DAF heeft hij tot nu toe niet geschitterd. De man is meer degelijk dan briljant. Wat dat

betreft is de typering van een vakbondsbestuurder erg raak: „Als ik hem zie, zie ik een truck staan”. Zelfs de pr-afdeling van DAF weet geen grote wapenfeiten van Baan te noemen. „We doen hier alles in teamwork”, is het commentaar. En daarin schijnt Baan goed te zijn. In de PvdA Heerlen stond hij al bekend als een aardige, open man, bij de vakbonden is dat nog zo. „Hij is meer open dan Van der Padt, heeft meer gevoel voor communicatie”, zegt Ger van Os van de Unie BLHP. Van Os heeft zelfs een keer een diepgaand gesprek met hem gehad, en heeft daar goede herinneringen aan. En ook zijn collega Koolen van de Industriebond FNV roemt zijn toegankelijkheid. Baan is geen technicus, zoals Van der Padt die in zijn vrije tijd zelf de televisie met een schroevendraaier te lijf gaat. De nieuwe topman is een financiële en commerciële man. Dat komt goed uit, merkt voorzitter P. van der Krabben van de ondernemingsraad op, want de problemen voor DAF liggen vooral op het vlak van de markt.

Britse belegger GT Management in Krant op Zondag

Van onze verslaggever
AMSTERDAM — De Britse institutionele belegger GT Management PLC blijkt de investeerder te zijn die ruim tien miljoen gulden heeft gestoken in de Krant op Zondag. De Britse belegger behoort tot een groep investeerders die de krant de afgelopen weken heeft versterkt met een bedrag van in totaal zestien miljoen. Het resterende bedrag van zes miljoen komt van drie Nederlandse aandeelhouders, die nog onbekend wensen te blijven. Andere aandeelhouders van de Krant op Zondag zijn ondermeer Bege-man-direur Joppe van Nieuwenhuyzen, Maup Caransa, Willem van Kooten, Interfreak in Joure en Air Holland-redder Peter Langendijk.

Voor GT Management is de investering in de Krant op Zondag de eerste belegging op het Europese continent. GT Management PLC is een volle dochter van De Bank in Liechtenstein GT Group, die internationaal in totaal circa 11 miljard dollar beheert. Daarvan zit ongeveer 30 procent op het Europese vasteland. Het heeft fondsen van overheden en institutionele beleggers. Met de injectie van zestien miljoen gulden moet de continuïteit van de Krant op Zondag worden verzekerd. Daarnaast wil de Krant op Zondag daarmee een kleurenbijlage gaan uitbrengen.



Internationals drukken de stemming

Van onze verslaggever
AMSTERDAM — De Amsterdamse beurs is donderdag over een breed front gedaald. Met name de hoofdfondsen lagen er gedrukt bij. Op de lokale markt viel de schade mee. De CBS-stemningsindex zakte 0,70 punt naar 89,60 punten. Daaraan hadden vooral de internationals schuld. Vervuut de grootste daler was Hoogovens.

Unilever, dat de afgelopen tijd een mooie stijging heeft laten zien, ging donderdag met de rest op retour. Het aandeel zakte 2,20 gulden naar 164,70 gulden. Dat was een daling van 1,3 procent, hetgeen uitzonderlijk veel is voor het aandeel van het levensmiddelenconcern.

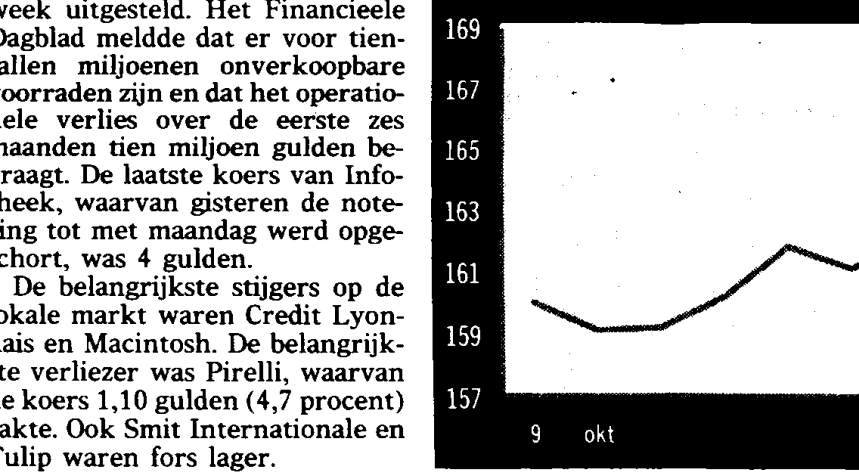
Ook KLM, dat voorafgaand aan de bekendmaking van de mogelijke samenwerking met British Airways 20 procent in koers was gestegen, moest terug. De koers zakte gisteren 90 cent naar 37,10 gulden, in procenten was dat een daling van 2,4. Koninklijke Olie zakte 1,60 gulden en Philips was eveneens een procent lager, op 32,60 gulden.

Zelfs de sterkste fondsen konden de neerwaartse druk niet weerstaan. Polygram liet twee dubbeltjes liggen op 41,90 gulden en Elsevier, de laatste dagen gestegen door de aankoop van het medische vakblad The Lancet, zakte 60 cent naar 92 gulden. Collega-uitgever Wolters Kluwer was donderdag een van de weinige stijgers. Hiervan ging de koers 40 cent omhoog naar 58,50 gulden. VNU verloor 1,90 op 73,60 gulden.

De flauwe stemming in Hoogovens houdt aan en culmineerde donderdag in een verlies van 2,10 gulden op 49,10 gulden. Dat is een koersdaling van 4,1 procent. Ver-

Top Tien stijgers & dalers

	% hoger	naar	% lager	naar	
1. DOCdata	4,0	5,20	1. Air Holland	23,1	1,00
2. West Invest	3,3	95,00	2. Management Sh.	9,1	3,00
3. Adam rubber	2,8	3,70	3. Pirelli Tyre	4,7	22,50
4. Gronitij	1,9	52,00	4. Hoogovens	4,1	49,10
5. Rood testhouse	1,7	5,80	5. Berkel	2,9	1,35
6. Credit Lyonnais	1,7	29,10	6. Smit Intern.	2,6	49,50
7. Ravast	1,5	33,30	7. KLM	2,4	37,10
8.	8. Wvers	2,1	32,50
9.	9. Grasso	1,9	75,00
10.	10. NBM Amstell.	1,9	10,20



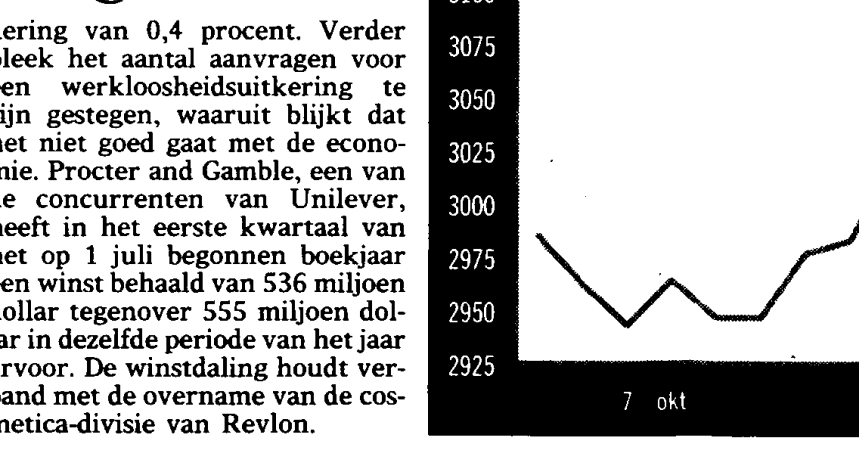
Tegenvallende cijfers eindelijk afgestraft

Van onze verslaggever
AMSTERDAM — De beleggers op de effectenbeurs van New York beginnen de tegenvallende winstcijfers over het derde kwartaal eindelijk af te straffen. Donderdag verloor de Dow Jones Index bijna 25 punten op 3016 na zelfs even op een verlies van 38 punten te hebben gestaan. Rekening wordt al gehouden met een verdere koersdaling, waardoor de Dow weer onder de grens van 3000 zal zakken.

Opvallende negatieve uitschieting was opnieuw motorfabrikant Harley Davidson. Nadat de koers woensdag al ruim 6 dollar omlaag ging, kwam daar gisteren nog een 1 1/4 dollar bij. Harley Davidson sloot op 41 dollar. Ook Procter & Gamble was lager.

Het slechte beursklimaat kwam ook door tegenvallende cijfers rondom de Amerikaanse economie. De producenten van duurzame goederen in de VS hebben in september 3,2 procent minder aan orders binnengekregen dan in augustus. Verwacht was een vermindering van 0,4 procent. Verder bleek het aantal aanvragen voor een werkloosheidsuitkering te zijn gestegen, waaruit blijkt dat het niet goed gaat met de economie. Procter and Gamble, een van de concurrenten van Unilever, heeft in het eerste kwartaal van het op 1 juli begonnen boekjaar een winst behaald van 536 miljoen dollar tegenover 555 miljoen dollar in dezelfde periode van het jaar ervoor. De winstdaling houdt verband met de overname van de cosmetica-divisie van Revlon.

DOW JONES INDUSTRIE



Vervoerders spinnen garen bij fellere Europese concurrentiestrijd Nederlanders blij met vrijmaking vervoersmarkt

Van onze verslaggever
GERARD REIJN AMSTERDAM — De liberalisering van de Europese transportmarkt, per 1 januari 1993, zal 20 tot 30 procent van de ritten van vrachtwagens in Europa overbodig maken. Volgens directeur M. Hallmans van NOB Wegtransport, de organisatie van wegvervoerders, zal dat leidende succesvolle Nederlandse aannemers in Duitsland.

De winst per aandeel van 5 gulden minimaal is uitgekomen op 4,82 gulden. Het dividend wordt 1,80 gulden per gewoon aandeel. De orderportefeuille van de onderneming heeft op dit moment een waarde van 800 miljoen gulden.

De winst in het derde kwartaal dit jaar werd negatief beïnvloed door een bijzondere last van 134 miljoen dollar. Vorig jaar werd de winst positief beïnvloed door een bate van 98 miljoen dollar.

De winst van de Amerikaanse oliemaatschappij Exxon in het derde kwartaal van dit jaar bedroeg inclusief bijzondere baten en lasten 1.115 miljoen dollar tegen 1.075 miljoen dollar in hetzelfde kwartaal vorig jaar. De omzet daalde van 29.017 miljoen dollar vorig jaar tot 27.520 miljoen dollar.

De winst in het derde kwartaal dit jaar werd negatief beïnvloed door een bijzondere last van 134 miljoen dollar. Vorig jaar werd de winst positief beïnvloed door een bate van 98 miljoen dollar.

in 1995. Daarna verdwijnt die beperking. Voorlopig is 5 procent echter nog een verschrikkelijk hoog percentage, zo hoog, dat die normen waarschijnlijk niet zullen worden overschreden. Verder mag Brussel nog ingrijpen als er „een vervoersmarkt”, „een crisis-situatie” ontstaat.

Veel Nederlandse vervoerders likken zich de vingers af bij de gedachte aan de mooie kansen die wacht er veel van. „We zullen een belangrijk deel van de Spaanse markt kunnen veroveren, daar ben ik zeker van.” De Haan is gespecialiseerd in Zuid-Europese bestemmingen. Hij heeft kantoren in Portugal, Italië en Frankrijk, en vijf in Spanje.

„We hebben bijvoorbeeld een kantoor in Malaga en een in Madrid. Soms komt een vrachtwagen uit Nederland in Madrid aan, maar is daar geen retourvracht. Dan moet hij naar Malaga om daar vracht op te pikken. Dat is wel een rit van 800 kilometer die hij leeg rijdt. Als die cabotage straks vrij is, kan ik ervoor zorgen dat hij een lading voor Malaga meekrijgt.” Hetzelfde geldt voor vrachtwagens die in Zuid-Italië moeten zijn en op de terugweg een vrachtmee kunnen pikken naar het noorden. In Milaan is altijd wel weer een vracht naar Nederland te krijgen.

Dat zal de Nederlanders wel lukken, want het is juist hun sterke kant dat hun vrachtwagens meestal beladen zijn. Op de internationale transporten is 82 procent van alle gereden kilometers beladen, aldus cijfers van de Nederlandse Internationale Wegvervoersorganisatie NIWO. Op verre bestemmingen als Italië is de beladingsgraad zelfs meer dan 95 procent, aanzienlijk hoger dan die van de concurrenten.

Dat cabotage de interesse heeft van de Nederlandse transporteurs is duidelijk. Op dit moment is cabotage biedt. Nederlanders staan (samen met de Belgen) bekend als de beste transporteurs van Europa. In het transport tussen de lidstaten hebben de Nederlanders een marktaandeel van 27 procent.

Frans Maas, een van Nederlands grootste transportbedrijven, ziet de voordelen voor zichzelf vooralsnog niet. Frans Maas onderhoudt vooral lijndiensten tussen Nederland en Duitse steden, en heeft zowel op de heen- als de terugreis vracht genoeg, meldt het bedrijf.

Maar Aad de Haan, directeur van het transportbedrijf De Haans Expedities in Alblasserdam, ver-

der waren Nedlloyd, Bührmann-Tetterode, DAF en Fokker uitgesproken zwak.

Tussen al deze dalers waren de stijgers moeilijk te vinden. KNP, dat al enkele dagen stijgt, klom donderdag 50 cent (1,1 procent) naar 46 gulden. Pakhoed was eveneens 50 cent hoger.

Op de lokale markt kwam de mededeling van Infotheek, dat werd gesproken met een strategische partner, als een verrassing. Het halfjaarbericht is opnieuw een week uitgesteld. Het Financieele Dagblad meldde dat voor tientallen miljoenen onverkoopte voorraden zijn en dat het operationele verlies over de eerste zes maanden tien miljoen gulden bedraagt. De laatste koers van Infotheek, waarvan gisteren de notering tot met maandag werd opgeschort, was 4 gulden.

De belangrijkste stijgers op de lokale markt waren Credit Lyonnais en Macintosh. De belangrijkste verliezer was Pirelli, waarvan de koers 1,10 gulden (4,7 procent) zakte. Ook Smit Internationale en Tulip waren fors lager.

De Haan heeft voor vier vrachtwagens een cabotagevergunning. Maar erg handig is dat niet. Het is tevoren niet te bepalen welke vrachtwagen nu het meeste behoefte heeft aan een cabotagevergunning. Regelmatig wordt een vergunning met een koeriersdienst van de ene hoek van Europa naar de andere gevlogen. Zodra die vergunningen niet meer nodig zijn, dan kan De Haan er op los. De Haan vervoert over de grens heen is Europa al zeer vrij. Met een Europese vergunning mag men onbepakt vrachten de grens over rijden. De Haan maakt daar al fors gebruik van, door een soort van „wilde vaart” te organiseren.

Daarvoor gebruikt hij overigens niet alleen Nederlandse chauffeurs. Die zijn er duur. Portugezen zijn veel goedkoper. Portugese chauffeurs worden niet op Nederlandse vrachtwagens rijden, maar De Haan heeft daar wat gevonden. De Portugezen zeulen met hun eigen trekkers de Nederlandse opleggers door het land. De ideale combinatie: een goed beladen vrachtwagen met een goedkope chauffeur.

Tsjecho-Slowakije heeft de inflatie onder controle. Het is Tsjecho-Slowakije gekukt de inflatie onder controle te krijgen. De consumentenprijzen zijn in juli tot en met september op hetzelfde niveau gebleven, zo heeft Vaclav Klaus, de Tsjecho-Slowakische minister van financiën, donderdag gezegd op een bijeenkomst in het Duitse Wolfsburg.

Tsjecho-Slowakije heeft de zwartkrijgers ongelijk gegeven, aldus de minister. Toen de regering in Praag de regulering van prijzen op 1 januari losliet, voorspelden velen eenierende inflatie. De consumentenprijzen stegen in januari met 26 procent, maar het inflatiepercentage is in de maanden daarna gestaag gedaald.

Klaus noemde het strakke monetair beleid en de lage inflatie als oorzaken voor het begrotingsoverschot van de regering. Westerse financiële hulp heeft Praag niet nodig, aldus de minister, maar wel toegang tot de westerse markten voor producten die in Tsjecho-Slowakije zijn gemaakt en assistentie bij het opzetten van goedwerkende financiële markten.

Murdoch brengt deel van bedrijf naar effectenbeurs
SYDNEY (Reuter) — News Corporation, het mediaconcern waarin Rupert Murdoch via zijn familiebedrijf Cruden Investments een belang heeft van 43,25 procent, gaat aandelen op de markt brengen van de nieuw op te richten onderneming Pacific Magazines and Printing.

Daarin worden de Australische activiteiten op het gebied van drukkerijen en uitgeverijen van News Corporation ondergebracht. News Corporation maakte woensdag bekend dat een claimemissie van 55 procent van de aandelen van Pacific 382 miljoen Australische dollar (573 miljoen gulden) moet opbrengen. News Corporation behoudt 45 procent van de aandelen.

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

Muziekinstrumenten

100 stuks prachtige oude Amerikaanse saxofoons Deaer Seimer Yanagisawa Harry Bakker Saxofoons Mui-berberg 02942-2049

DE PIANO WORKSHOP Inverk piano's veege's Nw en occ Stemmen en revisie Nw kerk a d i j 01803 16313

Dijkman B.V.
koopcontant tegen de laagste prijs
a.u.w. muziekinstrumenten geluidsinstallaties keyboards

Grote afdeling OCCASIONS inkoop-verkoop-verhuur

Rozengracht 115 A dam
Tel. 020-6265611 6205003

DIRK WITTE AANBIEDINGEN
Digitale super keyboards GEM WS 2 workstation nu f 2995 Kawai K 4 aanslagvoelige synthesizer nu f 1995 Technics KN 200 nu f 1495 Alles nieuw in doos met volledige garantie Vijzelstraat 53 Amsterdam Tel. 020-6264655

Piano of vleugel? Kopen of huren? De Grootste keuze bij Van Urk. Vraag offerte. Bei 010-4363500 Van Urk, Westersingel 42 R dam

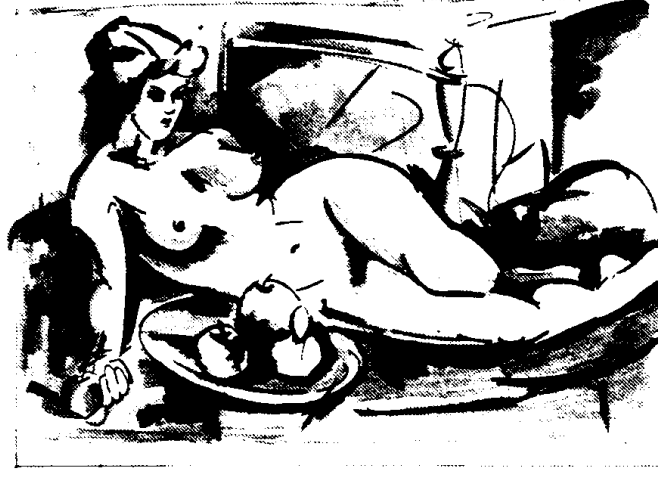
Boeken/tijdschriften

ANTIQUEAREN BEURS '91

74 handelaren in oude boeken en prenten. Beynes ha. Stationsplein Haarlem. Vrijdag 1 nov. 14.00 - 22.00 uur. Zaterdag 2 nov. 11.00 - 18.00 uur. Zondag 3 nov. 11.00 - 17.00 uur. Entree f 4. Passe-partout f 6. Beurs 'HET VERBORGEN BOEK' Station Haarlem. Za 2 nov. van 11.00 tot 18.00 uur. Toegang gratis

Opleidingen/cursussen

Schilderen leren?



IEDEREEN DIE WIL KAN HET!
De lessen zijn niet in cursusverband, elke leerling/schilder wordt individueel begeleid. U kunt dus aanvangen met schilderen of de les bijwonen, wanneer u dat zelf wenst.

Vermaard kunstschilder ROB HESSELS houdt open huis

ZONDAG 27 OKTOBER A.S. VAN 11.00-17.00 UUR
U bent van harte welkom in zijn atelier Herengracht 414 Amsterdam. Tevens kunt u het werk bekijken van leerlingen, die inmiddels met de lessen zijn begonnen. Voor inf. Rob Hessels Herengracht 414 Tel. 020-639 01 47

Op woensdag 13 november verschijnt in de Volkskrant de speciale bijlage „Kiezen na School”

U kunt hiervoor uw 1-3 MINI-advertentie voor de rubriek OPLEIDINGEN/CURSUSSEN t/m woensdag 6 november 12.00 uur opgeven. Deze wordt dan woensdag 13/11 in Kiezen na School geplaatst. Zaterdag 16/11 verschijnt uw advertentie in Trouw en Het Parool en (als extraatje) wederom in de Volkskrant. Bel daarom tijdig 020-665 8686, voor info 020-562 3008. (Fax: 020-665 6321)

Conversatie Spaans. Wie doet mee? Ik zoek 1 of 2 pers. (gevoerd). Oefenen o.i.v. docent 1 x p.w. Oud-West Tel. 020-6839252 (18-19 uur)

Holland Verkeer start maandag 4 nov. een avondkursus voor het staatsdiploma RIJ-INSTRUKTEUR M.V. Een opleiding zonder kop-zorg en met slagingsgarantie. Inf. 020-6252511 Brenda Embregts

Yoga, meditatie, kindergroepen G. Mosman 020-6812648

Sport, spel en ontspanning

Heren j man. HO? Relaxmas. no sex. 7 d. 020-6822132. Intro-cursus SCHERMEN Ma gratis in bruikl., 3 mid. f 100. Inf. Ger Visser 020-6158829

Klasse masseuses voor een perfecte massage. Meerhuizen 25 2 hg. Van 10.00-22.00 uur. Tel. 020-6767794. Geen sex.

Snowboard
PRO-SHOP
Rijnstraat 205 eindpunt tram 25. Tel. 020-6460807

Erkende relatie bem. bureaus

De Relatielij
van Stichting Date. 50 c. p.m. Zoekt u een man?06-320.325.27 Zoekt u een vrouw?06-320.321.37

Huwelijk en kennismaking

Wilt u reageren op een advertentie met brieven onder nummer? Zend uw brief aan: Afd. 1 in 3 MINI-advertenties Postbus 1518, 1000 BM Amsterdam.

Vergeet u niet in de linkerbovenhoek van de envelop het briefnummer te vermelden!

Kom ook! Dansontmoetingen om elke zat Ned Congressgeb. Den Haag

Heaas ontvangen wij nog veel MINI-advertentieopdrachten te laat door foute adressering. Wij maken u er op attent dat de snelste manier om uw schriftelijke opdrachten aan ons te doen toekomen is, als u deze als volgt adresseert: AFDELING 1 IN 3 MINI-ADVERTENTIES POSTBUS 1518 1000 BM AMSTERDAM

Help het toeval een handje! Heeft een idee voor een leuke afspraak, maar niemand in uw vriendengroep die er warm voor loopt? CONNECT brengt u in contact met gezellige en ondernemende mensen. Bel voor meer info 01899 27639

Zoekt u een leuke partner? 06-328.3203. Inspr. 01720 33202 (50 cpm)

Op zoek naar een HOMO partner? Bei 06-9642 50- c.p.m. HomoDate Nederland

T.K. Prachtig Johannes orgel, model opus 220 in perfecte staat prijs f 4790. Fa Boot Kerkstraat 2 Breda-graven. Tel. 01726-12541

T.K. zanginstelling Dyncord Eminent IV. 2 box Dyncord E122 150w. V.r.p. f 3200. Tel. 020-6943245

Reflectanten op advertenties onder nummer gegeven er voor te zorgen dat het nummer in de linkerbovenhoek op de enveloppe staat vermeld en dat de brief geadresceerd wordt aan: Afd. 1 in 3-MINI-advertenties Postbus 1518 1000 BM Amsterdam Dit voorkomt vertraging in de behandeling. Bovendien raden wij u aan om van terugzending van uw foto enz. verzekerd te zijn, een postzegel in te sluiten.

Personeel biedt zich aan

Afrik. man, gespec. in t.maken van leder tassen zoekt zaak of fabriek waar tassen gemaakt of gerepare. worden. Op provisiebasis. Br. o. nr. 115-22730 v.d. blad.

Kantoorpersoneel gevraagd

Boekhandel Lankamp en Brinkman zoekt op korte termijn

administratieve/boekhoudkundige medewerker(ster)

voor 20 uur per week
Onze gedachten gaan uit naar iemand die

- accuraat en zelfstandig kan werken
- in het bezit is van het praktijkdiploma boekhouden
- enige jaren ervaring heeft met (boekhandels-)administratie
- kan werken met een computer.

Schriftelijke sollicitatie richten aan:
Boekhandel Lankamp en Brinkman
t.a.v. de heer W.F. Lankamp
Spiegelgracht 19
1017 JP Amsterdam

Winkelpersoneel gevraagd

Office Centre- zelfbedieningsgroothandel voor kantoor De Flinsstraat 1 Amsterdam - tel. 020-694 61 06 zoekt met SPOED.

Kassiere (3 dagen - totaal ca. 16 uur)
Verkoopmedewerker(ster) afd. kantoorartikelen (4 dagen - totaal ca. 20 uur)

Tevens gevraagd oproepkrachten
Telefonische reactie's 020 - 694 61 06.

Oppas/au pair Horecapersoneel gevraagd

Gevr. LIEVE OPPAS voor di en wo voor 2 kind. 1/2 en 3 jr (laatste zit gedeeltel. op Peuterz.), omg. Vondelpark A'dam. tel. 020-6165571

Mexic. rest. El Taco vraagt met spoed afwas-keuken-hulp voor enkele avonden p.w. Sol. telef. inspreken voor 17.00 uur op nr. 020-6838284

(Para-) Medisch personeel gev.

Bernardus houdt morgen Open Dag van 10.00 tot 16.00 uur.

Ben je verpleegkundige, ziekenverzorgende of bejaardenverzorgende,

maar vind je dat je niet doet waarvoor je bent opgeleid? Kom dan morgen langs en kijk eens wat je vindt van onze manier van teamverpleging, onze opvatting over bewoners dossier, bewonersdifferentiatie, Reality Orientation en snoezelen. Wij vertellen je er graag meer over!

Bovendien wacht alle belangstellenden voor een baan bij Bernardus een leuke verrassing!

Kun je de Open Dag niet bezoeken, maar ben je benieuwd naar de mogelijkheden bij Bernardus te komen werken? Neem dan contact op met Cees Salentijn, hoofd Verzorgings- en Verplegingsdienst, telefoon (020) 623 81 31.

R.K. Stichting Bernardus Verzorging en Verpleging, Nieuwe Passeerdersstraat 2, 1016 XP Amsterdam.

R.K. STICHTING VERZORGINGS- EN VERPLEEGHUIS bernardus
Nieuwe Passeerdersstraat 2
1016 XP Amsterdam

Divers personeel gevraagd

STV TRANSLATIONS heeft plaats voor beslist ervaren freelance zetwerkcorrectoren voor het collationeren van zondische teksten. Uitsluitend kandidaten met de vereiste ervaring worden uitgenodigd schriftelijk te reageren: STV TRANSLATIONS, Pi. Muidergracht 143, 1018 TS AMSTERDAM.

CHEER UP Koerierservice zkt. ENTH BEZORGER, op part time basis, voor het bezorgen en instellen van o.a. TV's en video's. Lst met technisch inzicht en strategisch inzicht van Amsterdam, leeft. 20-25 jaar. Interesse? 020-6122212, ook na 19 uur.

Gevr. nette en vakbekwame BROOD- en BANKETbakker ± 20 jr. Tel. 03240-10237.

Uitzendburo Kontakt A'dam vraagt met spoed voor 1 a 2 weken op Schiphol medewerker boekenmagazijn. Inf. Willemsparkweg 28. Tel. 020-6628707 6621851.

Musici en artiesten

AKADEMIE KAMERA-AKTEREN

Vraag op hoe je 6 jaar jong kunt blijven. Altijd nieuw en anders. Info: 03465 - 74679

Stalhouderij Theatre Comp. is looking for a male actor. To begin immediately. Call: 020-6262282

Onroerend goed en woonruimte t.h. aangeboden

Wehl Gid. Op boerderij voor tijd. weekend of vast 2-k app. vrijst + 3-kam app. c.v., gestoff., evt. gebueub., mooi gel., boven ± 25 jr. Tel. 08347-81573

Zoekt u naar kamers of etages in Den Haag, Zoetermeer, Delft, Gouda e.o. kom dan naar Woningbureau Vaillant, Vaillantlaan 89, Den Haag 070-3896871 ma t m za van 10.00-18.30 uur

Zoekt u naar kamers of etages in Den Haag, Zoetermeer, Delft, Gouda e.o.? Kom dan naar Woningbureau Vaillant, Vaillantlaan 89, Den Haag 070-3896871 ma t m za van 10.00-18.30 uur

Onroerend goed en woonruimte t.h. gevraagd

1e jrs student, 26 jr., zkt woonr. in A'dam. 074-423601.

2 stud. geneesk. hebben NU woonr. nodig! In A'dam, tot f 700. Bel a.u.b. 073-567519.

3 Kamervon gez. in Amsterdam Z., huur tot f 1000, i.b.v. urg. bew. Tel. 02503-33577.

Drs. i.b.v. urg. van 5 jr. j. zoekt wanhoopig naar 2-3 kam.won. in A'dam C.. O.W.. O.Z. Tel. 020-6256308 (antwapp.)

Help! Sandra (22) zoekt wgens baan zo spoedig mogelijk. kamer etage flat in Amsterdam of omgeving. 085-612852.

HIGH TEA FOR TWO voor wie mij (arts, 30) helpt aan woonr. in A'dam. Geen N. of Z.O. Hr. max. f 650, urg. bew. Bei 020-6766706

J. werk. vr. zkt z.s.m. woonr. in A'dam. Tel.: 020-6385343.

Jong stel uit Roermond zkt. DRINGEND woonr. in A'dam C., Z. of Pijp. 020-6714867

Nette scholiere zoekt kamer in Zuid of West A'dam. Tel. na 18 uur 02154-18897.

RECEPTIONISTE zoekt z.s.m. woonruimte in A'dam. Tel. 02230-41434 na 18 uur

Studente zkt kam. in A'dam, liefst in stud. huis o.i.d. tel. ouders 05486-12073.

Werkend stel zoekt 3 a 4 kam.won. in A'dam, 020-6231100.

Wie heeft er een kamer voor mij? Tel. 020-6718738

Won. gez. in A'dam voor 6-8 stud. Huur tot f 2500. 020-6386444.

Woningbureau Vaillant VAILLANTLAAN 89 - DEN HAAG vraagt KAMERS, ETAGES en WONINGEN te huur in Den Haag, Zoetermeer, Delft, Gouda e.o. Ook aanbiedingen over geheel Nederland. Tel. 070-3896871, 3887342, 3887376. ma t m za. 10-18.30 uur.

Onroerend goed te koop aangeboden

VRIJDAG 25 OKTOBER A.S. open huis
v.a. 12.00 tot 14.00 uur

LEGHORNSTRAAT 7-DRIEMOND (tussen Weesp en Gaasperplas)

Goed onderhouden herenhuis, bouwj. 1987 op eigen grond en met zonnige tuin Z.W. Inf. Boile en Comp. B.V. Max/Tax o.o. 020-6764875.

Van H. Goedhartlaan 3/4 kam. app. op 6e etage. Woonkam. balcon. W. 2 slpk. f 125.000 k.k. Mak. OG Rijsbergh. Tel. 020-6451146.

Woningruil
Bij Buro Start 1200 RUILWONINGEN in Nederl. 020-6476697/030-941099.

Overijssel
Comf. bung. 6 pers., omg. Hardenberg. 05233-1727.

Noord-Brabant
Een herfst weekend in een hutje op de H..oute Wambuis. Eenvoudig doch comfortabel en stil, met duur. Tel.: 04182-1663.

Limburg
Gulpen, moderne bungalows, 2-8 pers. 04450-1180

België
450 VAKANTIEHUIZEN in de Ardennen Ardennen Relais. gratis gids. 040-110101.

Frankrijk
SKI - SKI - SKI - SKI - SKI - SKI bus.app./skipas v.a. f 479 BIZZ. 050-144255 (lid SGR).

Finland
Dixon's nature holidays heeft 14 en 16 daagse LANGLAUF-TOERTOCHTEN (febr.-April) in Fins-Lapland. Incl. vliegreis all-in v.a. f 2580. Info box 75772. 1070 AT Amsterdam of tel. 020-6110762.

INEENS WIL IEDEREEN ACHTER EEN AMSTRAD ZITTEN.

De nieuwe Executive van Amstrad is een stuk kleiner dan een gewone PC. Met afmetingen van 250 x 264 x 70 mm (vergelijkt u dat eens met uw huidige PC) is deze desktop de kleinste op de markt. Maar dan alleen qua grootte.

Het kloppend hart van de Executive is de 20MHz 80386x processor. De standaard RAM geheugencapaciteit is 4Mb groot (uitbreidbaar tot 16Mb). Verder heeft de Executive een 80Mb Sony harddisk en twee uitbreidings slots. Zonder meer imponerend is het high definition 10-inch VGA beeldscherm, op basis van de hoog aangeschreven Trinitron™ technologie van Sony. Fantastische kleuren! De Amstrad Executive wordt geleverd met een standaard formaat toetsenbord en de Amstrad muis. Deze geeft snel toegang tot de bijgeleverde software zoals MS-Dos 3.3, Windows 3.0 (NL) en Amstrad Manager dat onder andere wordprocessing, database, Excell spreadsheet en een agenda omvat. Tel. de vormgeving en de prestaties van deze Executive eens bij elkaar op. Dan is het eigenlijk logisch dat meens iedereen achter deze Amstrad wil zitten!

Amstrad PC 4386SX Executive
V.a. Dfl. 5.995,- (excl. BTW)
Inclusief 1 jaar on-site garantie.

Executive
BEL VOOR MEER INFORMATIE: 06 - 0667

AMSTRAD
HELDER DENKWERK

Novell Labs Tested & Approved

Spanje Portugal Tsjechoslowakije

D-reizen
VAKANTIEWINKELS
DE MEEST AANTREKKELIJKE VAKANTIES VOOR U GESELECTEERD

GRAN CANARIA Mobiplan
8 of 15 daagse vliegreis, incl. appartement of bungalow in Playa del Ingles of Puerto Rico, vertrek 13. 20 of 27 nov. vanaf **650,-**

TUNESIE vertrek 29 oktober AQUASUN
8, 12 en 15 daagse vliegreis, incl. hotel Sahara Beach, El Hana Beach, Chems El Hana of Skanes El Hana, halfpension, vanaf **629,-**

LONDEN VERTEK ELKE DAG TRANSALPINO
2 daagse vliegreis, voorlengen mogelijk, inclusief overnachting, logies/ontbijt, vanaf **284,-**

LA PLAGNE vertrek elke week NZH TRAVEL
Skien in Frankrijk! Eigen vervoer of per bus. Keuze uit drie appartementen, inclusief skipas, vanaf **299,-**

FLORIDA vertrek 3, 10, 17 en 24 nov. Rot
10 of 17 daagse vliegreis, inclusief huurauto of hotel, vanaf Brussel naar Fort Lauderdale, vanaf **870,-**

NEDERLAND (VELUWE) eigen vervoer, prima familie-hotel + ontbijtbuffet, kinderen t/m 12 jaar gratis, het hele jaar door, vanaf **64,-** p.p.p.n.

PARIS vertrek elke dag trans
eigen vervoer of per trein, keuze uit diverse hotels, logies/ontbijt, vanaf (2 daagse trein-arrangement vanaf 203) **34,-** p.p.p.n.

LES ARCS SKIEN, LANGLAUFEN, MONKSIEEN, SURF-EN PARASKIEN NZH TRAVEL
eigen vervoer of per bus, keuze uit diverse appartementen, inclusief skipas, vertrek elke week, vanaf **289,-**

JAMAICA vertrek 14 en 21 november OLYMPIA
16 daagse vliegreis, inclusief hotel Tobago Inn of appartement Montego Bay Club Resort, vanaf **1785,-**

kom langs in één van de 44 D-reizen
VAKANTIEWINKELS
Bel voor de dichtstbijzijnde winkel **02503 - 25222**
(of kijk in de Gouden Gids)
Telefonisch reserveren kan ook!
Wij weten altijd een voordeliger reis voor u!

Aanbiedingen, last minute of div. bestemm. Bosman Reizen 01184-72007 SGR

● Reflectanten op advertenties onder nummer dienen er voor te zorgen dat het nummer in de linkerbovenhoek op de enveloppe staat vermeld.

Wintersport
LANGLAUFEN - Ontdek 't in de groene natuur van NOORWEGE KETA-TOURS 020-6265611

Stalling onderhoud ligplaats
CARAVAN- en BOTENSTALLING - geheel droge, overdekte ligplaatsen. Nu belien 01890-15000 VAN KAMPEN, RHODEN

Caravans
Huurcar: '91 2000-3000 korting, WINTERENTEN v.a. 298. Nw mod. 92 km/h. Kip. Dethlefs, Beyerland, Gebr. v. Esvel, Pasco, Gouda R dam Lomb. 010-4326222

Kamperauto
!!!LAATSTE KAMP-...
Kom naar Ned. grootste campershow! 130 campers op 1 plaats. Koop en Nijkerkerveen (bij A'foort) zon. gesi. 03495-72737

Personenauto te koop gev.
Wilt u uw auto v.a. 1986 tot 1990 te koop verkopen? Bel 03410-19354 of 06-52-1500

Personenauto te koop aangev.
70 BESTELAUTO'S en busjes v.a. f 3500. Gebr. van der Boven, Rijshout, id. Bovag, 50 jaar gevestigd, Broekerweg 17, Rijshout, Aalsmeer, 02977-24229. Ook t.k. gevraagd.

Autolok
ALLE KLEUREN OOK IN SPUITBUSSEN! ook nieuwhuizen! Overtoom 515 Amsterdam (020) 6129804

Accessoires onderdelen
Missot specialist REMFRICTIE-MATERIAAL Bosboom Toussaint A'dam. Tel. 020-6180000

Diversen
Een horoscopus voor jezelf, in jezelf, in stemming, relaties, bestemming, studie-aanleg,heidsv. Homeopatie, den en stenen advies. E. Bastiaansen 020-6129804

Culturele reizen
Kerst + nwj arr. PRAAG v.a. f 275. SISC. 020-6265623

BANENMARKT

ZATERDAG 26 OKTOBER 1991
10.00-17.00 uur
STADSDEELKANTOOR AMSTERDAM-NOORD
BUIKSLOTERMEERPLEIN 126

Domburg inspireerde Mondriaans lijnenspel

Van onze mediaredactie het aan ligt, weet niemand, maar waarschijnlijk dank Zeeuwse stadje Domburg zijn heldere licht aan de nabijheid van water, zout in de lucht en de zand van het eiland Walcheren. De kunstenaar is, met de kunstenaar van toen als middelpunt, niet zo zeer een terugblik op Domburg als dure badplaats, maar op het kunstzinnige Domburg rond 1910. Jan Toorop en zijn dochter Charley waren twee van de meest bekende, regelmatige bezoekers. Piet Mondriaan was een ander. De kunstenaars kwamen naar Domburg in het kielzog van wat tegenwoordig de internationale jetset zou heten. En deze, met al zijn kwaliteiten, was weer aangerokken door de faam van de fysiotherapeut Georg Mezger.

Na die vaststelling komen in de documentaire enkele vertellers aan het woord, die herinneringen spuien aan de kunstschieders van weloverwogen. Jetteke Spier - radioproductrice die met deze documentaire haar eerste stap zet op de weg van de televisie - constateert in een toelichting dat de film niet veel later

burg kwam Mondriaan ertoe de lijnen in zijn schilderwerk "veel zwarter te maken dan in de natuur, om de kracht van de natuur uit te beelden". De documentaire is, met de kunstenaars van toen als middelpunt, niet zo zeer een terugblik op Domburg als dure badplaats, maar op het kunstzinnige Domburg rond 1910. Jan Toorop en zijn dochter Charley waren twee van de meest bekende, regelmatige bezoekers. Piet Mondriaan was een ander. De kunstenaars kwamen naar Domburg in het kielzog van wat tegenwoordig de internationale jetset zou heten. En deze, met al zijn kwaliteiten, was weer aangerokken door de faam van de fysiotherapeut Georg Mezger.

Na die vaststelling komen in de documentaire enkele vertellers aan het woord, die herinneringen spuien aan de kunstschieders van weloverwogen. Jetteke Spier - radioproductrice die met deze documentaire haar eerste stap zet op de weg van de televisie - constateert in een toelichting dat de film niet veel later



Toorop en de zijnen voor hun tentoonstellingsgebouw omstreeks 1912. gemaakt moest worden, omdat ze dan bijna allemaal dood zouden zijn". Zo spreekt bijvoorbeeld de 94-jarige Domburgse kunsthistoricus prof. dr. A. Hamman over het belang dat Toorop en Mondriaan aan het stadje hebben nagelaten. De eveneens stokoude, bijna tandeloze Frans

Prime Time zet eerste schreden op dievenpad

makkelijk is het om je zakken en niet gepast te worden? Nederland wordt jaarlijks voor 1 miljard gulden gestolen uit de Prime Time (Nederland 2, 20.00 uur) vraagt zich af of bedrijven voldoende beveiligd zijn tegen diefstal. In een eigen, onderzoekende, reportage gaat de presentator van een boekwinkel de omvang van het probleem na. Het resultaat is een boekje, aldus het persbericht. Over wat er nou zo opmerkelijk is, wil Jaap Jongbloed van Crime Time, Nederland 2, 21.20 uur, vertellen. Verder komt het programma met een uitgebreide reportage over het leven van langgestraften in een van de modernste gevangenisstrafzaken, ateliers, kledingstukken, allemaal in huis. Gesprekken met jonge jongens over de "lol" en de cachaot.



loog/cineast en Afrikakenner. Radio 5 Sporen in het verleden (09.30 uur) komt met een reconstructie van de Cuba-crisis uit oktober 1962. Precies 29 jaar geleden werd de wereld met deze crisis geschrikt. Het was de ernstigste bedreiging van de wereldvrede sinds de Tweede Wereldoorlog. Op 22 oktober van dat jaar kondigde de Amerikaanse president Kennedy een gedeeltelijke blokkade van Cuba aan, om de bouw van Russische raketbases op dat eiland te voorkomen. Na enkele dagen van internationale spanning stemde Sovjet-premier Chroetsjov uiteindelijk in met ontmanteling van de raketbases. In gesprek (10.00 uur) gaat deze week over privacy in Nederland. Hoeveel instanties weten eigenlijk wie je bent, wat je doet en zelfs waar je dat doet? De PTT weet binnenkort te melden op welke tijd met wie is gebeld. De nummer 1 Kinder-telefoon, het is allemaal makkelijk na te gaan. Computerminals houden bij hoelang en hoe vaak er op je gewerkt wordt. Frank Kuitenbrouwer vertelt hoe het gesteld is met de privacy in Nederland. Ook stelt hij de vraag wat belangrijker is: het recht om met rust gelaten te worden of het opspreken van fraude en misbruik. Kuitenbrouwer houdt zich al ruim 20 jaar met dit onderwerp bezig. Redactie: Ellen van den Boogaard

Jaap Jongbloed, Presentator van Crime Time, Nederland 2, 21.20 uur.

1 Nederland 1 (21.17 uur) stort op de astrologie. Henk Mochel met zangeres Annie Schilder en Mischa Dekkers over de werelden. Of het wel of niet is, het blijft in ieder geval fascinerend. Dubbelte te weinig (22.03 uur) een televisiefilm van André van der Vliet die zich afspeelt in het jaar van de jaren vijftig. Twee vrouwen moeten elkaar op een door-

deweekse dag. De jongen, Job, spijbelt, het meisje, Ankie, is voor drie dagen van school gestuurd. Ze trekken een dag met elkaar op en er ontstaat een band tussen hen. Naar een scenario van Peter van Gestel. Nederland 3 NOS-Laet (22.30 uur) komt met een reportage over de nieuwe ontwikkelingen in de zorg voor diep-zwakzinnigen. BBC 1 Omnibus (22.20 uur). Documentaire waarin de feministische schrijfster Andrea Dworkin haar

soms extreme denkbeelden uiteenzet. Haar essays en boeken zijn niet aflatende strijd tegen pornografie. De eigenlijke boodschap van pornografie is dat een vrouw alles goed vindt wat je haar aandoet, hoe je haar ook kwetst," aldus Dworkin. Redactie: Ellen van den Boogaard

1 Nederland 1 (21.17 uur) stort op de astrologie. Henk Mochel met zangeres Annie Schilder en Mischa Dekkers over de werelden. Of het wel of niet is, het blijft in ieder geval fascinerend. Dubbelte te weinig (22.03 uur) een televisiefilm van André van der Vliet die zich afspeelt in het jaar van de jaren vijftig. Twee vrouwen moeten elkaar op een door-

deweekse dag. De jongen, Job, spijbelt, het meisje, Ankie, is voor drie dagen van school gestuurd. Ze trekken een dag met elkaar op en er ontstaat een band tussen hen. Naar een scenario van Peter van Gestel. Nederland 3 NOS-Laet (22.30 uur) komt met een reportage over de nieuwe ontwikkelingen in de zorg voor diep-zwakzinnigen. BBC 1 Omnibus (22.20 uur). Documentaire waarin de feministische schrijfster Andrea Dworkin haar

soms extreme denkbeelden uiteenzet. Haar essays en boeken zijn niet aflatende strijd tegen pornografie. De eigenlijke boodschap van pornografie is dat een vrouw alles goed vindt wat je haar aandoet, hoe je haar ook kwetst," aldus Dworkin. Redactie: Ellen van den Boogaard

de Volkskrant

Abonnementenafdeling
Opgave nieuwe abonnementen, verhuizingen etcetera:
ma, t/m vr. 08.30 - 17.00 uur
tel. 020 - 6681300

Bezorginformatie
Bezorginformatie en nabezorging ma, t/m za. 7.30 - 12.00 uur

Uw postcode telefoonnummer
1000 - 1199 020 - 6650156
1200 - 1379 030 - 962240
1380 - 1399 070 - 3624150
1400 - 1419 030 - 962240
1420 - 1439 070 - 3624150
1440 - 2159 023 - 421060
2160 - 2599 070 - 3624150

2600 - 2699 010 - 4145500
2700 - 2799 070 - 3624150
2800 - 3399 010 - 4145500
3400 - 3499 070 - 3624150

3500 - 3599 030 - 962240
3600 - 3699 070 - 3624150
3700 - 3999 030 - 962240

4000 - 4199 040 - 116000
4200 - 4999 010 - 4145500
5000 - 6699 040 - 116000
6700 - 6999 030 - 962240

7000 - 7299 038 - 215248
7300 - 7399 038 - 962240
7400 - 9699 038 - 215248
9700 - 9759 050 - 127944
9760 - 9999 038 - 215248

BUITENLANDS GELD
De volgende prijzen gelden voor wisselen (eerste kolom) en de aankoop van vreemd geld. De noteringen liden in gulden tenzij anders aangegeven.

24/10		
amerikaanse dollar	1,845	1,985
australische dollar	1,44	1,56
belgische frank (100)	5,31	5,61
canadese dollar	1,630	1,750
deense kroon (100)	27,65	30,15
duitse mark (100)	110,00	114,00
engelse pond	3,13	3,38
franse mark (100)	44,85	47,35
franse frank (100)	31,40	34,15
griekse drachme (100)	0,90	1,10
ierse pond	2,85	3,10
italiaanse lire (10.000)	13,55	15,85
jpansse yen (10.000)	141,50	147,50
jogosl. dinar (100)	27,25	29,75
noorse kroon (100)	15,70	16,20
oostenr. schilling (100)	1,22	1,40
portugees escudo (100)	1,89	2,05
spanse peseta (100)	165,48	175,48
turkse pond (100)	0,2325	0,0475
zweedse kroon (100)	20,45	21,00
zwitserse frank (100)	126,25	130,75
Bron: GWK		

TV NEDERLAND		RTL 4	
1	2	3	4
13.00 NOS: Nieuws voor doven en slechthorenden	13.00 NOS: Nieuws voor doven en slechthorenden	08.55 NOS: Nieuws voor doven	06.55 Nieuws en cartoons
13.12 Einde	13.12 Einde	09.00 (TT) Huisje boompje beestje	08.05 The bold & the beautiful
16.00 (S) Journaal	16.00 (S) Journaal	09.30 (TT) Techniek en samenleving	08.30 Nieuws
16.05 NCRV: Zicht op zee. Herh.	16.05 NOS: Kijk tv. Herh.	10.00 (TT) Nieuws uit de natuur	08.35 M.A.S.H
16.31 Natuurlijk genezen. Herh.	16.32 Derrick	10.30 Computerjournaal	09.05 Nieuws
16.56 Pink Panther	17.32 De wereld op een postzegel. Herh.	11.00 (TT) Schooltv-Weekjournaal	09.30 Prijzenspel
17.30 Woef	17.56 De tv dokter	11.30 Einde	09.35 Goede tijden, slechte tijden
18.02 Beggie	18.00 NOS: (TT+S) Journaal	13.00 NOS: Nieuws voor doven	10.05 As the world turns
18.31 NCRV: Ja, natuurlijk extra.	18.00 NOS: (S) Journaal	17.55 Nieuws voor doven	10.50 De keus van Koois
Vandaag: Kijkers tijdens het regenseizoen in Oost-Afrika	18.15 Sesamstraat	18.00 NOS: (S) Journaal	11.40 Channel E
18.58 Dinges	18.30 (S+TT) Jeugdjournaal	18.30 (S+TT) Het klokhuis	12.10-12.40 Classique
19.28 Ha, die Pa	19.30 Ministers	19.00 Wat doe jij nou?	13.15 The Oprah Winfrey show
20.00 NOS: (S+TT) Journaal	20.00 De besten uit Bananasplit	19.30 Monopoli	14.05 Sons & daughters
20.26 NCRV: Ted à tête met met Ria Valk	20.45 'Allo 'allo	19.54 PP: Groen Links	15.35 The bold and the beautiful
21.17 (TT) Rondom tien: Het staat in de sterren	21.19 De tv dokter	20.00 (S) Journaal	16.00 Telekids
22.03 Een dubbelte van deuring, tv-film van André van Duijn, Henk Rodenko, Dokus Dagel et a.	22.00 Crime time	20.25 Het orkest. Vandaag: Lage strijkinstrumenten	17.00 5 uur show
23.18 Document: Overleven in Mozambique, M.m.v. Adriaan van Dis en Roger Moore	22.50 Van Terschelling naar Ahoy, deel 2 van het concert van de Terschellingse zanger Henk van Ahoy	20.55 Het Zeeuwsche licht. Documentaire over kunst	18.50 Scrabble
23.58 NOS: (S) Journaal	23.20 Vissel voor de Maffia. Amerikaanse tv-film uit 1989 van Steven Soder. Met: Jason Bateman, Frank Stallone, Maura Tierney et a.	21.46 Oude muziek in Bolsward. Het London Handel Orchestra speelt Lucia Festival van Buns	19.00 Nieuws en weer
00.03 Einde	00.50 NOS: (S) Journaal	22.00 (S) Journaal	20.00 Goede tijden slechte tijden
	00.55 Einde	22.15 Studio Sport journaal	20.30 Nienden voor het leven
		23.00 Gesprek met de minister-president	21.05 De prins van Bel Air
		23.10 Nieuws voor doven en slechthorenden	21.35 Get a life
			22.05 Bear Island. Speelfilm
			00.00 Laatste nieuws
			00.15 Frank & J. Speelfilm
			01.40 M.A.S.H.
			02.05 Bear Island

TV BUITENLAND

BRT 1 14.30 Schooltv. 15.00 De Franse Revolutie. 17.30 The bold and the beautiful. 17.55 Nieuws. 18.00 Tix tak. 18.05 Probus X. Jeugdserie. 18.30 Top 30. 19.03 Neighbours. 19.25 Mededelingen en programma-overzicht. 19.30 Nieuws en Sport. 20.00 Kwislijn. 20.05 Sledge Hammer, comedy-serie. 20.30 Baraka. 21.35 Secret of the Sahara, serie. 22.25 Kunst-zaken. Aansluitend Paardenkoersen en Kwislijn. 22.30 Vandaag. Sport. 22.50 Tijd is geld. 23.00 Tour of Duty, serie. 23.45 Coda.

BRT 2 15.50 Journaal. 19.00 Schooltv. 19.30 Bordenroep. 20.00 Vlaanderen vakantieland. 20.35 Kijk uit! 20.40 Reportage over Belgische Tibet-expeditie. 21.30 Journaal en Sport. 22.00 Film-magazine. 22.30 Klarinetwintet in AKV 581, Mozart. 23.05 Einde.

BBC 1 06.00 Teletext. 06.30 Breakfast news. 09.05 Kilroy. 09.50 Hot chefs. 10.00 Nieuws. Aansluitend Regionaal nieuws en weer. 10.05 Playdays. 10.25 The family Ness, telefilmserie. 10.35 Homeview, magazine over interieur. 11.00 Nieuws. Aansluitend Regionaal nieuws en weer. 11.05 No kidding, quiz. 11.30 People today, gevarieerd magazine. 12.20 Pebble Mill, praatprogramma. 12.55 Regionaal nieuws en weer. 13.00 Nieuws en weer. 13.30 Neighbours. 13.50 Ferry to Hong Kong, speelfilm. 15.40 Little cheasers, telefilm. 15.50 Children's BBC. 15.55 Superbooks, serie. 16.18 De Ontvang van de kint, jeugdserie. 16.38 Take two, mediamaagazine. 17.00 Nieuws, jeugdjournaal. 17.10 Byker grove, jeugdserie. 17.35 Neighbours. 18.00 Nieuws en weer. 18.30 Regionaal nieuws. 19.00 Wogan, talkshow. 19.35 Harry and the Hendersons, comedy-serie. 20.00 Last of the summer wine, comedy-serie. 20.30 The Russ Abbott Show, sketches. 21.00 Nieuws. Aansluitend Regionaal nieuws en weer. 21.30 Casualty, serie. 22.00 Omnibus, serie. Documentaire. 23.10 Snooker. 01.10 The anniversary, speelfilm. 01.40 Weer.

BBC 2 08.00 Nieuws. 08.15 Six faces of royal.

ty, serie. 08.30 Schootelevisie. 10.20 Around Scotland. 10.40 Schootelevisie. 11.00 Animal rights, vandaag. Orfers. 11.15 Schooltv. 13.20 The Broilys, kinderserie. 13.35 Crystal Times and Alistair, kinderserie. 13.40 Schootelevisie. 14.00 Nieuws en weer. Aansluitend Schootelevisie. 14.15 Sport on Friday. 17.30 Top gear, automagazine. 18.00 Thunderbirds, poppenserie. 18.50 Suspense, documentaire serie. 19.20 Bilko, comedyserie. 19.45 What the papers say, krantenoverzicht. 20.00 Public eye, serie. 20.30 Dream gardens, documentaire serie. 21.00 Clochemerle, serie. 21.30 The power and the glory, documentaire serie. 22.00 Have I got news for you? newsquiz. 22.30 Newsnight. 23.15 Scrutiny. 23.45 Mystery train, met vanavond: 23.50 The night stalker, serie. 0.40 I was a teenage werewolf, horrorfilm. 1.40 Winter stele. 02.10 Weer.

Super Channel 18.00 Captain power. 18.30 Wyatt Earp. 19.00 Drama. 19.30 Inside Edition. 20.00 Prime sport. 20.10 Wild Africa. 21.00 Business insiders. 22.00 Nieuws. 22.30 USA. 23.40 Weer. 22.45 Die Dreigroschenoper, speelfilm. 23.45 Music news. 00.00 Wanted. 00.30 All mixed up! 01.00 Blue night. 01.30 The mix all night.

Frankrijk TV5 07.00 Nieuws. 07.40 Canadees nieuws. 08.00 Continentales Europejournal. 09.00 Nieuwsflits. 09.05 Bijuroeven in France, cursus Frans. 09.30 Ballet. 10.40 Autant savoir. 11.00 Dvan, Henri Chaplin ontvangt de cineast Jean Renoir. 11.30 Nieuws. 11.40 Selection One. 11.55 Einde. 16.00 Infos. 16.05 Faut pas rêver, avontuurlijk magazine. 17.15 Bonjour bon appétit, culinaire magazine. 17.40 Km et Clip en Casimir, kinderspeelprogramma. 17.55 Bienvenue en France, cursus Frans. 18.10 Le jeu des dictionnaires, spelprogramma. 18.30 Nieuws. 18.50 Weer. Affiches au Cinéma d'Orléans. 19.00 Trente millions d'amis, dierenmagazine. 19.30 Nieuws. 20.00 Au nom de la loi, juridisch magazine. 21.00 Nieuws en weerbericht. 21.30 Sacré soirée, amusementsprogramma. 23.00 Nieuws. 23.20 Media Sud. 23.35 Direct, informatief magazine. 00.35 Einde.

Duitsland 1 09.00 Ochtendprogramma. 09.03 Der Denver-Clan, serie. 09.45 Tele-Gym. 10.00 Tagesschau. 10.03 Tatort Leipzig, documentaire. 10.45 ARD-Ratgeber, toeristische tips. 11.00 Tagesschau/11.03 Der grosse Preis. 12.25 Showfenster, actueel magazine. 12.55 Persoverzicht. 13.00 Tagesschau. 13.05 ARD-Mittagsmagazin. 13.45 Einde. 13.45 Middagprogramma. 14.00 Tagesschau. 14.02 Die Mühlenkolbde, poppenspel. 14.30 Überlebenskunstler ohne Rückgrate, natuurfilm over zoutwater-weekkieren en hun aanpassingsvermogen. 15.15 Tagesschau. 15.20 Das Geheimnis der Spinnenbiene. Tsjechische kinderserie uit 1983 van Radim Cvrcek. 16.40 Rosenregatta 1991, verslag van deze zeilwedstrijd voor radio- en tv-aanbidders. 17.00 Länderreport. 17.15 Tagesschau. 17.25 Einde. (NDR) 17.25 Bericht vom Tage. 17.35 Kojak, serie. 18.05 Einde. 18.35 Knastmusik, serie. 19.00 Regionaal progr. 19.05 Herzblatt, show. 19.30 Landesprogr. (WDR) 17.25 WDFW 17.35 Kojak, serie. 18.05 Einde. 18.30 Hier und Heute. 18.45 Knastmusik, serie. 19.10 WFF. 19.20 Herzblatt, show. 19.45 WFF. 19.58 Tagesschau. 20.15 Pirates key, speelfilm. 21.49 Tages-themen-Telegramm. 21.50 Gott und die Welt: Der nicht bei seinem Leisten blieb portret van de priester en sociaal advocaat Adolph Kolping. 22.30 Tagesthemem. 23.00 Die lieben Verwandten, serie. 23.25 Sportschau. 23.50 Rumble Fish, speelfilm. 01.20 Tagesschau. 01.25 Zuschauen - Entschleunigen - Nachdenken. Klassieke muziek voor blazers van Vivadi. 01.30 Einde.

Duitsland 2 09.00 Ochtendprogramma. 09.03 Der Denver-Clan, serie. 09.45 Tele-Gym. 10.00 Tagesschau. 10.03 Tatort Leipzig, documentaire. 10.45 ARD-Ratgeber, toeristische tips. 11.00 Tagesschau. 11.03 Der grosse Preis, speelfilm. 12.25 Showfenster. 12.55 Persoverzicht. 13.00 Tagesschau. 13.05 ARD-Mittagsmagazin. 13.45 Einde. 13.45 Europamagazine. 14.20 Jessica, speelfilm. 16.00 Heute. 16.05 Der Kurier der Kaiserin, serie. 16.30 Königlich Bayer-

isches Amtsgericht, serie. 16.55 ZDF-Glücktelefon. 17.00 Heute. 17.10 Sport heute. 17.15 Länderjournal. 17.50 Der Hausgeist, serie. 18.25 Die Simpsons, telefilmserie. Aansl. Progr. overz. (VPS 18.50) 18.00 Heute. 19.30 Auslandsjournaal. 20.15 Eurocops, politserie. 21.07 (S) Ein Sound geht um die Welt. 21.45 Heute Journal. 22.10 Aspekte, cultureel magazine. 22.45 Sport. 23.25 Room at the top, speelfilm. 01.15 Heute.

Duitsland 3 NDR 09.15 Beruonsentierung. 09.15 Fall auf Fall! (01), 09.30 Recht - wie entsteht das? reportage. 09.45 Wirtschaft konkret (1). 10.00 Wirtschaftsklassik (1). 10.15 Zwischen den Schlagzeilen. 10.30 Regionaal programma. 12.00 Buten & Binnen. 12.25 Programma-overzicht. 16.30 Reportage aus dem Auge, serie. 17.15 Waldvergeltung, serie. 17.30 Blinde Passagiere, serie. 18.00 Hallo Spencer. 18.30 HalloSieben: Das Thema. 19.00 DAS! 20.00 Tagesschau. 20.15 Nordschau: freitags in Niedersachsen. 21.00 Blick in den Spiegel, Franse serie. 21.55 Funf vor Talk, satirisch programma met Othfried Fischer. 22.00 Ill nach neun, talk show. 00.00 Nieuws.

Duitsland 3 WDR 11.40 Teletext-overzicht. 11.50 Das Recht zu leben, serie. 12.15 Wie grün ist der grüne Punkt?, reportage. 13.00 Eff. eff. vrijetijd magazine. 13.45 Deutsche Riten: Alten- und Pflegeheim Achtenfeld. 14.15 West 3 aktuell. 14.20 Fensterplatz. 15.30 Linie K, culturele agenda. 16.00 West 3 aktuell. 16.05 Eine ganz gewöhnliche Geschichte, serie. 16.30 REHA-Forum live, gespreksprogr. 17.30 Cursus bedrijfsconomie. Les 8. 18.00 Aktuelle Minute. 18.01 Degussa Junior High, jeugdserie. 18.25 Kai life, amusementsprogr. 18.57 Programma-overzicht. 19.00 Aktuelle Stunde. 20.00 Grenzen: Djibouti - Wiederbegegnung. 21.00 In Aktion: Auf der Suche nach der wahren Tomate - Pflödyer für eine neue Landwirtschaftspolitik. 21.30 West 3 aktuell. 21.45 ZAK, weekoverzicht. 22.30 Art couture in Castrop-Rauxel, modeshow. 23.00 The suits, speelfilm. 00.40 Laatste nieuws. Aansluitend: Linie K, culturele agenda.

RADIO

Radio 1 Elk uur nieuws. VPRO: 7.07 Het Gebouw met om 7.07 Afdeling nieuws. (7.30 nieuws), 8.30 De tafel van Nl. 9.30 Het archief. 10.05 De reddelose reportage. 11.05 De documentaire. 12.05 Afdeling nieuws. (12.30 nieuws) 12.34 Info, voor de vissers. NOS: 12.55 Mededelingen. t.b.v. land- en tuinbouw. NCRV: 13.10 Hier en nu, met om 13.45 Kerk vandaag. VARA: 16.05 Vrijdageditie. (17.30 nieuws) NCRV: 20.04 Bulletin. 21.04 Sport. NOS: 23.07 Met het oog op morgen. VOO: 0.02-7.00 Oh, Wat een nacht, met om 0.02 De stemband. 5.02-7.00 Ook goeieromg.

Radio 2 Elk uur nieuws. KRO: 7.04 Echo. 7.10 Ontbijtshow. 7.50 Het levende woord. 8.04 Echo. 8.13 Ontbijtshow. 8.50 Postbus 900. 9.04 Adres onbekend. 10.04 In antwoord op. 11.50 Postbus 900. 12.04 Alleen op vrijdag. 14.04 Ratel plus. TROS: 15.30 Binnenlandse zaken. 16.04 Gerard de Vries draait op verzoek. 17.04 Nederlands hitwerk. AVRO: 18.04 Opium radio. 20.30 Hersensymfoniek. 21.00-7.00 Zie Radio 1.

Radio 3 Elk uur nieuws. VOO: 6.02 Rinkeldekkinck. 7.04 Ook goeieromg. 9.04 Goud van oud. 12.04 Van Diepen draait door. 15.04 De top 40. NOS: 18.04 De avondspots. VOO: 19.04 Dinges en Van Inkel. 22.04-24.00 Countdown café.

Radio 4 VARA: 7.00 nieuws. 7.02 Vroeg ochtendconcert 1. Muz. voor harp. 8.00 nieuws. 8.02 Vroeg ochtendconcert 2. Scherzo. 9.00 Het internationale concertcircuit. 10.15 Spaanse en Franse orgelmuziek. 10.40 De VARA Matinee. 12.30 Jazz op vierconcert. 13.00 nieuws. 13.02 Operette. EO: 14.00 Orgelbespeling. 14.30 Songs of praise. 15.00 Klein bestek. 15.45 Uit de schat der eeuwen. 16.15 Sonates van Giovanni Antonio Pandolfi Mealli. 16.35 Crème du baroque. 17.00 De psalmen. 17.20 Concertante. NOS: 18.00 nieuws. 18.02 Muziekjournaal. 19.00 Uit het muziekarchief. 20.00 nieuws. 20.02-24.00 Supplement: October Meeting 1991.

Radio 5 NOS: 6.30-6.50 Scheepvaart- en marktberichten. KRO: 8.30 Parochieblad, hoe doe je dat? NOS: 9.00 nieuws. 9.02 NOS Sportief. 9.25 Waterstanden. RVU: 9.30 Sporen in het verleden. AVRO: 10.00 In gesprek. 10.55 Vrijzinnig vizier. 12.10 Een leven lang. 12.00 nieuws. RVU: 12.05 Toegang. AVRO: 12.15 Hobbyvitaminen. 13.00 nieuws. VPRO: 13.10 Het Gebouw met om 13.10 Het interview. 14.00 Het onderzoek. 14.30 Muziek. 15.00 Het idee. 16.36 Welingeelichte kringen. INFO. VAN DE RIJKSOVERHEID: 17.35 Postbus 51. NOS: 17.55 Mededelingen en schipberichten. 18.00 nieuws. VPRO: 18.10 Paulus de boskabout. P.P.: 18.20 Uitzending van het GPV. NOS: 18.30 Homonous. 19.00 nieuws en actualiteiten in het Turks. 19.30 nieuws en actualiteiten in het Marokkaans en Berbers. 20.15 Nieuws en actualiteiten in het Chinees. EO: 20.30 De bijbel open. 20.55 België totaal. 21.05 Schoolagenda. 21.20 Zicht op Israël. 21.40-22.00 Theologische verkenningen.

Radio Noord-Holland 7.32 Het Noord-Hollands kanaal. (020-6141116). 8.09 Landelijke act. 8.30 Het Noord-Hollands kanaal. 9.06 Non-stop Nederlands. 10.06 Sinterklaas, voorheen De Bakkerstraat. 12.06 Nieuws, act. en service per editie. 13.09 Landelijke act. 14.00 Voor Pampus. 16.06 Belten met Belmon. 16.30 nieuws, act. en service per editie. 17.30-17.59 Serviceprogr.: Utitips.

7.05 Fryslân (ANP-nijs 7.30), waarberjocht, nijs-oersjoch, agenda en muzyk. 8.00 Muzyk. 8.30-9.00 Akt., waarberjocht, studio-gast, agenda en muzyk. 11.03 Service: aktiviteiten en evenementen. 12.03-13.00 Middeldiepsprogramma. (ANP-nijs 12.30) 17.03 Akt., waarberjocht, nijs-oersjoch en muzyk. 17.32 It reade Ear. (18.00 ANP-nijs 10.03 en 11.03 Reg. nijs.)

Omroep Limburg 7.00 Limburg actueel. 8.00 Radio Europa. 8.30 Limburg op vrijdag. 9.00 Licht Limburgs. 10.00 Op de valreep. 12.00-13.00 Limburg actueel. 17.00 Limburg actueel. 18.00-18.30 Het podium.

Radio Noord Elk uur reg. nieuws. 7.00 Goeiemorgen. 8.00 Uitzaanstips. 8.30 Reg. nieuws-overzicht. 8.45 Werk aan de winkel. 9.00 Ned. muziekprogramma. 10.00 Muziek in bedrijf. 11.00 Van 11 tot 1 met Kirsten. 13.00 Act. landelijke omroep. 13.30 Tijd met anders. 14.00 Noorderlicht. 16.00 Act. 17.00 nieuws-overzicht. 17.15-18.00 De Week Bekeken.

Radio Oost 6.00 Klaar wakker. 7.00 De nieuwsdienst, met om 8.00: landelijke act. 9.00 Oranje boven. 10.00 Muzikale agenda, met o.a. sportagenda. 11.00 Verzoekplaten voor bedrijven en instellingen. 12.00 De nieuwsdienst, met om 13.00 landelijke act. 14.00 R.O. Non Stop. 15.00 R.O. Cultuur. 16.00 (Goud). 17.00 De nieuwsdienst. 17.45 Beursanalyse. 18.00 Landelijke act.

Omroep Gelderland 6.00 Goeiedemorgen Gelderland. 9.00 Ned. muziek non-stop. 10.00 Dubbeluur. 12.00 nieuwsuitzendingen in drie edities, voor Achterhoek (90.4 MHz), Veluwe/Amhem (103.5 MHz), Rivierengebied/Nijmegen (89.1 MHz). 13.00 Gelderse Schijven. 15.00 Het raakvlak. 17.00 act-overzicht. 17.30-18.00 Discussie en achtergronden: Ouderen.

Omroep Brabant Elk uur reg. nieuws. 7.00 Goeiemorgen. 7.07 Act. en sport. 7.35 Muziek en act. 7.45 De krant in Brabant. 7.51 Weer. 7.55 nieuws-overzicht. 8.05 act. radio 1. 9.02 Muziekloft. 10.02 Draal-bank. 11.02 Van harte. 12.02 Act. en service. 12.53 Bericht voor boer en tuinder. 12.55 nieuws-overzicht. 13.05 Act. radio 1. 14.02 Muziekloft. 16.02 Toeristisch programma. 17.02 Act. 17.45 De agenda. 17.5

SNEAKY BOY

Mod, hippie, glam-rock, doemdenker, disco-dandy, synthesizer-componist — waar heeft David Bowie niet met zijn neus bovenop gezeten? En altijd maar weer die hang naar het groote en alomvattende Kunstwerk: haalde hij zijn inspiratie niet uit het Kabuki-theater, dan waren het wel de lessen van Burroughs, Genet of Warhol. „Draag nooit een paar nieuwe schoenen als Bowie in de buurt is”, moet Mick Jagger ooit gezegd hebben. Maar Superster Bowie bestaat niet meer: de zanger is ondergedoken in de groep Tin Machine en kiest voor de „eerlijkheid” van de gitaarrock. Maandag in Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht: een stoppelkaak met after-shave.

door Nicoline Baartman

In oktober 1991, om precies te zijn vorige week, kreeg te Stuttgart, Duitsland, een Nederlandse Bowie-fan van een Bowie-medewerker het verzoek eens navraag te doen naar een Bowie-jasje, dat in februari 1974 in het Amsterdamse Amstel Hotel bij de uitreiking van een Edison — aan Bowie — was verdwenen. Het betrof hier een Russisch jasje met applicatie.

De Bowie-fan kwam, eenmaal weer thuis, toevalligerwijs in contact met een verslaggever van een landelijk dagblad en bedacht dat het geen kwaad kon haar op de hoogte te stellen van de speurtocht naar het zoekgeraakte jasje. De „eerlijke vinder”, zo had de Bowie-medewerker met de hand op zijn hart verklaard, hoefde overigens niet te vrezen voor represailles van strafrechtelijke dan wel wraakzuchtige aard.

Niet geheel toevallig stuitte de verslaggever op een artikel in Vrij Nederland, gedateerd 29 oktober 1977, waarin de auteur van het artikel, het betrof hier een vraaggesprek met Bowie, vermeldt dat haar aansteker tijdens het interview in zijn zak belandde en daar bleef. Ze schrijft dat ze hem die aansteker graag gunde bij wijze van „kleine genoegdoening voor het fraai geborduurde futuristische jasje” dat zij „tijdens een bijeenkomst in februari 1974” van hem had „meegenomen”.

A-ha, dacht de verslaggever, hebbes! En belde de VN-auteur, die inmiddels haar brood verdient als dichteres. En ja hoor, het jasje, een heel mooi jasje, met een prachtige applicatie van een zwarte vrouw, hangt nog steeds in de kast van Elly de Waard. Daar doet de dichteres helemaal niet geheimzinnig over.

„Wat? Wil Bowie dat jasje terug? Hoe komt hij erbij dat hij het terug kan krijgen, ik heb het, zoals ik toen al schreef, gestolen.”

Waarmee de rol van de verslaggever was uitgespeeld: fantasieën over een beloninkje voor het opsporen van het dierbare kleinood werden al gauw overschaduwd door gevoelens van mededogen en een gezonde realiteitszin. Die Bowie had vast nog wel een jasje om de blits mee te maken en waarom zou je Elly de Waard, die haar liefde voor Bowie nooit onder stoelen of banken heeft gestoken, zo'n relikwie misginnen? De verslaggever was bovendien al lang blij dat ze een begin had voor haar verhaal, een betere illustratie voor de status van de zanger van het bandje-in-de-groei Tin Machine had ze zelfs niet uit haar duim kunnen zuigen.

Alla, ze had ook kunnen schermen met de collectie van genoemde fan, Antoine Loogman, die zeshonderd verschillende Bowie-lp's, driehonderd Bowie-cd's en vierhonderd uur Bowie-op-video omvat, of met de ingezonden brief van kamerlid Joeles in 1983 in NRC/Handelsblad, waarin deze zich erover beklagde dat de krant bovenmatig veel aandacht aan Bowie schonk, en bovendien „in termen die anderen voor Johannes de Doper reservieren” — dat zegt toch ook iets.

Dat het verhaal op deze manier bovendien behoord werd voor een eerste alinea met geïkete Bowie-adjectieven in de orde van „onberekenbaar”, „veranderlijk” en „kameleonisch” was helemaal mooi meegenomen.

Hoe het in werkelijkheid ook in elkaar moogte steken, bizar is het in elk geval, het derde hoofdstuk van het verhaal van „cult-hero” wordt superster wordt zanger-van-band-X’.

Dat een getalenteerde ondernemer adieu zegt tegen zijn compagnons om op eigen benen het geluk te beproeven, is een alledaags gegeven. Tina lukte het zonder Ike en zijn band, Brian Ferry overleefde Roxy Music, Corry en Hannie ontleden zich van en de Rekels, zoals Annie Schilder BZN niet langer nodig dacht te hebben — om over de Lenons en McCartney's van deze wereld nog maar te zwijgen. David Bowie, geboren Jones (8-1-47), bewandeld, hoe kan het anders, de omgekeerde weg.

De artiest David Bowie bestaat niet meer, zeggen ze bij Phonogram, de platenmaatschappij die Tin Machine II in Nederland onder zijn hoede heeft.

De artiest David Bowie is „zwevende”, zeggen ze bij EMI, de platenmaatschappij die Tin Machine de rug toekeerde — en vice versa — na Tin Machine.

Geen buitengewone toestanden of maatregelen voor het Tin Machine-concert, zegt Mojo Concerts. Gewoon hotel, aldus Phonogram. Alleen een beetje extra security, meldt Vredenburg.

Wat bezielt een man die al twintig jaar lang jaszjes, handdoeken, katebellen, aanstekers (sommehere wordt die van Elly de Waard door someone gekoesterd als his) en ander spul van eeuwigheidswaarde voorziet, ja, wat doet zo'n man denken dat hij zijn toevlucht kan nemen tot een onderduikadres? Stel je voor: Pavarotti maakt voortaan deel uit van de bariton-sectie van mannenkoor Tutti va bene, Madonna wordt lead-zangeres van Beauty and the breasts en Tom Jones gaat als doo-wopper verder in het kwartet Sing-a-song.

Welbeschouwd heeft ene Reeves Gabrels, gitarist, het op zijn geweten.

Ooit, lang geleden, ten tijde van de opnamen van *Lust for life* van Iggy Pop, had de tegenwoordige zanger B. van Tin Machine enthousiast tegen de gebroeders Sales, drummer Hunt Sales en bassist Tony Sales, geroepen dat ze 's een keertje iets samen moesten gaan doen. Dat was best, hadden de heren gezegd.

Het wachten was alleen nog op een adequate gitarist. Reeves Gabrels kreeg *The rise and fall of Ziggy Stardust and the Spiders from Mars* als cadeau van zijn moeder toen hij net in het bezit was van zijn allereerste elektrische gitaar, een Telecaster. Gabrels had hem snel ingeruild voor een „Gold Top”, toen hij er eens een foto van Mick Ronson zag, gitarist op *Ziggy*, met een Gold Top Les Paul Deluxe.

Op het Berklee College of Music in Boston, een jazz-opleiding, leerde hij een aardig stukje muziek spelen — hij wilde sessie-muzikant worden. Gabrels raakte onder de indruk van het gitaarwerk van Adrian Belew (ook te horen op *Stage and Lodger*) bij Talking Heads, speelde in diverse zwarte funk-bands en kwam uiteindelijk bij een band terecht die naar de naam Rubber Rodeo luisterde.

Mevrouw Gabrels — Reeves was intussen getrouwd — was betrokken bij de organisatie van de *Glass Spider*-tournee van B. in 1987 en gaf haar werkgever op zekere dagen tape van de groep waarin haar echtgenoot speelde. De zanger was op slag weg van de gitarist. „Zijn benadering van muziek is alomvattend”, zei hij onlangs in het Engelse tijdschrift *Wire*.

B. had zijn gitarist gevonden, alarmeerde

Tony en Hunt Sales en zo is het tot stand gekomen, het bandje dat zich ten doel stelt de grenzen van de gitaar-rock te verkennen. Onder verwijzing naar Hendrix, Coltrane, Zeppelin, Branca en, toe maar, klassiek Russisch twintigste-eeuws: geen Metal Machine maar Tin Machine.

Vraag aan B. in *Q*-magazine, ten tijde van de release van *Tin Machine*: „Het worden dus vrij bescheiden concerten?” Antwoord: „Er komt beslist geen theater aan te pas. Alleen zes blazers en een trapezewerker.”

Tin Machine speelt anno 1991 één uur en vijftig minuten, weet fan Loogman uit Haarlem te vertellen — hij heeft zes weken vakantie genomen om achttien concerten te kunnen bezoeken, zes stuks zijn er al geconsumeerd. Eén uur en vijftig minuten met eigen composities en covers van Moody Blues, Roxy Music, Neil Young en de Pixies, want de Pixies zijn tegenwoordig het summum voor B., weet Loogman.

Hoe hij dat weet? Ach, als je al wat jaartjes meeloopt, dan weet je de weg, dan heb je zo je antennes om er achter te komen waar B. loogert. En dan word je de ene keer door de bodyguard van B. ontvangen met *Ben je er nou alweer, F hate this* en de volgende keer met *Hey, sneaky boy*, hoe gaat-ie.

Ja, hij heeft toch al meerdere keren met B. gesproken. Niet langer dan twee of drie minuten hoor, want dan moeten ze al weer weg ozo. En ook al heeft hij zich meerdere keren voorgenomen om toch eens dit of dat te vragen, het komt er nooit van. Zijn liefde voor B. gaat terug tot 1973, toen hij bij het *hang-outen* op straat een tip kreeg van een vriendje: *Aladdin sane*, die plaat zou echt iets voor hem wezen. Daarna heeft hij gewoon altijd alles gekocht — ook toen het in de jaren tachtig goed waardeloos werd wat hij deed.

Met *Let's dance* (1983), in Nederland goed voor een verkoop van tweehonderdduizend, wist de artiest David Bowie niet alleen van platenmaatschappij RCA naar EMI, hij maakte ook, in een theaterlijke stadion-setting, de overstap naar het Grote Publiek. De single *Let's dance* werd zijn eerste nummer één-hit alhier — *Space Oddity* en *Fame* (met de van James Browns *Hot* afgekeken funk-riff), beide op „vier” blijven steken in 1975, waren tot dan toe zijn grootste hits geweest in Nederland.

Volgden de top 5-singles *China girl*, *This is not America* (met gitarist Pat Metheny, leeraar van Reeves Gabrels) op het muziekcolle-

ge in Boston), *Dancing in the street* (met Mick Jagger), *Absolute beginners* (uit de gelijknamige film) en de lp's *Tonight*, vijftiendertigduizend keer verkocht in Nederland, en *Never let me down*, veertigduizend keer verkocht.

Voor de verzamel-cd *Changes* (1990) kreeg de artiest vorig jaar op het MECC-podium in Maastricht tijdens zijn afscheidstournee — een intermezzo tussen *Tin Machine* en *Tin Machine II* — een gouden plaat in handen gedrukt van EMI Nederland. Dezelfde maatschappij die van *Tin Machine* toch echt geen hoger verkoopcijfer kon brouwen dan vijftienduizend. EMI Records USA en Tin Machine zegden de samenwerking voor *Tin Machine II* op en de band verhuisde naar Victory Music Inc. (VMI), door London Records in Europa gedistribueerd, in Nederland vertegenwoordigd door Phonogram.

Begin dit jaar haalde de artiest David Bowie zijn *Let's dance*, *Tonight* en *Never let me down* weg bij EMI: de voorraden mochten nog worden uitverkocht en dan was het Schluss, afgelopen. De *back-catalogue*, het hele scala aan voormalige RCA-platen, bleef achter bij EMI.

De drie platen hebben nog steeds geen onderdak gevonden, zeggen zowel EMI als Phonogram. Ze „zweven” nog, zoals dat heet. Vraagje aan Phonogram: komt het voor dat een plaat uit de handel wordt genomen om hem vervolgens, wanneer de grote schaarste intreedt, met trompetgeschal opnieuw te lanceren?

Arjan Boonacker van Phonogram: „Ja, dat komt voor, dat is een heel normale marketing-techniek.” Hij verwacht dat *Let's dance*, *Tonight* en *Never let me down* uiteindelijk ook wel bij VMI zullen worden ondergebracht.

Als we de berichten mogen geloven, en er is geen enkele reden om dat niet te doen, dan is B. uit puur artistieke beweegredenen „ondergedoken”. Voor het eerst in zijn carrière mag hij het gelukzalige genot van de groepsdynamiek smaken: de een doet spontaan iets, een ander haakt er spontaan op in, de volgende maakt een fout die bij nader inzien briljant blijkt en zo verder. Het is bijvoorbeeld ook aan de aanwezigheid van Tony, Hunt en Reeves te danken, aldus diezelfde berichten, dat David heel direct en eerlijk in zijn teksten kon zijn. Vroeger had hij nogal eens de neiging om te blijven schaven en vlakken en harde statements toch maar in te trekken of af te zwakken.

Zo'n man gun je zijn groep toch, al is het even wennen voor sommige Bowie-fans.

Mod, hippie, glam-rock, doemdenker, disco-dandy, synthesizer-componist — waar heeft de zanger David Bowie niet met zijn neus bovenop gezeten? En altijd maar weer die vermoeiende en nadrukkelijke neiging zichzelf in een alomvattend kunstkader te plaatsen. Was hij niet op zoek naar een synthese tussen de Amerikaanse SF en het Japanse Kabuki-theater, dan waren het wel Warhol, Genet, Burroughs — of de grote Russische componisten uit het begin van deze eeuw — waar hij zijn inspiratie vandaan had.

Draag nooit een paar nieuwe schoenen waar Bowie bij is, schijnt Mick Jagger ooit gezegd te hebben.

Veranderlijk als het weer en uitgerust met een fingevoelige antenne voor het wisselen van de seizoenen, heeft hij zijn (tijdelijke) liefhebbers bijna onuitputtelijk van privé-Bowies voorzien. Het is zoals de verslaggever van *Wire* beschreef: *Whatever David Bowie does, for people of a certain age he's a prisoner of their teenagedreams: he will never live up to their memories.*

Antoine Loogman, in het diepste puntje van zijn ziel fan van de Bowie van *Station to station* en *Heroes*, zegt helemaal geen last te hebben van een Bowie uit een ver tienerverleden die hem de weg naar Tin Machine zou versperren. Hij is al lang blij dat hij terug is bij z'n roots en weer relaxed en hartstikke goed muziek maakt.

En de verslaggever? Die zit nog steeds in de overgang, die weet het niet zo goed. Hoewel de mist stukje bij beetje aan het optrekken is wordt haar het zicht op Tin Machine nog steeds bemoeilijkt door hardnekkige visioenen van peperdure after-shave en supersjieke maatpakken — en eerlijk is eerlijk: de *teenagedreams* laten zich ook niet helemaal ontbetuigen. (Dat *Stage* binnenkort ook in Nederland op cd verschijnt vindt ze eigenlijk het belangrijkste nieuws van het moment.)

Aldus heen en weer geslingerd tussen gladdes aal en superstar, gouden keel duf liedje, mooie woorden holle vaten, coupe-soleil afstotelijke stoppelkaak, geeft ze tot slot graag het laatste woord aan die andere dichteres, Diana Ozon, die in een *Groenepfiel* van de artiest David Bowie die ene prachtige zin schreef:

„Als hij licht zie ik een gebit vol roofdier-tanden.”



Melig, mallotig en mooi

„De essentie van toneel is na afloop bezweet in de kleedkamer zitten en tegen elkaar zeggen: Jezus, wat was het weer slecht vanavond. Toneel is kut, toneel als kunstvorm is absoluut abject.” Theo van Gogh zit na afloop van de laatste try-out van *Bio*, de nieuwe voorstelling van het duo Kas & De Wolf flink op zijn praatstoel. Nou ja... op zijn praatkruk aan de bar van theater Felix Meritis, waar *Bio* deze en volgende week te zien is. Het is Van Goghs acteerdebut. Als kabouter, met puntmuts en mailloot en de onvergetelijke tekst: *me reet in de soep!* Hij is erin geluisd en doet het alleen voor zijn familie en vrienden. Ton Kas en Willem de Wolf hebben er nog een paar ingeluisd. Journalist Max Pam bijvoorbeeld en verder doen ook Marien Jongewaard, Tom Jansen en Ariëlle Brouwer mee. Maar dat zijn echte toneel spelers.

Bio is een bijgestelde versie van het sprookje van Sneeuwwitje. Vijf kabouters (van dwergen kun je niet meer spreken als een van hen 2.03 meter meet) vormen met elkaar een commune op macrobiotische grondslag. Zo praten ze ook met elkaar, behalve die gezellige dikkerd dan, die wil nog wel eens uit de bocht gaan. Sneeuwwitje ligt op het hooi heel vrouwelijk te wezen en filosofeert wat over het leven. Max Pam is de rationele ondervrager die dit vredige kabouterbestaan met zijn cynisme onderuit haalt. Theater als een spannende talkshow — melig, mallotig en mooi.

Max Pam is er door Kas & De Wolf bij gehaald omdat ze een journalist zochten, eentje die het establishment vertegenwoordigt. En tja, dan kom je toch eerder bij NRC/Handelsblad, Pams werkgever, uit dan bij de Groene Amsterdammer. Pam is de beschouwer, zogenaamd objectief zoals je wordt verondersteld in dienst van een krant te zijn. De kabouters staan aan de goede, de groene kant en Van Gogh zorgt voor de tegengoet. Kabouter Van Gogh is het boze oog, de Judas die zich afzet tegen zijn lieve soortgenootjes. Behalve een afrekening met de *social talk* van de jaren tachtig („wij zijn kabouters met een positieve grondhouding”) is *Bio* ook een persiflage op het moderne toneel. Ton Kas: „Dat begin, als we onszelf zitten te schminken als artiesten die zich klaar maken voor het grote toneel, is natuurlijk helemaal Théâtre du Soleil. Per dag vertrekt er minstens een bus vol Nederlanders richting Parijs waar het Théâtre du Soleil ons als voorbeeld moet dienen. Die attitude, die overdadige aandacht voor al die overgesubsidieerde kunst, dat irriteert ons. Tegenover die overdaad plaatsen wij beperking.” Willem de Wolf: „We hebben niets tegen modern toneel, maar wel tegen het gemak waarmee dat geaccepteerd wordt en de mensen zich ermee identificeren. In de moderne kunst is dat nog erger. Design, vreselijk.”

Ton Kas (32) en Willem de Wolf (29) vormen sinds 1985 een opmerkelijk duo in het Nederlandse theater. In de eerste plaats opmerkelijk omdat ze zo weinig doen. Vier producties in zes jaar, het is niet veel.

Julie zijn niet echt theatermakers die het heilig vuur hebben.

Kas: „Nee, theatermakers pur sang zijn we niet. We moeten iedere keer flink door onze zolen gaan, willen we weer eens een stukkie gaan maken.”

De Wolf: „Geen zin, weezin eigenlijk. Kijk, het punt is... toneel maken is ongelofelijk veel werk en we zijn eigenlijk... nou ja, eigenlijk zijn we heel erg lui. Daarbij komt dat we geen broodschrijvers zijn, iedere keer weer willen we het wiel uitvinden.”

Kas: „En wat is er vreselijker dan een acteur die zo vreselijk graag op het podium wil staan, dan ren je toch na drie minuten de zaal uit.”

De Wolf: „We doen niet mee aan de coteries van het moderne toneel. We kennen de meeste mensen niet. Als er iets te doen is in het wereldje, een première of receptie of zo, dan moeten we altijd weg. Naar een begravenis of naar een bruiloft.”

Kas: „We zijn niet bepaald society-figures. Theo en Max wel, dat zijn echte publieksfiguren, die zijn erg adrem en vaardig in het manipuleren. Wij sluiten ons juist erg af.”

De Wolf: „Wij zetten ons morrend en mokkend aan den arbeid op een heuvelje en beschouwen van daar af de wereld.”

Kas: „Mijn God, we zijn toch wel erg romantisch!”

Het duo kent elkaar van de Amsterdamse toneelschool, waar ze twee jaar lang braaf de lessen volgden en vervolgens besloten zich af te scheiden om samen voorstellingen te gaan maken. Dissidenten waren het, die toch



„Toneel maken is ongelofelijk veel werk”, vinden toneelmakers Kas & De Wolf. Gisteren ging hun nieuwste voorstelling in première, de vierde in zes jaar. *Bio* is een eigengereide versie van Sneeuwwitje, bevolkt met onder meer kabouters in de grotere maten (2.03 meter). Acteurs die zo vreselijk graag op het podium willen staan zijn vreselijk. En: „die toneelschool kunnen we beter negeren”, want die wordt bevolkt door „stempedagogen en houdingscorrectoren”. Humor, daar is het ze om te doen.

door Hein Janssen / Foto Maarten Corbijn

een diploma kregen. De laatste der Mohikanen, want nu is het een reactie-zoete daar op die school, vinden ze. De studenten willen zo snel mogelijk bij een groot gezelschap, terwijl je vroeger juist op die school zat om een eigen groepje te beginnen. Een klassieke basis, prima, maar daarna moet je voldoende venijn verzamelen om je eigen weg te gaan.

Het beleid op de toneelschool wordt tegenwoordig gemaakt door stempedagogen en houdingscorrectoren. Die waren er in hun tijd ook, maar dan in de marge. Wat Kas & De Wolf betreft kunnen ze die hele school beter plat gooien, veel soeps valt er niet meer van te verwachten.

Dat ze elkaar op die school voor

eeuwig gevonden hebben, heeft vooral te maken met humor.

De Wolf: „Zoiets als: we voelen elkaar aan. Ik moet altijd erg om hem lachen.”

Kas: „O ja?”

De Wolf: „Ja, dat merk je de laatste tijd niet zo, ik probeer het een beetje in te houden.”

Het is de humor die ze bindt. Kas is de kleine, die een beetje lijkt op Buster Keaton. De Wolf is de lange, de lijzige. Als ze zouden willen, konden ze een gouden duo zijn. Goud in de zin van commercieel, met volle zalen. De Kleine Komodie zou haar deuren wagenwijd open gooien en de VPRO had er eindelijk een nieuw duo bij. Iets

„Toneel maken is ongelofelijk veel werk”, vinden toneelmakers Kas & De Wolf. Gisteren ging hun nieuwste voorstelling in première, de vierde in zes jaar. *Bio* is een eigengereide versie van Sneeuwwitje, bevolkt met onder meer kabouters in de grotere maten (2.03 meter). Acteurs die zo vreselijk graag op het podium willen staan zijn vreselijk. En: „die toneelschool kunnen we beter negeren”, want die wordt bevolkt door „stempedagogen en houdingscorrectoren”. Humor, daar is het ze om te doen.

tussen Van Kooten & De Bie en Herenleed in. Maar dat gebeurt niet. Nog niet. Ze verkieszen het vooralsnog te spelen voor half lege zalen. In Rotterdam stonden ze ooit eens voor drie mensen, die ook nog bij de verkeerde voorstelling terecht waren gekomen. Het werd toch nog gezellig, vooral toen iemand uit het schaarse publiek midden in de voorstelling zijn contactlens kwijt was.

Kas: „Voor onze eerste voorstelling hebben we nog het verzameld werk van Plato doorgeworsteld. Maar nu heb ik het gevoel dat we steeds meer terugvallen op het maken van platte, lollige stukjes. We zijn geen intellectuelen, er is een vermoeden dat we steeds meer mallotige flauwiteiten zullen gaan maken.”

De Wolf: „Die niet plat en lollig zullen zijn.”

Kas: „Nee, er moet wel altijd een bommetje onder liggen. Je wilt natuurlijk toch dat de mensen lachen op jouw voorwaarden. De essentiële vraag daarbij is of je jezelf wilt reduceren tot Malle Pietje. Maar er is tot nu toe nog niemand geweest die heeft gezegd: ik heb het gezien, kom maar binnen. We moeten wat dat betreft nog verleid worden.”

De Wolf: „Om te beginnen zouden we een voorstelling moeten maken over hoe komisch we zijn. Wat nou komisch, wat nou komisch duo.”

Kas: „Dat wordt dus weer een voorstelling over dertig man.”

De Wolf: „De première van *Bio* is in ieder geval uitverkocht. Dat hebben we nog nooit van ons leven meegemaakt.”

Maar daar hebben jullie dan wel Theo van Gogh voor moeten inhuren.

De Wolf: „Hé wat flauw, wat flauw!”

Kas & de Wolf hebben geen ongelukkige jeugd gehad, zijn niet ongelukkig in de liefde, zijn niet in militaire dienst geweest, niet echt homoseksueel, niet joods en zelfs niet Belgisch. Het leven is moeilijk, dat horen ze iedere dag, maar snappen doen ze dat niet. „Moeilijk? Wij leven gewoon door, daar hoeven we niets voor te doen. Dat is niet moeilijk, dat is juist makkelijk.”

Het duo heeft zich een vorm van nihilisme aangemeten, waaruit ernst en meligheid blijken. Die verliezersrol ligt ze wel. Het is het principe van slapstick: je bent de geslagene, degene die de piano van de trap laat miteren. De theaters smeekten om informatie over *Bio* om in de programmafolders op te nemen. Ze kregen niet meer dan een ansichtkaart uit Assendelft met daarop een foto van het plaatselijke Groene Kruisgebouw. Op de achterkant schreven ze: „t Moest er maar eens van komen. We wisten weliswaar niet precies wat we voorheen deden, maar we wisten wel dat we daar mooi geen zin meer in hadden. Alle goede kritieken ten spijt, zelf vonden we het klinkklare onzin... Geen thematiek, niets om je in te verdiepen. Of om folders bij te lezen! Antwoorden op grote vragen heeft iedereen al. Theater maken is eigenlijk niet te doen, maar alles beter dan thuis zitten.”

Julie koketteren wel een beetje met die ledigheid. Assendelft, wat een onzin!

Kas: „We zaten echt in Assendelft, om rustig te kunnen werken. Op een boortje.”

De Wolf: „En er stond echt een Hollands Groene Kruisgebouw. Wij maken gebruik van een vocabulaire dat simpel Nederlands is. Niet kijken naar wat het Duitse theater of de Franse film allemaal voorstellen, maar middelen gebruiken die bij je eigen cultuur horen.”

Kas: „Dat is in ons geval het Groene Kruisgebouw, die gereformeerde architectuur, die vooral niet mooi mag zijn. Geen versiering. Kaalslag. Dat is ons vocabulaire.”

Aan de bar zit nog steeds Theo van Gogh. „Toneel is opwindend, maar volstrekt overbodig. Nutteloos!”, roept hij ten afscheid.

Maar daar hebben jullie dan wel Theo van Gogh voor moeten inhuren.

De Wolf: „Hé wat flauw, wat flauw!”

Kas & de Wolf hebben geen ongelukkige jeugd gehad, zijn niet ongelukkig in de liefde, zijn niet in militaire dienst geweest, niet echt homoseksueel, niet joods en zelfs niet Belgisch. Het leven is moeilijk, dat horen ze iedere dag, maar snappen doen ze dat niet. „Moeilijk? Wij leven gewoon door, daar hoeven we niets voor te doen. Dat is niet moeilijk, dat is juist makkelijk.”

Het duo heeft zich een vorm van nihilisme aangemeten, waaruit ernst en meligheid blijken. Die verliezersrol ligt ze wel. Het is het principe van slapstick: je bent de geslagene, degene die de piano van de trap laat miteren. De theaters smeekten om informatie over *Bio* om in de programmafolders op te nemen. Ze kregen niet meer dan een ansichtkaart uit Assendelft met daarop een foto van het plaatselijke Groene Kruisgebouw. Op de achterkant schreven ze: „t Moest er maar eens van komen. We wisten weliswaar niet precies wat we voorheen deden, maar we wisten wel dat we daar mooi geen zin meer in hadden. Alle goede kritieken ten spijt, zelf vonden we het klinkklare onzin... Geen thematiek, niets om je in te verdiepen. Of om folders bij te lezen! Antwoorden op grote vragen heeft iedereen al. Theater maken is eigenlijk niet te doen, maar alles beter dan thuis zitten.”

Julie koketteren wel een beetje met die ledigheid. Assendelft, wat een onzin!

Kas: „We zaten echt in Assendelft, om rustig te kunnen werken. Op een boortje.”

De Wolf: „En er stond echt een Hollands Groene Kruisgebouw. Wij maken gebruik van een vocabulaire dat simpel Nederlands is. Niet kijken naar wat het Duitse theater of de Franse film allemaal voorstellen, maar middelen gebruiken die bij je eigen cultuur horen.”

Kas: „Dat is in ons geval het Groene Kruisgebouw, die gereformeerde architectuur, die vooral niet mooi mag zijn. Geen versiering. Kaalslag. Dat is ons vocabulaire.”

Aan de bar zit nog steeds Theo van Gogh. „Toneel is opwindend, maar volstrekt overbodig. Nutteloos!”, roept hij ten afscheid.

Julie koketteren wel een beetje met die ledigheid. Assendelft, wat een onzin!

Kas: „We zaten echt in Assendelft, om rustig te kunnen werken. Op een boortje.”

De Wolf: „En er stond echt een Hollands Groene Kruisgebouw. Wij maken gebruik van een vocabulaire dat simpel Nederlands is. Niet kijken naar wat het Duitse theater of de Franse film allemaal voorstellen, maar middelen gebruiken die bij je eigen cultuur horen.”

Kas: „Dat is in ons geval het Groene Kruisgebouw, die gereformeerde architectuur, die vooral niet mooi mag zijn. Geen versiering. Kaalslag. Dat is ons vocabulaire.”

Aan de bar zit nog steeds Theo van Gogh. „Toneel is opwindend, maar volstrekt overbodig. Nutteloos!”, roept hij ten afscheid.



DISCOTABEL

Frits van der Waa schreef maandag in de Volkskrant, in zijn recensie van de VARA-Matinee, een zin, die mij, zoals zo vaak in muziekcensies het geval is, te machtig was: „Maar toch overheerste de gewaarwording dat Schönberg en De Leeuw Mahler een scheefstaande bril hebben opgezet”. En dan ben ik het nog maar die dat leest en niet Reinbert de Leeuw. Wat zou er door De Leeuw zijn heengegaan, toen hij die scheve bril in de krant zag staan? (Ik hoorde het concert op de radio: ovaties, ovaties.) Denkt hij over de mening van Van der Waa: scherp geluisterd Van der Waa? Zijn Reinbert de Leeuw en het Schönberg Ensemble totaal gevoeld door de hoogst ontwikkelde opmerkingsgave van Van der Waa? Dacht De Leeuw tijdens het spel zelf halverwege al: ik zet 'n en scheve bril op?

Elders las ik het volgende: „Iuri Graganov paste zich goed aan bij het verinnerlijkte, latere werk van Van der Stel. Opvallend was de cynische ondertoon die doorklonk, afgewisseld door plotselinge peilloze diepten en landerige verdwaalpartijen tijdens deze zoektocht door de stilte. Aan de ene kant was er kaalslag, aan de andere kant kon men de tuin waarnemen die Van der Stel voor ogen stond. Vooral het middengedeelte werd gekenmerkt door een rijke aanplant van sierlijke stengels en guirlandes, die nu eens niet nadrukkelijk om het publiek heen werden gedrapeerd, maar door Graganov in een dun, zo nu en dan levendig knisperend, vloeiend papier op het gladdere hout van een antieke secretaire leken te worden gelegd. Nooit voor noot, voor een, juweel na juweel, na verloop van tijd een geheel vormend... een zachte voorjaarsregen waarbij men de paraplu niet nodig heeft; je had het gevoel een verkoelend buitje op het hoofd te krijgen bij stralende zonschijn — Graganov liet het droogregenen, een sensatie die Van der Stel zeer zeker recht doet.”

honderd procent zeker een „cynische ondertoon”? Hoe heeft de criticus gehoord? Waren het echt „grillige bewegingen” in het middenstuk? Speelde de pianist in het begin „lusteloos en niet „mooi beheerst”, wat dacht?

Om mij niet tot volledige vertwijfeling te brengen, is er op zondagmiddag op Radio 4 het muziekprogramma *Discotabel*. Drie experts, Maarten Hart, Katja Reichenfeld en Sytze Smit, bespreken onder leiding van Leo Boudewijns recent verschenen cd's. Dat gaat zo. Maarten 't Hart geeft over het eerste ten gehore gebrachte stuk (waarvan niet bekend wordt gemaakt wie de uitvoerenden zijn) zijn mening. 't Hart zegt dat er wel een pedaal aan het instrument zit, maar natuurlijk niet om te gebruiken en hier gebeurd. Al dat geklep en klap, dat onopthoudelijke getrap dat ding om knetterge van te worden.

Leo Boudewijns geeft het woord aan Katja Reichenfeld. Mevrouw Reichenfeld, na een zucht van vertwijfeling, „Schit-te-recht. Het pedaal bruik vond ik van een ongekende vreesloosheid. Het was een klank met veel lucht er in.”

Het tweede onderdeel van het programma is de Vergelijking. Deze keer worden drie bijzondere uitvoeringen van de Mozart sonate, piano en viool in Bes groot KV 454 door het paar vergeleken.

We luisteren naar de opnamen van C. Sytze Smit heeft een voorkeur voor opname A: „Zo mijn favoriet zijn wordt mooi breed gevoeld. De tweede wordt ontsierd door wat glissando's naar beneden, zo van há: wat krijgen we nou? De laatste opname bevalt minder.”

Katja: „Mijn voorkeur gaat absoluut uit naar B: meesterlijk. Zo'n glissando: het is zo prachtig, die versiering. Ik heb het gevoel: dit is Mozart at its best!”

Maarten 't Hart: „Opname A is mooi. Zo misschien iets steviger, bredere, toon moeten hebben. B is goed, maar meer no nonsense dan de eerste opname. Is opname C op thetiek instrumenten?”

Presenterator Boudewijns: „In hoor, dat zit in je oor. Ik laat nu volgende gedeelte horen, het laatste.”

Na het andante zegt Sytze Smit: „Name A vond ik al mooi, maar wie nu nog moeier, ik denk dat het Frits Peter Zimmermann is.” Maarten Hart: „Is het Radu Lupu?” Boudewijns: „Nee, het is Pinchas Zukerman. Nu het allegretto.” Sytze Smit (voorkeur voor A): „In opname B is niet geflatteerd — een soort belevings-emotionaliteit. Opname A van Zukerman klinkt prachtig, maar anderszins zit op de rand van eh: glad.”

Doornroosje krijgt de wacht aangezegd

„CANCELLED”, schreeuwde het persbericht van Doornroosje uit Nijmegen. De mededeling is diagonaal over een andere tekst geplakt, die de aankondiging van een concert van de Vlaamse popgroep Arbeid Adelt! op 28 november bevatte. De ingreep houdt verband met het voornemen van B & W van Nijmegen om 70 duizend gulden af te halen van de subsidie die het stedelijk jongeren centrum krijgt.

Doornroosje schetst de gevolgen: „Minstens eenderde van de programmering van Doornroosje zal verdwijnen. De Kleine Zaal, die de meest gebruikte ruimte van het centrum is, zal worden gesloten. De huistheatersgroepen zullen op straat staan. De 20 tot 30 amateurvoorstellingen per jaar zullen tot het verleden behoren. In stedelijke festivals (...) zal Doornroosje niet meer participeren. De vele cursussen in de Kleine Zaal zullen...” enzovoort en zo verder. Het komt er op neer dat Doornroosje als jongeren cultuur centrum wordt afgebroken en slechts als poppodium kan blijven bestaan.

En dat terwijl Doornroosje ervan overtuigd is dat het een zeer divers en trendsettend aanbod van eigenzinnige voorstellingen levert, „een programma dat vernieuwend en gewaagd is, (...) dat uniek is omdat veel van deze voorstellingen (in de regio Nijmegen althans) alleen in Doornroosje te zien zijn. Een programma dat ook aansluit bij de huidige belevingswereld van jongeren”. Waar hebben we dat toch eerder gehoord? Bij Vera in Groningen en Het Paard in Den Haag bijvoorbeeld, nog twee posten in het netwerk waarvan



REDACTIE DICK SLOOTWEG

Doornroosje sinds een half jaar deel uitmaakt. In het kader van de nationale bezuinigingsdrijf kregen ze daar al eerder het mes op de keel.

Actie zal niet uitblijven in Nijmegen. Onder het motto „Doornroosje laat zich niet wippen” zet het jongeren centrum volgende week vrijdag om negen uur 's avonds zijn deuren open en laat dan een stoet van zangers, muzikanten en theatermakers opdraven van pas' twaalf uur later een eind aan komt. Nu al denderd het protest door de regio. Ten minste één man moet zich door alle T-shirts en poster-vertoon aangesproken voelen: de wethouder die bovenop de wip zit.

Den Haag houdt van jazz als het voordeel oplevert

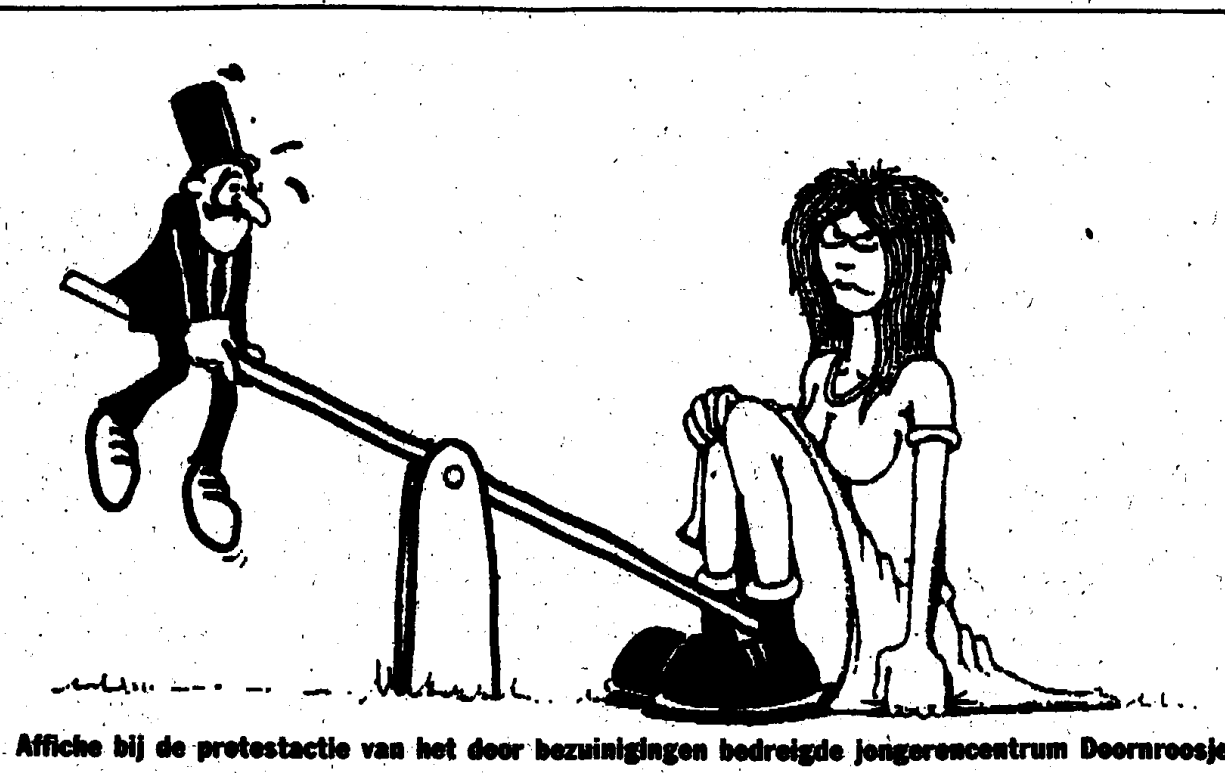
Amsterdam kent het BIM-huis, Utrecht heeft het SJU-huis, in Rotterdam kun je naar Thelonio, maar waar heeft de jazzliefhebber in Den Haag zijn vaste plek? Pijnlijke vraag, zo blijkt uit een alarmerende open brief aan B & W van Den Haag. „Het jazz-beleid van de gemeente Den Haag is falend!”, schrijft Den Haag-jazz-organisatie, voorzitter

kunnen daar naar fluiten. Hun inspanningen, zo werd de gemeenteraad vorige maand nog door het Haags Jazz Overleg voorgehouden, „lopen stuk op een incompetente adviescommissie, zich daarachter verschuilende ambtenaren en een wethouder die meent alles te moeten delegeren”. De vijf stichtingen hebben het gevoel dat ze al jaren worden genegeerd of aan het lijntje gehouden, ja zelfs tegen elkaar uitge-speeld.

„Als enige stad in Nederland verdient Den Haag een jazzmuziek en geeft niets terug”, concludeert Wouter Turkenburg op grond van een dit voorjaar verschenen rapport over de economische uitstraling van het North Sea Jazz Festival. Hij daagt burgemeester Havermans uit te reageren en voegt daar cynisch aan toe: „Daarbij wordt het van onze kant zeer op prijs gesteld indien de gemeente Den Haag ons niet meer adresseert als Delta Jazz Festival. De Stichting Delta Jazz verzorgt niet de achtergrondmuziek bij een braderie-achtig festival”, maar verzorgt jaarlijks de Delta Jazz Concerten.”

Donemus-boodschapper bewaart het zwijgen

Lang heeft de Stichting Donemus (Documentatiecentrum Nederlandse Muziek) onder vuur gelegen van het Genootschap van Nederlandse Componisten. De kritiek richtte zich niet alleen op zaken maar in hevige mate ook op personen. Donemus had te weinig uitstraling op muziek en publiek, de verwerking van nieuwe partituren kreeg onvoldoende zorg, en de omgang met componisten liet ernstig te wensen over. Er moesten kop-



Affiche bij de protestactie van het door bezuinigingen bedreigde jongeren centrum Doornroosje.

pen rollen voor de betrekkingen met het Genootschap weer konden worden hersteld. Toen algemeen directeur Rogier Starreveld vorig jaar viel, werd Kees Hillen, directeur promotie, meegesleurd. Nadat Ber Deuss als algemeen directeur zijn entree had gemaakt moest ook Paul Herzberger, de assistent van Hillen, zijn biezen pakken. En toen werd het heel stil.

Wie of wat gepromoot wordt, daar wrong bij Donemus altijd al de schoen. Zware selectiecommissies droegen componisten voor: de Donemus-staf zorgde zelf voor uitgaven van belangrijke stukken en richtte bij festivals samen met Gaudemus en BFO Centrum Nederlandse Muziek een verkoopstand voor partituren en cd's in. Voorts werd

via een maandelijks mailing de pers op de hoogte gehouden van premières en zo nu en dan werden nieuwe cd's uitgebracht.

Over de voortgang van het cd-programma van Donemus is sinds het aantreden van Ber Deuss niets meer vernomen; de berichtgeving over premières is berispt verbeterd door dat volledigheid wordt betracht. Maar in de externe communicatie onder het bewind van Deuss doet zich nu iets merkwaardigs voor: over de recente aanstelling van Michaël Nieuwenhuis (musicoloog, voormalig programmameur van de Suite-serie *New Vintage* en voormalig kunststichting) is door Donemus nog niet met goed gerept. Terwijl Nieuwenhuis is binnengehaald om als

de nieuwe promotieleider aan de weg te timmeren.

NNT-leiding moet woede over column inslikken

„Het fribbelen is begonnen”, stond er boven de column van Richard van Nieuwenhoven in *UIT*, het sinds begin dit jaar tweemaandelijks verschijnende uitgaansmagazine voor Groningen. Maar nauwelijks was de verspreiding van het oktober-november-nummer in gang gezet of het Noord Nederlands Tooneel vroeg de rechter de uitgever op te dragen alle exemplaren van het blad terug te halen en te vernietigen. Martina Verhoog-Kaag, de zakelijk leidster van het NNT op wie de column

nist het gemunt had, vond de column onnodig grievend, punitiek krenkend, beledigend en onrechtmatig, en eiste schadevergoeding.

Fribbelen, zo verklaart Van Dale, is „tussen de vingers wippen en rondraaien”. Het mag dan een onsmakelijke associatie opleveren, het waren andere uitlatingen van de columnist de boosheid van mevrouw Verhoog en haar artistiek leider „Everte” de Jager hadden opgewekt. Bijvoorbeeld: „Haar postje gestalte, gevuld met wrok tegen alles dat overgevoerd is, is in Amsterdam getransporteerd naar hier de boel 'op de rails te zetten' met behulp van 4,3 miljoen gulden. Dit budget mag Verhoog-Kaag elk jaar versjachten aan toneelproducties die volgens Everte tot doel hebben „het ontregelen van de waarneming”.

Geen goed woord had Alles Van Nieuwenhoven over de leiding van het Noord Nederlands Tooneel. Maar de rechter was van oordeel dat wat de columnist had verwoord „nog door de beugel” kon. Wel mag hij op: „Deze schrijft niet hoog op peil, is zelfs kindachtig te noemen.”

Een verloren zaak dus voor het NNT. Van een zogenaamde bodemprocedure om een schadevergoeding af te dwingen niet. — „misschien vindt u dat vreemd” — dat de relatie met *UIT* niet is verbroken, moge wat haar betreft uit het volgende nummer blijken, dat door regisseur Albert Lubbers de aandacht zal vestigen op de nieuwe NNT-productie *De knecht van twee meesters*. Zij nog niet weet is dat Lubbers de afspraak voor dat interview heeft afgezegd.

HOE MEN PIANISTEN DEMONTEERT

Achtereenvolgens werkte de Russische schilderes Ljoebov Popova onder de invloed van Cézanne, van Picasso, van de futuristen uit Italië en van haar landgenoot Kazimir Malevitsj. De ene keer was die invloed wat groter dan de andere, maar in laatste instantie was een schilderij niets anders dan een voorwerp, een constructie die op een bepaalde manier in elkaar was gezet. „Elke geschilderde vorm is een ding, onafhankelijk van de vraag of dat ding ook in de werkelijkheid bestaat.” Daarom is het ook niet helemaal onbegrijpelijk dat Popova met evenveel gemak schilderijen construeerde als affiches tegen het analfabetisme en de prostitutie.



Kledingontwerp „Leto 1924“.

De opkomst van de abstracte schilderkunst, in de eerste twee decennia van deze eeuw, is op eindeloos veel manieren beschreven, maar dat betekent niet dat er niet allerlei vraagstukken bestaan die tot nog toe nauwelijks serieus tegen het licht zijn gehouden.

Een zo'n vraagstuk betreft bijvoorbeeld het verschijnsel dat je met een aan de psychologie ontleend begrip patroonherkenning zou kunnen noemen: hoe komt het dat je binnen de abstracte schilderkunst diverse stadia en richtingen kunt onderscheiden, terwijl je tegelijkertijd kunt zien dat zeer uiteenlopende kunstenaars in verschillende landen, zonder dat ze van elkaars werk goed op de hoogte konden zijn, met min of meer identieke oplossingen voor de dag kwamen? Waarin schuilt het geheim van dat onbewuste, maar niettemin collectieve gedrag, van die verborgen norm — waardoor zich in Italië, in Hongarije, in Nederland, in Rusland meer of minder analoge processen konden voltrekken, en waardoor je aan een schilderij — afgezien van incidentele details als het jaartal en de signatuur — af kunt lezen dat het in 1920 moet zijn ontstaan en bijvoorbeeld niet in 1940? Hoe komt het, met andere woorden, dat de overeenkomsten tot in alle uithoeken van dit werelddeel vaak zoveel groter zijn dan de verschillen?

Tussen de regels is meestal wel een soort antwoord te vinden, maar bijna altijd blijkt dat een variatie te zijn op de gedachte dat de abstracte schilderkunst nu eenmaal „in de lucht hing“:

de tijd was er rijp voor, het kubisme had aan de realistische schildertrant van de negentiende eeuw een einde gemaakt, wereldwijd was de behoefte ontstaan aan „iets nieuws“, enzovoort enzovoort. Ook als dat allemaal waar is, en indien het abstracte schilderij inderdaad door een onomkeerbare logica werd gedictieerd, dan blijft het nog de vraag waarom al die schilders juist voor die ene, herkenbare soort abstractie bleken te kiezen, en niet voor enige andere. Die vraag wordt trouwens nog fundamenteeler, als je ziet dat bepaalde dingen helemaal niet zo in de lucht hingen. Wat voor de één de gedaante had van een brandend chapter, liet een ander volkomen Siberisch, maar in de afzonderlijke schilderijen zelf is zo'n tegenstelling vaak in het geheel niet terug te vinden.

Een mooi voorbeeld van zo'n tegenstelling wordt onthuld in de vergelijking van het werk van Kazimir Malevitsj met dat van zijn iets minder bekende collega Ljoebov Popova. Beiden waren actief in dezelfde periode, in Rusland, beiden hadden ze dezelfde ontwikkeling doorgemaakt — van op het Franse impressionisme geënte landschappen en stillevens, langs een door kubistische en futuristische invloeden bepaalde tussenfase, naar een zuiver formele, „objectloze“ manier van schilderen. In Moskou en Petersburg hadden ze dezelfde Cézannes en Picassos gezien, ze hadden dezelfde boeken gelezen, en — althans in hun ateliers — voor dezelfde beslissingen gestaan. Je roept vermoedelijk de complete kunsthistorische Olympus over je af door te zeggen dat de schilderijen die ze op die manier tot stand brachten, buitengewoon sterk op elkaar lijken, maar niemand zal kunnen ontkenen dat de uiterlijke overeenkomsten groter zijn dan de verschillen.

Inhoudelijk zijn de verschillen echter enorm. Malevitsj heeft zijn leven lang aan de boom van het hogere staan schudden. Hij verkeerde oprecht in de veronderstelling dat met het door hem in gang gezette suprematisme de contouren van een nieuwe wereldorde waren onthuld (dat soort termen gebruikte hij ook), en hij liet niet na er in geschriften op te wijzen dat de wereld zoals we die waarnemen en de dingen zoals we daar onze fietsen tegenaan kunnen zetten, slechts een „potentiële figuratie“ waren van een veel omvattender waarheid en werkelijkheid. Hij meende met zijn schilderijen een absoluut nulpunt te hebben blootgelegd, een „zwijgend niets“, een „intuïtieve rede“, waarin — je kon hem er bij wijze van spreken elke nacht voor wakker bellen — een wijsheid werd geopenbaard die via meer alledaagse middelen onbereikbaar was.

Al die dingen hadden voor Ljoebov Popova weinig tot geen betekenis. In de sporadische geschriften waarin ze haar opvattingen heeft vastgelegd, beperkt ze zich tot laconieke en zakelijke mededelingen, waarin ze afstand neemt van de figuratieve schilderkunst, zonder dat ze deze, zoals Malevitsj wel gedaan heeft, in denigrerende of negatieve termen bespreekt. Ze legt de nadruk op het formele, op het constructieve, letterlijk: op de manier waarop je iets in elkaar zet, en op de gedachte dat een abstract idioom niet noodzakelijk hoeft te verwijzen naar de een of andere buiten het schilderij liggende inhoud. „Het belangrijkste“, schrijft ze in 1921, „is de vorm, of dat gedeelte van de vorm, van de lijn, de kleur of de structuur van de oppervlakte dat een directe functie heeft binnen de geschilderde constructie.“ In dit verband is het ook niet toevallig dat Popova een groot deel van haar abstracte werk als „architectuur“ of „architectonica“ aan de man bracht, en dat ze eigenlijk nauwelijks geneigd was er een radicale breuk met de voorgaande tradities in te zien — het was in ieder geval niet de kosmos of de nieuwe wereldorde die Malevitsj zo treffend onder woorden wist te brengen.



Omslagontwerp voor het tijdschrift „Filmkunstenaars“ (c. 1922).

Misschien is het dat gebrek aan prementie (of aan filosofische schaafteloosheid) geweest dat er voor heeft gezorgd dat Ljoebov Sergejevna Popova, in elk geval tot voor kort, in het westen betrekkelijk onbekend is gebleven. Op de legendarische manifestatie Paris-Moscou 1900-1930, in 1979 in het Beaubourg in Parijs, was ze met niet meer dan een handvol schilderijen vertegenwoordigd, en het heeft geduurd tot 1989 voordat er een (Frans-talige) monografie over haar werd geschreven. Het eerherstel gaat voor sommige pioniers van de Russische avantgarde kennelijk wat langzamer, maar nu, zowat zeventig jaar na haar dood, is Popova het onderwerp van een zeer bezienswaardige retrospectieve tentoonstelling in het Museum Ludwig in Keulen.

Het vroegste object dat in Keulen te zien is, dateert van 1907 of 1908. Het gaat om een ongecompliceerd, enigszins autodidactisch geschilderd stilleven, dat duidelijk afkomstig is van iemand die nog niet precies weet wat

wel en wat niet als onderwerp in aanmerking geweld, en met een standpunt. Een alibi waarmee ze nog tot in lengte van jaren abstracte composities had kunnen vervaardigen; en een standpunt dat misschien onbewust het einde van die abstractie inhulde. Niet lang daarna besloot Popova ook inderdaad om het schilderen eraan te geven en zich nog uitsluitend in te zetten voor de productie van zaken die voor het fragile communisme vaderland van nut en belang zouden zijn.

Ze ontwierp affiches waarop de mannelijke bevolking werd aangespoord ervoor te waken dat hun zusters niet in de prostitutie terechtkwamen, ze tekende omslagen voor tijdschriften als *Vraagstukken der stenografie* en voor brochures in de strijd tegen het analfabetisme. Het is jammer dat uit die categorieën in Keulen niets is te zien en dat er alleen een paar neutralere ontwerpen voor een muziek- en een filmtijdschrift worden getoond, waardoor het net lijkt alsof dat toegepaste handwerk maar bijzaak is geweest. Maar de nuchtere vastberadenheid waarmee Popova datgene wat ze nog enkele jaren daarvoor op haar schilderijen had toegepast, zonder mankeren geschikt wist te maken bij haar activiteiten als typograaf, geeft een idee van de duurzaamheid waarmee allerlei abstracte patronen zich in het visuele geheugen hadden vastgezet. Die patronen en die configuraties — dat diende je te verstaan onder de noemer „abstract“ (En er waren misschien nog ontelbare andere soorten abstractie, maar dat was nu even niet aan de orde.)

een stelselmatigheid die respect afdwingt, en met een vooral compositie-risch talent dat de gedachte dat Popova met alle winden meeweet overbiddelijk uitsluit.

Het meest geraffineerd is die compositie tijdens de periode waarin Popova nog niet is aangeraakt door het virus van de abstractie, maar zich beperkt tot het demontieren en weer in elkaar zetten van de zichtbare werkelementen. Daarbij zijn allerlei invloeden te bespeuren, en soms is het zelfs letterlijk vast te stellen welk schilder van Picasso als uitgangspunt heeft gediend (bijvoorbeeld het befaamde portret van Ambroise Vollard), maar dat betekent niet dat Popova als een volgzaam dilettant kan worden afgeschilderd. Aan de diverse tekeningen en voorstudies is af te lezen hoezeer ze geïnteresseerd moet zijn geweest in de manier waarop je de gedemonteerde elementen met overtuiging in het vlak kon plaatsen, zonder dat het resultaat willekeurig zou worden of zou onttaarden in een hopeloze collectie

puzzelstukjes. De weergave van een hand, op het portret van een pianist, de hoek die deze maakt met de toetsen, de rudimentaire zangbodem van de piano die hij bespeelt, de manier waarop de linkerhand op het portret van een filosoof uit de witte manchet van zijn overhemd steekt, en de manier waarop die manchet weer verdwijnt in de zwarte mouw van het rokkostuum — dat alles had op de meest erbarmelijke wijze kunnen worden uitgebeeld, en het zegt iets over Popova's kritisch instinct dat ze bij geen van al die details ook maar één keer een rammele oplossing heeft geaccepteerd. De wijze van waarnemen en het object dat waargenomen wordt vallen samen, en in een dergelijk nauw luisterend geval is het niet iedereen gegeven een vorm te vinden waar geen speld valt tussen te krijgen.

Deze kubistische, of kubo-futuristische, periode wordt op de expositie in Keulen afgesloten met twee driedimensionale reliëfs, een „plastische tekening“ en een „plastisch schilderij“, waarbij het platte vlak voorzien is van opbollende stukken beschilderd karton. Vanaf dat moment begint Popova haar werkstukken aan te duiden met het begrip *architectonica*, dat wil zeggen: als constructies van kleurvlakken die geen relatie meer onderhouden met het zintuiglijk waarneembare, maar slechts bestaan als autonome vormen „die niet langer beoordeeld hoeven te worden op hun uitbeelden- de kwaliteit en waarbij het ook niet meer gaat om een betrekking met het een of andere voorwerp“.

De invloed van Malevitsj, met wie Popova een tijdlang samenwerkte, is groot, maar alweer: het leidt niet tot een identificatie met diens mystieke bezorgdheden. Ze schrijft, in 1921: „Met het oog op de debatten die gevoerd worden over predmetloos (‘dingheid’) en abstractie, kan worden opgemerkt dat elke geschilderde vorm een ding is, onafhankelijk van de vraag of dat ding ook in de werkelijkheid bestaat.“

Daarmee formuleerde Popova zo-wel een alibi als een standpunt. Een alibi waarmee ze nog tot in lengte van jaren abstracte composities had kunnen vervaardigen; en een standpunt dat misschien onbewust het einde van die abstractie inhulde. Niet lang daarna besloot Popova ook inderdaad om het schilderen eraan te geven en zich nog uitsluitend in te zetten voor de productie van zaken die voor het fragile communisme vaderland van nut en belang zouden zijn.

Ze ontwierp affiches waarop de mannelijke bevolking werd aangespoord ervoor te waken dat hun zusters niet in de prostitutie terechtkwamen, ze tekende omslagen voor tijdschriften als *Vraagstukken der stenografie* en voor brochures in de strijd tegen het analfabetisme. Het is jammer dat uit die categorieën in Keulen niets is te zien en dat er alleen een paar neutralere ontwerpen voor een muziek- en een filmtijdschrift worden getoond, waardoor het net lijkt alsof dat toegepaste handwerk maar bijzaak is geweest. Maar de nuchtere vastberadenheid waarmee Popova datgene wat ze nog enkele jaren daarvoor op haar schilderijen had toegepast, zonder mankeren geschikt wist te maken bij haar activiteiten als typograaf, geeft een idee van de duurzaamheid waarmee allerlei abstracte patronen zich in het visuele geheugen hadden vastgezet. Die patronen en die configuraties — dat diende je te verstaan onder de noemer „abstract“ (En er waren misschien nog ontelbare andere soorten abstractie, maar dat was nu even niet aan de orde.)

Museum Ludwig, Keulen: Ljoebov Popova 1889-1924. *Tochter der Revolutie, Malerin der russischen Avantgarde*. Tot en met 30 november. Magdalena Dubrowski (red.): Ljoebov Popova 1889-1924. Prestel, DM 45,-. Natalia Adaschina en Dimitri Sarabianov: Ljoebov Popova. Philippe Sers, Paris 1989, f 228,-.

door Melchior de Wolff



Pianist (1915)

Ljoebov Popova en de architectuur van het platte vlak

ZWIJNERIJ, VRIJERIJ, SCHIJTERIJ, KIJVERIJ: HIJ EN ZIJ

De wereldliteratuur is het proces-verbaal van de seksuele intimidatie door de eeuwen heen. Van Homerus tot Wolkers, van de Bijbel tot Rushdie, vind je er alles wat mannen tegen vrouwen (en andersom, en onder andere naam, maar dat laat ik even buiten beschouwing) hebben gedaan, gezegd, gedacht, gewild, geopscheept, keurig en nauwkeurig bijgebracht.

Schilderkunst, fotokunst, filmkunst, muziek, ze gaan wel onveranderlijk over de grenzen heen. Alleen in een boek lees je hoe het bedrukt bedrukt door de een, ervaren door de ander, en misschien krijgt u daarover ook het oordeel van de auteur.

literatuur: alleen wat je hoort staat er in. En juist in de wereld van hand op hand, is de taal teruggebracht tot gegrom en gegil. De spannendste stukken in een gelezen roman zijn dan ook de regieaanwijzingen wat er te zien moet zijn, en de uitvoering. Het is de taak van de acteur of actrice te laten zien dat hij of zij de bedoeling van de auteur heeft begrepen. De getuigenis van Anita Hill denderd nog steeds door Amerika. In Europa kunnen we om de kwestie zelf heen, door ons te concentreren op rate Amerikaanse conventies van schijnheiligheid en juristerij. Zouden trouwens onze hoofdredacteurs hun Amerikaanse correspondenten eens kunnen waarschuwen dat wij in Europa ook naar de Amerikaanse CNN kunnen kijken? In hoeveel kranten heb ik al niet gelezen dat er „een haar in de cola lag“? Maar Anita vertelde duidelijk dat haar baas een blikje cola op zijn bureau had staan en vroeg: „Wie heeft daar een schaaamhaar op gelegd?“ Een van de aan de haren erbij gelepte drogredenen om Anita van meeneed te beschuldigen, was voor senator Specter (dat woord betekent: Spook) dat hij een soortgelijke scène in een boek had gelezen. Wie iets vertelt, dat ook in een boek staat, moet gelogen hebben, aldus denkt Spook.

Het is natuurlijk net andersom: Wie iets vertelt dat in geen enkel boek beschreven is, die liegt waarschijnlijk. Voor missekkie lui als Specter die denken dat vuilbekkerij alleen maar uit vieze boeken kan komen, is de volgende stap natuurlijk: het verbieden van die boeken.

Als Odysseus vrouwen verkracht (na hun echtgenoten vermoordt te hebben — dat waren nog eens erlijke tijden), dan lijkt het alsof schrijver en gehoor daar geen aanstoot aan namen. Homerus was geen rechter in de Amerikaanse Hoge Raad geworden. Socrates en Plato ook niet.

Het mooie van literatuur is dat niet alles wat er in verteld wordt, verzonnen hoeft te zijn. Een halve eeuw geleden noteerde een Franse soldaat in zijn dagboekschrijf wat een andere soldaat hem vertelde over zijn seksuele escapades. Hoe twee Franse jongens twee Franse meisjes met liegen en bedriegen in bed krigen kunt u nalezen op de pagina's 301-304 van *Schemeroorlog* door Jean-Paul Sartre, in een vertaling die gelukkig door een man plus vrouw, Haan en Kaas, is gemaakt. Die vier pagina's zijn al het geeltje waard dat dit Privé Domein-deeltje nu kost. Ze overtreffen de meeste verhalen die u het ogenblik de ronde doen.

Soldaat Pieter, die aan Sartre het verhaal vertelt, schaamt zich niet voor wat hij deed. Zo was de jeugd nu eenmaal. Nu hij zo volwassen is, zou hij het niet meer doen. Maar hij kan nog wel nagenieten.

Sartre merkt op, nadat hij het hele verhaal zonder commentaar heeft opgeschreven: „Op ethische gronden heeft Pieter overigens altijd afschuw gehad van poierachtig gedrag. Voor poiers is, wat hem betreft, geen woord beleedigend genoeg. In een bepaald opzicht tenminste legt hij dus in seksuele betrekkingen strikte ethische maatstaven aan.“

Hieruit blijkt dat wat zijn vriend hem vertelde, niet met Sartres eigen ethische maatstaven strookte. Maar het ging dan meer om een verschil in sociale klasse, dan om een andere houding ten opzichte van vrouwen.

Dat Franse jongens in de jaren voor 1940 niets wisten van wat Postbus 51 nu preekt, dat is niet verbazend. Maar dat soldaat Pieter zijn verhaal aan soldaat Sartre (die toen al boeken gepubliceerd had) durfde te vertellen, dat is wel verbazend. Wat Sartre ervan dacht, heeft hij Pieter niet verteld. Dat Sartre het opschreef, daarvoor mogen we hem dankbaar zijn. Alle praatjes over verval

van normen, verloederend, toenemend seksueel geweld, kunnen alleen afkomstig zijn van mensen die nog nooit een boek gelezen hebben.

In de Nederlandse kranten en weekbladen is de gebruikelijke golfslag op gang gekomen die ons publiek debat kenmerkt. Mannen vinden dat mannen (zij zelf niet!) te ver gaan, maar vinden dat het ook weer niet overdreven moet worden. Vrouwen schrijven dat vrouwen ook wel eens schuld hebben (zij zelf niet!) maar dat het niet overdreven moet worden. Dan komen er weer mannen die het voor de mannen opemeren en vrouwen die weer de uitgangspunt met eigen voorbeelden gaan illustreren. De zee golft wel, maar verplaatst zich niet. Woensdag was er op Britse televisie al een glupperig kereltje, die uit de Amerikaanse overdrijving de conclusie trok dat het hele feminisme een verkeerde uitvinding was.

Uit al die artikelen leer je niets nieuws over de kwestie zelf. Maar wel over de schrijver of schrijfster.

De tijd dat auteurs vóór hun achternaam alleen een voorletter zetten, en dat vrouwen zich George noemden is voorbij. Je leest zo'n stuk in de wetenschap — en vaak wordt het in het begin expliciet gezegd — dat het door een

vrouw, of door een man, is geschreven. Je kan het niet laten je die vrouw, of die man, in allerlei situaties met, mannen, of met vrouwen, voor te stellen. Elk artikel over seksuele lastigvallij is daarmee, of de auteur dat nu wil of niet, tot de autobiografische literatuur te rekenen.

Wat een armzalige literatuur!

Iedereen weet dat het in de wereld van de seksen gaat om subtiliteiten, achtergronden, nuances, dromen, gevoeligheden. Dat wordt door al die botte krantestukken onder tafel geschoven. In de vorige eeuw trok een schrijver rustig vierhonderd bladzijden uit alvorens een mannehand en bovendien van een vrouw dorst boeren. In die eeuw werd er net zoveel verkracht en gestimideerd als nu, maar de schrijvers maakten er betere muziek bij.

Werden kortgeleden jongetjes die mooi konden zingen niet van hun manlijkheidje beroofd om te zorgen dat ze mooi bleven zingen? Ik stel voor om jonge veelbelovende schrijvers eenzelfde operatie in doen ondergaan, zodat zij, geheel neutraal, het definitieve boek kunnen schrijven over de seksuele intimidatie op de werkplek, of voor mijn part onder het dekbed.

Finkensieper en Anita Hill zijn over een paar jaar vergeten namen. Odysseus en Justine zullen eeuwig blijven staan, en liggen. Bij alle onverdraaglijke ellende van nu kan de getuigenis van ellende van destijds een les zijn. Zo moeten de beschrijvingen van alle ellende van nu een troost worden voor de onverdraaglijke ellende van onze kleindochters en kleinzonen.

Een niet aflatende geur van urine

door Willem Kuipers

Frederic Prokosch moet een verlegen man geweest zijn. De Amerikaanse schrijver, die even makkelijk voor een Engelsman kon doorgaan als later — toen hij zich aan de Côte d'Azur gevestigd had — voor een Fransman, vertoont in zijn nagelaten werk alle trekken van een dergelijk syndroom. Verlegen, niet mensenschuw. Ook geen misantroop. Integendeel.

Zoals veel verlegen mensen stelde Prokosch, die eruit zag als Gregory Peck of Gary Cooper in hun beste tijd, en die bovendien een voortreffelijk tennisser en squashspeler was, het contact met anderen buitengewoon op prijs. Hij was alleen niet geneigd daarvoor de sessies te doen die de sociale omgang vereist, loos gebabbeld, vlot gedrag, in het huidige televisietijdperk tot een ziekte geworden.

Prokosch maakte deel uit van het zeldzaam geworden genus dat noodgedwongen de omweg kiest in het sociale mijnenveld, die van het werk, de enige weg die de verlegen mens mischien open staat. Hij schreef talloze gedichten, waarvan de meeste — kenmerkend voor hem — in eigen beheer werden uitgegeven. Hij besloot daarom toe tot de kritiek zijn bundel *Death at Sea* in 1940 nogal onwelwillend had beoordeeld. Door de betrekkelijke onbereikbaarheid van die poëzie, is de herinnering aan Prokosch, die twee jaar geleden op 81-jarige leeftijd overleed, vooral bewaard gebleven in zijn romans, waarvan hij er vele schreef, die aanvankelijk zeer gunstig werden beoordeeld, maar later veel minder — als ze nog werden beoordeeld.

Zijn eerste roman, *De Aziaten*, die hij voltooidde toen hij 23 was, werd zelfs juichend ontvangen. Iedereen van enig literair niveau ging voor dit boek door de knieën. Thomas Mann voorop. Mann was weliswaar een vriend van Prokosch' vader, een taalkundige van Sudeten-Tsjechische afkomst, die later aan Yale doceerde, maar zijn waardering lijkt daar niet door beïnvloed te zijn. Ook André Gide, Albert Camus, en betrekkelijk recent Gore Vidal (in 1983, toen *De Aziaten* enigszins bewerkt in de Verenigde Staten opnieuw uitgegeven werd) waren vol lof over het werk van Prokosch.

Zij herkende, ongetwijfeld even verlegen als de jonge Amerikaanse auteur, het bijzondere in het werk van Prokosch, dat rechtstreeks met zijn karakterstructuur te maken had, in *De Aziaten* nog het meest, en mischien wekt dit boek nog steeds de

indruk volmaakt geslaagd te zijn, omdat die verlegenheid er het begin- en eindpunt van vormt. Het is op een bepaalde manier vertederend, dank zij de verlegen (en dus innemende) verteller.

De Aziaten werd geschreven aan de vooravond van de meest ingrijpende gebeurtenissen die de twintigste eeuw te zien heeft gegeven, maar de roman vertoont daarvan alleen indirect de emotionele verwerking: de westerse mens in een crisis, zoals deze door Ortega y Gasset en Oswald Spengler (respectievelijk in *De opstand der horden* en *De ondergang van het avondland*) breedvoerig was geschilderd.

Ook in dit opzicht was Prokosch de man van de omweg. Het gevoel deel te hebben aan een uitgeputte, ten ondergang gedoemde cultuur — waarvoor de futurist Tommaso Marinetti als panacee de oorlog had aanbevolen — wordt toegeschreven aan een jonge Amerikaan, die een reis door Azië maakt. Prokosch volgt zijn jonge verteller door bekende en onbekende Aziatische steden — met hun niet aflatende geur van urine —, door uitgestrekte, soms weergalooze moorie, dan weer uiterst bedreigende landschappen en hij laat hem daar tal van mensen ontmoeten — op straat, in de bush, in riant ingerichte paleizen — met wie hij levensgevaarlijke en vaak ook sterk erotisch gekleurde avonturen beleeft.

Wat is de buitenkant, intrigerend, afwisselend, schitterend getekend en met zo ongelooflijk veel details opgesmukt dat je bewondering voor de geconcentreerde verbeelding van de auteur per bladzijde stijgt. Maar intrigerender nog dan dit poëtische oppervlak is de onderstroom van ideeën, gevoelens en vragen die de vertelling schraagt. Daarvoor had Prokosch Azië nodig, dat in zijn ogen grote, raadselachtige, niet te peilen continent — waar hij nooit was geweest — dat in zijn verhaal uitgroeit tot een onbenaderbaar menselijk karakter, in contact waarmee hij het leitmotiv van zijn denken kan concretiseren.

Elders, in een van zijn mooiste gedichten (*Sunburned Ulysses*, in zijn titel ook al een zelfportret van de auteur) heeft hij dat leitmotiv al eens aangeduid met *in love of change alone*. Dat is wat hij zijn jonge verteller in *De Aziaten* laat ervaren in zijn botsing met de eeuwige onveranderlijkheid van Azië, een doedlijk vermoed continent, oorsprong van de beschaving, maar in zichzelf gekeerd, en ten ondergang gedoemd. Verandering, wendbaarheid, ontwikkeling, *change alone* is daarop het antwoord. Op allerlei manieren raakt in *De*

Met zijn roman „De Aziaten” ontliet Frederic Prokosch de ondergang van het avondland



FOTO KOEN WESSING 1981

een filosoof, die op den duur met een Aziatische levenshouding lijkt samen te vallen en het onderspit delft. Tegenover hem staat de evenzever bewonderde Franse rouwduwder Sama-zueih, die als een Nietzscheaanse Übermensch, „jenseits van gut und böse” puur zijn eigenbelang nastreeft, sterk, onweerstaanbaar, een man van de daad — niet te beroerd om zijn vriend van zijn laatste centen te beroven. Tussen hen in staat de jonge verteller, die in beide levenshoudingen iets ziet wat hem aanspreekt. En tegen hem aan vlijt zich in het avondlijke duister de minnares van De Hahn, die ten slotte het vitalisme van Sama-zueih verkiest.

Prokosch promoveerde in 1932 als 24-jarige in Cambridge op een proefschrift over Chaucer, en als iets zijn vertelwijze in *De Aziaten* beïnvloed lijkt te hebben, is het zijn liefde voor *The Canterbury Tales*, dat evenmin als *De Aziaten* een volledige wereld laat zien, maar personen en situaties telkens even belicht om ze vervolgens in het duister te laten verdwijnen. Dat gevoel houd je ook over aan het lezen van *De Aziaten*: alsof iemand met een zaklamp door een donker bos gaat. Wat belicht wordt, zie je extreem



Prokosch

scherp, maar het duister eromheen waar van alles krielt, gist, wringt, loert en dreigt, vergeet je nooit. Alsof iemand door een tunnel gaat, waarin het zindert van een verborgen leven en een geheimzinnige erotiek, maar waar aan het eind licht gloort, een mooi, helder licht, zoals aan het slot van de roman, dat uiteindelijk het antwoord verschaft op de vraag naar het waarom van deze doelloze onderneming: „En toen: de sprong in het koude water, de groene stroming langs mijn lichaam, mijn spieren die lang en sterk werden. En toen ik er weer uitstom en tussen de varens stond, het zonlicht glinsterend in elke kristallen druppel die trilde op mijn huid, dat heerlijke, warme zonlicht dat mijn lichaam deed beven van geestdrift en tederheid. Ja, ik kon het niet ontken- nen, ik was heel gelukkig.”

Die uitkomst is nogal positief, nogal naief ook, maar de lezer weet dat hier poëtisch een geluksgevoel verkost wordt dat de verteller zich ten koste van heel veel ervaringen heeft verworven. En hij weet ook hoe deze overgave aan het leven gerelativeerd moet worden als hij zich herinnert hoe een vreedse adellijke Française in Birma ten overstaan van de verteller overpeinsde: „Alle poëzie, alles dat ons door zijn schoonheid raakt, alle liefde, alle sterfelijke wijsheid, is alleen maar een ontwikkeling, een reikende geest van de deerniswekkende volgende ogenblik.”

Het is prachtig boek, in vlekkeloos Nederlands vertaald en zo mooi uitgegeven, dat ik een paar storende zetfouten voor lief neem.

Frederic Prokosch: *De Aziaten*. Uit het Engels vertaald door Martha Heesen. Met een nawoord van Ian Buruma. Coppen met en Franks, f 59,50 (gebonden), f 47,50 (paperback).

ALLERT DE LANGE

Zaterdag 26 oktober signeert

JEROEN BROUWERS

van 14.30-16.00

HET VLIAGENBOEK

Kladboek 3

bij boekhandel Allert de Lange Damrak 62, Amsterdam

DE ARBEIDERSPERS

LAURA STARINK

Een land van horen zeggen

De ideale achtergrondinformatie bij de recente gebeurtenissen in de voormalige Sovjetunie: in- dringende reportages en zeer persoonlijke gesprekken met de mensen achter het systeem.

312 blz., f 37,50/750 fr

NU IN DE BOEKHANDEL

MEULENHOF



JAN MULDER

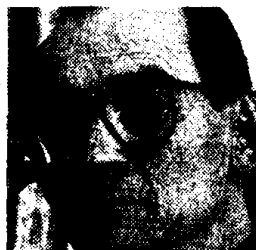
Jacob's wapen

Een eenzellige jongen veroverd zich een plek - in het Japanse vrouwenkamp, en in het koude Holland. Een opvallend romandebuut.

176 blz., f 29,50/790 fr

NU IN DE BOEKHANDEL

MEULENHOF



August Willemsen

signeert zijn nieuwe boek *De val* op zaterdag 26 oktober van 14.30 tot 16.00 uur bij Athenaeum Boekhandel, Spui 14-16, Amsterdam

1966 AB 1991

ATHENAEUM BOEKHANDEL

De Arbeiderspers

Keith Haring

DE BIOGRAFIË



304 blz., geïll., f 39,50/790 fr

NU IN DE BOEKHANDEL

MEULENHOF

Wie op zijn ellende staat, staat hoger

door Oscar van Weerdenburg

De naam Paul Celan geldt al bijna als synoniem voor de woorden duister, hermetisch en onbegrijpelijk. Hele generaties germanisten hebben hun broze tanden stuk gebeten op zijn poëzie, en zijn steeds weer tot de conclusie gekomen, dat je er eigenlijk alles en dus niets over kunt zeggen. Ten onrechte, want het werk van Celan is nauwelijks „moeilijker” dan dat van Friedrich Hölderlin of Rainer Maria Rilke, en over hen zijn intussen toch een groot aantal interessante uitspraken gedaan.

Misschien zal de „nieuwe” poëziebundel van Paul Celan, die onlangs onder de titel *Eingedunkelt* bij de uitgeverij Suhrkamp verscheen, enige verandering in het stereotipe beeld van de hermetische dichter uit de Roemeense landstreek Bukovina brengen. De bundel bevat een groot aantal teksten, die een paar maanden geleden in Celan's nalatenschap werden ontdekt. Ze horen bij de cyclus *Eingedunkelt* die hij in 1968 in de anthologie *Aus aufgegebenen Werken* publiceerde.

De redacteur van deze editie veronderstelde destijds (de titel van de bloemlezing geeft het al aan) dat Celan de cyclus niet voltooid had. Nu blijkt er echter een tweehonderd pagina's tellend convoluut te bestaan, waaruit de Celan-kenners Badiou en Rambach een keuze hebben gemaakt. Het is een prachtig boek geworden, waarin maar weinig duisters of onbegrijpelijks staat. Je zou zelfs van een poëtische autobiografie, een kijkje in de werkplaats van Paul Celan, kunnen spreken. Alleen al omdat de samenstellers van een aantal gedichten

verschillende versies afgedrukt hebben, zodat je hun ontstaansgeschiedenis nauwkeurig kunt reconstrueren. De titel van bundel heeft ook iets autobiografisch. Het neologisme *Eingedunkelt* past heel goed bij laatste jaren van Celan's leven. De jaren voor zijn zelfmoord door verdrinking in de Seine, op de twintigste april (de verjaardag van Hitler) van 1970. Een periode waarin zijn vertwijfeling over de Holocaust, het verlies van zijn ouders en zijn vrienden, en zijn gedwon-

Gedichten uit de nalatenschap van Paul Celan

gen emigratie uit het (intussen Russisch geworden) Bukovina ondraaglijk wordt.

Die vertwijfeling kom je in *Eingedunkelt* bijna overal tegen. Zelfs daar waar Paul Celan zichzelf moed in wil spreken. Meestal gaat zo'n vermaning namelijk ten koste van de poëzie. In een van de gedichten staat: „Schreib dich nicht/ zwischen die Welten/ komm auf gegen/ der Bedeutungen Vielfalt/ vertrau der Tränenspur/ und lerne leben.”

Een aangrijpend poëtisch document, waarin leven en schrijven als onverbreikbaar worden gekenmerkt. Paul Celan beseft, dat zijn poëzie geen toverwoorden kent die hem van zijn

traumatische verleden kunnen bevrijden. Als hij wil overleven, zal hij zich aan zijn verdriet moeten overgeven, „het tranenspoor moeten vertrouwen”. En zich moeten verzetten tegen de lyriek.

Vooraf tegen zijn eigen poëzie, die het juist moet hebben van „der Bedeutungen Vielfalt”, en die getuigenis aflegt van het leven tussen de verschillende werelden — van Duitsers en Roemenen, van christenen en joden en van Oost- en West-Europeanen. Dat was natuurlijk een onmogelijke opgave voor de dichter Celan. Hij zou eerder afscheid van het leven, dan afscheid van de poëzie nemen.

Zover is het in 1966, wanneer hij deze gedichten schrijft, echter nog niet. Het indrukwekkende van deze bundel is juist, dat optimistische en pessimisme, resignatie en trots hier dwars door elkaar heen lopen. In een aantal teksten zegt Celan met Hölderlin „wie op zijn eigen ellende gaat staan, staat hoger”. In het gedicht „MIT UNS” is hij zelfs trots op zijn noodlot:

MIT UNS, den Umhergeworfenen, dennoch Fahrenden: der eine unversehrte, nicht usurpierende, aufständische Gram.

Het venijn van dit gedicht zit hem in het voegwoord „denoch” (toch), dat de woorden „Umhergeworfenen” en „Fahrenden” recht tegenover elkaar plaatst. Het eerste woord is negatief geconoteerd, en heeft veel te maken met de diaspora, de pogroms en de holocaust. Het tweede is positief. Het geeft aan dat de dichter zich

aan de greep van het joodse noodlot heeft ontworsteld. Na de deportaties en de vervolgingen is hij trots geworden op het rondreizen uit vrije wil.

De woorden „Fahren” en „Fahrenden” komen regelmatig voor in *Eingedunkelt*. Meestal roept Celan de lezer op om met hem mee te reizen. Zijn poëzie is vaak een gebaar, een oproep aan de lezer om samen met de dichter iets te doen of te laten. Zoals in de verzen „Komm, wälz mit mir den Turstein/ vors Unbezwingene Zelt”, waaruit ook die trots op het nomadische spreekt.

Celan's gebaren hebben echter steeds iets dubbelzinnigs, ze drukken zowel resignatie als opstandigheid uit. Die ambivalentie zorgt ervoor dat de lezer zich niet al te gemakkelijk met de dichter identificeert. Hij zal zich wel drie keer bedenken voordat hij een — haast cynisch — appel als „Komm mit mir zu Atem/ und drüber hinaus” opvolgt. Na de adem is er immers alleen nog het ademloze, de dood. Afgezien van deze gebarentaal staan er in *Eingedunkelt* een klein aantal gedichten die je als een *ars poetica* kunt lezen. In een van die gedichten noemt Paul Celan zijn woorden „Wachgesungene Namen”. Een prachtige metafoer die op een nauwe relatie van taal en werkelijkheid duidt. We zijn de namen van de dingen om ons heen volgens Celan blijkbaar vergeten, en hebben er (arbitraire) woorden voor bedacht. Zijn poëzie herinnert weer aan die namen, „zingt ze wakker” in ons geheugen.

Paul Celan: *Eingedunkelt und Gedichte aus dem Umkreis von Eingedunkelt*. Herausgegeben von Bertrand Badiou und Jean-Claude Rambach. Suhrkamp, import Nilsson & Lamm, f 39,20.

DOLF VERSPOOR

Francisco de Medrano, 1570-1607?

DE WOND

„Uit het oog, uit het hart!” wie dat verkondde weet niet van liefde. Had de dood niet doordacht wat ver zijn is, dan liet hij nooit zo zacht elk aandenken aan liefde ongeschonden.

Vergeet het aangeschoten hert zijn wonden van trufzekere pijn wanneer het tracht in vaart en vrees te vluchten voor de jacht van handen die de pijn hadden gezonden?

De wond is liefde, een zo vlijmende pijn die zielen blootlegt, die nu door jouw jagen mijn ziel van zaligheid doet overlopen.

Wees dan niet bang wanneer ik verre vrij. Amaryllis: de wond eenmaal geslagen blijft overal en altijd, altijd open.

Jezus was een windsurfer

door Hans Bouman

Er wordt wel eens beweerd dat religie — in elk geval in onze westerse samenleving — zo goed als dood zou zijn. Deze opvatting berust op een betreurenwaardig misverstand, waarvan vooral de beperkte, engstegeestige definitie van het begrip religie debet is. Wie verder kijkt dan zijn neus lang is, en verder ruikt dan het walmende wierookvat en de geur van versgebakken hosties, zal tot de ontdekking komen dat het fenomeen religie volop leeft. Maar wel in een andere gedaante dan we van oudsher gewend zijn.

Die uiterlijke transformatie is aan de hand van deze krant gemakkelijk aantoonbaar. Ooit een gerespecteerde katholieke spreekbuis, ontbeert de huidige Volkskrant een bijlage, of zelfs maar een pagina, gewijd aan „de kerk”. Daar staat tegenover dat wekelijks in het katern Traject ruim baan wordt gegeven aan een geheel nieuw, razend succesvolle religie: het reizen.

In zijn negende roman, *Paradise news*, laat David Lodge een antropoloog het allemaal uitleggen. Het toerisme is eigenlijk niets anders dan een moderne vorm van het zoeken naar de Graal, c.q. een pelgrimstocht naar een Heilig Oord. Het uiteindelijk doel is, net als bij traditionele religies, het bereiken van het paradijs. Souvenirs zijn binnen dit denkpatroon het equivalent van relikwieën, reisgidsen een soort bijbels, en een verfrissende duik in het zwembad of de zee is uiteraard niets anders dan een verkapt dooperemonie. Al vakantievierend geeft men zich over aan de sacramenten van het bruinen, de sex en het zich lam zuipen. En de enorme populariteit van het windsurfen? Simpel: eeuwenlang was Jezus de enige die over het water kon lopen, maar thans is dit wonder voor iedereen bereikbaar.

David Lodge geeft deze originele interpretatie van de hedendaagse reiswoede vorm in het verhaal van de uitgetreden priester Bernard Walsh, thans een door twijfel gekweld docent theologie, en zijn devote vader Jack. Geheel onverwacht en zeer beslist tegen hun zin wordt het tweetal plotseling gedwongen vanuit hun woonplaats Rumbridge (Lodges schuilnaam voor Birmingham) af te reizen naar Hawaii, waar hun tante respectievelijk zuster Ursula op sterven ligt. Ursula geldt als het zwarte schaap van de oorspronkelijk uit Ierland afkomstige

streng-katholieke familie Walsh, omdat ze na de oorlog met een geïmigreerde NI is getrouwd en zo doende de kerk vaarwel zei. Ursula vestigde zich met haar man in de Verenigde Staten, en het feit dat het echtbaar later uiteen ging maakte haar bij de in Engeland woonachtige tak van de familie niet populairder.

Daar Jack en Bernard door Ursula worden benaderd met het verzoek naar Hawaii af te reizen, komt dan ook op zijn zachtst gezegd als een ver-

maar al snel blijkt het de schrijver om meer te doen dan satire alleen. Dat vader Jack moeite heeft om de controle op Heathrow door te komen, vanwege een onvindbaar metalen voorwerp — het blijkt zijn Lourdes-waaije te zijn — lijkt nog louter als grap bedoeld, maar gaandeweg wordt duidelijk dat Lodge met zijn toespeeling op religieuze zaken niet alleen humoristische bedoelingen heeft.

Tussen de satirische schetsen door geeft Lodge, via zijn personage Ber-

nard, diverse serieuze bedoelde theologische overwegingen ten beste, met name over het hiernamaals. Vrijwel alle moderne theologen, houdt Bernard zijn stervende tante, zijn studenten en ons voor, hebben hun twijfels over het leven na de dood. Christenen zouden zich bij hun handelen dan ook niet zozeer moeten laten leiden door een mogelijke beloning na het leven,

maar door het voorbeeld van Christus' naastenliefde. In zijn zorgzame houding tegenover zijn tante, geeft Bernard zelf het goede voorbeeld.

Deze feiten geven het boek een onmiskenbaar moralistische ondertoon. Als aan het eind van een vakantie in het „paradijs” een ruziend stel weer in elkaars armen valt, een vader de homoseksuele geaardheid van zijn zoon alsnog accepteert, en hoofdperson Bernard als dank voor zijn zorgzaamheid het geld van zijn tante en de seksuele gunsten van een Amerikaanse ontvingt (hij was tot dan toe erg netjes op zijn plaats).

De lezer blijft achter met het ongemakkelijke gevoel van een boek dat hinkt op twee gedachten. Wat aanvankelijk leek uit te draaien op een satire op de reiserelid, deels beschreven in religieuze metaforen, blijkt wel degelijk een boek met filosofische premissen te zijn. En zoals wel vaker het geval is met werken die ter lering ende vermaak zijn geschreven, zitten Lodges gemengde bedoelingen elkaar hinderlijk in de weg.

David Lodge: *Paradise news*. Secker & Warburg, import Nilsson & Lamm, f 39,80.



De klankrelatie van Vera Beths & Anner Bijlsma

Henk Smit, 30 jaar schurkenrollen Luisteren naar de Perestrojka plus uitgebreide cd-besprekingen in het oktobernummer van

Entr'acte muziekjournaal

Het best beluisterde tijdschrift van Nederland nu overal verkrijgbaar. Bel gratis voor een abonnement: 06-0224222 dagelijks van 9.00 tot 20.30

Joost Zwagerman VALS LICHT Roman

Prostitutie en leugen

Zwagermans Gimmickl werd een indrukwekkende zedenschets genoemd. Dit geldt nog meer voor zijn nieuwe roman, waarin de provinciaal Simon Prins verstrikt raakt in een net van leugens dat een 'werkend meisje' voor hem spant. Een roman over de economie van het vlees.

Joost Zwagerman Vals licht f 34,90/699 BF

ARBEIDERSPERS



Joost Zwagerman

FOTO WIM RUIJKROK-DE VOLKSKRANT

Een heilige in het peeskamertje

door Arnold Heumakers

Joost Zwagerman is een handig schrijver en zijn nieuwe roman *Vals licht* bewijst het. Iedereen wordt op z'n wenken bediend: wie van raadsels en dubbele bodems houdt komt bij hem ruimschoots aan zijn trekken, maar wie aan duidelijke oplossingen de voorkeur geeft ook. Het „vals“ licht uit de titel schijnt niet de hele roman door; op zeker moment worden de gordijnen wijdopen getrokken en kan men in het meedogenloze licht van de waarheid vaststellen wat er precies aan de hand is.

Waarheid, maar je zou evengoed kunnen zeggen: werkelijkheid. Er blijken alleen veel dwaalwegen bewandeld te moeten worden voordat de hoofdpersoon bij die werkelijkheid arriveert. Al op de eerste bladzijde komt *Nooit meer slapen* ter sprake en wat er wordt gezegd van Hermans' hoofdpersoon zal ook blijken te kloppen voor de hoofdpersoon van *Vals licht*. Net als Alfred Issendorf komt Zwagermans Simon Prins ten slotte tot „een ontluisterend en vernietigend inzicht“, zij 't niet hetzelfde.

Het inzicht waarmee Hermans zijn held heeft opgezadeld, opent hem de ogen voor het „sadistische universum“ dat zijn geestelijke vaders diepste waarheid vertegenwoordigt. Bij Zwagerman zijn de dimensies bescheidener. Het inzicht dat zijn held deelt wordt, betreft vooral de banaliteit van de werkelijkheid, die hij voordien onvoldoende onder ogen heeft gezien, te zeer gefascineerd en gekweld door schijn en dubbelzinnigheid. De roman waarin Simon Prins de hoofdrol speelt mondt zelfs uit in een „smartlap“, maar — zo staat er, opnieuw heel handig — „met zo'n rationalisering kon je moeilijk uit de voeten wanneer het plotseling op jezelf van toepassing was“.

De werkelijkheid als smartlap: zie daar het eindpunt van Zwagermans queste in *Vals licht*. Je zou het kunnen opvatten als een verkapt pleidooi voor meer realisme, meer hartstocht in de literatuur — zo nodig van de meest ongenoeerde soort. Wat Zwagerman de pagina's van zijn boek wil binnensleuren is het echte leven, en om het zekere voor het onzekere te nemen heeft hij ook maar meteen het leven in een meer figuurlijke betekenis tot decor gekozen: de wereld van de prostitutie. Daar hebben Simon Prins en Lizzie Rosenfeld elkaar — als hoer en klant — leren kennen, daar ligt ook de bron van de smartlap: hun liefde blijkt „onmogelijk“ omdat beiden de beschamende oorsprong ervan

niet kunnen vergeten.

In feite gaat het bij dit laatste om een romantische correctie van de banaliteit, die Hermans nooit zou hebben aangebracht. Zwagerman wel, en dat tekent het verschil. Voor de lezer staan ten slotte maar twee reacties open: of hij is diep geroerd of hij haalt de schouders op. De gevoeligheid voor smartlappen zal de doorslag moeten geven, want psychologie en karakterrekening zijn nauwelijks toereikend om op eigen kracht een reactie af te dwingen. Deze roman moet het hebben van zijn effecten: de diepte zit uitsluitend aan de oppervlakte, maar pas na de laatste bladzijde weet je dat zeker.

Ook dat is heel handig gedaan, al klinkt het vriendelijker om te zeggen dat Zwagerman zijn boek met veel vakmanschap heeft geschreven. He-las moet ik bekennen dat bij mij uiteindelijk de onverschilligheid zegeviert over de emotie, maar vóór dat

Joost Zwagerman sleurt de werkelijkheid de literatuur in

zo ver was heb ik mij met *Vals licht* niet verveld. De roman bezit te veel vaart en spanning om de verveeling een serieuze kans te geven. En als alles zo snel gaat, blijf je ook niet lang stilstaan bij zinnen als „Onder het licht vloeden haar poriën open als lentebloemen in een winterkas“ of „Hij vergaapte zich aan de kinderlijke trekken op haar gezicht die door de laag suikerwitte huidpoeder leken heen te breken“. Het leven eist blijkbaar ook in stilistisch opzicht zijn tol.

Vals licht is een roman die vooral bestaat uit schijnbewegingen. Zwagermans hoofdpersoon zijn er allebei zeer bedreven in. Simon Prins, een slungelige jongeman uit Alkmaar, gaat Nederlands studeren in Amsterdam en leeft daar een — al in zijn geboorteplaats begonnen — fascinatie voor hoeren uit. Om „genot“ is het hem niet te doen; wat hem aantrekt is de „onvoorstelbaarheid“ van de prostitutie, die rechtstreeks voortvloeit uit de „waarschijnlijkheid“ ervan. Als een „filosoof“ beweegt hij zich door de „grootste subcultuur van het land“, op zoek naar het „schaduwbe-

staan“ van de hoeren met wie hij zich in toenemende mate identificeert. Wat hem vroeger in de godsdienst werd voorgespiegeld, vindt hij nu in „het aanlokkelijke keurslijf van seksuele rituelen“ waarmee hij kennismaakt in de peeskamertjes. Zijn (door Reve of Bataille geprogrammeerde) „katholieke chromosomen“ maken van het hoerenbezoek een pseudo-religie. Maar hoe dieper hij erin doordringt, des te banaler en reëler wordt het.

Ook Lizzie Rosenfeld, het hoertje op wie hij verliefd wordt en in wie hij vergeefs een „heilige“ probeert te zien, leeft in een schijnwereld. Met gesloten gordijnen en goedkope lichteffecten tovert zij haar woning om in een „onderwaterkamer“, waar de gevaren van de buitenwereld tijdelijk kunnen worden bezworen. Bij haar hebben leugen en bedrog echter niets religieus. Haar schijnbewegingen, waarin achtereenvolgens vaginisme, drugs en psychose een rol spelen, verhullen slechts een keiharde realiteit. Wanneer Simon haar leven zo „werkelijk“ vindt, heeft hij veel meer gelijk dan hij op dat moment zelf beseft. Het verschil is dat tussen fascinatie en zwakte, schuld en schulden, spel en doodsgangst.

Het verhaal dat zich met deze ingrediënten ontwikkelt naverellen, zou flauw zijn. *Vals licht* is geschreven als een thriller, met steeds een nieuwe wending die het voorafgaande in een ander licht plaatst. Steeds schijnt er een ander „vals licht“, totdat uiteindelijk de volledige werkelijkheid zichtbaar wordt en de beide geliefden ten prooi vallen aan de „smartlap“ waaraan Zwagerman hen heeft prijsgegeven — de laatste en enige vorm van schijn die niet wordt ontmaskerd.

Waarom niet? Ik vermoed: omdat dan de werkelijkheid die nu het geheel schraagt ook zou moeten sneuvelen. Met als gevolg dat de student en het lichte meisje wat al te opzichtige gevangenen zouden blijven van de literatuur, waarin schijn en dubbelzinnigheid probleemloos het echte leven kunnen vervangen. Romans waarin juist dat gebeurt, zijn er de laatste jaren al genoeg geschreven, moet Zwagerman hebben gedacht. Daarom heeft hij een stap terug gedaan en geeft hij de voorkeur aan de smartlap, intussen moedwillig vergetend dat de werkelijkheid op papier alleen een smartlap kan zijn als de schrijver, in dit geval verleid door een zeer romantische behoefte aan hartverscheurende emoties, daartoe het besluit heeft genomen.

Joost Zwagerman: *Vals Licht*. De Arbeiderspers, f 34,90.

ADVERTENTIES

KUNST KUKEN
KUNST KOPEN

INFORMATIE:
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

STEDELIJK

FORTUYN O'BRIEN
t/m 3 november

Daan VAN GOLDEN
t/m 10 november

Paul BONGER
t/m 10 november

Ed VAN DER ELSKEN
t/m 17 november

Frank VAN DEN BROECK
t/m 17 november

Infolijn: 020 57 32 737

AMSTERDAM



CEES PAAUW

materieschilderijen
t/m zondag 3 november

North Sea Gallery

Gevers Deynootweg 93 A
Scheveningen Tel. 070-354.42.44
10 Kurhaus
maandag t/m zondag 12-18 uur

de Boterhal
kunstenaarsinitiatief

27 okt. t/m 1 december

Els Meijns
objekten

Ankie Postma
weefwerk en grafiek

Hanneke Schuit
papiersculpturen

wo. t/m zo. 14.00-17.00 uur
donderdag 19.00-21.00 uur
kerkplein 39 hoorn / 02290-17249

„Een Winterballade“
(eenakter)

van Jean-Paul Fransens
door Gerard Thoolen en
Yoka Barretty

regie: Jean-Paul Fransens
1, 2, 7, 8, 9 november.
Aanvang: 20.00 uur

Toegangsprijs: f 10,00
Reserveren: 020-6233508

Deze voorstelling vindt plaats in het kader van de overzichtstentoonstelling van Jean-Paul Fransens, mede-expositie Peter Klashorst 27 oktober-14 november, di-zo 12.00-17.00 uur

Arti en Amicitiae
Rokin 112
1012 LB Amsterdam

14 sept. tot 17 nov.

Over de verschijningsvorm van de stad Eindhoven

Tentoonstellingen, lezingen en publicaties op het gebied van de beeldende kunst, architectuur en vormgeving in een stedelijke omgeving

Op diverse locaties in de stad

Inlichtingen / folder:

Postbus 2358
5600 CJ Eindhoven
040-38 77 58

STAD BEELD

KUNST KUKEN
KUNST KOPEN

Het poppenhuis is eeuwig in beweging

door J.A. Dautzenberg

Vorig jaar bewees P.F. Thomése met zijn debuut *Zuidland* dat er heel wat interessants uit de geschiedenis is te halen, als je maar veel weet en goed kunt schrijven. Hij kreeg er terecht de AKO-Literatuurprijs voor. Nu verschijnt er weer zo'n bundel: *De god in de machine* van Pieter Nouwen.

Caf Thomése vooral psychologische portretten van figuren uit de vaderlandse geschiedenis. Nouwen behandelt filosofische problemen aan de hand van figuren uit de zestiende tot de twintigste eeuw in heel West-Europa. Alle verhalen gaan over merkwaardige fenomenen, die door de auteur zowel als door de personages in een filosofische context worden geplaatst.

In het titelverhaal is het fenomeen het perpetuum mobile, de filosofische achtergrond bestaat uit zowel een oude theorie van onder meer Paracelsus als een hoogst moderne natuurkundige theorie. Het verhaal speelt in de vroege achttiende eeuw. De moderne wetenschap begon de wereld niet te overerven (Newtons *Principia*, de basis van het moderne fysieke wereldbeeld, waren verschenen in 1687) en de oude alchemisten en occultisten leverden hun achterhoedegevecht. Echte geleerden geloofden niet meer in de mogelijkheid van een perpetuum mobile (zelfs Da Vinci twee eeuwen eerder deed dat al niet meer), maar de charlatans vonden nog welwillig gehoor bij het min of meer onbegrepen grote publiek.

De man die in het verhaal een perpetuum mobile als bedrog aan de kaak stelt, is een jonge monnik die enerzijds al bij de moderne wetenschap hoort, anderzijds nog de oude occultologische leer aanhangt dat „ieder een slechte handeling in onze wereld vergoed gaat van een goede handeling in een andere“. Tegen het eind wordt deze leer in verband gebracht met de „Vele Werelden Interpretatie“ van de quantummechanica: bij elke bewuste handeling is ieder mens waar ook ter wereld verricht, spijkt het universum zich in tweeën: een leven in de oneindige veelheid der werelden.

In het verhaal wordt dit op twee manieren verbeeld. Het zogenaamde perpetuum mobile dient om een historisch mechanisch poppenhuis (ook wel een bezetenschap van de achttiende eeuw) eeuwig in beweging te houden. Dit poppenhuis is een kopie van het poppenhuis waarin het zich bevindt en de enige monnik filosoofert over het perpetuum effect: als het paleis zelf ook een mechanisch poppenhuis is in een wereld groter: wat is dan de plaats van de mens? (Dit herinnert aan een verhaal van Borges waarin iemand droomt en hij ontwaakt beseft dat hij een droomdroomd is in de droom van een ander.) Formeel komt de veelheid der we-

relden tot uiting aan het slot: er zijn twee epilogen, elk spelend in een andere „mogelijke wereld“ (ja, ook Leibniz treedt op) en elke epilog bestaat weer uit twee varianten: de zich vertakkende quantumhoeveelheid der werelden gedemonstreerd aan fictie. Het is een buitengewoon verhaal, dat veel rijker is dan ik hier kan aangeven. Het zit vol verwijzingen naar en toespelingen op filosofie, wetenschap en geschiedenis, en het is overwegend goed en bij vlagen prachtig geschreven.

Het wordt op enige afstand gevolgd door *Goede Vrijdag*, waarin het beroemde schilderij *De geseling van Christus* van Piero della Francesca een herhaling — maar dan in spiegelbeeld — krijgt in de hedendaagse werkelijkheid. Het is een verhaal in een verhaal: de ironische parallel schuilt in de werkelijkheid van Christus' lot en dat van de directeur van het museum die aan een inspecteur van politie vertelt wat hem is overkomen.

De drie overige verhalen hebben een even merkwaardige inhoud, al zijn ze qua bouw minder opmerkelijk. Twee ervan zijn niet goed. *De ziekte van Geulincx* begint fascinerend (een kennistheoretisch en theologisch probleem gedemonstreerd aan een meisje met een uitzonderlijke hersenaufwikkeling), maar vervalt tot een practiaal joke van enkele studenten. *De Merca-*

tor van Blankenheim (over de afbeeldingstheorie van Wittgenstein, toegepast op de figuren die je kunt zien in wolken, bladeren, landschappen) is veel te lang en de hoofdpersoon is meer een halve gare dan een amateur-filosoof die iets belangrijks op het spoor is. (Bovendien doet het me te veel denken aan — alweer — enkele verhalen van Borges.)

Wel weer goed en hier en daar tamelijk komisch is *Conrad Sirelius*, aan het begin van deze eeuw voorzitter van de „Gesellschaft zur Erforschung von Laut-, Schall- und Widerhallphänomenen“, die in de Zwitserse bergen op „een plaats waar God de wereld heeft aangeraakt“ het einde van zijn liefde vindt en dat van zijn geliefde veroorzaakt, en „bitter weende“.

Hierbij vraag je je ogenblikkelijk af of die malle organisatie inderdaad heeft bestaan en dan denk je terug aan de andere verhalen: wat is daarvan historisch en wat is verzonnen? Zo vervullen ze nog een functie; ze doen je grijpen naar encyclopedieën, filosofie-geschiedenissen en kunsthistorische handboeken. Verhalen waar je ook nog wat van opsteekt dus.

Pieter Nouwen: *De god in de machine*. Vijf hoofdstukken uit de geschiedenis van twijfel en overtuiging. Thoth, f 27,50.

Pieter Nouwen delft in het gedachtengoed van het verleden



Paracelsus

BINNEN EN BUITEN DE LIJNEN

Een tekening uit één lijn, pen of potlood is niet van het papier geweest — misschien moet je die zien maken om afgrenzing en ontgrenzing tegelijk te zien ontstaan. Een zich afsluitende wereld gaat zich vormen, de rest van de buitenwereld wordt langzaam buitengesloten, maar krijgt tegelijk gestalte door en in de zich isolerende kunstwereld. Als de lijn haar einde heeft bereikt, heeft zich een dubbele schepping voltrokken. (Dat is natuurlijk bij elk kunstwerk het geval, maar de doorgaande lijn, die ook een tijd-karakter heeft, maakt het beter zichtbaar.) We spreken of schrijven altijd over het ene: de schepping, de tekening, het beeld, het huis, nooit over het andere: de ruimte erom heen, het wit om het gedicht, de stilte om de muziek.

Ik heb nooit een tekening zien ontstaan en lijnen dus nooit grenslijnen zien worden. Het gezicht van de ene lijn is me dus helemaal onthouden. Een goede zin kan iets van een lijn hebben. Maar een zin, als er al niets aan voorafgaat, behoeft een vervolg. (Er zijn zinnen met een doorkerfing in het hele boek. „Morgen trouw ik met Gregoria“, de openingszin van Gilliams' nagelaten roman is er zo een.) Het gedicht van één zin is met de tekening uit één lijn te vergelijken: het is een zelfstandigheid, een eigen wereld. En het geeft, als bij het zien ontstaan van de tekening, de sensatie van directe betrokkenheid, van het ontstaan van afgrenzing onder je ogen. De pen gaat niet van het papier, de lezer kan zijn lezing niet onderbreken.

Het zin-gedicht kan de eenvoud hebben van een sierlijke boog of dunne cirkel, de zin zal dan niet vrij zijn van elegantie, maar het omringende wit met rust laten (of dat wit laat de zin met rust). Pas wanneer de lijn een gedachte ontwikkelt, wordt het gedicht boeiend; wanneer die gedachte zeer gecompliceerd is — en dat kan in poëzie uiteraard alleen langs metaforische weg, het gedicht denkt dichtend — is er de kans dat het zin-gedicht een grote wereld wordt, mede door wat het allemaal uit het wit trekt en naar het wit overbrengt. Dat de kleinheid van het zin-gedicht de concentratie en daarmee de zeggingsmogelijkheden vergroot, zal duidelijk zijn.

Van Vestdijk is de term „rijmverdoezeling“. Je kunt ook van „zinsverdoezeling“ spreken; er zijn zin-gedichten die uit enkele zo sterk op elkaar betrokken zinnen bestaan dat je die als een doorgaande zin leest. De bundel *Achter de waterval* van T. van Deel bestaat aangevoel geheel uit zin-gedichten, al of niet verdoezelend van karakter. „Worpwede“ is met zijn verbeelding van gelijktydigheden, ook die van werkelijkheid en kunst, een mooi voorbeeld.

Onder de druk van zoveel schilderijen waarop het alle jaargetijden is en alle tijden van de dag, waarop de zon schijnt en zware bewolking aandrijft over de vlakte, en geschaast wordt, geboren, gestorven, tegen de druk van zoveel schilderijen is het oog niet bestand en ziet het overal: kunst.

Met name in het tweede deel van de jongste, de derde, bundel van Anneke Brassinga, *Thule*, staan nogal wat zin-gedichten. Een mooi voorbeeld is „Web“

Een spin doorziet haar tralies:

dat zij moorden moet in een hang naar schoonheid, vangst het patroon verstoort van op een haar na illusoire luchtkastelen.

Het gedicht zit zeer geconcentreerd en weloverwogen in elkaar, bijna alle woorden hebben een uiterst zijnerke ambiguïteit; het gedicht werkt bijna als het web dat erin verbeeld wordt: het trekt van alles aan van buiten, maar het breidt zich daarin ook uit. Er zijn vele mogelijkheden van interpretatie, waarvan de poetische niet de kleinste is.

Het einde van de lijn — de slotregel of het slotwoord — is bij deze soort gedichten belangrijk; het is het slot van een metaforisch „denkproces“, dat met tegenstellingen of parallellen op gang gehouden wordt. Dat einde krijgt dan ook de nadruk van een eindpunt. Zie ook het geciteerde gedicht van Van Deel. Een heel mooie slotregel — van een uiterste versterking van de eerste — heeft het gedicht „Klein is“, dat een zin-gedicht van de verdoezelende soort is:

Te klein voor de wereld bekroont zich met leegte alom, die geroemd wordt: grenzeloos is de geest. Wie meent te bevatten wat hij in sterren leest vergeet dat in die ogen hij er nooit is geweest.

Explicietheid is er nauwelijks, tot in de zinsbouw toe die, als vaker, van die uiterste beknoptheid is die het gezegde onmiddellijk van beschrijving beeld laat worden. De teksten concentreren en isoleren zich daardoor.

Misschien het grootste kunststuk uit de bundel is het slotgedicht ervan, „Beaume“ heet het (of het zou „Brief uit Bolungarvik“ uit het titeldeel van de bundel moeten zijn, met de schitterende regels „Er zijn veel oifantten“ op IJsland, vooral witte“; dat eerste deel laat trouwens de triomf van water en kleurloosheid zien):

Als kastanjes die hun handen loswiegend wegdrijven laten over spiegelgladde asfalt dat geen rivier van vergetelheid is, wellicht een stroom, na verre omwegen op weg naar een bron — zo laten wij je gaan. Gebogen over de wegrand ziet onze stam zichzelf blijven staan terwijl jij, geliefd loof, vrolijke lichtgeest, met het vuur ervandoor gaat. Als dit laatste, zachtste getij ons weer bezoekt met gemis, kom dan het ons na aan de schenen leggen: handen vol trouw, nieuw blad, aloud van gloed.

Er stroomt wat af in deze poëzie, in de ruimte, in de tijd, terug en heen en terug, van boven naar beneden en van beneden naar boven. Maar er is altijd één verzwegen of onzichtbare kern. De lijn wordt getrokken, rondt zich af, blijft zichzelf in de staart, tekent heden en verleden in één trek, maar binnen de lijnen ligt het zwaartpunt. En het is de voelbare kracht daarvan die de omgeving van het gedicht beïnvloedt.

ADVERTENTIES

KUNST KUKEN
KUNST KOPEM

INFORMATIE
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

**SCHILDERS
LINNEN**

EÉNMALIG geprepareerd
innen 183 cm
100% canvas
1,75 x 1,50 meter
broedte 2,5 x 1 m
vrijdag 19 oktober 1991
24,-
Stichting Amsterdams Linnen
Geldersekade 80c Amsterdam
Tel. 020-6237785

GLAS EXPOSITIE GLAS
ART GLASS CENTRE
"NATURE FEELING"
27 okt. om 14.00 uur
EMILE BENCIC, KANTARO,
AMUROSO CIAMPAOLO en
HILDE MAKKINGA
Open woensd./vrijd.
11.00-17.00 uur
Zond. van 13.00-17.00 uur
Tel. 03409-2356 (Utr.)
Lekdijk 20, Schalkwijk



1/m 24 november
Perspectieven
"Soenredom en de architectuur-
schilders van de 17e eeuw"

1/m 10 november
Guido Geelen
beelden

Een tentoonstelling op initiatief van
Philip Morris in het kader van het
project beeldende kunst & literatuur

1/m 17 november
**Ontwerpen
voor het museum**
Affiches en catalogi

1/m 17 november
Michael Byron
100 tekeningen, 1989-1990

1/m 17 november
Friso Kramer
Industrieel ontwerper

nieuw:
1/m 12 januari
Peter Greenaway
Peter Greenaway
The Physical Self

Zaterdag 26 okt. 14.00-15.00 uur
Openbaar interview met
Peter Greenaway
door Hans Beerekamp
Toegang gratis

Zaterdag 26 oktober en zondag
27 oktober programma van korte
films van Greenaway
Zaterdag 11.00-13.00 uur
Zondag 14.00-16.00 uur
Entree f 6,50

Museum Boymans-van Beuningen
Rotterdam
info: 010-441 94 05

N.B. Gedurende de tentoonstelling
"Perspectieven" geldt voor het hele
museum een extra toegangsprijs
van f 5,-

KUNST KUKEN
KUNST KOPEM

JAN-CAMPERTSTICHTING
Den Haag, tel. 070-3533837
SYMPOSIUM
Wereldberoemd in Nederland
Vat de Nederlandse literatuur te exporteren?
1 november 1991 van 10.30 tot 17.00 uur, aula Koninklijke
Bibliotheek-complex, Den Haag (naast CSI)
Sprekers: prof. dr. D. W. Fokkema, hoogleraar A.L.W.
Frank Ligvoet, directeur Literair Productiefonds, M. P. R.
Brouwer, Ambassadeur Internationale Culturele Samen-
werking en Dr. Theo Hermans, University College Londen
Forumdiscussie onder leiding van Ad Zuiderveldt
Kosten: f 25,- lunch inbegrepen, te voldoen aan de Zaal

Galante mythologieën

Het is een veel geschilderd tafereel uit Ovidius' *Metamorfosen*: de Romeinse nimf en hoedster van fruitbomen Pomona, die door Vertumnus wordt verleid. Pomona wil van geen man weten. Ze gaat geheel op in de zorg voor bomen en gewassen. Vertumnus, die het vermogen bezit zich onberispelijk in een andere gestalte te transformeren, verandert zich in een oude vrijster die hoog opgeeft van de liefde en van Vertumnus. Uiteindelijk weet hij haar voor zich te winnen, en neemt de gedaante aan van een mooie jongeman.

Vertumne et Pomone, een schilderij van Jean Ranc, is een van de meesterwerken op de Parijse expositie *Les amours des dieux*. Passie en pathetiek druipen er van de doeken. De mythologie was een *mer à boire* voor achtentiende-eeuwse schilders. Die literatuur is een onophoudelijke aaneenschakeling van dergelijke avontuurlijke vrijages, met jaloeuze vrouwen en overspelige goden, en met tafereelen van ontbare amoreuze driften en vleselijke lusten.

Les amours des dieux, een keuze uit de achttiende-eeuwse mythologische schilderkunst van Watteau tot David in het Grand Palais, toont ons de schoonheid van de compositie van tientallen schilderijen, de elegantie, het raffinement van de pastelleur, subtiel uitvoering, schilderijtechnische technieken, alles dat het mythologische repertoire tot de grootsheid van Fragonard, Watteau, Boucher en uiteindelijk ook David heeft gebracht. In het Grand Palais fladderen onderdeugende cupido's met pijl en boog. Er

Aan de vooravond van de Franse revolutie bereikte het hofleven in Versailles een koket hoogtepunt. De dames droegen hoepelrokken en adembenemende kapsels, de boudoirs werden schilderijenkamers vol ondeugende cupido's en vrijages. De schilders ontleenden hun stof aan de klassieke mythologie, en vooral aan de „schildersbijbel” van Ovidius. *Les amours des dieux* in Parijs: de elegante meesterwerken van Fragonard, Watteau en David.

door Paul Depondt

zijn pastorales en badscènes te zien van Charles de la Fosse, Antoine Coyppel en Louis de Boullogne, met Europa, Jupiter, Pan en Venus, Narcissus en Leda. De tentoonstelling, het eerste thematische overzicht van op antieke mythologieën geïnspireerde Franse schilderkunst, werkt op het *libido* van de bezoeker. De speelse putti, wulpse en kokette amoretten, het „stel lekkere meiden van de herenkamer” en de vele andere erotische rococo-tafereelen, brengen ons in die verrukkelijke achttiende-eeuwse wereld van de minne, van de allegorische *fêtes galantes* uit die frivole eeuw van Lodewijk de Vijftiende.

De hofdames waren, als we geschiedschrijvers mogen geloven, in die tijd volbloed *merveilles*, elegant en verleidelijk. Schilders kozen ze als modellen voor hun doeken, vooral omwille van hun theatrale voorkomen. Aan de vooravond van de Franse Revolutie bepaalde decollete, hoepelrok en egelkapsel — een kapsel dat zestig centimeter of meer boven het hoofd uitstak — het gezicht van

de dames. Ze waren getooid met allerhande opsmuk: soms een fruitschaal of een flottielje, zelfs een menagerie.

De historicus Robert Darnton beschrijft in *De kus van Lamourette* een van die hofkapsels, gearrangeerd in de vorm van een landelijk tafereel, compleet met vijf, een man op een eenjacht, windmolen (draaiend en wel) en een molenaar die op zijn ezel naar de markt rijdt terwijl een monnik zijn vrouw verleidt. De achttiende eeuw had gevoel voor decorum, voor de toneelmatige setting. Er werd ook uitgesproken verhalend en literair geschilderd. Het kapsel dat Darnton beschrijft, is zo'n tafereel als op doeken van de École française.

De expositie, in samenwerking met de Philadelphia Museum of Art en de Kimbell Art Museum in Fort Worth (Texas), laat schilderijen zien die zelden getoond worden. Er bestaat al geruime tijd grote belangstelling voor de achttiende eeuw. Mede dank zij het werk van de Rousseau-biograaf Jean Starobinski en de kenner van de klassieke mythologie Yves Bonnefoy

wordt nu voor het eerst aan de achttiende eeuwse *mythologie* — het speelse kader van de *honnête homme* — een expositie gewijd.

Meer en meer zijn de Academie en de Salon onderwerpen van studie: hoe hebben het renaissance-achtige gedachtegoed en de antieke de achttiende eeuw beïnvloed? Welke rol speelden de klassieke geschriften in de beeldtaal van de schilders? Wat was de betekenis van de fabel en de legende in het denken van de Eeuw van de Verlichting?

Les amours des dieux laat het *Nachleben* van antieke mythes zien in de schilderkunst van de achttiende eeuw. Aan de hand van doeken van minder bekende schilders als De Troy, La Fosse, Lemoigne en Coyppel, traceert de expositie de manier waarop schilders die mythen hebben benut.

Al in de bouw van Versailles speelden de mythologieën, vooral dan de *Metamorfosen* — de gedaanteverwisselingen bij Ovidius — een belangrijke rol in de verheerlijking van de Zonnekoning. De Franse koningen vergeleken zichzelf gaarne met de mythologische koningen, afstammelingen van de antieken. En toch zou het van een grotesk simplisme getuigen te denken dat die mythes ook *werkelijk* ten tonele werden gevoerd. Het gehele emblematische programma van Versailles, met heroïsche en soms ook pikante tafereelen, diende vooral het principe van de *roi-machine*: de koning die optrad als de regisseur, het mechaniekje van het koninklijk bedrijf.

De meer dan zestig schitterende schilderijen in het Grand Palais zijn geen nauwgezette vertolkingen van het werk van Ovidius. Venus, afgebeeld in *flagrante delictu* op schilderijen van Charles-Joseph Natoire of François Boucher, hingen in het boudoir als divertissement, ter vermaak. Het ging om een galante mythologie, waar het verhaal vaak een geheel andere draai heeft gekregen.

Robert Graves, de onderzoeker van de Griekse mythologieën, meende dat de charmante erfenis van de klassieke door de Kerk werd gekleineerd „teneinde het grotere spirituele belang van de bijbel te kunnen benadrukken”. Hij was zelfs, over eigentijdse interpretaties van antieke mythes, streng tegenover Jung, omdat de mythologie in zijn ogen „niet in de spreekkamer van de psychoterapeut” aan de orde moest komen. De schilderijen in *Les amours des dieux* laten zien hoe in de achttiende eeuw reeds voor zeer eigengereide wijze met die mythologische erfenis werd omgesprongen.

De allerbelangrijkste bron voor voorstellingen uit de klassieke mythologie zijn Ovidius' *Metamorfosen*. Wellicht de helft van de uitbeeldingen van mythologische onderwerpen in de beeldende kunst gaat terug op die verzameling van 250 verhalen. Dat werk van Ovidius werd soms de „schildersbijbel” genoemd, en Karel



Jean Ranc: „Vertumnus en Pomona” (1710-1720).

van Mander publiceerde in zijn *Schilderboek* een zedekundig-moralistische uitleg van Ovidius in *Wteginghe op den Metamorphosis*. Voor de Franse schilderkunst werkte vooral het anonieme *Ovide moralisee* inspirerend, een boek waarin de vertellingen als christelijke parabelen werden uitgelegd.

De verhalen van Ovidius waren een onuitputtelijke bron van inspiratie voor kunstenaars. Het is verbijsterend om te zien hoe kunstschilders die mythologische verhalen op de meest uiteenlopende manieren hebben vertolkt. De schaking van Europa, een zeer geliefd achttiende-eeuws onderwerp, dat enkele keren voorkomt op de doeken in *Les amours des dieux*, werd in een veertiende-eeuws miniatuur nog met uiterst weinig hartstochtelijke bewogenheid getekend.

In iconologische studies over thema's uit de oudheid in de kunst is beschreven hoe Europa gekleed in laatmiddeleeuws kostuum op een makstierje als een jongedame uitrijdt voor een ochtendritje, terwijl een groepje haar achterna kijkt zonder enige hartstocht of opwelling van woede. Bij Dürer, die een tekening heeft gemaakt naar het bekende mythologische thema, wordt al meer nadruk gelegd op de emotionele vitaliteit, maar het is niks vergeleken met de achttiende-eeuwse schilderijen van

François Lemoigne, Noël-Nicolas Coyppel of Jean-Baptiste-Marie Pierre.

De mythologische vertelling is nu eenmaal geen eindtekst, maar veeleer een stramen, bron voor ingenieuze allegorieën. Exposities als *Goden en helden* (Rijksmuseum, 1981) en *Venus te lijf* (Allard Pierson Museum, 1985), en nu *Les amours des dieux*, waarin de bezoeker oversteelt wordt door zoveel verwijzingen, zijn aanleiding tot nauwgezette bestudering. In Parijs hangt bij elk schilderij de tekst waaraan het tafereel is ontleend.

En toch vergt het kijken naar schilderijen met mythologische tafereelen niet altijd een bovenmenselijke eruditie. Het is niet nodig het tafereel op het doek in detail te ontrafelen om ervan te genieten.

„Lees waar u van houdt, maar dring er niet totaal in door”, zegt het hoofdpersonage uit Thomas Bernhards *Oude meesters*. „Luister naar waar u van houdt, maar luister er niet totaal naar, bekijk waar u van houdt, maar bekijk het niet totaal”. De muziekfilosoof in *Oude meesters* heeft altijd alles totaal bekeken, altijd naar alles totaal geluisterd, altijd alles totaal gelezen, en ten slotte uiteindelijk alles voor zichzelf bedorven.

Grand Palais, Parijs: *Les amours des dieux*, *La peinture mythologique de Watteau a David*. Tot en met 6 januari. Catalogus FF 450.



Charles-André Van Loo: „De dronkenschap van Silenius” (1747).

Fritz H. Landshoffs *Erinnerungen eines Verlegers* lijkt, op het eerste gezicht, een persoonlijke terugblik van een uitgever op de jaren van ballingschap vlak voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog, met brieven en documenten ter toelichting. Dat is het ook en tegelijkertijd is het dat ook weer niet: het zit ingewikkelder in elkaar. Het boek bevat de herinneringen aan de DDR-uitgever, waar Landshoff in latere jaren zijn Exilboeken onderbracht. Aufbau-Verlag zal van nu af aan niet speciaal meer uitgever van antifascistische literatuur zijn, maar zal als iedere westerse uitgever een commercieel fonds trachten op te bouwen.

Fritz Landshoff was de handelsreiziger van de hoop, die de Duitse literatuur probeerde te redden van Hitler's brandstapels. Hij slaagde erin een grote groep verbannen schrijvers in Amsterdam bij elkaar te brengen en hun werk uit te geven in zijn Querido Verlag. Hij liet hun stem horen, toen die in hun vaderland tot zwijgen was gebracht, hij gaf hun boeken uit, de reden tot hun bestaan.

Hij kon na die periode terugzien op een schitterend fonds, dat in de meeste gevallen nog steeds gelezen en uitgegeven wordt. Niettemin eindigen zijn herinneringen in een droeve stemming, in de herfst van een leven. Het doel is niet bereikt. De tijden zijn veranderd: de wereld is vergeten wat er is gebeurd en heeft zich op iets anders gericht. De doden zijn indertijd voor niets gevallen. Landshoff schrijft het zo op, teleurgesteld.

Erinnerungen eines Verlegers is een merkwaardig boek. Het is geen boek om te lezen, maar om in te spitzen en te graven, in de dorre bladeren van de *Anmerkungen* te schoffelen in de hoop dat er iets boven woelt, de *Briefe* te schudden en opnieuw uit te leggen opdat er misschien een ander licht op zal vallen. De tekst van de herinneringen is maar een deel van het verhaal: Landshoffs uitgeverbreidde die uit met brieven en uitvoerige noten, die vaak heel wezenlijke informatie bevatten. Niet dat Landshoff iets verborgen houdt, dat is het niet. Hij kan het niet zeggen, denk ik. Hij is geen schrijver, hij is uitgever. Wat hij heeft te bieden is een verhaal van getallen, kolommen, onderhandelingen, zorgen, successen.

Het deel herinneringen is een voortreffelijk exposé over uitgeven onder uitzonderlijke omstandigheden, in een tijd van politieke spanning, oorlogsdreiging en oorlog, vervolging en terreur. Dat uitgeven moest zonder financiële steun gebeuren, gewoon volgens de wetten van de markteconomie, die bovendien zuchtte onder de nasleep van de Grote Depressie. Op

Handelsreiziger van de hoop

door Willem Ellenbroek

elk dubbeltje werd gelet, elk kwartje werd twee keer omgekeerd. Arnold Zweig, bijvoorbeeld, kreeg zijn niet verschenen boek niet per luchtpost naar Haifa opgestuurd, waar hij brandend van nieuwsgierigheid om vroeg — maar per scheepspost, want de portokosten waren anders te hoog.

Landshoff heeft de afwerking van het boek niet meegemaakt; hij overleed voor die tijd. Alleen het eerste deel is van zijn hand. Er zijn correcties in aangebracht, maar aan de hand van zijn notities en nog in zijn geest. De andere delen zijn toegevoegde briefwisselingen tussen Landshoff en zijn schrijvers en daar horen weer de *Anmerkungen* bij. De brieven zijn openhartig en ontroerend, onthullend en onthutsend en geven een kijk op Landshoffs leven en denken, zijn angst, hoop en verwachting. De *Anmerkungen* vormen in hun droge feitelijkheid het eigenlijke portret van Landshoff dat hij zelf, uit gene, bescheidenheid — wie zal het weten — nooit heeft kunnen schrijven.

Landshoff was een bijzondere man in een bijzondere tijd. Die tijd en die geschiedenis zijn bekend: na de machtsovername door Hitler in 1933 vluchtte een groot deel van de Duitse intellectuelen en kunstenaars en begonnen de jaren van ballingschap, eerst in de vrije landen van Europa en later in de Verenigde Staten.

In Nederland begonnen twee uitgeverijen Duitstalige afdelingen. Emanuel Querido stichtte met Fritz Landshoff een Duitse annex, *Querido Verlag* en Allert de Lange nam in zijn uitgeverij een afdeling voor Duitse Exil-auteurs op. Herman Kesten en Walter Landauer, net als Landshoff oud-medewerkers van Kiepenheuer, kregen de leiding bij Allert de Lange's Duitse afdeling. De drie beconcurrerden elkaar niet, maar hielpen elkaar als lotgenoten.

Niemand had in die dreigende jaren dertig aan vervolging, boekverbranding en ballingschap gedacht. Van de een op de andere dag zat een onoverzienbare rij bekende en onbekende schrijvers in 1933 zonder uitgever. Querido Verlag gaf, om enkelen te noemen, Bertolt Brecht uit, Lion Feuchtwanger, Arnold Zweig, Klaus Mann, Heinrich Mann, Joseph Roth, Anna Seghers, Vicki Baum, Erich Maria Remarque, en de rij illustere namen werd later nog uitgebreid met onder anderen Alfred Döblin, Emil Ludwig, Ernst Toller. Tussen het najaar van 1933 en april 1940 verschenen bij Querido Verlag 124 boeken, plus twee jaar lang het tijdschrift *Die Sammlung*.

Landshoffs herinneringen worden gekleurd door een diepe vriendschap met Klaus Mann. „de grootste menselijke winst van het Exil”. „Bondgenootschappen als deze worden meestal alleen tussen zeer jonge mensen gesloten.” Hij gaat uitvoerig in op de problemen, die ieder van hen heeft — schrijver en uitgever — met werk- en verblijfsvergunningen, met geld om te leven, vrijheid om te bewegen, stateloos als ze zijn, enkel voorzien van een vreemdelingenpas. Hij schetst de verspreidingsmogelijkheden en dievenzakenproblemen met de Duitstalige gebieden in Hongarije, Tsjecho-Slowakije, Roemenie, Bulgarije, een afzetgebied dat steeds kleiner werd. Er verhaalt omzichtig van de voorzichtigheid waarmee een grote groep auteurs het nieuwe regime te-

gemoet trad. Ze wilden het Duizendjarig Rijk niet al te zeer te kwetsen, want velen van hen hoopen nog altijd niet van die markt afgesloten te worden. Maar de tegenpartij stortte ongenadeerd de aangeretroffen uitgevervoorraan van verboden boeken op de buitenlandse markt. De verboden boeken kwamen niet allemaal op de brandstapel terecht, maar werden ten dele voor een ramsprijs op de Europese markt gestort om de Exiluitgevers dwars te zetten.

Landshoff is soms ook voorzichtig en vraagt bijvoorbeeld Klaus Mann een roman over Horst Wessel terug te trekken; het boek is hem te onvolledig en op te dun historisch materiaal gebaseerd en daarom gevaarlijk en zou zijn uitgeverij in moeilijkheden kunnen brengen. Het is omzichtig ma-

noeuvereren, ook in vriendschappen, en hij schrijft Klaus een ontroerende brief: „Ik zou deze regels eeuwig verkiezen als ze je nijdig maakten. Ook zou ik op dit moment veel liever tegen de klippen op liegen dan je ontstemdheid opwekken. Blijf me alsjeblieft vriendelijk gezind, *ich bin sowieso furchtbar klein und häufig geworden*.”

Steeds meer terrein raakte zijn afzetgebied met de Anschluss van Oostenrijk en de bezetting van het Sudeetenland kwijt. Hij maakte reizen naar New York om de grote Duitstalige gemeenschap van Amerika voor zijn boeken te interesseren, maar ontdekte dat de Duitse buurtboscoper het programma met Hitler's *Wochen-schau* opende. De onderneming mislukte; ook later tijdens zijn tweede, definitieve Exil in Amerika kreeg hij bij de Amerikaanse Duitsers geen voet aan de grond.

Tijdens een reis naar Engeland in april-mei 1940 wordt Landshoff door de Duitse inval in Nederland overvalen. Werkt dat in trilogie gezette portret dan merkwaardig: Landshoff laat in zijn eigen boekdeel doorschineren dat hij een nieuwe liefde heeft, Rini. Zij brengt hem in Amsterdam maar de trein en zegt ten afscheid tot zijn stomme verbazing, want wie kon nu weten wat er komen zou: „Nou, tot na de oorlog.” In heel zijn boek komt ze verder niet meer voor; des te meer in brieven en voetnoten, die wanhoop om haar jammeren.

Oktober 1940: hij klaagt in een brief dat niemand hem heeft verteld hoe het zijn kinderen, uit een eerder huwelijk, vergaat. Hij komt tenslotte te weten dat ze via de Pyreneeën naar Lissabon zijn ontkomen. Hij wordt verteerd door zorgen om Rini en schrijft aan zijn vriend Hermann Kesten: „Help haar, het is de grootste vriendendienst die U me kunt bewijzen.” Een paar maanden later, wanhoopig, het is al december geworden, misschien kan het nog lukken, een mens weet nooit, schrijft hij: „*Schaffen Sie mir die Rini nach New York*. Ze is onervaren, ze heeft hulp nodig, ik heb aan een half jaar niets van haar gehoord.”

Landshoff wordt in Engeland geïnterneerd als *enemy alien*; vertrekt als zijn status is onderzocht en hij bevriend bongenoot is bevonden naar Amerika waar hij zijn werk voortzet met altijd de hoop op een straks te openen nieuwe markt in een vrij Duitsland.

Na de oorlog meldt hij sec dat Emanuel Querido en zijn vrouw in Auschwitz zijn omgebracht en zijn vriend

Walter Landauer in Bergen-Belsen kort voor het einde van de oorlog de honger dood is gestorven. De andere collega's en medewerkers van Querido hadden de oorlog als onderduikers overleefd en het werk in die uitgeverij weer opgenomen. Ook hij gaat in Amsterdam weer aan de slag.

Maar Querido Verlag krijgt geen toegang tot de Duitse markt. De belangstelling voor Exil-schrijvers in Duitsland was buitendien uitsterfde; zelfs Thomas Mann was omstreden. Landshoff besluit zijn deel van het boek met een citaat uit een brief van Alfred Döblin aan de bondsprezident Theodor Heuß, van 28 april 1953: „Ik kan nu ik na zeven jaar mijn domicilie in Duitsland weer openbaar slecht resumeren: „Het was een leerrijk bezoek, maar ik ben in dit land, waar ik en mijn ouders geboren zijn, overbodig.”

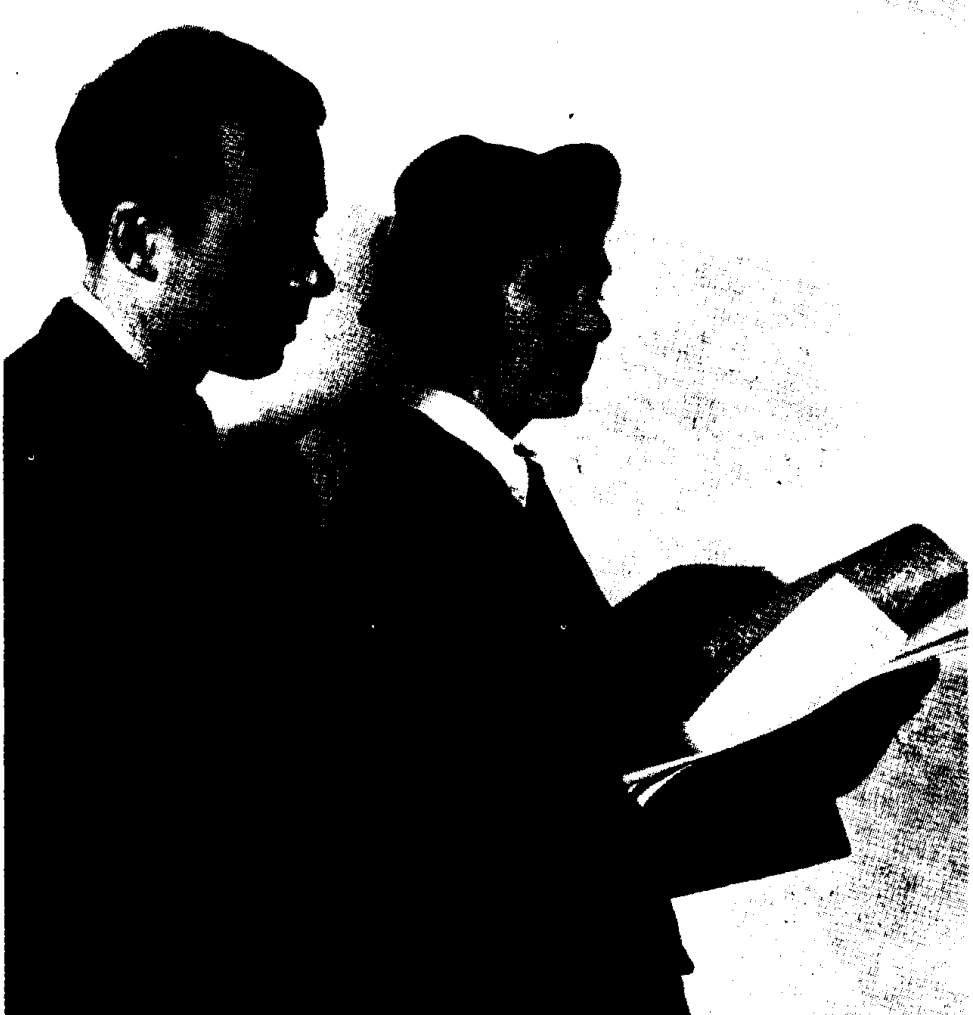
In het brief- en notendeel van Landshoffs herinneringen wordt het portret dubbel aangevuld, dat van de uitgever en dat van de mens. Hij blijft in Amsterdam de draad weer op te nemen en met Rini bij Rini's ouders te wonen. Bij haar en bij de kinderen uit zijn vorige huwelijk aanbeland wordt het notenspel echt kostelijk.

Klaus Mann schrijft een brief over een huwelijksgeschenk, de voetnoot meldt: „Hochzeitsgeschenk — Het huwelijk voor de burgerlijke stand met Rini Orte werd op 25 juli 1946 in New York voltrokken.” Ergens in een andere brief is sprake van een baby, de voetnoot verklaart: „Baby — Karen Landshoff.” Hijzelf meldt in een brief dat zijn dochter met een voor hem onbekende man is getrouwd en een kind verwacht, de voetnoot luidt: *Meine Tochter — Angelica Landshoff verheiratete Thacker; Mir bisher Unbekannte — Thacker; Ein Kind erwartet — Peter Royd Thacker*. Wie de puzzel, die in zulke fragmenten is uitgezaaid, eindelijk heeft uitgelegd, ziet tenslotte wat de uitgever met die twee delen uitbreiding heeft beoogd: ze vormen samen geen portret maar een hommage.

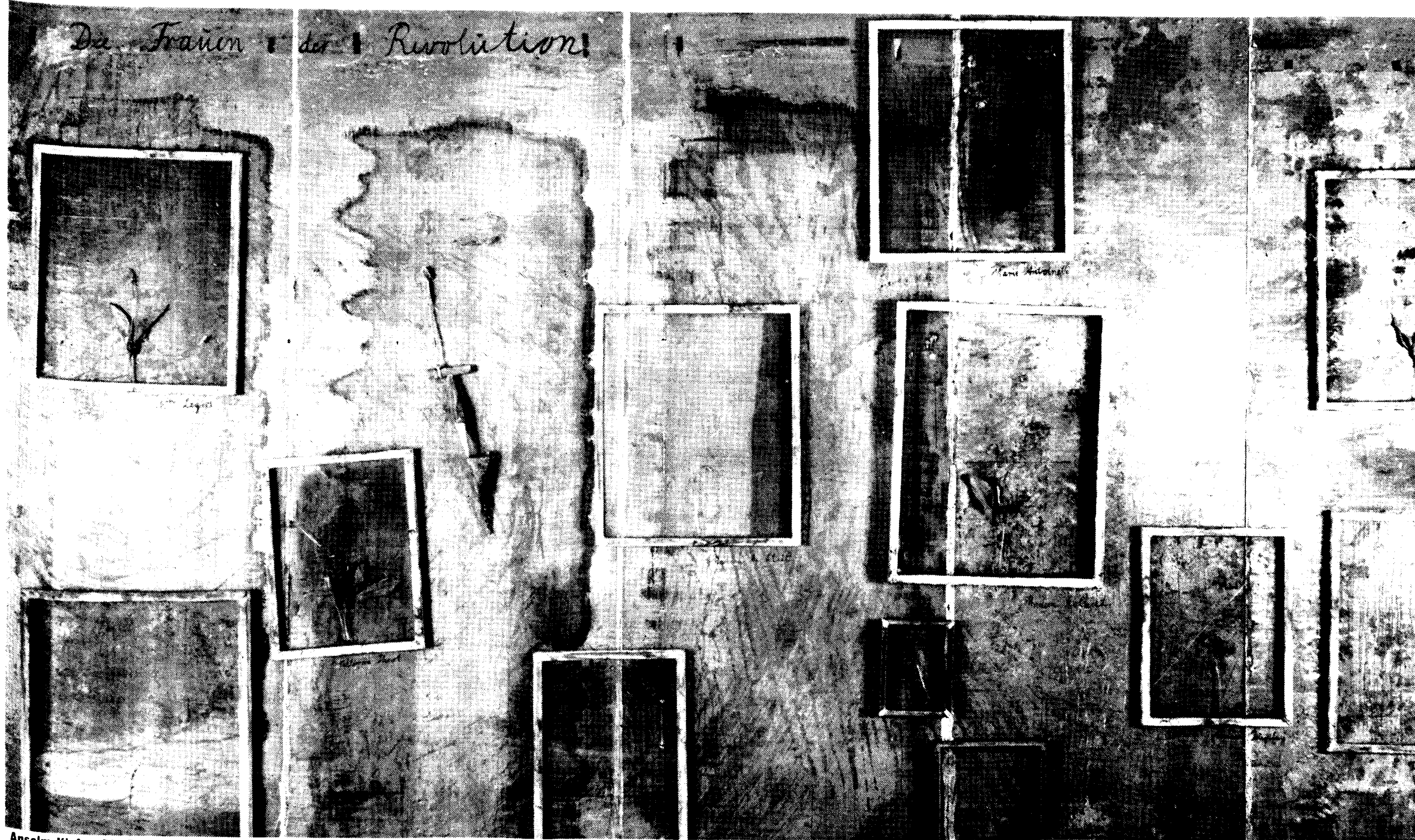
Het boek eindigt, in alle drie de delen in mineur, Landshoffs voetnoten sluiten op 27 september 1954. Hij is op de Buchmesse geweest. „Het is opvallend hoe weinig opmerkelijks er op literair gebied is verschenen. Als ik aan 'die goede oude tijden' denk, dan komt het me voor dat bij onze Kiepenheuer Verlag, om van anderen nog te zwijgen, twintig jaar geleden meer interessants verscheen dan bij al deze monsterondernemingen samen. Misschien is het door mijn ouderdom dat die indruk is gewekt, die natuurt over de glans van de verloren dagen.”

Fritz H. Landshoff: *Erinnerungen eines Verlegers, mit Briefen und Dokumenten*. Aufbau-Verlag, f 43,70.

De legpuzzel van het leven van Fritz Landshoff



Klaus Mann met zijn zuster Erika, in de tijd van hun Exil.



Anselm Kiefer: Die Frauen der Revolution (1986).

Hoon voor de verandering

De Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam belegde voor dit najaar een reeks lezingen over een breed scala aspecten van het Europese aan Europa. Onder de titel *De ontvoering van Europa* worden thema's uit kunst, wetenschap, politiek en geschiedenis aan de orde gesteld. Anna Tilroe sprak over de vermeende eigenheden van de Europese beeldende kunst. Met grootse en meeslepende ambities is het in de eigentijdse kunst slecht gesteld. De hoogtijdagen van een energiek en fit avantgardisme zijn definitief voorbij. Er kwam een opmerkelijke belangstelling voor de traditie voor in de plaats, zowel bij Amerikanen als bij Europeanen. Heeft de voorhoede in de kunst de toekomst de rug toegekeerd?

door Anna Tilroe

Het is nog niet zo lang geleden dat het een gemeenplaats was om te zeggen dat de westerse cultuur in de twintigste eeuw een cultuur is van de verandering. Dat kon niemand die om zich heen en achterom keek, ontgaan. Alles leek voortdurend in beweging, continu erop uit zich zo snel mogelijk te vernieuwen, vervuld van een onophoudelijke gretigheid voorbij de horizon te reiken. In die algehele sfeer van rusteloosheid paste het niet stil te staan bij zo iets traags als het begrip Europa. Europa betekende oude wereld, vervlogen tijden, traditie. Europa was sinds de Tweede Wereldoorlog zelfs een min of meer besmuikt woord geworden. Het stond zowel voor een scheuring als voor een wankel streven naar eenheid, een streven voortgekomen uit schaamte en natuurlijk ook uit opportunisme, kort gezegd uit een negatieve mentaliteit. Het moest het verleden met zijn nationalisme slagen uitwissen ten gunste van een sfeer van vrede, optimisme, universalisme, alleen te verwelken als de Europese staten zich zouden verenigen zoals de staten van Noord-Amerika zich hebben verenigd. Die Verenigde Staten van Amerika, de politieke, economische en uiteindelijk ook culturele overwinnaar, vormden voor Europa en de Europese kunst de Grote Roerganger.

Dat is niet meer zo, en misschien valt dat in de beeldende kunst die, zoals bekend, een miniatuur is van de wereld, het beste af te lezen aan het overweldigende succes ook in Amerika van een kunstenaar die dat besmuikte begrip Europa vertegenwoordigt. Een Duitse kunstenaar, hoe

kan het anders, en wel de in 1945 geboren schilder en beeldhouwer Anselm Kiefer. Kiefern werk representeert, net als dat van zijn leermeester Josef Beuys, welbewust het donkere verleden, de schaamte en de katharsis van Europa, en dat alles op een tamelijk letterlijke wijze. Het oogt donker, zwaar, vuil en vooral vergankelijk door het aangewende materiaal (lood, stro, droogbloemen), het kleurgebruik (bruinen, grijzen, zwarten) en de bewerking (ruige verfstreek, korstig oppervlak, sporen van vlammenwerpers en andere hevige maar tot bedaren gekomen vuren en stormen).

Vergelijk je die niet alleen voor Kiefer, maar ook voor andere Europeanen als Arnulf Rainer, Herman Nitsch en Joseph Beuys typerende duistere zwaarte, met het heldere, reine en opene van de Amerikaanse kunst, dan is het alsof je het Vieze Vuile Oude — het verleden — stelt tegenover het Helderne Schone Nieuwe — de toekomst —, iets wat tot voor een paar jaar hetzelfde zou zijn geweest als het Negatieve stellen tegenover het Positieve. Tot voor een paar jaar, want er heeft een verschuiving plaats gevonden, of beter: er is een verschuiving zichtbaar geworden die zo diep in de aardlagen van de westerse cultuur en die van Europa in het bijzonder heeft ingegrepen, dat deze zich niet meer voetstoots kan oriënteren op het oude vertrouwde richtpunt: haar eigen vermogen tot vernieuwing. Die verschuiving leidde tot wat je „de hoon voor de verandering” zou kunnen noemen.

Hoon voor de verandering: waarom? Waarom dat misprijzen voor wat pakweg anderhalve eeuw lang gold als de vitale kracht voor de kunst? Waarom maakt een kunstenaar die zich nu nog avantgardist, dus vechter in de voorhoede, noemt, zich tamelijk belachelijk? Omdat wij geen geloof meer kunnen hechten aan het doel van dat voorhoedegevecht. Sterker nog, wij kunnen ons niet eens meer een doel, in de zin van een ideaal, een beeld voor de toekomst, voorstellen.

Geen geloof meer kunnen hechten aan een toekomstbeeld: wat dat voor de kunst kan betekenen mag blijken uit een citaat uit een interview met de jonge Amerikaanse kunstenaar Ashley Bickerton. Op de vraag „Wat zie je voor je als je denkt aan de toekomst van onze visuele high culture”, antwoordt hij: „Een explosie van lege voorwerpen waarin we al onze waardenbeelden kunnen stoppen, objecten die openstaan voor iedere denkbare interpretatie en voor ieder type escapistisch verlangen.” En wanneer Bickerton vervolgt de kwaliteit van het tijdsbeeld koppelt aan de kwaliteit van zijn kunst-voor-het-holle-levat, komt hij tot de uitspraak: „Wij leven in de ergste der tijden, en ik denk dat kunst nu net zo goed middelmatig kan zijn.”

Kunst is niet alleen een object, maar ook een mentaliteit — een cynische, defaitische en lusteloze in dit geval. Daarom ter vergelijking een extreem voorbeeld van het *elan vital* van de vroege avantgarde: „De essentiële elementen van onze poëzie zullen moed, vermetelheid en rebellie zijn. Wij staan op de uiterste punt van de tijden! Daarom terugkijken, wij moeten juist de geheimzinnige deuren van het Onmogelijke openen. Tijd en Ruimte zijn gisteren gestorven. Wij leven reeds in het Absolute want wij hebben de alomtegenwoordige, eeuwige snelheid geschapen.”

Dikke, en achteraf gezien ook verontwaardigde woorden, neergeschreven door Marinetti, woordvoerder der futuristen en bewonderaar van Mussolini. Ik citeer hem om de felheid

en verwachting waarmee hij verkondigde dat het gedaan was met het oude, bezonkene en trage — het verleden, de traditie. Vol wapengekletter richtte hij zich op de sentimenten en zwakheden van de oude tijd („Vermoord het maanlicht!”, riep hij de dichters toe) om vervolgens op de puinhopen zijn vlag van de toekomst te kunnen planten. Een toekomst die in zijn uitzinnige werveling ook het heden volledig op zou zuigen, zodat een algemeen en algeheel tijdsbesef zou ontstaan van eeuwigdurende dynamiek en, daarmee samenhangend, van voortdurende vernieuwing.

Voortdurende vernieuwing: betekent dat niet het telkens overwinnen van de dood? Voor de avantgardist als rebel, waarvan Marinetti het vechtlustige prototype is, kon deze over-



Mariani: Compositie (1989).

De beeldende kunst en de kazematten van de eigen identiteit

winning alleen behaald worden door dood te zaaien — „scheppen door vernietigen”, zoals de anarchist Bakounin het had gesteld. En wat eerst en vooral vernietigd leek te moeten worden, was het verleden. Het verleden en de herinnering, het „toen en daar”. Pas dan immers kunnen, zoals Marinetti het formuleerde, „tijd en ruimte sterven”, kan een sfeer van een eeuwig „hier en nu”, een eeuwig nieuw begin ontstaan, getoet door een nieuwe kunst ofwel een nieuwe manier van denken en voelen.

Die mentaliteit „to start again from scratch” zoals Barnett Newman het ooit formuleerde (niet vermoedend

natuurlijk hoe wrang en dubbelzinnig die uitspraak ooit in Nederland zou worden) heeft verscheidene grote oorlogen en vele kunststromingen over zich heen gehad en is nu volledig uitgehold. Slechts weinigen geloven nog dat een *nieuwe kunst* (zo het bestaan daarvan al wordt erkend) een metafoor is voor een *nieuwe mens*, laat staan voor een *nieuwe toekomst*.

Er is veel meer een mentaliteit van ongelof ontstaan die het zicht op de toekomst zowel in filosofisch en artistiek als in politiek opzicht blokkeert. Steeds meer is het inzicht gerijpt dat het Absolute, de Waarheid en de Nieuwe Mens die de futuristen en vele avantgardisten en revolutionairen na hen, ongeremd aan elkaar gelijk stelden, nooit in het hier en nu bereikt en gerealiseerd kunnen worden, dat het

ge en verdraagzame, kortom de menselijke mens, de toekomstbelofte van het humanisme. Twijfel aan het streven de essentie, het wezen van de dingen te doorschouwen, een streven dat in de moderne kunst besloten lag. Twijfel aan het beeld van de moderne tijd als een ontwikkelingsgang, gericht op voortdurende vernieuwing, rebellerend tegen bestaande normen en waarden, zich verzettend tegen al wat verleden en traditie heet. Twijfel, al met al, aan het hele begrip van het Moderne als profetie van de toekomst.

Met al deze twijfel als zaaigoed is langzaam maar zeker een nieuwe culturele situatie aan het ontkiemen waarin, naast het cynisme van bijvoorbeeld Bickerton, een zoeken merkbaar wordt, een zoeken niet naar verandering, maar naar bestendiging, niet naar een andere toekomst, maar naar een ander heden. Of, zoals een jonge tentoonstellingsmaker het recentelijk in het kunstblad *Metropolis M* formuleerde: „Het voornaamste waar we op dit moment voor staan, is te leven met de actuele, alledaagse, praktische gevolgen van de Modernen.”

„Leven met”: dat klinkt heel anders dan „leven tegen”, wat ongeveer het adagio was van de avantgarde. „Leven met” houdt een zekere acceptatie in, en bovenal een pragmatische instelling waar woorden als „alledaags” en „praktisch” zich als vanzelf bijvoegen. Dat pragmatisme impliceert een houding van beide benen op de grond en om je heen kijken, en achterom. Voor de pragmatische is de blik vooruit zelfs pure fantasie, zoals de Amerikaanse filosoof Richard Rorty laat weten. „In de pragmatische of ethnocentrische kritiek die ik voorstel”, schrijft hij in *Solidariteit of objectiviteit*, „is het enige wat de filosofische kritiek kan en moet doen: elementen van 'wat gewone mensen geloven' uitspelen tegen andere elementen 'van wat gewone mensen geloven'. Wie meer wil doen converteert niet, maar fantasieert.”

Nuchterheid troef hier, en dat maakt het ondanks alle onwaarschijnlijk dat Rortys filosofie in de kunst ooit zoveel aanhang zal vinden als de met het Sublime, de Schoonheid en de Verbeelding jonglerende filosofie van bijvoorbeeld Lyotard. Maar er komen tendensen in de actuele kunst naar voren waarbij het gaat om wat Rorty noemt „het tegen elkaar uitspelen van elementen van wat gewone mensen geloven”. In Amerika blijkt dat in toenemende mate tot sterk politiek gekleurde kunst te leiden, die zich richt op de dingen van „de gewone mensen”. In Europa tot kunst met meer aandacht voor de traditie en de kunsthistorie. Maar wat dat in de praktijk ook voor verschillen mag opleveren, zowel in de oude als in de nieuwe wereld lijkt één nieuw begrip de boventoon te voeren: het begrip Identiteit.

Wat betekent identiteit in het algemeen? Grof gedefinieerd: een wij-gevoel. Identiteit wil zeggen dat men zich vereenzelvigd met een bepaalde groep of gemeenschap die een belang of gevoel of geloof deelt. Het wil ook zeggen dat men zich op grond daarvan zoniet afzet tegen, dan in ieder geval wil onderscheiden van anderen die dat gemeenschappelijke element niet willen of kunnen delen, bijvoorbeeld omdat ze man zijn en dus vreemd staan tegenover de wezenlijke kwesties van het vrouw-zijn, of omdat ze blank zijn en dus andere roots hebben dan wie behoort tot de zwarte gemeenschap, of omdat ze Kroaat, Mexicaan, Tiroler, Catalonier, Bask, Hindoestaan, Hong Kong-chinees zijn en niet iets anders. Zelfs in Nederland,

waar toch als het niet over voetballen gaat, het wij-gevoel geen naam mag hebben, zijn er mensen die zich het hoofd breken over het al dan niet bestaan van een Nederlandse identiteit in de kunst. Alleen al daarom denk ik dat het streven naar identiteit nu in de plaats is gekomen van het avantgardistische en revolutionaire streven naar universalisme.

Echt wonderlijk is het allemaal niet, gezien het algemene klimaat van twijfel. Nu wij onze hoop niet meer op de toekomst kunnen richten omdat die ons alleen nog maar beangstigt, richten wij hem op het heden en we stuiten daar op de erfenis van het moderne, dat wil zeggen van een cultuur van verandering zonder toekomstperspectief. Die erfenis behelst een gevoel van tijdelijkheid en toevaligheid, een gevoel, hoe zwaar dat ook klinkt, van de dood. Niet, zoals bij de artistieke en revolutionaire voorhoedestrijders, van de dood als een nieuw begin, maar de dood zomaar, per ongeluk, de dood zonder naam. Het streven naar identiteit is het streven die naamloosheid op te heffen.

In Europa richt de blik zich dan als vanzelf op het verleden, op de traditie. En als die er niet meer is omdat het universalisme in brede zin haar heeft uitgewist, dan wordt ze wel geconstrueerd zoals op de achterflap van het Amerikaanse kunstblad *Artforum* valt te zien. Sinds een paar jaar wordt daarop, middels een reclamecampagne van de invloedrijke Zwitserse galeriehouder Bruno Bischofberger, een beeld van de Zwitserse volksziel geschetst dat voor het Amerikaanse lezerspubliek tevens het stereotype beeld moet zijn van de Europese identiteit. Het zijn beelden vol folklore, ritueel en passie, beelden van een duister, gecompliceerd en lang verleden. Typische reisfolderbeelden, in mijn Europese ogen, maar voor de Amerikanen met hun frustratie over de jeugdigheid van hun traditie, moeten ze indrukwekkend zijn.

Ik heb niets tegen die hernieuwde belangstelling voor de traditie en het verleden. In tegendeel: ik denk dat het verlies van het historisch bewustzijn schadelijk is geweest voor de westerse cultuur, en ten opzichte van andere culturen tot culturele vrata-zucht heeft geleid. Maar wat mij verontroest is de toenemende verschaning achter de traditie in de vorm van een gemeenschappelijke identiteit, en de pertinente afwijzing van zelfs geringe kritiek daarop. Er is zo zoetjesaan flink wat moed voor nodig, in de kunst en daarbuiten, om het identiteitsbegrip van het vrouw- of jood- of homoseksueel- of Amerikaan- of Frans-zijn onder de loep te nemen, zowel voor degenen die zich tot die groepen rekenen als voor buitenstaanders. Die algehele verschaning in de Europese en de Amerikaanse cultuur, en van de Europese tegen de Amerikaanse cultuur en andersom, betekent een bedreiging voor de kunst zoals wij die bijna honderd jaar hebben gekend.

Dat is een kunst die voortdurend verandert, die regeneert, niet uitsluitend omwille van zichzelf, maar eerst en vooral omdat wij in haar onophoudelijk het antwoord zoeken op de onmogelijke vraag wat het betekent om een individu te zijn. De vraag naar een *persoonlijke* identiteit.

De meest intelligente man van de eeuw
Vladimir Putin

TITUS NOLTE
TANYA VON BARNAU
SIJTHOFF
"TIME IS A REVELATION"
ALEPH,
Hedendaagse Kunst: Almere, 26-10-91 (opening 14.00 uur) t/m 24-11-91
Stadhuisplein 1, Almere, Stads 03240-42732 bkg 39048
wo. do. vr. 12.00-17.00 uur
za. zo. 12.00-16.00 uur

De meest intelligente man van de eeuw
Vladimir Putin

MARCEL DUCHAMP
15/09/91 - 15/12/91

RONNY VAN DE VELDE
Luzerenpoortkaai 3 2000 Antwerpen België
Tel. 03 216 30 47 - 216 26 97

DINSDAG TOT EN MET ZONDAG 11-18U
11U GESLOTEN

ADVERTENTIES

KUNST KIJKEN
KUNST KOPEM

INFORMATIE
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622946

tot 10 november
FRANZ IMMOOS
pigmentfrottages
pigmentobjecten 1991
expositie • kunststudee
wo 11.00-20.30
do 1 m za 11.00-16.30
malebaan 42 Utrecht
tel 030 322946

Martin Visser

5 oktober t/m
17 november 1991

Centraal Museum Utrecht
Agnietenstraat 1 Utrecht
telefoon 030-362362

Galerie Mercedes

26 oktober
t/m 23 november '91
Wim van Aken
olieverf en aquareel
Wibbine van Roon
bronzen
wo. t/m za. 11.00-17.00 uur
Galerie Mercedes,
Voorstraat 35B IJsselmeer Voorschoten
Tel. 071-618393

TITUS NOLTE
TANYA VON BARNAU
SIJTHOFF
"TIME IS A REVELATION"
ALEPH,
Hedendaagse Kunst: Almere, 26-10-91 (opening 14.00 uur) t/m 24-11-91
Stadhuisplein 1, Almere, Stads 03240-42732 bkg 39048
wo. do. vr. 12.00-17.00 uur
za. zo. 12.00-16.00 uur

MARCEL DUCHAMP
15/09/91 - 15/12/91

RONNY VAN DE VELDE
Luzerenpoortkaai 3 2000 Antwerpen België
Tel. 03 216 30 47 - 216 26 97

DINSDAG TOT EN MET ZONDAG 11-18U
11U GESLOTEN

RUIMTE
IN HET
BEELD

acht Nederlandse
beeldhouwers

Arie Berkulin
Sjoerd Buisman
Johan Claassen
Marjke de Goey
Herman Makkink
Loes van den Putte
Carel Visser
Auke de Vries

TOT EN MET 3
NOVEMBER 1991
di-za 10-17, zo 13-17,
ma gesloten

VAN REEKUM
MUSEUM
CHURCHILLPLEIN 2
APELDOORN

KUNST KIJKEN
KUNST KOPEM

Deze tekst werd uitgesproken op 22 oktober in het kader van de lezingencyclus *De ontvoering van Europa*, georganiseerd door de Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam (SLAA), in de Balie te Amsterdam. Programma tot 11 november.

ADVERTENTIES

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

INFORMATIE HANNEKE HANEVELD 020-5622493

Rijkswaarschuwing Amsterdam Rembrandt

Kaartverkoop: 070-317 54 54

AMERICAN EXPRESS FOUNDATION

De Appel

25 oktober - 1 december ALLEN RUPPERSBERG

Prijskaart 7 1013 LL Amsterdam

CASCO kunsttijdschrift

Gerard Venbrux

20 okt t/m 17 nov wo t/m zo 12.00 - 17.30 uur

Oudegracht 366, 3511 PP Utrecht

SAUDEK foto's

Vermissie zondag 27 oktober 14.30 uur

STELTMAN Nijstraat 330, Amsterdam

DESKBOEK PRESENTATIE PRIJS 34,50

W139 WARMOESSTRAAT 139 1012 JB AMSTERDAM

HAAGS GEMEENTEMUSEUM stadhouderlaan 41

FRANK VAN HEMERT reconstructie

EIGEN COLLECTIE verzameling lam's moderne kunst

AULA LEZINGEN 1991/92 cursus over hedendaagse kunst

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

PLATEN

meest gefinancierde retoriek. Wat de plaatjes de moeit waard maakt is het simpele gegeven dat er uitwisseling plaats vindt tussen twee totaal verschillende muziekculturen.

Jazz Muzikale chemie van October Meeting '87 werkt ook op cd

October Meeting '87: Zorn, Janssen, Marclay / Sciaavis. BIM-huis Records 1.

Met een gevoel voor timing dat goede musici eigen is heeft het BIM-huis temidden van het tumult van de October Meeting 1991 twee cd's uitgebracht met resultaten van de eerste Meeting in 1987.



Hemingway

Een van de smaakmakers was de Newyorkse altist John Zorn, een bizarre muziek-omnivoor met een encyclopedische kennis.

Onder gunstige omstandigheden roept goede muziek altijd associaties met andere muziek op en worden er in duizelingwekkend tempo stijlen-merken, citaten en referenties uitgewisseld.

FILMAGENDA

AMERSFOORT - Grand Theatre 1.45 vr za 6.30 9.30 zo 2.5 8.30 ma t/m do 8.30

AMSTERDAM - Alfa 1.2 6.45 9.30 za zo 1.15 4.45 6.45 9.30

AMSTERDAM - Alfa 1.2 6.45 9.30 za zo 1.15 4.45 6.45 9.30

AMSTERDAM - Alfa 1.2 6.45 9.30 za zo 1.15 4.45 6.45 9.30

AMSTERDAM - Alfa 1.2 6.45 9.30 za zo 1.15 4.45 6.45 9.30

Pop Neil Young is de koning van de gitaar-trash

Neil Young & Crazy Horse: Arc-Weld. Reprise 7599-26746-2.

The Ex & guests: Shopping street/A pretty little office.

Ook de tweede October Meeting, nog tot en met 26 oktober in Amsterdam en andere steden, is een openstelling van merkwaardige combinaties.



The Ex

De muzikale middelen van The Ex zijn nogal karig ten opzichte van het enorme scala aan mogelijkheden van mensen als Wierbos en Bennink.

Pop

Neil Young is de koning van de gitaar-trash. Het album opent met Hey hey, my my (into the black) van Rust never sleeps.

De Ex & guests: Shopping street/A pretty little office.

De Ex & guests: Shopping street/A pretty little office.

De Ex & guests: Shopping street/A pretty little office.

De Ex & guests: Shopping street/A pretty little office.

Klassiek Klassiek geeft Meer biedt kortingen en buitenkansen

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.



Porgy and Bess

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Klassiek

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

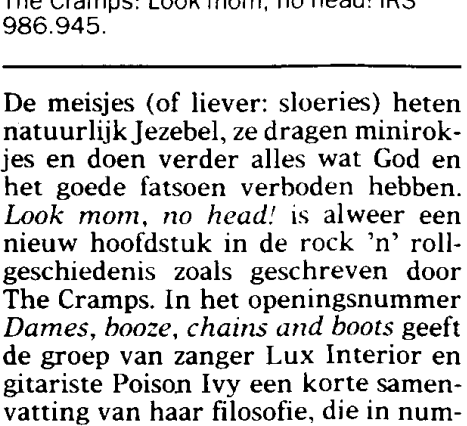
De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Pop Bragg

De traditionele folk en blues van de Amerikaanse zanger-gitarist Townes Van Zandt moet het vooral hebben van de droge, vaak navrant humor waarmee de songs worden gebracht.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.



Bragg

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Klassiek

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

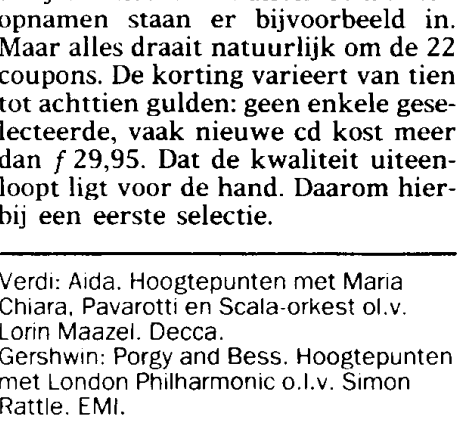
De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Klassiek

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.



Porgy and Bess

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Klassiek

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

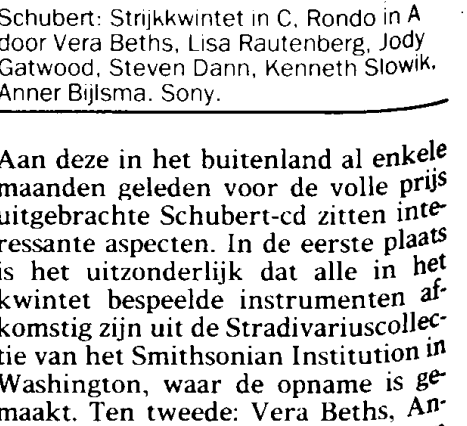
De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Klassiek

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.



Porgy and Bess

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

Klassiek

Evenals vorig jaar brengt de Stichting Collectieve Promotie Geluidsdragers een speciale cd uit.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

De selectie uit Porgy and Bess is zonder meer aan te bevelen. Het gaat immers om de Glyndebourne-productie die indertijd in alle toonaarden werd bejubeld.

AGENDA

JAZZ

□ Fusiongroep Spyro Gyra speelt dinsdag in het RAI-Congrescentrum in Amsterdam.

□ In de Ramada (v/h Sonesta) Koepel Amsterdam zaterdag finale *Pull Mail Export Swing Award*, met René ten Cate (vibrafoon), Lydia van Dam (zang), Stefan Kruger (drums), Juraj Stanik (piano).

□ Willem van Manens Contraband '91 is zaterdag in Tilburg (Schouwburg), zondagmiddag in Purmerend (Purmarijn), donderdag in Amsterdam (BIM-huis).

□ Amsterdam Jazz Quartet van pianist Robert Jan Vermeulen, vanavond in De Spiegel in Groningen.

□ De Amerikaanse trompettist Chuck Findley is zaterdag gast-solist bij Big Band Den Haag in de Rustende Jager, Bergen.

□ In Jazzpodium Jansheeren, Heemskerk, zaterdag Herbie White Orchestra.

□ Tijdens de *Dordtse Jazzdagen* vanavond slagwerkformatie Sharp Wood (Jazzsociëteit) en The Oom Maw Maw (Het Hof), zaterdag Fra Fra Sound (Jazzsociëteit), zondag formatie Niks van drummer Arend Niks (Merz, 15.30 uur) en Coopertse (Bibelot).

□ Gitarrist Eef Albers geeft zondag om 15 uur een concert in Peep in Den Haag.

□ Ben van den Dungen/ Jarmo Hoogendijk kwintet is maandag in Wilhelmina in Eindhoven.

KLASSIEK

□ Nederlandse podia bieden de komende dagen een instant-Mozartfestival. Wieland Kuyken leidt het Collegium Europae (jongeren- en orkest) in Haydn (*Symfonie nr 87*) en Mozart (*Symfonie KV 319* en *Pianoconcert KV 595*, met Alexei Ljoebinov), vanavond in Den Haag (Philipszaal) en woensdag in Utrecht (Vredenburg).

□ In het Teylers-Museum in Haarlem begint zondag een tentoonstelling over het bezoek dat de familie Mozart in 1766 aan Haarlem bracht.

□ Jürgen Kussmaul en zijn Amsterdam Mozart Players treden zondag op in de Amsterdamse Wangzaal, met een Mozartprogramma waarin de *Symfonie KV 377* en de zogenoemde *Concertante in Es, KV 297b*.

□ Het Amsterdamse Fortepiano-Orkest (Stanley Hoogland, Lucy van Daal, Wouter Möller) speelt trio's en een vioolsonate van Mozart, zaterdag in Arnhem (Muisa Saal).

□ Het Residentie Orkest staat op 31 oktober en 1 november onder leiding van tenor Peter Schreier. Hij dirigeert Mozarts *Pragse symfonie in Mis KV 427*.

□ In de Rotterdamse Doelen dirigeert Frans Brüggen op 31 oktober en 1 november het Rotterdamse Philharmonisch Orkest in Mozarts *Pianoconcert KV 491* (solist Theo Bruins) en de *Jupiter-symfonie*.

□ Het Noordhollands Philharmonisch Orkest speelt Mozart (*Pianoconcert KV 415*, met Ronald Brautigam), Klein en Stravinsky (*Kaiser de la Isé*), op 29, 30 en 31 oktober in Haarlem, Beverwijk en IJzerman.

□ Het Limburgs Symfonie Orkest speelt Mozart, Rimski-Korsakov en Sjostakovitsj (*Symfonie nr 9*), onder leiding van Daan Adriaens, vanavond en zaterdag in Kerkrade en Maastricht.

□ Nieuw Sinfonietta Amsterdam speelt Mozart (*Adagio en fuga KV 546*), Stravinsky, Denisov (het *Violoncelloconcert Es is genug*) en Strauss (*Metamorfosen*), zon-

dag in Utrecht (Vredenburg, 14.30 uur) en woensdag in Amsterdam (Wangzaal).

□ *Not Mozart*: David Geringas is solist bij het Gelders Orkest in het *Celloconcert nr 1* van Saint-Saëns, vanavond in Harderwijk en zondag (14.15 uur) in Arnhem. Vanaf woensdag dirigeert Martin Sieghart *Rendinger*, de titel die Luciano Berio gaf aan zijn compilatie van nagelaten schetsen van Schubert. Op 30 en 31 oktober in Nijmegen en Amersfoort en op 1 november in Arnhem.

□ Árpád Józ is dirigent en piano-solist in Liszts *Totentanz* bij Het Brabants Orkest, zaterdag in Eindhoven (Schouwburg), zondagavond in Amsterdam (Wangzaal), maandag in Den Bosch (Casino) en dinsdag in Oosterhout (De Busse). Op het programma ook Strauss' *Don Juan* en de *Erica* van Beethoven.

□ Bij het Residentie Orkest is Nikolai Luganski solist in Rachmaninovs *Pianoconcert nr 2*, zaterdagavond en zondagmiddag in Den Haag (Anton Philipszaal).

□ Isabelle van Keulen is soliste bij het Noord-Nederlands Orkest in het *Violoncelloconcert nr 5* van Vieuxtemps. Programma met Franck en Elgar (*Enigma-variantes*) onder leiding van Charles de Wolff op 30 en 31 oktober en 1 november in Groningen, Wincschoten en Leeuwarden.

□ Het Fine Arts Quartet speelt strijkwartetten van Beethoven (18/3), Sjostakovitsj (nr 11) en een keuze uit Tsjajkovski (nr 1) en Franck, zondagavond in Amsterdam (Kleine Zaal) en maandag in Tilburg (Aula K.U.); donderdag in de Kleine Zaal het Borodin Kwartet met strijkwartetten van Sjostakovitsj.

□ Fred Oldenburg speelt de "transcendente" etudes van Franz Liszt op een oude Erard-vioelg, zaterdagavond in de Kleine Zaal in Amsterdam. Meer pianisten: vanavond in Rotterdam (De Doelen) Louis Lortie met Beethoven, Brahms en Liszt. Zondag in De Doelen om 11 uur Pascal Rogé met een Poulenc-programma.

□ Het Combattimento Consort speelt Purcell, Mulart, Telemann en Biber (*Fiducium Sacro Profanum en Battalia*), zondag 14.15 uur in de Kleine Zaal Amsterdam.

□ Het Ensemble Bouzignac brengt een compleet Heinrich Schütz-programma (met *Der Schwanengesang*), donderdag in Zeist (Kerk Broedergemeente) en op 1 en 5 november in Utrecht (Pieterskerk) en Den Bosch (Her-vormde Kerk).

□ De vereniging Huismuziek viert zaterdag het 40-jarig bestaan met een *Muziekinstrumentententoonstelling* (lezingen, video's, stads), zaterdag van 10 tot 17 uur in 't Veehuus in Nieuwegein.

□ De serie Bachcantates in de Lutherse Kerk aan het Spui in Amsterdam loopt nog door tot en met 24 november. Zondag 27 oktober (17.00 uur) is aan de beurt cantate 115, *Mache dich, mein Geist, bereit*. Met Daniel Rues.

KEUZE

□ *De October Meeting*, het internationale festival van geïmproviseerde muziek, heeft nog twee volle avonden te gaan. Combinaties met de pianisten Paul Bley (met Han Bennink) en Horace Tapscott, Steve Lacy, Greetje Bijma en Gerry Hemingway garanderen primeurs met een hoge verrassingsfactor. Vanavond en zaterdag in Amsterdam (BIM-huis, Stedelijk Museum en Cristofori), Rotterdam (Thelonious), Zwolle (Papestraattheater) en Utrecht (SJU-huis). Vanavond tot 24 uur rechtstreeks op NOS Radio 4. Concertinformatie: 020-6233373.

□ Het Jazz Mecca brengt vanavond tot en met zondag tientallen concerten op acht podia van het Mecca-gebouw in Maastricht. Vanavond *Emotions for Miles*, herdenkingsconcert voor Miles Davis met vele muzikanten die met hem speelden. Verder Max Roach, Ray Anderson, Herbie Hancock/ Wayne Shorter, Branford Marsalis, Dave Holland, Steve Coleman en tientallen anderen.

□ *Spinoza* is het nieuwe stuk van Joshua Sobol, dat hij speciaal voor De Appel schreef, en dat vanavond zijn wereldpremière beleef. Door de voorstelling *Ghetto* (1988) raakte Sobol zo onder de indruk van het Haagse gezelschap dat hij onmiddellijk een schrijfpoddracht aanvaardde. In *Spinoza* treffen we de wijsgeer op zijn sterfbed als zijn leven in flarden aan zich voorbij trekt. In regie van Erik Vos spelen onder anderen Heddy Lester, Christine Ewert, Carol Linssen en Robert Prager. Appeltheater Den Haag, vanavond t/m 22 december.

□ In *The physical self*, een expositie die eindigt in de toiletten van het museum, komen allerlei aspecten van het menselijk lichaam aan de orde. De Britse cineast Peter Greenaway, wiens *Prospero's books* vanaf vandaag in de Nederlandse bioscopen rouleert, maakte een keuze uit de collectie van het Rotterdamse Museum Boymans-van Beuningen. Tot en met 12 januari.

□ Met *Uniek en Meervoudig* haalt het Amsterdamse Stedelijk Museum drie keramisten voor het voetlicht die allen ongeveer dertig jaar het ontwerpen voor de industrie combineren met het maken van unica: Johan van Loon, Piet Stockmans en Jan van der Vaart. Tot en met 8 december.

KEUZE

□ *De October Meeting*, het internationale festival van geïmproviseerde muziek, heeft nog twee volle avonden te gaan. Combinaties met de pianisten Paul Bley (met Han Bennink) en Horace Tapscott, Steve Lacy, Greetje Bijma en Gerry Hemingway garanderen primeurs met een hoge verrassingsfactor. Vanavond en zaterdag in Amsterdam (BIM-huis, Stedelijk Museum en Cristofori), Rotterdam (Thelonious), Zwolle (Papestraattheater) en Utrecht (SJU-huis). Vanavond tot 24 uur rechtstreeks op NOS Radio 4. Concertinformatie: 020-6233373.

□ Het Jazz Mecca brengt vanavond tot en met zondag tientallen concerten op acht podia van het Mecca-gebouw in Maastricht. Vanavond *Emotions for Miles*, herdenkingsconcert voor Miles Davis met vele muzikanten die met hem speelden. Verder Max Roach, Ray Anderson, Herbie Hancock/ Wayne Shorter, Branford Marsalis, Dave Holland, Steve Coleman en tientallen anderen.

□ *Spinoza* is het nieuwe stuk van Joshua Sobol, dat hij speciaal voor De Appel schreef, en dat vanavond zijn wereldpremière beleef. Door de voorstelling *Ghetto* (1988) raakte Sobol zo onder de indruk van het Haagse gezelschap dat hij onmiddellijk een schrijfpoddracht aanvaardde. In *Spinoza* treffen we de wijsgeer op zijn sterfbed als zijn leven in flarden aan zich voorbij trekt. In regie van Erik Vos spelen onder anderen Heddy Lester, Christine Ewert, Carol Linssen en Robert Prager. Appeltheater Den Haag, vanavond t/m 22 december.

□ In *The physical self*, een expositie die eindigt in de toiletten van het museum, komen allerlei aspecten van het menselijk lichaam aan de orde. De Britse cineast Peter Greenaway, wiens *Prospero's books* vanaf vandaag in de Nederlandse bioscopen rouleert, maakte een keuze uit de collectie van het Rotterdamse Museum Boymans-van Beuningen. Tot en met 12 januari.

□ Met *Uniek en Meervoudig* haalt het Amsterdamse Stedelijk Museum drie keramisten voor het voetlicht die allen ongeveer dertig jaar het ontwerpen voor de industrie combineren met het maken van unica: Johan van Loon, Piet Stockmans en Jan van der Vaart. Tot en met 8 december.

gen dagelijks tot en met donderdag Vlaamse speelfilms, om 20 en 22.30 uur.

□ Zaterdag in de Grote Kerk in Enschede vanaf 14.30 uur een manifestatie over de liturgie, kerk, met Connie Palmes, Jaap Goedegebuure, WAM de Moor en Rob van Genep.

□ De Bordewijk-tentoonstelling in de bibliotheek van de Katholieke Universiteit Nijmegen duurt nog tot en met 2 november.

□ In de serie *American literature today* woensdag in het West-Indisch Huis in Amsterdam een gesprek met de Indiase schrijver Craig Strete.

□ Cineclub Enschede organiseert zaterdag in twee zalen van de Vrijhof een filmmarathon die om 17.30 uur begint en duurt tot 03.30 uur. Vertoond worden *Leiningrad cowboys go Amerika*, *La femme de l'aviateur*, *The draughtman's contract*, *Bagdad café*, *Julia* en *Dangerous liaisons*.

□ De soms krankzinnige animatiefilms van de Tsjech Jan Svankmajer, maandag tot en met donderdag in 't Hoogt in Utrecht.

□ In Cinemarienburg te Nijme-

Debrock (Den Haag, AT & T Danstheater, zaterdag); NDT met Mats Ek-programma (Rotterdamse Schouwburg, vanavond en zaterdag); Heerlen, Schouwburg, dinsdag; Apeldoorn, Schouwburg, woensdag; Den Haag, AT & T Danstheater, donderdag).

□ *A night of interference*, een *danceparty* met dj's en muzikanten van Tackhead (Doug Wimbish, Skip McDonald, Keith LeBlanc) en Bomb The Bass (Tim Simenon) is vanavond in Amsterdam (De Melkweg), zaterdag in Eindhoven (De Effenaar), zondag in Maastricht ('t Staargebouw) en maandag in Groningen (De Oosterpoort).

□ Vanavond in 't Paard in Den Haag The Wedding Present. Zaterdag speelt de Engelse gitaargroep in Fenix in Sittard.

□ The Fuzztones zijn vanavond in De Effenaar in Eindhoven.

□ The Selector, een van de bekendste groepen uit de ska-revival van het eind van de jaren zeventig, komt naar Utrecht (Tivoli, vanavond), Noord-Scharwoude (De Koog, zaterdag) en Amsterdam (De Melkweg, zondag).

□ Thin White Rope speelt vanavond in 't Burgerweeshuis in Deventer, zaterdag in de Vrije Vloer in Utrecht en zondag in Vera in Groningen.

□ Jeff Dahl staat in 't Beest in Goes (vanavond) en 't Patronaat in Haarlem (zaterdag), met Big Trouble House en Poopshovel.

□ Cannibal Corpse en Loudblast zijn vanavond in de Metropool in Hengelo, zaterdag in 't Bolwerk in Sneek en zondag in R 17 in Grootebroek.

□ Africa! Headcharge is vanavond in Den Bosch (Willem II) en zaterdag in Utrecht (Vrije Vloer).

□ Zaterdag in De Waakzaamheid in Koog aan de Zaan *Robot*, met dj Mayday (Derrick May), de *godfather* van de Detroit-techno, en dj Dimitri.

□ 3d Bass, een van New Yorks beste rapgroepen van dit moment, speelt zaterdag in De Melkweg in Amsterdam.

□ Steel Pulse speelt op 26 oktober in Rotterdam (Nighttown) en zondag in Amsterdam (Paradiso).

□ Gamma Ray is zaterdag in 't Paard in Den Haag en zondag in 't Noorderlicht in Tilburg.

□ Ween geeft concerten in Enschede (Atak, zaterdag), Amsterdam (De Melkweg, 30 oktober) en Groningen (Vera, 31 oktober).

□ Sixtiesgroep Herman's Hermits is zaterdag in de Houstruhalen in Den Haag.

□ Het Franse Niagara is zondag in Nighttown in Rotterdam.

□ John Martyn geeft concerten in Amsterdam (Paradiso, 29 oktober), Den Haag ('t Paard, 30 oktober), Tilburg (Noorderlicht, 31 oktober).

□ Siouxsie & The Banshees geven dinsdag oktober een concert in Vredenburg, Utrecht (voorprogramma: Blue Aeroplanes).

□ De Amerikaanse zanger-gitarist Townes van Zandt speelt op 30 oktober in Dootmooze in Nijmegen en op 2 november in de Arnhemse Melkweg.

□ De Amerikaanse popgroep woensdag in Paradiso in Amsterdam.

□ The Scorpions geven op 30 oktober een concert in de Ahoy in Rotterdam.

□ Pig en Havoc spelen op 31 oktober in 't Paard in Den Haag.

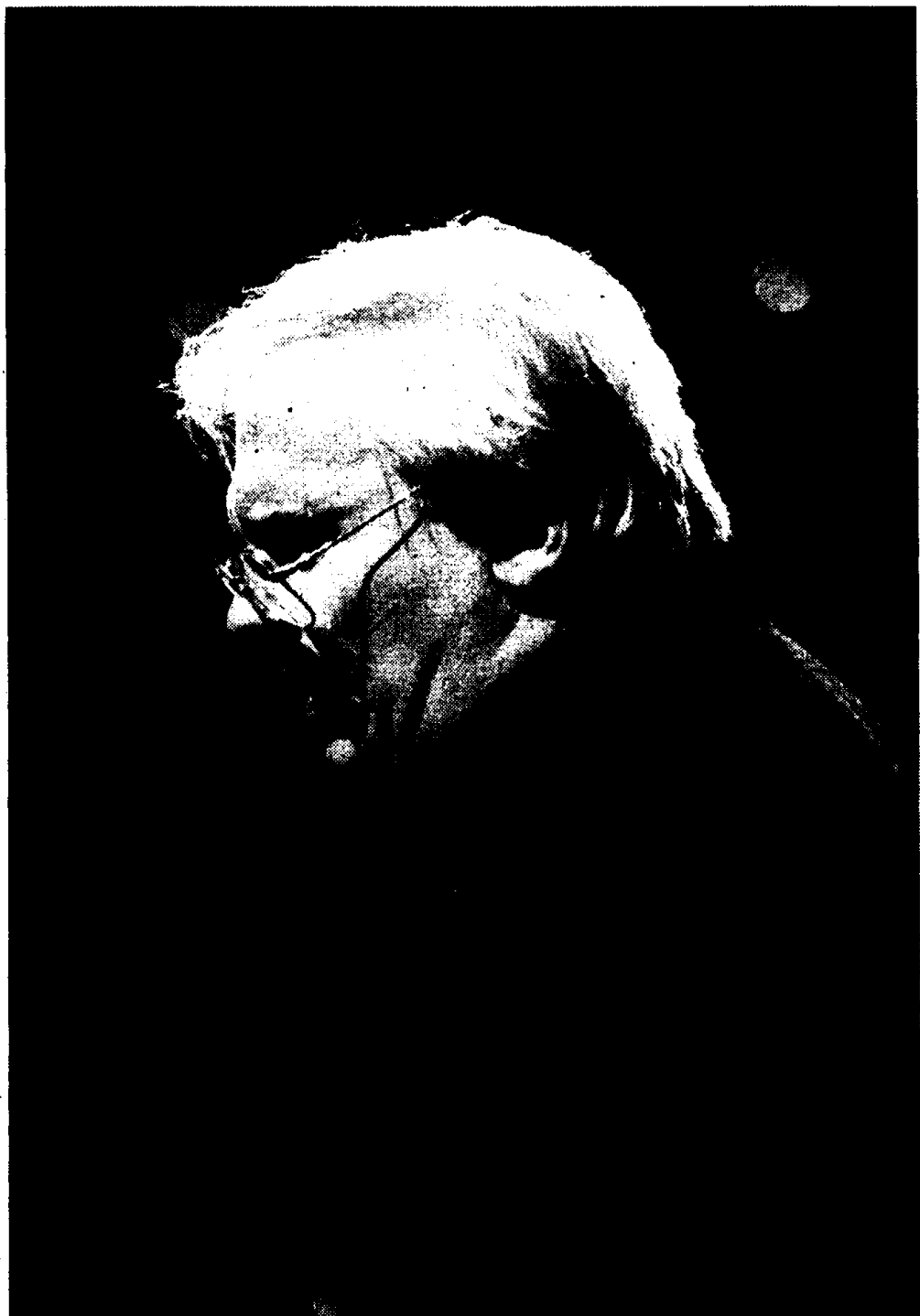
□ Extreme speelt op 31 oktober in de Rijnhal in Arnhem.

□ Indiase klassieke muziek: she-nai-speler Anant Lal is zaterdag in Den Haag (Congresgebouw), woensdag in Den Bosch (De Muzen) en donderdag in Maastricht (Muziekschool). Pushpraj Kohli (sitar en sarbhar) en Fayaz Khan (tabla) spelen woensdag in Amsterdam (Soeterijn), donderdag in Utrecht (Rasa).

□ De Angolese Madizeza Band is zaterdag in Utrecht (Rasa) met Angolees-Braziliaanse jazz-rock.

□ Het folkloro-gezelschap De Geörgiers is zondag in de Stadschouwburg in Haarlem.

□ Cuadro Flamenco, met danseres Cora Weggeman, gitaristen Ricardo Mendevilla, en Eric Vaar-



Pianist Paul Bley, centrale figuur op de October Meeting, is vanavond in Rotterdam en zaterdag in Amsterdam.

Maximaal duizend poëziefhebbers kunnen zaterdag en zondag in Den Haag deelnemen aan een literaire excursie die onder het motto *Dichter aan huis* langs vijftig Haagse woonhuizen voert. In die huizen houden zich evenzoveel dichters op, die er op de hele uren uit eigen werk voordragen. De deelnemers aan dit poëzie-weekend krijgen een stadspatrolgrond waarop de huizen zijn gemarkeerd, alsmede *Den Haag literair in kaart gebracht*, een boekje over het literaire verleden van Den Haag. Reserveren is noodzakelijk, tel. 070-3653914.

De Akademie Industriële Vormgeving Eindhoven pakt de expositie van het eindexamenerwerk groots aan met een *Graduation show* op 25, 26 en 27 oktober in de Beurs van Berlage in Amsterdam. De selectie is gemaakt door Frans de la Haye, Ulf Moritz en Marijke van der Wijst. Fabrikant/ designer Alberto Alessi opent de show.

De nieuwe solo van de Vlaamse danser-choreograaf Marc Vanrunst is geïnspireerd op de figuur Salomé uit de opera van Strauss. *Sur scène* is op 30 en 31 oktober te zien in de Tonselschuur in Haarlem.

zon Morel en zanger El Chaparro, is woensdag in Vlaardingen (Stadsgehoorzaal) en donderdag in Breda (Concordia).

□ Zangeres Anet Asreke uit Ethiopië is donderdag in De Melkweg in Amsterdam.

□ Zaterdag verricht Remco Campert de opening van de expositie van Jean-Paul Franssens in Arti et Amicitiae in Amsterdam. Bij die gelegenheid wordt ook Franssens' eenakter *Een winterballade* opgevoerd. Hij koos Peter Klashorst als mede-exposant. Tot en met 14 november.

□ Tot en met 10 november laat het Amsterdamse Stedelijk Museum in *Momentopname* recente schilderijen zien van Paul Bongers.

□ Henk van Woerden exposeert tot en met 21 november schilderijen en pastels in kunstenaarscentrum Bergen.

□ Olivepanelen van Ronald Medema, tot en met 12 december in Coopmanshuis Franeker.

□ Sjoerd Buysman exposeert "groestructuren", tot en met 4 december in de Amsterdamse galerie Art Affairs.

□ Recente schilderijen van Frank van Hemert, nog tot en met 13 november in de Haagse Galerie Nouvelles Images, en tot en met 17 november in het Haags Gemeentemuseum.

□ Tegelijkertijd in de Haagse Kunstkring en bij de Dordrechtse Verenigde Beeldende Kunstenaars de tentoonstelling *Stilleven*, met Urs Pfannenmüller en Anna Pool. Tot en met 13 november.

□ Het Dordrechtse Museum herdenkt Aelbert Cuyt: 17 schilderijen en 11 tekeningen zijn er te zien tot en met 12 januari 1992.

□ *Sierlijk Syrië* is een expositie over de textiel en sieraden van Syrië. Tot en met 23 februari 1992 in het Rotterdamse Museum voor Volkenkunde.

□ *De via papyrus*, expositie over papierkunst, tot en met 3 november in de Bergkerk te Deventer.

□ Schilderijen en tekeningen van Joost Hoekstra, tot en met 8 november in de Amsterdamse galerie Swart.

□ Werken op papier en objecten van Tjibbe Hoogheerstra en Hans Schabracq, tot en met 20 november in de Amsterdamse Galerie Hans Brinkman.

□ Manfred Stumpf toont tot en met 20 november zijn computer-tekeningen en computerbeeld in de Amsterdamse Galerie Akinci.

□ Tot en met 17 november exposeert het Rotterdamse Boymans-van Beuningen honderd tekeningen van de Amerikaanse kunstenaar Michael Byron.

ADVERTENTIES

KUNST KIJKEN

KUNST KOPEN

INFORMATIE:
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

ZEELAND

VAN DEN BERGE

EVELINE VAN DUYL

beelden en multiple
20 oktober t/m 16 november
woensdag t/m zaterdag
13.00-17.00 uur
Wijngaardstraat 3, Goes,
tel. 01100-50499

ZEEUWS MUSEUM Paul de Nooyer

t/m 3 november
Een Hollandse tentoonstelling
31 oktober t/m 19 januari
di. t/m vrij. 10.00-17.00 uur
za. t/m ma. 13.30-17.00 uur
Zeeuws museum, Abdij 3,
Middelburg

bellamy 19

HEDEDAAGSE KUNST

teun hocks
1 november t/m 3 december
VLISSINGEN

GRADUATION

Beurs van Berlage
25, 26 en 27 oktober
Werk van 69 studenten
afgeleverd aan de
Akademie Industriële
Vormgeving Eindhoven.
Dantrak Amsterdam
ingang Grand Cafe
Beursplein
Vrijdag: 15.00-22.00 u
zaterdag: 11.00-17.00 u
zondag: 11.00-17.00 u
Entree: gratis
Info: tel. 040 122425

VERKOOPEXPOSITIE

17e, 18e en 19e-eeuwse

**MINIATUREN
UIT INDIA**

Frank Eweg
Houtplein 30
2012 DH Haarlem
Tel. 023-315524

wo. do. vr. 16-18 uur zo. 14-17 uur

**galerie
zabawa**

agricolastraat 152 6131 jr sittard
telefoon 046 519061

jacques dieteren

schilderijen en werken op papier
tot 4 november

BIERENBROODS-POT

SONGS OF THE SHAMANS
The American Indian Series
26.10.91 12.00

GALLERY DELAIVE

Koersloerstraat 467 109
1017 DK Amsterdam
Tel. 020 639087 6 1293
Fax: 020 632011
Openingstijden:
di. t/m vrij. 12.00-17.00 u
za. t/m zo. 12.00-17.00 u

A B B E

t/m 10 november
Thomas Huber,
Henri Jacobs
en Tekeningen uit
de eigen collectie

t/m 3 november
Manifestatie
Stad-Beeld Eindhoven

040-387700 Bildersplein 10 Eindhoven

KUNST KIJKEN

KUNST KOPEN

BUITENLAND

□ *Les amours des dieux*, tot en met 6 januari in het Parijse Grand Palais, toont de invloed van Ovidius' *Metamorfosen* op de achttiende-eeuwse Franse schilderkunst.

□ Met grote Gericault-retrospectief in het Parijse Grand Palais duurt tot en met 6 januari.

□ Aquarellen van Malcolm Lowry, tot half november in Galerie Cantini in Marseille.

□ Exposities van Niele Toroni met Jean-Luc Vilmoth, tot en met 5 januari in het Parijse Musée National d'Art Moderne in het Centre Pompidou.

□ Vroegere tekeningen van Picasso, tot en met 25 november in het Parijse Musée Picasso.

□ Tot en met 5 januari in het Musée d'Art Moderne van Ville-Marie d'Ascq retrospectief van Victor Burgin.

□ Het Musée Rodin in Parijs exposeert in *Repaires de Rêves*, een grafische sculpturen van Gabriel Formosa en Bruno Jarret. Tot en met 29 december.

□ *The Queen's pictures*, tot en met 19 januari in de Londense National Gallery, laat de smaak van de vorsten van Engeland, met schilderijen van Verelst, Rubens en Teniers.

□ Tot en met 8 december in de Londense Tate Gallery *William Blake en zijn leerlingen*.

□ In de Londense Hayward Gallery een retrospectief van Toulouse-Lautrec. Tot januari.

□ *The coup* is een toneelstuk van de Londense Theatre in London.

□ In de Royal Academy in Londen, tot en met 15 december, *The Pop Art Show*.

□ In het Victoria & Albertmuseum in Londen tot eind dit jaar *Visions of Japan*; in het British Museum tot en met 24 november een tweede Japan-tentoonstelling: *Kamakura, the Renaissance of Japanese sculpture (1185-1333)*.

□ Het *Belga Jazz Festival* brengt tot half november tientallen concerten door geheel België. In Brussel vanavond opening door Mercedes Sosa, zondag James Blood Ulmer & Dirty Dozen Brass Band, maandag Andy Sheppard & George Russell big band, dinsdag Egbert Gismonti. In Antwerpen vanavond Salif Keita.

□ *Gedachten Gangen*, tot eind december in het Provinciaal Museum in Hasselt, laat werken van Bien, Van Golden en Van de Pavert.



Marcelle Lender, een lid van Toulouse-Lautrec, aan wie een retrospectief is gewijd in de Londense Hayward Gallery.

□ *Cobra-post-cobra*, in het Oostende Provinciaal Museum voor Hedendaagse Kunst, nog tot en met 18 november.

□ De vijftiende internationale Biennale van kleine sculpturen is van 27 oktober tot 23 februari in Palazzo della Ragione, Padua.

□ Nog tot en met 4 november in Casa Buonarroti, Florence, werk van Artemisia Gentileschi (1593-1662), die werkte in de stijl van Caravaggio.

□ Met de restauratie van de *Slag bij Ostia* is na twaalf jaar werk de restauratie van de *Rafaels Stanzza dell'Incendio di Borgo* in het Vaticaan voltooid.

□ Tot eind december Chinese en Japanse keramiek in Museo Internazionale delle Ceramiche, Faenza.

□ De Frankfurtsche Schirn Kunsthalle exposeert tot en met 20 november schilderijen van Arshile Gorky.

□ Tot en met 6 november exposeert Lucebert in de Berlijnse Galerie Springer.

□ Panamarenko, nog tot en met 1 december in het Hannoverse Kunstverein.

□ In het Berlijnse Altes Museum, tot en met 10 november, het grote Rembrandt-overzicht.

ENGLAND

Geil hamstertje met gloeilamp

Wat heeft rock-muziek te maken met kinderliteratuur? Steeds meer namen van bekende popsterren prijken op de ruggen van kinderboeken. Wie in de kindersectie van boekwinkels loopt, waant zich in een muziekwinkel: Carly Simon, Michael Jackson, het laatste werk van Jimmy Buffett naast een "oldie" van Paul Simon.

Popsterren als kinderboekenschrijver? Of worden hun namen slechts gebruikt als blikvangers voor de rock-generatie, die nu de ouders zijn van lezende kinderen?

Het succes van boeken over pop- en rocksterren was bekend. Er zijn drie boeken op de markt over Madonna. *La Toya*, de autobiografie van de popzangeres La Toya Jackson, waarin zij onthult seksueel te zijn misbruikt door haar vader, staat nummer drie op de boekentoplijst van de New York Times. Haar broer Michael schreef enkele jaren geleden de hit *Moonwalk*. En honderdduizenden exemplaren zijn verkocht van twee recente boeken over The Doors.

Uitgevers hebben in de gaten gekregen dat rock-allure verkoopt. Dus lieten ze bekende popzangers illustreren en brachten de tekst uit in boekvorm, met de naam van de uitvoerende ster prominent op het omslag. De geringe omvang van dergelijke werken past ideaal bij het gemiddelde formaat van een kinderboek. Op die wijze werd Judy Collins' song *My father* omgewerkt tot kinderboek. Ook David Byrnes *Stay up late*, Paul Simons *At the zoo*, Livingston Taylor's *Pajamas* en Carly Simons *Fisherman's song*.

Toch zijn de teksten, geschreven voor een cynische generatie die zich verzet tegen autoriteit in het algemeen en experimenteerde met drugs, niet altijd even geschikt voor kinderen. In Paul Simons *At the zoo*, dat hij in 1967 schreef, is sprake van een dierenoppasser die "verzot is op rum" en hamsters die regelmatig opgewonden raken ("turn on frequently").

Een creatieve illustrator heeft deze potentieel aanstootgevende passages handig omzeild door met tekeningen de betekenis van de uitdrukkingen te wijzigen. *Rum* werd een schattig bevertje waar de dierenoppasser ongeremd van kon houden. De "turned on"-hamsters werden getoet met mijnwerkershelmpjes die regelmatig hun lichtjes lieten schijnen.

Maar niet voor alle volwassen teksten is een kindervariant te bedenken. Het wachten is op de eerste fatsoenslobby die oproept tot het boycotten van de "rock-literatuur": geen sex en rock 'n' roll in de boekenkast van onze kinderen!

Serieuze kinderboekenschrijvers maken zich overigens geen zorgen over de concurrentie uit de rock-hoek. Zoals zangeres Carly Simon, die van plan is elk jaar een kinderboek te schrijven. Haar eerste boek *Amy the dancing bear* was geen veredelde popsong, maar een collectie verhalen die zij haar kinderen, Ben en Sally, voor het slapen gaan vertelde. Die zelf verzonnen verhalen kwamen in handen van haar vriendin Jacqueline Onassis, die werkzaam is voor de uitgever Doubleday en haar talent ontdekte.

Simon is ervan overtuigd dat het kaf zich vanzelf van het koren zal scheiden en dat alleen de popsterren die werkelijk belangstelling hebben voor kinderen en kinderliteratuur de pen zullen blijven hanteren. Dus over een paar jaar ziet een kinderboekwinkel er weer gewoon uit, als een boekwinkel.

JANNY GROEN

ALFA 1	ALFA 2	ALFA 3	CITY 1	CITY 2	CITY 3	CITY 4	KRITERION	STUDIO K	THE MOVIES 1	THE MOVIES 2	THE MOVIES 3	TUSCHINSKI 1	TUSCHINSKI 2	TUSCHINSKI 3	TUSCHINSKI 4	TUSCHINSKI 5	TUSCHINSKI 6	WITTAND	ALHALMBRA 2	ALHALMBRA 1	ALHALMBRA 3	ALHALMBRA 4	ALHALMBRA 5	ALHALMBRA 6	ALHALMBRA 7	ALHALMBRA 8	ALHALMBRA 9	ALHALMBRA 10	ALHALMBRA 11	ALHALMBRA 12	ALHALMBRA 13	ALHALMBRA 14	ALHALMBRA 15	ALHALMBRA 16	ALHALMBRA 17	ALHALMBRA 18	ALHALMBRA 19	ALHALMBRA 20	ALHALMBRA 21	ALHALMBRA 22	ALHALMBRA 23	ALHALMBRA 24	ALHALMBRA 25	ALHALMBRA 26	ALHALMBRA 27	ALHALMBRA 28	ALHALMBRA 29	ALHALMBRA 30	ALHALMBRA 31	ALHALMBRA 32	ALHALMBRA 33	ALHALMBRA 34	ALHALMBRA 35	ALHALMBRA 36	ALHALMBRA 37	ALHALMBRA 38	ALHALMBRA 39	ALHALMBRA 40	ALHALMBRA 41	ALHALMBRA 42	ALHALMBRA 43	ALHALMBRA 44	ALHALMBRA 45	ALHALMBRA 46	ALHALMBRA 47	ALHALMBRA 48	ALHALMBRA 49	ALHALMBRA 50	ALHALMBRA 51	ALHALMBRA 52	ALHALMBRA 53	ALHALMBRA 54	ALHALMBRA 55	ALHALMBRA 56	ALHALMBRA 57	ALHALMBRA 58	ALHALMBRA 59	ALHALMBRA 60	ALHALMBRA 61	ALHALMBRA 62	ALHALMBRA 63	ALHALMBRA 64	ALHALMBRA 65	ALHALMBRA 66	ALHALMBRA 67	ALHALMBRA 68	ALHALMBRA 69	ALHALMBRA 70	ALHALMBRA 71	ALHALMBRA 72	ALHALMBRA 73	ALHALMBRA 74	ALHALMBRA 75	ALHALMBRA 76	ALHALMBRA 77	ALHALMBRA 78	ALHALMBRA 79	ALHALMBRA 80	ALHALMBRA 81	ALHALMBRA 82	ALHALMBRA 83	ALHALMBRA 84	ALHALMBRA 85	ALHALMBRA 86	ALHALMBRA 87	ALHALMBRA 88	ALHALMBRA 89	ALHALMBRA 90	ALHALMBRA 91	ALHALMBRA 92	ALHALMBRA 93	ALHALMBRA 94	ALHALMBRA 95	ALHALMBRA 96	ALHALMBRA 97	ALHALMBRA 98	ALHALMBRA 99	ALHALMBRA 100
--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------	----------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------------

ALFA 1	ALFA 2	ALFA 3	CITY 1	CITY 2	CITY 3	CITY 4	KRITERION	STUDIO K	THE MOVIES 1	THE MOVIES 2	THE MOVIES 3	TUSCHINSKI 1	TUSCHINSKI 2	TUSCHINSKI 3	TUSCHINSKI 4	TUSCHINSKI 5	TUSCHINSKI 6	WITTAND	ALHALMBRA 2	ALHALMBRA 1	ALHALMBRA 3	ALHALMBRA 4	ALHALMBRA 5	ALHALMBRA 6	ALHALMBRA 7	ALHALMBRA 8	ALHALMBRA 9	ALHALMBRA 10	ALHALMBRA 11	ALHALMBRA 12	ALHALMBRA 13	ALHALMBRA 14	ALHALMBRA 15	ALHALMBRA 16	ALHALMBRA 17	ALHALMBRA 18	ALHALMBRA 19	ALHALMBRA 20	ALHALMBRA 21	ALHALMBRA 22	ALHALMBRA 23	ALHALMBRA 24	ALHALMBRA 25	ALHALMBRA 26	ALHALMBRA 27	ALHALMBRA 28	ALHALMBRA 29	ALHALMBRA 30	ALHALMBRA 31	ALHALMBRA 32	ALHALMBRA 33	ALHALMBRA 34	ALHALMBRA 35	ALHALMBRA 36	ALHALMBRA 37	ALHALMBRA 38	ALHALMBRA 39	ALHALMBRA 40	ALHALMBRA 41	ALHALMBRA 42	ALHALMBRA 43	ALHALMBRA 44	ALHALMBRA 45	ALHALMBRA 46	ALHALMBRA 47	ALHALMBRA 48	ALHALMBRA 49	ALHALMBRA 50	ALHALMBRA 51	ALHALMBRA 52	ALHALMBRA 53	ALHALMBRA 54	ALHALMBRA 55	ALHALMBRA 56	ALHALMBRA 57	ALHALMBRA 58	ALHALMBRA 59	ALHALMBRA 60	ALHALMBRA 61	ALHALMBRA 62	ALHALMBRA 63	ALHALMBRA 64	ALHALMBRA 65	ALHALMBRA 66	ALHALMBRA 67	ALHALMBRA 68	ALHALMBRA 69	ALHALMBRA 70	ALHALMBRA 71	ALHALMBRA 72	ALHALMBRA 73	ALHALMBRA 74	ALHALMBRA 75	ALHALMBRA 76	ALHALMBRA 77	ALHALMBRA 78	ALHALMBRA 79	ALHALMBRA 80	ALHALMBRA 81	ALHALMBRA 82	ALHALMBRA 83	ALHALMBRA 84	ALHALMBRA 85	ALHALMBRA 86	ALHALMBRA 87	ALHALMBRA 88	ALHALMBRA 89	ALHALMBRA 90	ALHALMBRA 91	ALHALMBRA 92	ALHALMBRA 93	ALHALMBRA 94	ALHALMBRA 95	ALHALMBRA 96	ALHALMBRA 97	ALHALMBRA 98	ALHALMBRA 99	ALHALMBRA 100
--------	--------	--------	--------	--------	--------	--------	-----------	----------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	---------------

HERBERT
ACHTERBUSCH
Seine Filme

17 OKTOBER T/M 7 NOVEMBER
NU NOG TE ZIEN IN:
AMSTERDAM, BREDA, DEN BOSCH, DEN HAAG,
HELMOND, ROTTERDAM, UTRECHT, WAGENINGEN.

Informatie: Vereniging van Brabantse Filmtheaters 076-147989

Rialto **'t Hoogt**
Amsterdam Utrecht

L'ATALANTE
REGIE: JEAN VIGO

nieuwe kopie van de complete versie van Vigo's meesterwerk uit 1934

DE TRANEN VAN MARIA MACHITA
REGIE: PAUL RUYEN

DELICATESSEN
REGIE: JEAN-PIER L E

THELMA & LOUISE
REGIE: RIDLEY SCOTT

ANOTHER YOU
REGIE: MAURICE PHILLIPS

DYING YOUNG
REGIE: JOEL SCHUMACHER

MEETING VENUS
REGIE: GLENN CLOSE

NOT WITHOUT MY DAUGHTER
REGIE: SALLY FIELD

THE NAKED GUN 2 1/2
REGIE: LESLIE NELSON

QUICK CHANGE
REGIE: JOHN DAHL

LIFE IS SWEET
REGIE: MICK JAGGER

WAARDEN VERTROK BODHI DHARMA NAAR HET OOSTEN
REGIE: GLENN CLOSE

Rialto & the Movies **'t Hoogt**
Amsterdam Utrecht

DE **Cinemarienburg**
Nijmegen

TRANEN VAN MARIA MACHITA
REGIE: PAUL RUYEN

FACE VALUE
REGIE: JOHAN VAN DER KEUKEN

LA STAZIONE
REGIE: SERGIO RUBINI

uitgebracht door NFM / IAF

"SCHWARZENEGGER VERPULVERT RECORDS" *Telegraaf*

"JE GELOFT LETTERLIJK JE OGEN NIET" *Parool*

"VERBLUFFENDE SPECIAL EFFECTS" *Volkskrant*

"Trust me!"

TERMINATOR 2 JUDGMENT DAY

ARNOLD SCHWARZENEGGER • LINDA HAMILTON • ROBERT PATRICK • EDWARD FURLONG

EEN FILM VAN JAMES CAMERON

CONCORDE ENTERTAINMENT GROUP TECHNICALOR PANAVISION

VANAF 25 OKTOBER IN DE MOVIES AMSTERDAM

LA FRACTURE DU MYOCARDE
WALT DISNEY'S ASSEPOESTER

THE YEAR OF LIVING DANGEROUSLY

uitgebracht door melior films met steun van

ALFA 1 Amsterdam **BABYLON 1** Den Haag **CALYPSO 1** Rotterdam

Mabi 3 - Maastricht • Sprinhaber - Utrecht • Molenstraattheater - Wageningen

Bekroond met twee Gouden Kalveren:
- Beste Lange Speelfilm - - Beste Art Direction -
- Een meesterwerk van ultieme schoonheid -

PROSPERO'S BOOKS
EEN FILM VAN PETER GREENAWAY

JOHN GIELGUD MICHAEL CLARK ISABELLE PASCO
MUZIEK: MICHAEL NYMAN NEDERLANDSE BEWERKING GERRIT KOMRIJ

"Prospero's Books is niet na te vertellen: barok, brutaal, vulgair, wreed, mooi en soms ook gek" - NRC -
"Briljante gedachten en meesterlijke techniek" - Volkskrant -

DEZE EN ANDERE SCHITTERENDE FILMS TE HUUR BIJ: METEOR CLASSICS 020-6204742

filmtheater desmet
PLANTAGE MIDDENLAAN 4A 020-6273434

OOK TE ZIEN IN THEATER 'T HOOGT, UTRECHT.

WINNAAR INTERNATIONALE PERSPRIJS FESTIVAL ROTTERDAM 1991
"een van de artistieke hoogpunten van dit festival" - de Volkskrant

de 2de CIRKEL
"as pure as cinema gets" VARIETY

alexander SOKOLOV

ARGUS FILM

"zoals gebruikelijk bij Sokolov weer een film, die bewondering en controversen wekt" - NRC Handelsblad
"een krachtig inspirerend statement" - de Filmkrant

SOMS KOMT ER EEN FILM DIE JE ABSOLUUT MOET ZIEN. DIT IS ER ZO EEN!

SUSAN SARANDON • GEENA DAVIS

"Sprankelend van originaliteit en levenslust. Een heerlijke film, waarin alle clich e's voorzien zijn van een fonkelend goudlaagje." DE FILMKRANT

"Opwindend, gevoelig, grappig en prachtig geacteerd." DAILY TELEGRAPH

"Ridley Scott verdient een 10 met een griffel." VOGUE MAGAZINE

"Een van de grote verrassingen van deze zomer... Ruig en grappig." Barry Norman, FLY 91

THELMA & LOUISE
RIDLEY SCOTT FILM

Met de hitsingle van Marianne Faithfull "The balad of Lucy Jordan" van het album "Broken English". ISLAND

Amsterdam - Den Haag - Rotterdam
Alkmaar - Arnhem - Breda - Eindhoven - Enschede - Groningen
Haarlem - Heerlen - Leeuwarden - Leiden - Maastricht - Nijmegen
Oss - Tilburg - Utrecht - Vlissingen - Wageningen - Zwolle

PRYOR WILDER
Twee Leugenaars

De  en nog groter dan de ander.

Na 'See no Evil, Hear no Evil' is het komische duo Pryor en Wilder terug.

Another You

TRU STAR PICTURES PRESENTS • ZIGGY STEINBERG PRODUCTIONS • FILM VAN MAURICE PHILLIPS RICHARD PRYOR GENE WILDER ANTHONY HAY
MERCEDES REINHOLD STEPHEN LANG VALENTIA WILLIAMS • "THE CHARLES GIBSONS" GARY BLYTH WILSON "THE DENNIS M. HILL"
PRODUCTION DENNIS WASHINGTON • DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY VICTOR J. KEMPER A.S.C. • PRODUCTION DESIGNER BERT VAN DER BEEK
MUSIC BY MAURICE PHILLIPS • EDITOR TERRY O'NEILL • EXECUTIVE PRODUCERS JIM HARRIS AND JIM STEINBERG

NU IN DE BIOSCOOP

Ik ga niet naar de bank.

Want als thuisbankier krijg ik alle informatie thuis.

Een thuisbankier regelt

zijn financiële zaken thuis

op het moment dat u het

beste moment vindt. Het is

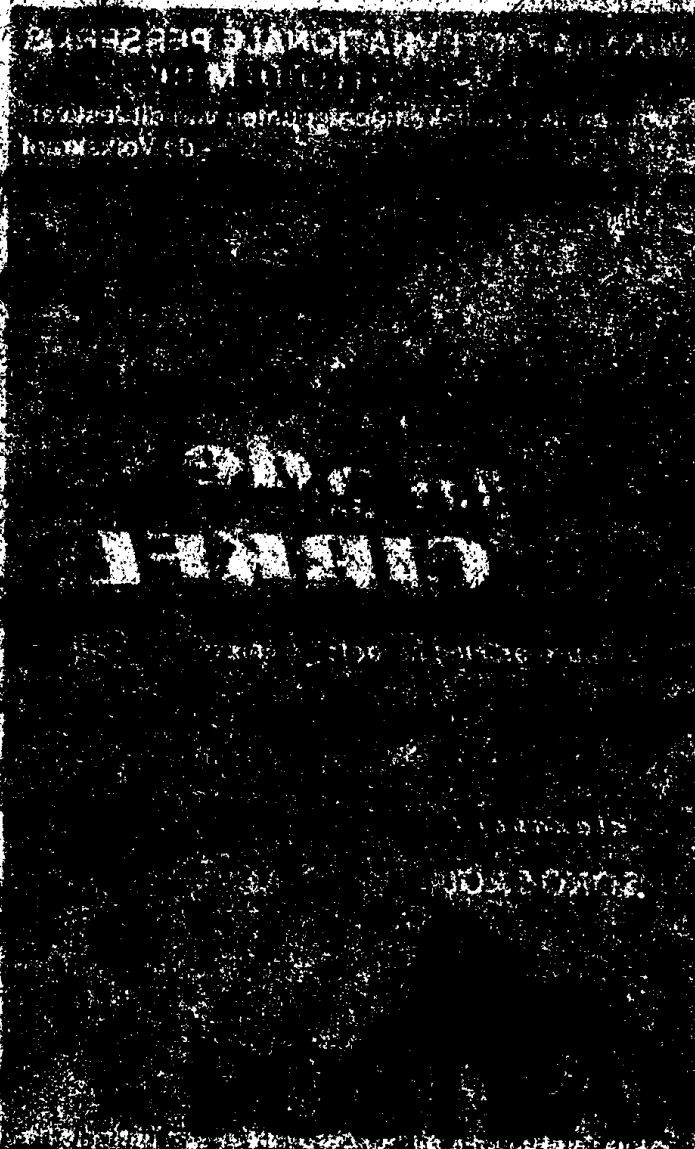
als je informatie nodig

Uw thuisbankier is er voor u

Geen probleem u kunt

Telefoon van de Hypo-Infolijn (06-0125)

001 790101A



Onderwijl bent u nog steeds thuis

of beleggen

uit want niet het grol

en zelfs beleggen

tot 21.00

alle

14.00

14.00

14.00

14.00

14.00

14.00

0002010000

thuisbankieren doe je met de Postbank